

प्रकाशक —

श्रेष्ठी सुरेन्द्रभाई साराभाई

अहमदाबाद

मुख्यमसिस्थलम्

श्रीमोहनलालजी जैन ज्ञानमण्डार

दि० गोपीपुत्र, सुरत.

— मूल्यम् —

रुप्यर-नवरम् ।

मुद्रक —

पं. परमेशीदास जैन, न्यायतीर्थ

जैनेन्द्र प्रेस

ललितपुर (झाँसी) ३० प्र०

॥ प्रकाशकीयम् ॥

श्री दर्शनरत्नरत्नाकराल्योऽयं महाग्रन्थस्तृतीयविभागेऽत्र परिपूर्णतां प्राप्तोऽस्ति । अस्मिन्नेकागमीयगभीरसिद्धान्तसारसङ्कलना
श्रीमता सिद्धान्तसारसाराभिधानेन मुनिना सङ्कलिता विराजते । मुनिमतल्लजस्यास्य परम्परा पट्ट्याऽधिगतप्रतिष्ठा

चेति विदिततमं विदुषाम् । परम्परायामस्यां समुत्पन्नाः शतशो रत्नग्रन्था अलङ्कुर्वन्ति श्रीमदार्हतशासनम् ।

ग्रन्थकर्तुरितिवृत्तं ग्रन्थावलोकनसौकर्यसम्पादकं वर्णक्रमानुस्यूतविशिष्टाभिधानसूच्यादिकमतः परं

प्रकाशितुमनसो वर्यं स्मस्तदवगच्छन्तु गुणिन इति ।

—प्रकाशकः ।

संपादकीय—

ज्ञान ए अमृत છે અને અજ્ઞાન ા વિપ છે જ્ઞાન ા પ્રકાશ છે ને અજ્ઞાન ા અંધકાર છે જ્ઞાન ા લીધત છે ને અજ્ઞાન ા મૃત્યુ છે જે જ્ઞાન મોહ-વિષને દૂર કરી શકતું નથી, જે જ્ઞાન પાપ-તમનો પરિહાર કરવા વિકૃત છે, જે જ્ઞાન અન્નમરણતા વધવને ધંધાવવા અસમર્થ છે તે તરેતર જ્ઞાન નથી પણ અજ્ઞાન ા ને જ્ઞાન છે તે ઉપરના તાપ્યો ક્ષણ પણ વિલપ થગર સિદ્ધ કરે છે જ્ઞાન સર્કલ સંકટનો નાશ કરી અધિનાશી પદ પ્રાપ્ત કરાવે છે આતુ સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની અધિભૂતિ જાગૃત થવી ા પણ આત્માના અહોભાગ્યની નિરાશી છે આગમપ્રયોમા અને આગમાનુસારિ અન્ય પ્રયોમા ા સમ્યજ્ઞાન મર્યું છે ગુરુમયી સમ્યગ્પ્રકારે ા મેઢવી શકાય છે

આથા સમ્યગ્જ્ઞાનનો અર્થ યજ્ઞનો ' યજ્ઞનરત્નલ્લાહર ' છે અંગોપાણદિ આગમોની સાધ્વીઓ સાધે જ્ઞાનીય માવો છવ્ય ઘથિત રીતે આ પ્ર-થમા સંસ્કરણા છે આ ાક પ્ર-યજ્ઞ મત્તપૂર્વજ્ઞતા અધ્યવત્તી અનેક આગમોનુ પ્રારમ્ભિત યજ્ઞો ા પ્રાપ્ત થાય છે ને તે તે આગમોના પઠન પઠન માટે અભિલ્પા જાગે છે

આ પ્રથમું સુદ્રણ અચાર્કવધિ યયુ ન હતું

સંઘત્ ૨૦૦૮ ની સાલમા સુરતમા અમે શ્રી મોહનલલ્લાજી જૈન જ્ઞાન મહાર નો દુસ્તલિધિત પ્રતિઓતું સંકલન કરતા હતા તે પ્રસંગે ઢમોર્દિના ષાહુર્માસ ઘાદ વિહાર કરતા પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયઅમૃત્સૂરીશ્વરની મહારાજ પોતાના વિદ્વાર શિષ્યો સાધે સુરત પધાર્યા તેઓશ્રીની દિવસિશ્ચા અને પ્રેરણા અમારા નીવધમાં યુષ્ઠ અસ્માદ પૂર્વો તેઓશ્રીને અમે યોગોદ્ધન

कराववानी विज्ञप्ति करी ने अमारा पर छुपा करीने तेओश्रीए ते विज्ञप्तिनो स्वीकार कर्यो, पूज्यपाद आचार्य महाराजश्रीना शिष्यरत्न वयोवृद्ध पत्र्यासजी श्री पुण्यविजयजी गणिवर्यना शिष्य पत्र्यासजी श्री धुरन्धरविजयजी गणिवर्य साथे ज्ञानध्यानादि प्रवृत्ति वगैरे वार्तालाप थयो, तेमणे भंडारनी नोंध तपासी, दर्शनरत्नरत्नाकर अमुद्रित अने मुद्रण योग्य छे ए पण जणाव्युं, ए रीते आ ग्रन्थना मुद्रणनुं बीज-वपन थयुं. सं० २००८ नुं चतुर्मास अमोए मुंबई-पूज्यपाद आचार्यश्रीनी पवित्र निश्रामां कर्युं. त्यां श्रीमहानिशीथ-महासूत्रना आगाढ योगोद्धहन कर्या, अने प्रस्तुत ग्रन्थ-मुद्रण अने विचारणा आगळ चाली, तेनी योजना व्यवस्थित करी. पूज्यपाद आचार्य महाराजश्रीनी अनुभवपूर्ण दोरवणीथी कार्यनो प्रारंभ थयो.

हस्तलिखित प्रति उपरथी मुद्रण योग्य नकल लखावीने तैयार करावीने भावनगर महोदय प्रेसमां मुद्रण शरू कराव्युं. ते विभाग त्यां मुद्रित थया बाद तृतीय विभाग ललितपुर-जैनेन्द्र प्रेसमां छपायो. ए प्रमाणे त्रण भागमां आ १८ हजार इलोकप्रमाण महाग्रन्थ मुद्रित थईने प्रकाशन पाम्यो छे.

आ ग्रन्थनी मुद्रण योग्य नकल (Press copy) नुं अवलोकन पत्र्यासजी श्रीनिपुणमुनिगणिवरे कर्युं. उपदेशादि कार्य अमारं भागे आव्युं-अने मुद्रणादि-व्यवस्थानुं सकलकार्य पत्र्यासप्रवर श्री धुरन्धरविजयजीगणिवर्य संभाळ्युं-ए प्रमाणे आ प्रकाशनमां सहयोग वन्यो छे. असे प्रथम पूज्यपाद आचार्यमहाराजश्रीनो प्रधान ऋण स्वीकार करीए छीए. अने वाकी जे कोईनो सहकार मळ्यो छे ते सर्वनो आभार मानीए छीए. नै पठन-पाठनमां आ महाग्रन्थनो सुन्दर उपयोग करी अनेक भव्यात्माओ अमने आभारी करे एम इच्छ्योए छीए.

सुरत

दि० ५-२-५९

मुनि भक्तिमुनि.

श्री दर्शनरत्नरत्नाकरग्रन्थना ग्राहकोनी अवशिष्ट नामावलि

प्रस-
१६ श्री पार्वनाथजी जैन पेढीना ज्ञान रातामाथी, नरसारी

४ शे० रमणलाल दलसुखभाई उदारचाल, मुंबई

४ श्री आदीशबली जैन देरासर पढी भातपनार, मुंबई

३ शा० हीराळाल अकृलाल भाबनगरवाला ६९, मरीनडाईव, मुंबई

३ श्री देसाई षोळ जैन पेढी गोपीपुरा, सुरत

२ शा० नागरदास तारचन्द, सुरत

२ श्री आत्मारामजी जैन ज्ञान मन्दिर, पालेज

२ श्री आदीनाथ दवे जैन देरासर पेढी चीरपेठ, बंगलोर मीनी

१ अरुण परसोत्तमदास लुबचन्द देवाण ६८ पादावाडी मुंबई

१ श्री बीधान साध ज्ञानसाते, बीधान

१ शा० मूलचन्द मोतीलाल, जामनगर

१ शा० नेमचन्द गाडाभाई, नथसारी

॥ ॐ ह्रीं अहं नमः ॥
सकललब्धिनिधानाय श्रीगौतमस्वामिने नमः ॥

श्रीमदहंत्वचनं विजयतेतराम् ॥

आचार्यप्रवर-श्रीइन्द्रनन्दिसूरिवर्यविनेयाणु-सिद्धान्तमारसङ्कलितः
दर्शनरत्नरत्नाकरः ॥ (तृतीयो विभागः)

तृतीयलहर्ष्या-पञ्चमस्तरङ्गः ॥

अथ तस्यामेव तृतीयलहर्ष्या पञ्चमस्तरङ्गः प्रारभ्यते । तत्र तुरीयतरङ्गे सर्वत्रिरतिर्वर्णिता, पञ्चमस्तरङ्गे तु देशत्रिरतिर्वर्ण्यते । तत्र श्राद्धैः सम्यक्त्वमूलानि द्वादशत्रतानि पालनीयानि । अतीचारास्तु श्रमणोपासकैश्चतुर्विंशत्यधिकशतमिताः परिहार्याः । तत्राष्टौ ज्ञानाचारसत्काः । अष्ट च चारित्राचारविषयाः, पंच च सम्यक्त्वसत्काः, पंचसप्ततिश्च द्वादशत्रतसत्काः, पंच च संलेखनासम्बन्धिनः, द्वादश तु तपाचारविषयाः, त्रयस्तु वीर्याचारविषयाः । एवं चतुर्विंशत्यधिकशतमिततिचाराः परिहरणीयाः श्राद्धश्रेष्ठैः । तेषु च ज्ञानाचारदर्शनाचारचारित्राचारसम्यक्त्वविषयात्तिचाराः प्राक् स्वस्वस्थानेषु भाषिताः । अथ त्रतसंबन्धिनो दर्शयते ।

तत्र श्रमणोपासकानां प्रथम स्थूलप्राणातिशयविरमणव्रतम् । तत्र स्थूलो वायोरपि ज्ञेयत्वाद् वादरो गत्यादिव्यकृत्तिलङ्घित्ति-
चतुर्पंचेन्द्रियसंश्लिप्तं प्राणान्मिद्रियादीनामस्विचमर्धियमतिपात्रो विनाङ्गत्वात्साद् निरमणं निरमणम् । श्रमणोपासकैर्हि प्रथमन्त्रे
समादित्तोपप्रथमाणा जीवदया नियमतः शालनीया मा चैरम्—

धृता सुहुता जीवा सकृत्पारमत्र अ ते दुविहा । माःसाहचिरन्ताहा ताङ्गित्वा वेर विरतिन्ता ॥१॥
जीवा ङ्घ्रियाः स्थूलाः सुस्नाथ । तत्र स्थूला द्वीन्द्रियप्रपञ्चवर्षच्युर्ग्रियाः ।

न तु छन्दनामन्मोऽमरहितस्त्वरिराश्वनामंभरम् । तत्र सुस्नाः श्रुषिय्यदपः सर्वदारंभप्रदृष्टैर्गृह्यैः शालपितुं न नम्यंते, तस्माद्
गृहस्थानां स्थूलप्राणिरभिवस्यो नियमः । छन्देषु तु यत्ना, निर्वर्धकं तु यत्ना, नित्यं यत्नं यत्नाः । एते सुस्नाप्राणिनिपया दन्तरिणोपमा गताः
स्थूलनिपयास्तु स्थिताः । स्थूलेष्वपि संरन्ध्रो नियमो नराश्रमे, तत्र तु यत्ना एवं यंच स्थिताः । संस्वल्पमथेऽपि निरपाश्रमसमये निपमो
न तु मापराधे, तत्र तु यत्ना एवं सादृष्टिगिणोपमी स्थितौ । निरपाश्रमेषुपि शिष्टुपप्रभृती मापेक्षेण मरितन्वं धादेन न तु निरपेक्षेण एवं
मपादनिगोपरः स्थितः श्रमणोपाश्रमनामभयदत्ते एतादती जंतुदया प्रथमणुत्तमिः श्रमणोपाश्रमैरन्ध्रं विधेया । यत्ना तु या छन्देषु
श्रुषिव्याङ्गिन्नु श्रोक्ता मा चैरंप्रारोण सति षट्शो गच्छते गृह्यती, निर्वाहे सति ननिगोहृद्धारंभो न विधेयो, भाट्टयेन द्युन्नेन वा तस्मिन्
लम्बमाने । तथा पट्टापाश्रमभीरुभिः श्रेयसाङ्गिमादि न क्वच्यं न कारणीयं सूत्रेण लम्बमाने सति श्रुषित्रीमप्यतिपनाथर्ममपि पृथिवी-
राखडन्नं न मायं सावकभीरुभिः । तथा लज्जसैन्वरणिमादिश्रुष्यीमल्वन्त्रकेन न मायं मस्यन्यस्मिन्नाडीरिमोपये श्रुषिव्यारंभभीरुभिः ।
तथा यदाचिदमंपत्नौ नव्यसद्वनं करोति तदापि खनेः प्राणार्षणं यन्माद् बुद्धल्लेखनं नयंतेऽष्टरास्तुयदि इत्यादीनि करणे बद्धनामघत्वाद्

वर्जनीयानि । तथा परिधासरः क्लृपादि खल्वखानने आकराल्लवणाकर्षणं नवीनाकोष्ठिकाकरणमित्यादि त्याज्यं पृथिव्यारंभभीस्कैः । तथाऽप-
कापयत्वार्थं जलमज्जनं जलाशयादौ जलक्रीडा जिनाचीदिनिमित्तं विना सुखार्थं प्रतिदिनमंगक्षालनहस्तपादादिधावनमपि बहुजलेनेत्यादि
वर्जनीयं वर्षास्वन्यदा वा सत्यन्यमार्गे जलमध्ये न गंतव्यम् । तथा स्थालादिधावनेऽपि बहुजलमर्दनं न कार्यम् । तथा पानाद्यर्थमपि
प्रासुकजलविषये यत्नीयं तथाहि मःस्त्रादिभक्षणं न विधेयम् । तथा महिकायामवश्याये च निपतति न गंतव्यं, महिकायां पतंत्यां
मानसजापध्यानं विनाऽन्या धर्मक्रियाऽपि न विधेया । तथा पशुभरणं न कार्यम् । तथा तटाकतटिनीनद्यादिसफोटनं न विधेयम् । तथा
क्षेत्रनाटिकादिपानार्थमघट्टादिना जलकर्षणं न कार्यम् । तथा सरःसरिदादौ तरणक्रियाशिक्षणकृते न प्रवेशो विधेयः । तथा वर्षति वारिदे तज्जलादान-
न कार्या सत्यन्यमार्गे नौमार्गस्त्याज्यः । तथा मिथ्यादर्शनहेतुभूतः पिप्पलादौ जलक्षेपो न विधेयः । तथा वर्षति वारिदे तज्जलादान-
कृते क्षीरनीरादि न होलनीयम् । तथा वर्षति पर्जन्ये बहुजलविराधनाभिया बह्नादिधावनं न विधेयं जलाशयांतश्च । तथा गाढप्रयो-
जनाभावे जलदृष्टौ गमनादिक्रिया न कार्या । तथा बह्नादिधावनेऽपि परिसितं जलविषये यत्नीयम् । तथा विक्रयार्थं कोरकसिचयनि-
क्षीरणं न करणीयं चेत्याद्यपक्वाययतनाविषये यत्नीयम् । तथाऽग्निक्वाययतनार्थं गाढतरप्रयोजनं विनाऽग्निष्टादि न कार्यम् । तथा स्वा-
जन्यादिगाढतमदाक्षिण्यं विना बहिः प्रार्थितो न कस्मैचित् प्रदेयः । तथा बह्मपट्टह्मवाह्मवादि रंगो न कार्यो कारणीयश्च । तथा त्रिक्रियार्थं
चनकगोधुमादिभर्जनं न कार्यं न कारणीयं च । तथाङ्गारपातनसुधेष्टिकादिकारणलोहकारस्वर्णकारादिवाणिज्यकरणादि त्याज्यम् । तथा
सति निवृत्ति रंधनाद्यर्थमपि पुनः पुनः कृशानुप्रज्वालनं न कार्यं मूल्येन रंधनं च इत्यादिका तेजसूक्वाययतना कार्या । तथा वायुक्वाययत-
नार्थं तालवृंतवालव्यंजनवसनांचलादिना वातोदीरणं न विधेयम् । तथा परिधानोत्तरीयोद्वनीपादिवसनप्रसफोटनं न कार्यम् । तयान्यस्मि-

चापि गृहद्वारान्तरे वातीश्रीरणा न कार्या, सत्यन्यस्मिन्ननद्ये आतीश्रीरणाये वर्तनकर्म न वर्तव्यम् । तथा पतामिरोद्गायन-
 चरितराश्रयत्तद्विश्रायणदि न कार्यम् । तथा गाढप्रयोजनाभावे महाशक्ते ज्ञाने न गंतव्यम्, इत्यादिवायुग्रापयतनाप्रिये चित्तम् । तथा
 बलस्यगिरास्त्वनाये सति भिभवे स्वयच्छे दलनरंजनपेणादि न कार्यं न कारणीयं च किंतु पृथग्दृष्टेभ्यस्त्वामांसक्तशालितद्वलालिगो-
 धुमाऽऽङ्गणान्ननिप्रये यत्नीयं, जागृतिनापि सारणीयं चेत्या वर्तुं न उच्यते तदा शुद्धशानेनैव यापनीयं, चेत्यापि वर्तुं न तीर्यते
 रननात्पथ्यत्र तथाप्यनेतरस्ययवान्दुःशीतरस्यसक्तद्वामादि त्याज्यमेव एवद्वयादिसंख्या विवेच्येव ज्ञानादिसचित्तमिषया । अथ चेत्ता-
 ह्मन्निभो नास्ति यत् मूल्यानेन प्रतिदिनं शालितद्वलयाधानोदते तदा उत्तरहितत्रिवापिक्रीदिगोधूमादिर्पचवापिद्विदलसप्तनापिररुद्धिना-
 सद्रशाडना पारता रिपय यत्नःपदम् । अथ चेत्तरास्त्रिमादिभिस्तथा यापयितुं न शक्यते तदापि विषयार्थं कठनपेणडलनादि त्या
 ज्यपन । तथा शिवाच्छिननपत्रप्रसनरलादिमिष्यत्त्वं हेयः । तथाश्रीरानिःस्वत्वेऽपि मूल्यानेन दलनरंजनपेणादि न विधेयम् । तथा
 परपुष्परलादिनोदनेन ज्ञानात्तद्विद्वान्द्विगोनादिभूतं न पशुनिमित्तं तृणादिछेदनं च न विधेयम् । उत्सर्गस्तुस्वसचित्तसंयमेन वर्जनीयम् ।
 तथा विद्यमानेऽन्यस्त्रिमासिरोपाये धान्यपूणीफलालागीफलादिसचित्तनरस्यतिविषयो न कार्यः । अतिनिर्द्वेनतायामप्यनंतग्राय-
 नययित्तयकर्म वर्जनीयमेव । तथा बंधनेनातीविका वर्जनीया यत्तस्यां प्रभूत्प्रत्येकानंतवनःपत्तिश्रुतिप्रभूतैर्द्विवादिजंतुजातविराधना
 समेभ्यः । अथ चेत् कूलनमायता सा त्यक्तुं न शक्यते तदापि प्रभूतजंतुविराधना हेतुभूतमंतवमायाऽभस्यादिवहुसामर्थं भेषजं न
 कीरसदने दृष्टे वा समानिषन् । न च उस्पतिद्वयतः कथनीयम् । तथा सुप्रभक्षिमाहं न मंडनीयं पत्तस्तत्रापि भूदत्तोऽनस्पतिमायादि-
 पदरूपविराधना । एव मूल्यानेन रक्तमपि त्याज्यम्, इत्यादिवा घनस्यतिमायपतना कार्या सर्वदा । वर्षाकाले तु प्रथमवृष्टौ दिनत्रयं

यावदंक्रयतनार्थं ग्रामांतरं न कार्यं, तथोपविशानोद्धस्थानगमनलघुदृष्टन्नीतिकरणहस्तपादादिधावनाञ्चश्रावणादिव्युत्सर्जनस्थालादिधाव-
 नांगप्रक्षालनकचवरत्यागदंतधावनविधानादिसकलकृत्येषु प्रथमदृष्टौ वासरत्रयं यावदंक्रयतना, वर्षाकालं यावत् पनकयतना सर्वकालेऽपि
 हरितक्यादियतना विधेया पनकयतनार्थं च वर्षसु शुष्कशाकं न स्थाप्यं द्वितीयदिने तक्रपूपिकादि तृतीयदिने तु धवलधान्यं च तथा-
 छगणंधनपानीयघृततैलादिभाजनतक्रगोलिकोषादिधावनादिषु पनकयतना विधेया । तथान्तिका सर्वदाऽपि न मंडनीया वर्षाकाले चैत्
 शुंठीहरीतक्यादि स्थापितं विलोष्यते तदा तत्स्थापनं भस्मवालुकादिमध्ये पनकोत्तचिरक्षार्थं विधेयम् । तथा यदा भूम्यादौ पनक-
 संसक्तिर्जाता स्यात्तदा तदुपरि भस्मवालुकादि न क्षेप्यं किंतु तत्स्थाने गमनादि परिहार्यं गाढप्रयोजने तु यतना विधेया तथा शुष्क-
 शाकछगणेन्धनादिषु जातुचित् पुष्पिका जाता भवेत्तदा तत्र व्यापार्यं नाप्यार्यं मोचनीयं किंचिन्नाद्याधस्थाने स्थाप्यं तावद् यावत्
 पुष्पिका स्वयं नापैतीत्यादिका पनकयतना कर्तव्या प्रायो वर्षसु । एवं श्रमणोपासकेन पंचस्वेकैर्द्विषेपु सर्वकालं सर्वोद्यमेन यतना विधेया ।

त्रसेव्यारंभे या यतना प्रोक्ता सा किंचिद् भाव्यते । तथाहि त्रसाश्चतुर्भेदा द्वित्रिचतुर्ष्वेन्द्रियरूपाः । तत्र द्वीन्द्रिययतनैवं
 विधेया । छूमिगंडोलेकेषु जठरांतःसमुत्पन्नेषु तत्पतनमारणनिमित्तमाम्लतक्रहिंवादि न पेयं किंतु यद्दुश्रुत्या तदुत्पत्तिः स्यात्तद्वस्तु
 त्याज्यं यतोऽप्यथप्रभवा रोगाः । तथा छगणस्थापनं न विधेयमिलिकाविनाशभिया । तथा पूतरयतनार्थं गलनकं विशालं दृढं च विधेयं
 चेद् घटिकाद्वयमपि जलगलनानंतरमत्क्रांतं तदा तद्गलितं न व्यापार्यम् । अथ चेदेवं कर्तुं न शक्यते तदा प्रतियामं जलगलनयतना
 चिंत्या । एवं चैत् कर्तुं न शक्यते तदा वारत्रयं वारिगलनयतना चिंतयनीयैव विशेषतः प्राङ्मुनिदाघकालयोः । प्राङ्मुसमये तु
 नगरादौ गमनागमनयोरिलिकारक्षा विधेया । तथा वर्षति वारिदेऽगलितजलं न ढोलनीयं गलितमपि वारि विराधनाभिया । तथा जल-

गलने यथा मखारको न शुष्यति तथा विधेयम् । तथा गलने तथा यतना विधेया यथाऽगलितज्वलमत्स्ये विद्रुपि भूमौ न पृथिवि ।
 तथा धारमधुरजलं जलदज्जलाद्यजलं च नैवत्र संयोज्यं तसंभारगोऽपि पृथक् स्थाप्यः । तथा ज्वरजलं च चेन्मुहूर्तमात्रमपि मृद-
 भाजने स्थितं तदा तदजलितं न व्यापारणीयं नापि त्यजनीयम् । तथा वंदूलथावननादिकलं भाजनधारनादिकलं च चेत् प्रभूतरालं स्थितं
 तदा तदगलितं न छर्दनीयं नापि पशूनां पायनितव्यम् । तथाऽगलितज्वलेन बहिर्भूमौ गतैः शीघ्रं न विधेयम् । तथाऽगलितज्वलेन बसन-
 धावनं न विधेयम् । तथाऽगलितजलं तिरथां न पायनितव्यम्, अगलितज्वले स्नानपादधारनादि न विधेयम् । एवमनेग्रियज्वररथा-
 निधौ पतनीयम् ॥११॥ वर्षासु गमनागमनादौ शंकरयतना विधेया । तथा पौतराणिभ्यमपि त्याज्यं शंकरनादिजंतुजावरिराधनाभिषया ।
 तथा जङ्घा न मौचयितव्याः । तथाऽऽलसयतना वर्षां गमनादौ भूमिपतनादौ च । तथा शीद्रियपतनार्थं वृक्षीयदिने वनदप्य्यादि न
 स्थाप्यम् । एवमनेग्रयकारा शीद्रियपतना विधेया ।

अथ शीद्रियपतना वर्षासु इंद्रियपतनार्थं शुचश्राकं न ध्यापार्यम् । तथा संमार्जनी सर्वदापि मृद्धी कर्या इंद्रुपिपीलिकादियत्-
 नाकृत्रे । तथा वचररमप्यलौ जंतमे न संमार्जनीयाः किंतु यो यत्र याति स तत्र गंतुं देयः । तेष्वनानि त्वगपनपनसूरे छित्वा छित्वा
 सम्यक् द्योधनीयानि इंद्रुपिपीलिचदिर्जंतुजनप्राणकृत्रे । तथा वर्षासु छमाणाति न ज्वालनीयानि । अथ वेत्ताद्रोषनाऽप्राप्त्या प्रज्वा-
 ल्यते रिपति तदापि इंद्रुरद्यार्थं लज्जतमसंतोकरय स्थालेपरि पुनः पुनः प्रश्नोऽत्रचालिनोचालनमनंतरमेव । तथा इंद्रुप्रमृतिजंतु-
 रक्षणकृत्रे प्रातरादौ भाजनयानं सम्यक्षेक्षणसुगुमालप्रमार्जनीप्रमार्जनसपूर्वमेव । तथा वर्षासु शुंडोद्दरीतरीप्रमृति न व्यापार्ये गात्रप्रयो-
 जने तु प्रश्नोऽत्रनादिना इंध्यपनयनपूर्वमेव । तथा धान्यमंत्रतो न विधेयो यतस्त्वग्ज्वले बहवो पशुविधा जंत्रः समुत्पद्यन्ते वर्षासु च

कुंभवः । तथा शलितधान्यस्य कंडनदलनपेपणादि न विधेयं किंतु तत्कोष्टकादत्रैव प्रक्षिप्य मोच्यं तावद् यावत् स्वयमेवायुःक्षयेण ते सर्वेऽपि जंतवो न परिणमन्ति । शलितधान्यस्य क्रयविक्रयावपि वर्जनीयौ । तथा मत्कुणतल्लिक्षारक्षार्थं पल्पंकाद्यातपे न मोचनीयम् । तथातपे मार्गे च मत्कुणा नोत्तारणीयाः तल्लिका यत्र कुत्रचित् पल्पंकादौ भवन्ति ततो नाऽपनयाः । तथा कंकतकाः शिरसि न वाहनीयाः । तथा वस्त्रादेरपि लिक्षाऽपनयनं न विधेयम् । तथा यूका निराधारा न मोक्तव्याः । तथाऽशोधितवस्त्रं न प्रक्षालनीयम् । तथा जंतुरक्षार्थं निशि कंडनदलनपेपणरंधनादि न विधेयम् । तथा वहिर्गमनादाबुपदेहिकागृहोत्करादियतना विधेया । एवमनेकविधा त्रींद्रिय-यतना विधेया ।

अथ चतुरिंद्रिययतना पतंगयतनार्थं निशि दीपको न कार्यो गाढप्रयोजने तु तत्पिधानं विधेयम् । तथा जालकृत्तापुतादिस्फोटनं न कार्यम् । तथा भ्रमरीगृहं न भंजनीयम् । तथा भोजनविलोडनेष्णनीरादिषु मक्षिका यतना कार्या । तथा दंशमशकादिषु तुदस्तुयतनया प्रमार्जनं विना तनुकंङ्कयनं न करणीयम् । तथा त्रींद्रियचतुरिंद्रिययतनार्थं भित्त्यादिलिपने कीटिकागृहमत्कुणतल्लिक्षाल्तागृहादिस्थानं मोचनीयम् । तथाऽत्रश्रावणधावनघृततक्रतैलतीमनपयोदध्यादिभाजनमुखानि दक्षरेण समं वस्त्रेण बन्धनीयानि । तथा क्रीपञ्चालनं न कर्त्तव्यम् । तथा त्रसजंतुत्राणकृते द्वारोद्घाटनपिधाने यतनया कपाटादिप्रमार्जनपूर्वमेव विधेये । तथा भित्त्यंतर्वहमानाऽर्गला न कार्या । तथा वहदहर्दरपिधानं च न कर्त्तव्यम् । तथा चुलन्युदूपलघरद्वादिशोधनं यतनया सम्यकरणीयम् । तथा खाले स्नानपादधावनश्रावणादिजलं न वाहनीयं, लघुनीतिरपि खाले न विधेया । तयोपरितनभूमिस्थितैरपि यथाऽधो याति स्नानादिजलं लघुनीतिर्वा तथा न कर्त्तव्यम् । तयोच्चभारास्थितैर्यथाऽधो निपतति दंतमलजलादि तथा दंतधावनमपि न कार्यम् । तथा जीववधभौतैरुत्सर्गतस्तिर्यक-

स्थापनं न वर्चव्यम् । तथाऽभंस्तरणे तु मदिपमहिष्यो न स्थाप्यास्यसस्थावरजीमनिगपचिनाग्निदुतामनोदृत्तिभिः, गमां च संख्या विधेया वर्षादौ च तिर्थार्थां शुच्यतृणादिनीरण प्रस्योटनादिनीबुंशुप्रभृतिवीगाऽपनयनपूर्वमेव छागणं च तिर्थार्थां सर्वदाऽपि यतनापरिष्ठापनीयम् । तथा कचररोप्यशोधितस्थाने न परिष्ठाप्यः, परिष्ठापितोऽपि एटरलीमार्यः । तथा धृत्त्यादावथभागधानादिजलं न त्यजनीयम् । तथापुञ्जे वह्निर्न देयः । तथा लिपनार्यं योजिते छागणमृत्तिके द्वितोपदिने न स्थापनीये । एवमनेश्वरारा द्वींद्रियत्रीद्रियचतुरिद्रियाणां यतना विधेया ।

अथासंक्षिपंचेंद्रियसंक्षिपंचेंद्रियपयतना । तत्रासंक्षिपंचेंद्रियनरविराधनाहोंद्रियविराधनावर्जनकृते संक्षिपंचेंद्रियनरोत्पत्तिनियनिवर्जनकृते च मैयुर्न न सेवनीयम् । सर्वथा च तत्पक्तुमशक्तैः श्रमणोपासकैः स्वदारयज्ञं तस्याज्यमेव । स्वदारविषयसेवायामप्यासक्तिर्जनीयेव । तथा यामिन्यादौ भाजने लघुनीर्त्तिर्न स्थाप्या गृहचौपरि, तथा वहिर्भूमौ गतेरुचारादि व्युत्सृष्टमिति वारत्रयं भगनीय यतस्तत्राऽसंक्षिनराः समुत्पद्यन्ते गृहचौपरि । तथा गृहचौपरिस्थितिर्गृहानेष्मपुरीषिस्त्रिनिष्ठीगनेष्मपुरीषिस्त्रिभ्रमलाविवलनादिनानाकमणीयम् । तथा निष्ठीगनसेष्मदेहमलकालपित्तादि भस्मरजःप्रभृतिना एधीमार्यं यथा तत्रासंक्षिनरा न समुत्पद्यते, वीटिकासक्षिरादिजंतमथ न लगति । तथा लघुनीतिस्त्रिभ्रस्थाने चाले च लघुनीतिरगस्तानपादवाहनजलरक्षणादि वर्जनीयम् । तथा प्राष्टृषि विशेषतो गमनसामन्तादौ यतना विधेया यतस्तत्र मस्त्रिषात् मरुना मंड्रिषिः समुत्पद्येनेऽपि त्रसजंतवः । एव नैर्यगाराऽसंक्षिपंचेंद्रियपयतना कर्तव्या । संक्षिपंचाक्षयतनार्यं तु यत्र कुत्रचिद् स्थाने स्थिता पक्षिणां नोडा न बालनीयाः । तथाऽव्यापार्यमाणप्रपाटोद्घाटनेऽव्यापार्यमाणस्थानस्थितपुंजनप्रमार्जनादौ च गृहगोधावंडरादियतना कार्या । तथा घृतेलादिवाजानि एषा स्थापनीयानि ययोर्दुरादि न प्रविशति । तथा भुजगशैलादिजंतुर्भाजने

क्षित्वा न स्याप्यः प्रभूतकालम् । तथा मूर्षिकाखल्वाटिकागृहगोधादिजीवद्वयाकृतेऽस्त्वरिततया चक्षुःश्रेक्षणपूर्वमेव सर्वदा गमनागमनादि विधेयं विशेषतस्तमस्त्विन्याम् । एवमनेकविधा पंचेन्द्रिययतना कार्याऽऽरंभतः ।

तथा पट्काययतनाकृते सर्वदा शकटादौ नोपेष्टव्यं विशेषतो वर्षासु । तथा शकटद्वयमपुष्ट्यादौ भाराधिरोपणेनाजीविका न कार्या । तथा लिपन-धवलनसदनप्रमार्जनरंधन-छाणधनधान्य-शोधनभांडवालनदलनखंडनवसनक्षालन-भाजनधावनस्नानदंतपावनकरचरणप्रक्षालनशिरःशोधनग्रंथनगृहहृद्वादि विधानपतितभित्त्यादि-समारचनचुल्लीसंधुक्षणपल्प्यंकादिशोधनलघुनीतिद्वहनीतिविधाननिष्ठीवीनश्लेष्म-मलाद्युज्जनतिर्यग्-जल्पानतृण-नीरण-छाण-परिष्ठापनस्थापन-भाजन-धावननीरावश्रावणादित्यजनवस्तुक्रयविक्रयकरणभोजनशयनगमना-गमनोद्देश्यानोपविशनादि-निखिलतनुस्वजनपरिजनसदनहृद्वादि कृत्येषु सर्वोद्यमेन पट्कायारंभयतना कर्तव्या ।

अथ सापराधे या यतना निगदिता सा किञ्चिद् भाव्यते । तथाहि सापराधेऽपि क्षमनशक्तौ क्षंतव्यमेव, अशक्तौ तु गुरु-लाघवपर्यालोचनं विधेयं मंदापराधविषयम् । तत्र लञ्चपराधे क्षमैव विधेया । एषा सर्वाऽपि यतना प्रोक्ता । व्रतं तु निरपेक्षरूपा निरपराध-व्रसजंतुसंकल्पवधविषयं निरर्थकं स्थावरजीवसंघट्टाऽऽगाहपरितापोपद्रवविषयं च यतो निष्प्रयोजनमेकैर्द्रियाणां संघट्टादिषु पृथक् पृथक् प्रायश्चित्तानि प्रतिपाद्यंते जीतकल्पे श्रमणोपासकानामपि ।

अस्मिंश्च प्रथमाऽणुव्रते पंचस्थूलातिचाराः परिज्ञेयाः श्रमणोपासकैर्न तु समाचरणीयास्ते च वध'बंध' छविच्छेदा' उतिभाराधिरोपण' भक्तपानव्यवच्छेद' रूपाः । तत्र वधः क्रोधादिना द्विपदादीनां निर्दयं ताडनम् । एवं बंधो ज्वादिभिस्तेषां संयमनम् । छविच्छेदस्तु कर्णादिकर्तनम् । अतिभाराधिरोपणं तु शक्त्यनपेक्षं गुरुभाराऽऽरोपणम् । भक्तपानव्यवच्छेदस्त्वन्नपाननिरोधकरणम् ।

एते पंचापि स्थूलातिचाराः परिहायाः प्रयत्नतः प्रथमायुगतिभिः । अग्राह विनियः—

च मारयामीति कृतमनस्य, विनेव मृत्यु ता इहातिचार । निगयते य कुपितो क्यादीन्, करोत्यसौ स्यान्नियमेऽनपेक्षः ॥१॥
 मृत्योरभावाच्चियमोऽस्ति तस्य, कोपे दया हीनतया तु मन । देसस्य भंगादनुपालनाच्च, पूज्या अतीवामुदाहरति ॥२॥

अनाभोगाऽतिरुमव्यतिक्रमादिना सर्वत्रातिचारता परिह्वेया । अत्र निर्दर्शनं कोपे शब्दमुतस्तस्करैर्दृष्ट्या भूप्रत्यक्षारस्य मूल्येन दत्तः । अथ च सोऽन्यदा द्रष्टव्यता प्रोक्तो 'भद्र ! लामानुच्छासप' इति तेनोक्ते फंजरसुखाद्य तान् सुमोच स श्राद्धद्वन्दुः । तदा च प्रत्यक्षरोणेचे 'मारयैतान्, मा मृंच । स प्रसिबक्ति 'कृतव्रतोऽहं, नैतान् मारयामि', तदा च तेन स इदृष्टपितुमारब्धः क्रंदयामास नृपेण च तदात्रदशब्दं नियम्य स मयाकारितः शृष्टय 'किं न क्षपच्छत्स्थितं करोषि ?' तेनोक्तं 'कृतव्रतोऽहं, स्थूलप्राणात्पितासं न करोमि' नैरथाऽपि नृपेणोक्तः प्राणिदिनासनकृते तयापि स नेच्छति नृपेण च हस्तिव्यतिरेण मापितस्तथापि स नेच्छति, तदा नृपेण स्वस्यांगारश्चशक्ने स । अन्यदा च कोऽप्याचार्यस्तत्र ममयासोर्षीत्तदतिक्रमे च सुकृतेदेशतां निश्चम्य विरक्तमना नृप ममापृच्छय श्रामण्यमादाय स सुगतिभागभूत् । यथाऽनेन तादृग्निधत्संश्लेषेऽपि प्रथमाऽयुगं न खंहितं तयान्यैरपि धाद्धैर्न रंढनीयम् । १ ।

द्वितीयाऽयुगंते तु श्रासैः स्थूलप्राणादाद् विरमणं विधेयम् । तत्र शृणावादश्रुद्धां मद्भामप्रतिपेयो 'ऽस्सद्भारोद्भ्रावनम्' अर्थांतरामिधानं' गद्धारधनं च' । तत्रायो न विद्यते चंतुः पुण्यं थापं चेति प्रयुक्तिः १ । द्वितीयस्तु श्यामान्-तंदुलमात्रो जीयो ललाटस्थापी मर्गगतो नेत्यादिकः २ । गामसं ब्रूत् इत्यादिकस्त्वृषीफः ३ । वारणं कणमेव चदतीत्यादिकश्चतुर्यः ४ । अयं चतुरूपोऽपि मृषा-वाद्ः परिस्सूः परिहार्य एव द्यस्मे तु तस्मिन् यत्ना विधेया । अथवा परिस्सूरोऽनीर्थादिनिदानभूतः कज्यालीकदिनः पंचप्रकारे

ॐनापि नेरणोक्तो घटयं घटीपस्तुरगो नश्यच्चस्ति तेन तं ग्रहर । अथ च तेन श्राद्देन स तुरगो हतो घृतः । तदा च स घुर्मोस्त्वं श्राद्धं
 करणे नीत्वा म्यपामाम यदनेन मदयो हस्तद्वयं च वारुणिकैः घृष्टं 'सोऽस्यक्षी ? जेनेक्तमस्यैव त्वयः' । तदा च तैः स घृष्टः
 म्यपामाम 'यदस्याथो नश्यन्तेनश्चनान्मशनेन हतो घृतः' । एवं मत्यमाधिदानात् स श्राद्धगन्तुः सत्कृतः त्वपिता च मुक्तः ।
 इत्यन्तु निर्दारितः । यथा चानेन श्राद्धगन्तुना तादृजेऽपि प्रस्तोऽस्मत्स्यं नोक्तं तयान्यैरपि श्राद्देनैव वक्तव्यम् २ ।

तृतीयगुणो तु भ्रमणोशामकैः स्थूलाऽत्तादानं वर्जनीयम् । स्थूलं राजनिग्रहादिद्वैतुपंदलं तस्यादानं वर्जनीयम् । अत एव
 धावकैः पतितं गतं स्थितं स्वास्तिं पररीपं यस्तु न रिमपि शालमदणं वृण-श्रायमपि । तथा रिथासवात-यद्रोह-परवंचन-
 प्रथग्रथिविधान-स्वपाशुहर्गुंजन-एतत्परशुन-एतुला-एतदमातृविधानतवीन-जोष्यलिय-एतुभूय-एतुमं-ए-एण-एतुल्य-बोयंस्तेन्यसमानीता-
 दानादि-स्वर्षया वर्जयेत्पत्नीषाणु-ज्जो । रिं वादुना पररीपमननुवातं जलं दंतवाननमात्रमपि परिहार्यं भ्रमणोपामर्नै नियमतः । अस्मिंश्च
 ने स्तेनाद्वा 'दस्यप्रयोग' रिद्धगज्यात्रिम' एतुला-एतमानरण त्वप्रतिरूप्यवहार स्वरूपाः एषे स्थूलातिचाराः परीहरणीयाः ।
 तत्रस्तेनाम्भ्रशरानैर्देवाल्बरात् स्तेन्येनाइतमानीतं किंचिन्मणिर्मत्किंचादि त्वत्समर्थमिति त्वत्वा तत्मादत्तः प्रथमोऽतिचारः १ । पुष्प-
 दानीतमर्षं प्रहोन्वे अथवा युष्मारमहेमेतद्वारेण ददानोऽम्भि संपत्तौ श्रायीष्ये इत्यादि-श्रारैस्वरूपाणां हरण-क्रियायां त्रेरणं तस्वर-
 प्रयोगः २ । परस्वरविरोधतोलोर्नृपोर्पेद्राज्यं तत्र तदनुवां रिनापि लोकाद् यद् वाणिज्यार्थं गमनं स रिद्धगज्यात्रिमः ३ । एतुला-एत-
 मानतरणं तु लोमाणुलामानादीनां दानादानयोर्नृनाधिभ्रानां रिथानम् ४ । तस्य प्रस्तुतदंतुमादेः प्रतिक्रियं तदग्रं कुसुंभादि-ट्रिमां-टु-
 मादि वा तदुपधेयेण स्ववहारम्नृयनिरूप्यवहारः ५ । एते पच स्थूलातिचाराः सर्मप्रयत्नेन वर्जनीयाः । एषामतिचाराणां चानामभोगाति-

क्रमव्यतिक्रमादिनाऽवसेया । एतद्व्रतं प्रोक्तातिचारपरिवर्जनेन व्यवहारशुद्धि-परिपालनेन सम्यगाराधितं भवेत्, अतोऽतिचारपरित्यागे
 व्यवहारशुद्धिपरिपालने च सम्यग् यतनीयम् । व्यवहारशुद्धिस्तु देवद्रव्यगुरुद्रव्यपरिवर्जनेन देवद्रव्योपजीविमालिकशिलातक्षकदेवद्रव्य-
 गुरुद्रव्यभक्षकादिभिः समं व्यवहारादिपरिहारेण, शाकुनिकनागुरिकमात्स्यकशौनिकतैलिक-बोलिक-प्रभृति-जीवहिंसकमहारंभकारिभिः समं
 व्यवहारपरिवर्जनेन, विशेषतस्त्वैतैः सममुद्धारकव्यवसायत्यागेनैतेषां च व्याजद्रव्यवितरण-परिहारेण, कारणेन कारागारतलारक्षशुक्लादिदु-
 ष्टराजाधिकारास्वीकारेण, क्रयविक्रयोचितवस्तूनां न्यूनाधिकमूल्याकथनेन, कथितवेलायाभुजमर्णस्य देयद्रव्यार्पणेन, पुत्रादिधनानादानेन,
 पंचदशकमादानविवर्जनेन चेत्यादिभिः प्रकारैः सम्यगाराधिता भवेत् । इदं चादत्तादानं द्रव्यतः स्थूलसचिचाचितमिश्रवस्तुविषयम् ।
 क्षेत्रतस्तु ग्रामे नगरेऽरण्ये वा । कालतस्तु दिवा रात्रौ वा । भावतस्तु रागाद् वा द्वेषाद् वा । एवं चतुर्विधमप्यदत्तं परिहार्यम् । अत्रोदाहरणम् ।
 कस्मिंश्चिन्नगरे एका गोष्ठी समभूतन्मध्ये चैकः श्रमणोपासकः । अथ च तस्मिन्नगरेऽन्यदा महोत्सवे कस्यचिद् व्यवहारिणो गृहं विजने
 वीक्ष्य सुष्टं गोष्ठीजनेन तमेकं श्रवणोपासकं विमुच्य । तदा तत्सदनस्थितैका वृद्धवनिता तानुपलक्ष्यपितुं भव्यमभूद् यदीदृशं द्रव्यं
 भवद्द्विरासादितमिति वदती तैरज्ञानात् पदेषु केचिपत्रेण चिह्नं विहितवती । द्वितीयदिने तु नृपतेः पुरः प्रोक्तं तद्गृह्यनिर्लेन, नृपतिनोक्तं
 'कथं ते ज्ञास्यंते' । वृद्धयोक्तं 'ते सर्वेऽपि केचिपत्रेण चिह्निताः संति' । तदा च नृपादेशाचलारक्षैधिहोपलक्षितास्ते' सर्वेऽपि गोष्ठीजना
 धृत्वारतदा च श्राद्धः प्राह 'नाहं कस्यचिदप्यदत्तं तृणमात्रमपि गृह्णामि' । तदा च नृपेण स चिह्नरहितः सत्कृत्य मुक्तः । अन्ये तु
 शिक्षिताः । यथाऽनेन श्राद्धेन तादृग्विधसमुदायमध्यवर्तिनाऽपि नादत्तं गृहीतं तथाऽन्यैरपि न ग्राह्यम् ३ ।

अथ तुर्यत्रते जितेन्द्रियेण श्रमणोपासकेनोत्सर्गतः कुमारत्रसचारिणा भाव्यम् । तथा वाऽशक्तौ स्वदारसंतोषिणा भवितव्यम् ।

स्वदाराः स्त्रीयभार्यास्तेषु या संतोषयता भाव्यम् । यस्तु नृपामात्य प्रभृतिरुः स्वदारिर्नामोति संतोषं तेनापि ज्ञान्यतः परदारगमनप्रत्या-
 ख्यानवला भाव्यमेव । परा-आत्मव्यतिरिक्ता दाराः परिणीतसंगृहीतमेदिभिश्चास्तेषु गमनमागमेनं तदप्रत्याख्यानवला । एवं स्थूलमैयुन-
 विरतिवना तुरीयायुजते भाव्यं श्रावणेण, गृहीततुरीयायुजतेन च श्रमणोपासकेन नरनरमुष्णिपालनाभिषेयं यतनीयम् । तत्र प्रथमा ब्रह्मगुप्तिः
 परचरिता संसक्ता वसतिः परिहायां । शयनादौ पणागनाघनायतनस्थानानि वर्जनीयानि प्रयत्नेन । पूतगरपादादिशनत्रनिद्रादिसंगमश्च
 सर्वथैव वर्जनीयाः । तथा षट्प-गडव संसक्तस्थानेषु शयनादि त्यजनीयम् । तथैशकिन्या युक्त्याः सदने एराश्रितया गमनोपविशान-
 शयनादि वर्जनीयम् । १। अथ द्वितीया, निजस्थाने वैकल्यनितया सम रथा वर्जनीया । अन्यथापि परचरिताभिः समं हास्यवदलासादि
 त्याज्यमेव । जाति'दुल' रूप'नेपथ्य निषया चतुर्भेदाप्रि स्त्रीभया न वक्तव्या, न च श्रोतव्या, न च चिंतनीया । २। अथ तृतीया, पर-
 शुषत्या सम नैकनासने उपनिष्टव्य, नैकप्रशयने शयनीयम् । अत्युतायामपि तस्यां श्रावणं यावत् प्रवीक्षणीयम् । मासेऽपि नैक्य शर-
 दादत्रुपवेष्टव्यं, किं षट्पना, वयस्यसौम्यगिनीतनयादिभिरपि सममेकत्र शयनासनादि त्याज्यमेव ब्रह्मप्रतरक्षार्यम् । ३। अथ तुरीया,
 पणागना-परचरितादीनां वदननयनस्नानशयनचरणगतिरहितहसितप्रोक्षितप्रसन्नविभूषणादि न निरीक्षणीयम् । ४। पंचमी, तु दृग्चतरे
 यत्रान्यचरिता शूलित-हृदित-गीतस्तनितहसितकृदितादिष्वनिराकर्षते तत्र न स्वापो विधेयः । ५। षष्ठी तु नक्तप्रतिपत्तेः पूर्वं ये पणाग-
 नादिभिः समं भोगा युक्तास्ते न स्मरणीयाः, अथवा चतुर्दश्यष्टम्यादिनियमदिनेषु ये पूर्णं स्वयोपिता समं भोगा युक्ता अन्यदिनेषु
 ते न स्मर्तव्याः । ६। सप्तमी तु सर्वदापि नातिप्रणीताहारनियेषप्रतिषेधो विधेयो, विद्येप्लो नियमदिनेषु, तथा स्वयोपिति पितृ-गृहे
 गतायां ग्रामातरगमने वा व्यवसायाद्यर्थमात्यनः । ७। अष्टमी त्वतिमात्राहारः सर्वदापि न ग्राह्ये, विद्येप्लो नियमदिनादिषु । ८। नवमी

तु वयोवित्ताद्यनुमानेन नेपथ्यमंडनादि विधेयं नात्युद्धट्वेषो विधेयो, नातिविभूषा च कार्यी तनुविषयापि १९। एवं नवगुप्तिसुतुरीयाणु-
 व्रतं पालनीयं प्रयत्नतः। तथा स्वयंपित्यपि चतुर्ध्वजपट्पवाष्टाह्निकापक्षमासचतुर्माससंवत्सरादिविषयाब्रह्मव्रतनियमा ग्राह्याः। नियमदिनेषु
 पृथक् शयनीयं, यथा नियमः सम्यक् पालितो भवति। एकद्वयाद्यपत्यभवनांतरं तु सुदर्शनश्रेष्ठ्यादिवद् यावज्जीवं स्वयंपित्यपि ब्रह्मव्रत-
 नियमः समादेयो, यतः स्त्रीयोनानुत्कर्षतो नवलक्षाणि जीवाः समुत्पद्यन्ते, तेषां च पुरुष-संयोगतो विराधना भवेत्। यदुक्तं—

इत्थीए जोणीए, संभवति चेइंदिआ उ ते जीवा । इक्को व दो व तिन्नि व, लक्खणुहत्तं च उक्कोसं ॥१॥

पुरिसेण सहगथाए, तेसिं जीवाण होइ उइवणं । वेणुगदिट्ठं तेणं, तत्तायसिलागणाएणं ॥२॥

भगवती-दृष्टौ तु पंचेन्द्रिया एते इत्युक्तम्। तथा गर्भेऽत्युत्कर्षतो नवलक्षाणि गर्भजपंचेन्द्रियनराः समुत्पद्यन्ते। उक्तं च-

पंचिदिआ मणुस्ता, एगवरभुत्तनारिगब्भम्मि । उक्कोसं नवलक्खा, जार्यति एगहेलाए ॥१॥

नवलक्खणाणं गर्भे, जाइय इक्कस्स दुण्ह य समत्ती । सेसा पुण एमेव य, विलयं वच्चंति तत्थेव ॥२॥

तथा 'थी-पुरिससंजोएसु वा' इति प्रज्ञापनावचनाद् यावत् पुं-स्त्री-संयोगस्तावदसंख्येयाः संसृष्टिम-मनुजा अंतर्मुहूर्त्तयुषः समुत्प-
 द्यन्ते विलीयन्ते च। एवमसंख्येयजीव-विराधनादि-निदानमथर्ममूलमेया पशु-क्रिया वर्जनीया प्रयत्नतो विवेकिभिराशौशवात्, किं पुनर्जा-
 तापत्यैस्तस्मादेकद्वयाद्यपत्यसंभवे स्वदारेष्वपि ब्रह्मव्रतं भजनीयं यावज्जीवं जीववधभीरुभिः। तथा स्वदारसंतोषिभिर्मणिकारस्वर्णकारादि-
 वाणिज्यमपि त्याज्यं यतस्तत्र भूयान् परवनितासंसर्गः स च ब्रह्मव्रतितो निषिद्धः स्रवे। यदुक्तं—

जहा कुकुडपोअस्स, निच्चं कुल्लओभयं । एवं सु बंभयारिस्स, इत्थीविंगहओ भयं ॥१॥

तथा मति निर्गोदरनिताभिः समं वागिज्यं त्याज्यं सर्वप्रवारनिर्वाहे तु विमले विजने च तस्याज्यमेव । तथा सर्वाभिः
 परचनिताभिः ममं नर्नदाडपि हास्ये परिद्वान्यं, विशेषतः श्यालिना-आतृजाया-मित्रगल्पादिभिः समम् । यत्ताभिः ममं भूयान् परिच्ययो
 भ्रति तं मधुरपद्मे कायें ताभिः समयालापः सलउतया वार्यः । हास्ये तु विधीयमाने लज्जानाशः स्यात्तज्जानाशे च प्रीतिद्वौ चाना-
 चारप्रशुत्तरापि संभवेत् । तस्माद्दुःखलोपरारि हास्यादि न वार्यमेगान्य-यनितताभिर्निशेषतः श्यालिनादिभिः । तथा हृष्ट-पाटय-प्रतोली-
 गृहभारादिपुपगिनेन शारंरण गच्छद्रामगुण्यो युक्तयो नालोरनीयाः किं तु नीचैर्दृष्टा स्येपम् । यतः प्रथमं दृष्टिपातः स्यात्ततश्च चेतो-
 मूढता, तस्यां च तद्रूपलाग्न्यगुणादिवर्णनेममनाचारप्रशुत्तिं यावदनेके दोषाः समुत्पद्यते, तस्मात् परवनितारूपं न निरीक्षणीयं यत्रफुट-
 चित् स्थितेन । अन्यथ स्वदारमंतोरिणा सर्वदाडपि परस्त्रीसंसर्गभीरणा भाव्यम् । यतः सच एव वातो निलीघते स्त्रीसंगतः । यदुक्तं
 ज्ञानार्णवग्रन्थे—

नवनीतनिभं पुस्तं, मन गदो दित्नीयते । वरिता-वद्विसक्तत्, ततामपि च शस्यः ॥१॥

अत तुलोडपि जगर्ति, त्वा संगेन योषिताम् । तंगप्रज फवाप्य-तेवालभावितात्मनाम् ॥२॥

तस्मात्सर्वप्रारैः पर-रमणी-र्मगस्त्याज्य एत् । न केवलं पररमणीसंगः नितु पशुपंडवदिसंसक्तस्यानमपि स्याज्यमेव, यत्-
 स्वत्रापि शगभ्राम्यासतो मोहोदयादनाचारप्रशुत्तिरपि संभवेत् । उक्तं च—

पशुपंडवगादिस्तु वि, मोहात्तदीरिजाल च तोम । शयमसुहा पवित्ती, पुत्र्यधवन्मासलो तह य ॥१॥

एषा उपनाडी वपरथ-सरागनरमंगस्त्याज्यो यत्तत्रापि शयनीये परस्परं तनुसंगतो मोहोदयादनाचारप्रशुत्तिः संभवति ।

तस्यां च गुल्तर-प्रायश्चित्तं, तस्माद् वयःस्थतीवरागनेरेण समं नैकत्र शयने शयनीयम् । तथा तीव्रमोहोदयेऽपि करकर्म न कार्यं किंतु कामो यथा तपसा वपुषि विलीयते तथा कार्यम् । तथा स्वदारसंतोषिणा पृष्टिधावनाद्यपि नरेण कार्यं न तु पररमण्या, यतः सुकुमारपर-स्त्रीकस्पर्शतो मोहोदयाज्जातु चिचविच्छ्रुतिः संभवेदेवमनेकविधा ब्रह्मत्रतरधार्यं यतना विधेया नरेण । एवं यथा नरस्य नवब्रह्मगुप्तिरक्षण-प्रवृत्तिका यतना प्रोक्ता तथा नारीणामपि वाच्या पुरयनाम्ना । विशेषतस्तु वनिताभिर्गृहहारे नोपवेष्टव्यं नचोद्धीभूय स्थेयं किंतु गृह-मध्य एव स्थेयम् । तथा सप्ताष्टवर्षेभ्यः प्रारभ्य पंचपंचाशद्वर्षाणि यावन्नैकाकिन्या युवत्या कुत्रचित् स्थेयं गंतव्यं वा । तथा सर्व-दाऽपि वनिताभिः स्वतंत्रतया न स्थेयं किंतु कौमार्ये पितृ-परतंत्रतया, यौवने पत्यायत्तया वार्द्धके, तु सुतायत्तया स्थेयम् । उक्तं च—

पिता रक्षति कौमार्ये, भर्ता रक्षति यौवने । रक्षति वार्द्धके पुत्रा, न स्त्रीः स्नातंभ्यमर्हति ॥१॥

तथा देवगुल्ममस्कृतिविशेषकार्यादि विना वनिताभिः सदन एव स्थेयं न तु गृहे गृहे भ्रमणं विधेयम् । स्त्री-भ्रमंती विनश्यतांति' नीतिशास्त्रोक्तेः । गृहेऽपि वनिताभिः संवृताकारतया स्थेयं विशेषतो बहिर्गमने । तथा स्त्रीभिर्न केनापि परपुरुषेण सम-मालापः कार्यो विशेषतो देवरजामातृवणिक्-पुत्र-प्रभृतिभिः । यतस्तैः समं बहुपरिचयः स्यात्तेन तैः समं बह्वालापे लज्जालोपस्तस्माच्च बहवो दोषाः । गाढप्रयोजने तु सलज्जतया संवृताकारतया स्वल्प एवालापो विधेयः । तथा भिद्यार्थाऽऽगततालाचत्राक्षण-योगिकार्पटिकादिभिः समं वार्त्ता न विधेया विशेषतो वनिताभिः, यतस्तैः समं संलापेन सम्यक्त्वशीलयोर्विनाशः संभवेत् । तथा वशाभिर्वरभूवरैर्द्रजालपात्र-चुल्यादिविलोकनकृते न बहिर्निर्गतव्यम्, यतस्तत्र भूयान् जनसंमर्दः स्यात्तत्र च शीलतिचारसंभावना । तथा निशि वशाभिर्न कुत्रचित् गंतव्यं गाढकार्ये तु सहोदरादिसार्थे एव । तथा यात्रास्नात्रादी बहुरसंमर्दे मध्ये न स्थेयं किंतु विजन एव । तथा स्त्रीभिर्मागेऽपि

गमने परनामपशुपरिहारयतना विधेया, विशेषतश्चैत्ये । तथा स्त्रीभिः सर्वदाऽपि परनरनिरीक्षणं परिहार्यं विशेषतश्चैत्ये । तथा वनिताभिः
 सोदरेदेवाज्येष्टादीनां सदायतनां निशि सुगतमपये संभविचेष्टालपादिलोमनाऽऽवर्णनादि वर्जनीयम् । तथा वनिताभिः सर्वद्राप्यत्यु-
 द्भटवेपोऽतिहासथ वर्जनीयः स्वयर्गेऽपि । तथा पितृशुद्धेऽपि स्त्रीभिर्भर्तृगृहम् सलज्जतयैव स्थेयम् । तथा पतिविदेशगमने प्रिय-
 विप्रयोगे च स्नानविलेपन वैशीष्यनपुन पुन.रश्चरणनयनचन्दनादिद्यालनमंडनपद्मदुवादिपरिधानयावन्द्रवादिश्चरणशोणीररणसिदूर-
 मीमंत-भरणाभिवर्षिभूषण-रणातिप्रणीतातिमात्रभोजनविधानगात्रप्रयोजनामाने शृहवहिनियमनताड्याडि-त्रिलोमन-सप्तङ्कार-नीतगानारण-
 तप्रयत्नशेखरारण-कंठशीर्षादिद्विसुनामंडनपत्रपद्मालंबंगीला-जाति-फलाद्या-स्वाद-न-परपुरपपरिचय-वरणा पूर्वशुक्लस्मरणादि वर्जनीयमेव
 सर्वदा वद्याभिः । एवं विषवागिरपि यावत्कीर्त्तं विधेयं ब्रह्मरक्षार्यम् । तथा महिलाभिः पंचवर्षेभ्यः पुरतः सुतसहोदरादिनाऽपि समं नैर-
 व्रतपत्ने दृश्यनीयं शीलान्तिचारपरिहारार्थम् । एवं यथाऽनेम्यकारैः परशुलार्संगत्यागविषये योषिश्चिर्यतना विधेया । तथा तादृगुनिधसरा-
 गांगना-संगत्यागविषयाऽपि, यत्कलाभिः सममप्येय-दृश्यनीये दृश्यते परस्परानुरागतोऽब्रह्मसेवासंभवेदन्योन्यम् । तथा योषिश्चिरवाच्य-
 प्रदेष्टे फल-शृङ्खलंबां-गुर्यादिकिः कामपीढायामपि कामक्रीडा न कार्या, मितु निर्धृतिराषाम्लेनोदरिशचतुर्थादितपो विधेयं तत्तृपी-
 षाप्रदमदृष्टे । तथाऽंगेदीपकस्तिलासगमनत्रचनसम्प्राप्त्यधीयण प्रमृति-सर्वदा वर्जनीयं वद्याभिः । तथा फत्या सह पलाहमारो न कार्याः
 सुरतविषये योषिश्चिः, सर्ताऽपि च क्लत्रेण समम् । तथा द्युक्ति कतायाः शीलविषये उपदेशो दातव्यः कांतयाऽपि च द्युक्तस्य ।
 तथा ब्रंठानुशुयो कांताभिः पूर्वपक्षमासादिमिषया ब्रह्म-नियमा प्राप्ताः । एवमनेवमिषा ब्रह्मत्रयतना विधेया श्राद्धश्राद्धोभिः । तथा
 धाद्रेः स्वापत्यानि तथा द्विदृषणीयानि रक्षणीयानि च यथा द्येनवेऽपि विषयविषयां ब्रीडां परस्परं न दुर्येति । एतच्च मैशुनं परदार-

विषयं दिव्यमानुष्यैतरश्चभेदेन त्रिविधमपि परिहार्यं-महार्यशर्माथिभिः श्रमणोपासकैः, श्राद्धीभिस्तु परपुरुषयविषयम् । अस्मिंश्च त्रते
 पंच-स्थूलातिचाराः परिहार्याः प्रयत्नेन । ते चेमे — इत्वर-परिगृहीतागमनम् १, अपरिगृहीतागमनम् २, अनंग-क्रीडा ३, परविवाह-
 करणम् ४, कामभोगतीव्राभिलाषश्च ५ । तत्रैत्वरं स्वल्पकालं दिन-पक्ष-मासादिकं, परिगृहीता भाटी-प्रदानेन वशीकृतेत्वरपरिगृहीता,
 काल-शब्दस्य लोपः । एवंविधायां पणांगनाप्रभृतिकायां गमनं मैथुना-सेवनमित्वरपरिगृहीतागमनम् १ । अपरिगृहीताऽग्रहीतभाटिः
 पररमणी, कुलांगना वाऽनाथा, विधवा, तस्यां गमन-मपरिगृहीता-गमनम् । एतौ द्वावतीचारौ स्वदार-संतोषिणोऽतिक्रमादिभिरचसेयौ ।
 अतिक्रमादीनां तु स्वरूपं स्त्रिया ग्राम्यधर्मकृते निमंत्रणे कृते तदंगीकुर्वाणस्यातिक्रमः १, तत्कृते चलने कृते तु पूर्वस्मादधिकाराय-
 रूपो व्यतिक्रमः २, तत्र शयनीयोपविशनप्रभृतिकरतु तावदतिचारो यावचां न सेवते ३, तत्सेवायां तु कृतायामनाचारो त्रतभंगरूपः ४ । २ ।
 अनंगो मदनस्तत्प्रधाना क्रीडाऽथदशनकुचमर्दना-लिंगन-प्रभृतिका, तां स्वदारवर्जं कुर्वतोऽनंगक्रीडा । अथवा समाप्तयोजनस्यापि स्व-
 लिंगेनाहार्यैः काष्ठमृत्तिकाचर्मादिनिष्पादितोपर्यैः स्वरमण्यऽवाच्यप्रदेशा-सेवनमनंग-क्रीडा ३ । स्वापत्यव्यतिरिक्तमन्यापत्यं परशब्द-
 नोच्यते । तस्य कन्याफललिप्सया स्नेह-संबंधेन वा विवाहकरणं पर-विवाहकरणम् । सौत्रापत्येष्वपि संख्यानियमो न्याय्यः ४ । शब्द-
 रूपगंधाः कामाः प्रोच्यन्ते, भोगी तु रसस्पर्शौ तेषु तीव्राभिलाषोऽत्यंतं तदध्यवसायस्तस्मात्त्वं विधत्ते समाप्ततोऽपि योपिन्मुखोपस्थ-
 कर्णकक्षतेरिष्वऽवृत्तया लिंगं प्रक्षिप्य मृत इवास्ते । भूरिकालं दशनकामांकुशैर्या मदनमुत्तेजयति । वाजीकरणानि चोपयुक्ते । योपिदवाच्य-
 प्रदेशं वा गृह्णाति । एतेष्वऽनंगक्रीडाप्रभृतयश्चयोष्यऽतीचाराः स्वदारसंतोषिणः परदारवर्जकस्य चनितायाश्च विज्ञेयाः । एवं पंचाति-
 चारपरिहारपुरस्सरं पूर्वोक्तयतनायुतं नवगुणितुप्तं सुविशुद्धं ब्रह्मव्रतं यावज्जीवमाराधनीयं श्राद्धश्राद्धीभिः । अत्रान्यव्यव्यतिरेकाभ्यां

दृष्टान्तायना, तत्र प्रथममन्वपनिर्देशनम् । तथाहि आनन्दपुरे दुर्गतो द्विजन्मा व्यन्तरमाराध्य वरं मार्गयामास । स तुष्टः कथयन्निभूम्
 'किं ते ददामि ? स प्रोचिन्नान् 'सर्गदासि मम भोवनं प्रयच्छ ।' तेनेक्तं 'मं कल्पति, परं त्वं गच्छ रच्छे । तत्र जैनं नारखीयुग्म-
 मस्ति, तस्यापि त्वया भक्तादि श्रेयं, त्वस्तेऽभीप्सितं भावि । तदनु स सततं तथा करोति । अन्यदा त्रिप्रेणोक्तं 'किं भगतां तपो यदेवा
 नामपि पूज्यता समभृद्भगताम् ?' ताभ्यामृक्तमावास्यां शान्त्यं सुत्तरिष्ये एतन्तरनियमः स्वीचकं अथ च दैवयोगादात्रयोः समभृत्
 परिणयनम् । यस्मिन् दिने मम नो नियमस्तस्मिन् दिने तु दयिताया नियमः । यस्मिन् दिने तु मम नियमस्तस्मिन्ने पत्न्याः । एवमा-
 वाभ्या परिणयनादनु यावज्जीवं समाराधितं प्रसन्नवत्म् ।' एताभिरगम्य प्रभुदो द्विजन्मा श्रीजैनधर्ममाराधयामास । एतदेतयोरेहिकं फलम् ।
 अद्भुत तु स्वर्गापनर्गादि । अथ ध्यातिरेयोदाहरणम् । तथाहि-देमपुरे श्रीधः श्रेष्ठी गुर्विणीं प्राणप्रियां गृहे विमुच्य वाणिज्यार्थं ययौ
 देशालम् । अथ च पश्चात् सुतामङ्कतरूपां तनु-प्रिया सुपुरे । ता च यौवनं प्राप्ता दत्ताऽभ्यन्तगरे जलन्त्या । तदुपिता च वाणिज्यं विधाय
 पश्चाद् बलन् वस्तुनिगमिष्या तत्रैव गुरे तस्यै वर्षारत्रं दैवयोगाच्चाश्चानतस्तस्य सुतया ममं समभृत्संयोगः । प्राष्टुत्समये च
 समतीते म समापयौ स्वनगरे । अथ च पित्रा सा समानापिता सा च स्वस्तारं निरीस्य लज्जिता सती व्यधादत्समपातं पितापि भव-
 भीतश्चरितमर्गिचरार । एवं स्वदारसंतोषवर्तं गिना ज्ञात्वेवंविधमपि पातकं लगेत्समात् श्राद्धेन स्वदारसंतोषप्रतिना भवितव्यं, श्राद्धया
 तु परपुत्र्यचिरमणत्ररत्या भाव्यम् । एवं तुरीयन्ते श्राद्धयाद्दीपिकिः श्रीलपालनविषये यत्नो विधेयः । यतः—

'ऐश्वर्यस्य विभूषण सुवनता, शौर्यस्य वाक्कृतयमो, ज्ञानस्योपशम- ज्ञानस्य विनयो, वित्तस्य पात्रे ज्यय ।

अज्ञोपस्तरत सभा प्रभक्ति-धर्मस्य निर्याचक, सर्वपापपि सर्वकारणविद शील परं भूषणम् ॥१॥'

कठिनदृषदंतविंगलितः ।

तथा— वरं शृङ्गोत्तुंगाद् गुरुशिखरिणः क्वापि विषमे, पतित्वाऽयं कायः कठिनदृषदंतविंगलितः ।
वरं न्यस्तो हस्तः फणपत्तिमुखे तीक्ष्णदशने, वरं वह्नौ पातस्तदपि न कृतः शीलविलयः ॥२॥

वरं न्यस्तो हस्तः फणपत्तिमुखे तीक्ष्णदशने, वरं वह्नौ पातस्तदपि न कृतः शीलविलयः ॥२॥

तथा—वन्दिहस्तस्य जलायते जलनिधिः, कुल्यायते तत्क्षणात्, मेरुः स्वल्पशिलायते मृगपतिः, सद्यः कुरंगायते ।

ब्यालो माल्यगुणायते विषरसः, पीयूषवर्षयते, यस्यां किल लोकवह्नुभगुणः, शीलं समुन्मीलति ॥३॥ इत्युक्तं तुरीयत्रतं ॥४॥

अथ पंचमत्रतमुच्यते । तथाहि पंचमेऽणुत्रते श्राद्धश्राद्धीभिर्द्धनं १ धान्य २ क्षेत्र ३ वास्तु ४ रूप्य ५ सुवर्ण ५ कुप्य ७
द्विपद ८ चतुष्पद ९ रूपनवविधपरिग्रहस्य प्रमाणं विधेयम् । तत्र धनं गणिमादिचतुर्द्धा । तत्र गणिसं लंगलीफलादि १, धरिसं
गुडखंडादि २, मेयं घृततैलादि ३, पारिच्छेधं तु धुम्नरत्नादि ४, धान्यं तु त्रीक्षादिचतुर्विंशतिभेदम् । क्षेत्रं तु सेतुकेतुभेदाद्
द्विप्रकारम् । तत्र सेतुक्षेत्रमरघट्टादिसेचयम् १, केतुक्षेत्रं तु वियत्पतितवारिनिष्पाद्यम् २ । वास्तु गृहं तच्च खातो १ च्छित २
तदुभयात्मक ३ भेदाल्त्रिभिधम् । तत्र खातं भूमिगृहादि १ उच्छ्रितं तु प्रासादादि २ तदुभयात्मकं तु भूमिगृहोपरिप्रासादादि ३
रूप्यसुवर्णे प्रतीते, एतद्ग्रहणाच्चंद्रनीलमरकताद्युपलग्रहणम् । कुप्यं तु स्थालकच्योलकरोटकलोहाद्युपस्करशयनासनं भांडकन्यसन-
कंबलादि । द्विपदानि तु दासकुर्कुटकेकिशुकगंग्रीप्रभृतिनि । चतुष्पदानि तु तुरंगमत्तंजगोमहिष्यादि । एवंविधो नवविधपरिग्रहो यावान्
भवति तावत्प्रमाणस्यैव मुख्यतया प्रत्याख्यानं विधेयं श्राद्धेन । तथा त्वशक्तौ तु स्वेच्छानुमानेन परिग्रहपरिमाणं विधेयम् । तत्रापि
नात्तिभूयान् धान्यसंग्रहो विधेयो बहुजीवविराधनाहेतुत्वात् । तथा घृततैलादिसंग्रहोऽपि न कार्यो यतस्तद्भाजनेषु वर्षासु पनकसंसक्तिः
स्यात्तच्छोप-समये कुंथवः ससृत्पद्यंते तेषामपि विराधना, ये च कीटिकामधिकामूपकघृतेलीप्रभृतयो जीवाः पतंति तेषामपि विराधना ।

तथा क्षेत्रपरिग्रहो न कार्य एव गुणयत्तया सति याद्ये त्वाद्ये निर्वाहे, पा॥ क्षेत्रे कृषिर्मर्मभोक्तस्य करणे वारापणेऽनुमतौ ॥ महाना-
 रंभः संभवेत् । तथा गृहपरिग्रहोऽपि भूयान्न कार्यो यतस्तेषां गृहाणां पतितानां समारचने लिपनघलनादौ वा महारंभः स्यात्, भाट-
 नार्षणेऽपि चह्यौ पापञ्चद्विर्यत्तस्त्रिंशत्तन्मिर्जनेयं तत्र स्थित्वा श्रम्यधर्मसंनधान्यादिपचनप्रसृतयो विवीर्यंत आरंभास्तद्भिभागोऽपि
 संभवेत्, यतस्ते जना स्वमत्तास्थितगृहेषु निरसति । तथा लोहशस्त्रपरदादिर ३ परिग्रहोऽपि न कार्यः संस्तरणे अहंस्तरणेऽपि न भूयान् ।
 तथा मुल्यवृत्त्या शस्त्रादिपरिग्रहो न विधेयः, ज्ञातु गार्हपत्यो जने तत्संख्या विधेया । तच्च गंयादि न वस्यसि प्रापित्तप्रवर्षणीयम् ।
 तद्ग्निकयोऽपि न कार्यः । तथा संस्तरणे दासदास्यादिपरिग्रहो न विधेयः । अमंस्तरणे तु तत्संख्या र्चव्या । तथा मुल्यवृत्त्या
 पशुर्मग्रहः सर्वथैव वर्चनीयो नहुतीत्रविराधनानिदानत्वात् । अन्निर्वाहे तु वद्रूपना विधेया । तदर्थतृणादिच्छेद्रनागलितजलयानादि-
 वर्चनप्रवृत्तिरा प्राशुजा यतना च विधेया सर्वप्रयत्नेन । पा॥ औषधिविराधनाहेतुभूतसकलत्रयाणश्चक्रयनिवृत्तौ वर्जनीयो । किं वद्गुना
 जौनिरागनाहेतुभूतस्य तत्रविधास्यापि परिग्रहस्य वर्जने सर्वप्रयत्नेन यतितत्त्वम् । अस्मिन्नशुभे ननधान्यप्रमाणतिक्रम १ क्षेत्रचान्तु
 प्रमाणालिक्रम २ हिरण्यपुनर्णप्रमाणतिक्रम ३ द्विपद्चतुष्पद्प्रमाणतिक्रम ४ कृष्यप्रमाणतिक्रम ५ रूपाः पंचातिचाराः परिहार्योः ।
 तत्र हिरण्यं रजतं घटितमघटितं वा । एव सुवर्णमपि । एतेषु धनधान्यप्रमाणान्तिप्रयोऽधमर्णादिस्योऽधिमर्लाभे सति यावन्न्यायेतन
 विव्रीणीते तानतत्सदन एव स्याप्यन, सत्यमरणं वा स्वीकुरुवतः, स्थूलमृट्वादिर्बधनलो वाऽऽरेयः १ । द्विप्रभृतिक्षेत्राणामंश्चर्तिसरणाद्
 गृहाणां च द्व्यधादीना भित्त्यादिषातनादेवीमण्डत्त. क्षेत्रवास्तुप्रमाणतिक्रमः स्यात् २ । हिरण्यसुवर्णप्रमाणतिक्रमस्तु तयोरधिकयोः
 बलनादीना विश्राणनात् ३ । द्विपद्चतुष्पद्प्रमाणतिक्रमस्तु तद्गुण्यर्भागणत्वात् ४ । कृष्यप्रमाणतिक्रमस्तु स्थालश्चोत्कंशरोऽट्वाडि-

कादीनां नियमादानादनुस्यूतमानां विधानात् ५ । एषां वासतिचारताऽन्यभोगातिक्रमादिभिरवसेया । अत्र परिग्रहप्रमाणं आनन्द-
 कामदेवप्रभृतयो दश श्रमणोपासका निदर्शनं यथा तैर्यावान् परिग्रहः समभूद् व्रतादानसमये तावतैव तेन मनस्तोपं निर्माय नियम-
 समादानं निरमायि तथाऽन्यैरपि श्राद्धैर्विधेयम् । इच्छापरिणामे षेयडदेनामा मंत्री, दृष्टान्तो यथा, तेन लक्षत्रय नियमः सचिचत्व-

पदावाप्तौ द्रव्यकोट्यागमेऽपि न खंडितस्तथा परैरपि श्राद्धैर्न खंडनीयः । इत्युक्तं पंचममणुव्रतम् । ५ ।

अथ गुणव्रतत्रयस्वरूपं किंचिदुच्यते । तत्र प्रथमं दिग्गविरतिगुणव्रतम् । तच्चोच्चाधिस्तियर्गदिग्गविरतिभेदेन त्रिप्रकारं यथाशक्ति-
 प्रतिपत्तव्यम् । अस्मिन्नपि व्रते पंचातिचाराः परिहार्याः । तत्रोर्ध्वदिक्प्रमाणातिक्रमा १, ऽधोदिक्प्रमाणातिक्रम २, तिर्यक्दिक्-
 प्रमाणातिक्रम ३, रूपस्त्रयोऽप्यतीचारा अनाभोगादिनाऽधिक्रामने विज्ञेयाः । तुगीयस्तु क्षेत्रवृद्धिरूपः स च सर्वास्तु दिक्षु योजनशता-
 दिना कृतप्रमाणस्यान्यतरस्यां दिशि योजनशतादेः परतः कार्येऽन्यदिशः कियत्यपि योजनानि जिगमिपितायामाशायां वर्द्धयतः उभय-
 दिग्मीलने तु योजनप्रमाणं नातिक्रामति एवमेकतो वर्द्धने एकतस्तु संक्षेपे क्षेत्रवृद्धिः स्यात् । पंचमस्तु स्मृत्यंतर्द्धनिरूपः, स च कस्यां
 दिशि कियत् प्रमाणं कृतमिति न स्मरति मूलं हि नियमानुष्ठानं तद्भ्रंशेहिं नियत एव नियमभ्रंश इत्यतिचारः । अस्मिंश्च व्रते गृहीतेऽ-
 भिमृहीतक्षेत्राद् बहिश्चरचरजंतूनां त्राणरूपो गुणः स्यादिति गुणव्रतम् । अस्मिन् व्रते शिवभूतिस्त्रंदाभिधम्रातुद्बयदृष्टांतः । स च श्राद्ध-
 प्रतिक्रमणसूत्रवृत्तेरवसेयः ६ । इत्युक्तं षष्ठव्रतम् ।

अथ सप्तममुपभोगपरिभोगप्रमाणं व्रतं व्याख्यायते । तत्रोपशब्दः सकृदर्थेऽस्तर्भोगे वा । अत उपभोग आहारादेः परिशब्द आवृत्तौ
 पुनःपुनरित्यर्थे बहिर्भोगे वा । ततः परिभोगाऽगनाकनकत्रसनादेः । एतद्विषयं व्रतमुपभोगप्रमाणव्रतम् । तत्र भोजनत उत्सर्गेण श्रमणो-

पापेन निरपवाहास्मो जिना भाष्यम् । तयार्नुमश्रुत्तारपचादतः सन्निपत्स्यमिन्ना । तयायद्यत्तौ महागामवाडनसरायाडभः यपरि-
 हारपुरस्सर प्रत्येसमिशरीनां ह्यमानेन धरितव्यम् । यदुक्तं— निररञ्जाहारेण, निर्यदिनेन परिशर्मिमेण । अपाणुगंधणमभ, तुताभया
 मेरिता भुति ॥१॥ अनंतरायाडभस्यनामानि तु धीप्रचनमारोद्रारगाथाभिरेव त्रिलयते । तथादि—

“तस्य तु पंचजाई, गुरशकंदो अं बज्जवंदो अं । आउदखिदाय तदा अदं तद आउरं पुरो ॥१॥ सत्पाररं विरा नीं दुमारिं तद
 धोदो गी मिनेई अं । रट्टुलं बससदिता गजरं तद लज्जकं खोडा ॥२॥ गिरिकलिं परि सरलपत्तां त्रितुआं धेम ॥ अतुताया यं ॥
 तद खोशस्यलपत्तीं तिलतुहजो अमवववली अं ॥३॥ गुलां तद भूगिरटां विरहां तद टकारं धुलो पकयो ॥ तुयलतो अं तदा,
 वरंको कोगलमिआं ॥४॥ आदूं तद विदाहं, दयति एए उवंतावेरि । उरसवतं वेअ तयलणतुपीं समयाज ॥५॥
 पोलाडारीं रपुरतिहुआणो गेवपमाईनि । कणववटिपयार्नि अं दुसाई अणं ताई ॥६॥ वंशुरिं यत्रनिमईं दिमं मितं परो ॥ अ सज्जगदी ॥
 अ र्दिभोअणं विमं वट्टुपीअं अणं तं तं पाणे ॥७॥ पोलाडां वागणं, अमुनिनामानि पुतुपल्लवलिं । पुच्छपत्तां वलि-
 अरतीं, पज्जह पज्जानि वापील ॥८॥”

गणपुष्याव्या । सर्मां अपि वंदजानि रनंतमपिना । तत्र चान्ति वंदान् स्याप्रियमाणतायास्त आह-ग्रणं नोडंजांताः संतमिद्येः १ ।
 पत्रं दोऽपि वंदमिद्ये पत्त २ । आद्रा हरिद्रा ३, अर्द्रकं शृंगेरेस्य ४, आर्द्रः र-रुरः ५, दुत्ताररी, वल्लीमेरा मिरालिमाऽपि वल्ली ७,
 वृमारी मणालायापवा ८, सुदीतक ९, गुरूचीरुल्लीमिद्येः १०, लज्जुल वंदमिद्येः ११, वंकरस्तानि १२, भृजतः पंदगेदः १३,
 लरणयो वनस्यति विद्येणो येन दग्धेन सत्रिया निष्यवं १४, सेटसः पचिनीरंदा १५, गिररणिना वल्ली मिद्येः रमनिरोकपीमिद्येः

इति । व्याख्याऽस्ति १६, किशलयपत्राणि सर्वाण्यप्युद्ब्रच्छमानान्यंतमुद्भूतं यावत् १७, खरिशुका १८, थैगौ कंदभेदौ १९, आर्द्राद्युस्ता
 २०, लवणेत्यपरपर्यायस्य अमरनाम्नस्त्वग् नत्वन्येऽवयवाः २१, खिच्छुहडः कंदभेदः २२, अमृतवल्ली वल्लीभेदः २३, मूलकः
 प्रसिद्धः २४, भूमिरुहाणि छत्रकाणि वर्षाकालभावीनि भूमीस्फोटकानीतिल्यातानि २५, विरूढान्यं-कुरितानि द्विदलादिधान्यानि २६,
 टकवास्तुलं शाकभेदः, स च प्रथमोद्भूत एवाऽनंतकायिको न तु च्छिन्नप्ररूढः २७, शूकर-संज्ञो वल्लो न तु धान्यवल्लः २८, पल्लकः
 शाकभेदः २९, कोमलाम्लिकाऽवद्धास्थिका ३०, आलुक ३१ पिंडालुकौ कंदभेदौ ३२, एवमेतानि द्वात्रिंशदन्तकायिकानि सर्व-
 प्रयत्नेन वर्जनीयानि । अन्यदपि वर्षाकालादौ पुष्पिकासंसक्तं शाकशुंठीहरीतकीप्रभृति त्याज्यमेव । उपितक्रमपि पुष्पिकासंसक्तं वर्जनी-
 यम् । अम्लिका न मंडनीया । एवं यत्र कुत्रापि पनकसंसक्तिर्जाता स्यात्तत्र व्यापार्यं नाप्यातपे मोचनीयं नापि हस्तादिनानात्ततः पुष्पिका
 रूक्षणीया, किं बहुना संघट्टोऽपि त्याज्य एवानंततनुसंबन्धी । अथाभक्षगाथा व्याख्या । तथाहि उदुंबर १ वट २ प्लक्ष ३ काकोदुंबर ४ पिप्पल ५
 रूपमुदुंबरपंचकम् । चतस्रो विकृतयो मद्य १ मांस २ नवनीत ३ मधु ४ लक्षणाः ९ हिम १०, विष ११, करकाः प्रतीताः १२, सर्वापि मृत् १३,
 रात्रिभोजनं १४, चिअ-अवधारणे, बहुवीजं पंपुटफलादिवदंतररहितबीजाकुलं फलं १५, सर्वाण्यप्यनंतकायिकानि १६, संधानं च
 बिल्वादिसत्कं जीव-संसक्तं १७, धोलवटकानि उपलक्षणत्वादेतेषामामगोरससंपृक्तद्विदलानि सर्वाण्यपि १८, धृताकानि १९, अज्ञात-
 नामानि पुष्पफलानि २०, तुच्छफलं मधूकृन्त्रिन्वादिसकलमपि अत एवातिकोमलामुद्गादिफलिकाः श्राद्धैस्त्यज्यंते २१, चलितरसं सर्व-
 मपि अत एव पयुषितद्विदलपयुषितपूषिकापयुषितवटकादिद्विदलशाकदिनद्धयातीतदधितक्रदिनोपिततक्रादिराद्धौदनत्रैत्रलजलराद्धपयुषिततक्रा-
 द्यऽसिश्चितौदनकमथितसकलधान्यजलयथाक्रमवर्षाशिशिरोष्णकालपक्षमासविंशतिदिनातिक्रांतसकलपक्वान्नप्रभृतिचलितरसं सत् सर्वं वर्ज-

नीयमेव भोजनस्वसनस्थापनायाश्चित्तम् २२, एतेषुद्वारपंचकं मन्त्रमास्त्रारबहुजीवभृत्काद् वर्जनीयम् । चतस्रो निकतयस्तु ॥१॥
 संख्यातितंजुसंमूर्धनाद् वर्जनीयाः । हिमकरकवर्जनमसङ्ख्येषुद्वाषायपिण्डरूपत्वात् । गिफवर्जनं तु जठरांतर्बतिकाभिगंडोलकादिजीव-
 वधहेतुत्वान्मरणसमये, मोहोत्पादकत्वान्च । मृत्तिकाऽऽमक्षणं तु दुर्दारादिपंचेन्द्रियप्राणिदेहावयववर्जनार्थं षटिकादिभक्षणहेतुकामाथपाद्या-
 मयोत्पत्तिवारणार्थं च । रात्रिभोजनं तु—सप्तजन्वीवसयाक मुशाना चित्ति भोजनम् । राक्षसेभ्यो विक्रियते मूढात्मानः कथं न ते ॥ इति
 प्रभुश्रीहिमाचार्यवचनाद् भक्तादिसंख्यमानगहुजीवगिराधनाहेतुत्वाद् 'मेधां पिपीलिका हंसि' इत्यादियोगशास्त्रोक्तैश्चिद्वचद्दोषसंभवाच्च ।
 एतुपीजवर्जनं तु गृह्णेत्रियविराधनासंभवात् । अनंतराथत्यागस्वज्जंतुजीवविराधनापरिहारार्थम् । संधानवर्जनं तु जीवसंसर्गहेतुत्वात्
 शैलनटनाद्यामगोरससंयुक्तद्विलपरिहारस्तु केवलितदृष्टस्वस्वजंतुसंसर्गसंभवात् । इंतारवर्जनं तु निद्रासाहुल्यमदनोदीपननिदानत्वात् ।
 अज्ञातनामपुष्पफलपरिहरणं तु माभून्नपिण्डफलोपसोगाद् व्रतसंगो रियफलभक्षणान् वा मरणवित्तिहेतोः । तुच्छफलरसागस्तु पक्षी जीव-
 रिराधना स्वल्पा च कृत्तिरित्तिहेतोः । चलिंतरसपरिहारस्तु वंतुसंसर्गहेतोः । तथा जंतुमिधं यत् फलं वंशुपीलुपक्वशरमदप्रमृत्ति-
 पुष्यं च शरीरमधूशदिसंरधिपत्रं च तंदुलीयादि तदपि न भक्षणायमेव भावः । यदुक्तं श्रीयोगशास्त्रे—

जलुमिधं फल पुष्यं, एव चान्यदपि त्वजेद् । तथाकमपि सत्तकं, विनथमर्षरायणः ॥२॥
 अनंतरायाभस्यपरिहारस्तु परसमयेऽप्युक्तः । यदुक्तं पञ्चपुराणे—

मयमासाशनं रात्रौ भोजनं कदमसणम् । ये कुर्वन्ति वृथा तेषां, तीर्थयात्रा जपस्त्वत् ॥२॥
 वृथा एकादशी प्रांजा, वृथा चागारणं हरेः । प्राणा च पौष्करी मया, हतं पंद्रायणं तपः ॥२॥

वरं भुक्तं पुत्रमांसं, न तु मूलकभक्षणम् ।
 भक्षणाक्षरकं गच्छेद् वर्ज्यात् स्वर्गमाप्नुयात् ॥३॥
 गोरसं मापमध्ये तु, सुद्गादिषु तथैव च ।
 भक्ष्यमाणं भवेन्नूनं, मांसतुल्यं युधिष्ठिर ॥४॥
 रसोत्तं गृजनं चैव, पलांडं पिंडमूलकम् ।
 मत्स्यमांसं सुरा चैव, मूलकस्तु विशेषतः ॥५॥
 यस्तु वृतांककालिग-मूलकानां तु भक्षकः ।
 अंतकाले स मूढात्मा, न स्मरिष्यति मां प्रिये ॥६॥

मद्यमांसमधुनवनीतानि तु भारतेऽपि निषिद्धानि, तथाहि—

शुक्रशोणितसंभूतं, यो मांसं खादते नरः ।
 जलेन कुरुते शौचं, हसंते तस्य देवताः ॥१॥
 देवानामग्रतः कृत्वा, घोरं प्राणिवधं नरः ।
 ये भक्षयंति मांसं तु, ते ब्रजंत्यधर्मां गतिम् ॥२॥
 क मधं क भवेद् भक्तिः, क मांसं क शिवार्चनम् ।
 मद्यमांसात्तानुरक्तानां, दूरे भवति शंकरः ॥३॥
 अमेध्यं यद् भक्ष्यत्वात्, मानुषैरपि वर्जितम् ।
 दिव्योपभोगान् सुजंते, मांसं त्रिदशा न सुजते ॥४॥
 न श्राणाणि न देयानि, षड् वस्तूनि पंडितैः ।
 अग्निर्मधु विषं शस्त्रं, मधं मांसं तथैव च ॥५॥
 पृथक्भावो यदा तस्मा-दाज्यं कार्यं हि तत्क्षणात् ।
 विश्रांतं हि नवनीतं, श्रेयं कृमिसमूहयत् ॥६॥
 मधे मांसे मधुनि च, नवनीते तक्तो बहिनीते ।
 उत्पद्यंतेऽन्ता-स्तद्बुवर्णा जंतवस्तत्र ॥७॥

पंचोदुंवरजंबूपीलुफलतंदुलीयादीनां तु प्रत्यक्षलक्ष्यजीवाकुलतया लोकप्रतीतमेवाभक्ष्यत्वम् । एवं लौकिकलोकोत्तरागमनिषिद्ध-
 तथा परिहरणीयान्येव सर्वथा दुर्गतिभिरुभिः प्राणिभिरन्तकायाभक्ष्याणि विशेषतः श्रीमदाहृतमतवेदिभिर्मोक्षाधिभिः श्राद्धवरैः । एवं सप्तम-

श्रुते श्रायणेण भोजनमाश्रित्य जपस्यतोऽप्यभस्मान्तवस्यत्यागेन प्रत्येयमिभादोनां कृतमानेन भाव्यम् ।

धर्मतल्लुत्सर्गो निरवयवमंलुग्रानपुक्तेन भाव्यम् । तयाऽनिर्गहित्वयंतसावघांगारकमार्गादिपंचदशमार्गान्तत्यागिना । अस्मिन् श्रुते इंपति श्रावनीति शारमंल्या त्रिधेया यावज्जीवविषया । एवं दंतषाचनदारविषया फलविषया धान्यविषया, टुपमरःपरिजलद्रादि-जलविषया स्नानयानादियानीयप्रमाणविषया च संख्या कार्या । श्राद्धेनोत्सर्गतः सर्गमचिचरित्तिरिधेया । तयाऽऽत्नी तु तत्संख्या कार्या द्रव्यसंख्या च कर्त्तव्या निरत्वमूत्राद्यनाहारमपि द्रव्यगणनार्था गणनीयम् । तथा रित्तिसंख्या कार्या । नित्तित्तिचपि पट्टरिक्तिसंख्ये एषा प्राया एषा नेति व्यक्तो नियमः स्वीकार्यः । स्वक्तनियमादनेऽपि तत्रेदरिषया व्यक्तिः कार्या । तत्रेदाधेमे तथाहि गो १, महिस्यु २ दूष ३ बै ४ डेरान्त ५ दुग्धमिति पंचया दुग्धचिह्नितः । दधिचिह्नितौ उष्टौ रिना चतुर्णां गोप्रभृतीनामिति चतुर्द्वौ दधि च चिह्नितौ । तिल १ सर्पया २ स्वमी ३ लट्टि ४ संखंधि तैलमिति चतुर्भेदा तैलचिह्नितः । श्रवस्सः १ पितरूपध गुड इति द्विधा गुडचिह्नितः । तैल १ घृत २ तल्लिमिति द्विधा पकाशम्, तत्रापि मोदकग्रायादयो बहवो भेदास्तद्व्यव्यक्तिसंख्येया । नित्तित्तित्तान्यपि चिह्नित-संख्यायां कृतायां या चिह्नितैर्गृह्यते तत्संखंधीनि प्रादाणि । अयमा तेषामपि संख्या कार्या । तानि च प्रतिरिहति पंच २ भवतीति त्रिगुह्य-विधेयानि । तथाहि दुग्धे पंच षषःश्राटीप्रभृतीनि । तत्र द्रायासहिते दुग्धे राद्धे षषःश्राटी १, बभूतंलमहिवा धैरेयी २, अल्प-वंदुलान्विता पैया ३, तंदुलचूर्णमहितदुग्धेन राद्धाऽवलेहिमा ४, अचिलेनाऽन्विते दुग्धे दुग्धश्राटी, अन्ये तेतस्याः स्थाने पलादिमं प्रादुः । घृते निर्भजनादीनि पंच । तत्र निर्भजनं पकाशोत्तर्णदग्धपृतामित्यर्थः १, त्रिस्पंदनं दधितरिच्य कृषिषान्निव्यस्रो द्रव्य-त्रिधेयः सपादलघु-प्रसिद्धः २, घृतपकोपधोपरितरिगारस्यं यदाऽऽज्यम् ३, वीष्यैः सह पकं पृतमामलमपृकप्रभृति ४, विट्टिवा घृतमलरूपा ५ । दन्तस्तु

करंबप्रभृतीनि पंच; तत्र करंबो दधियुक्तकूरनिष्पन्नः १, शिखरिणी हस्तमथितखंडयुतदधिनिष्पन्ना २, लत्रणयुतं दधि राजिकाखाटकमित्यर्थः
 ३, घोलो वखगलितं दधि ४, घोलवटकानि तप्तघोलांतः क्षिप्तवटकानि ५ । तैलस्य तु तिलकुट्टिप्रमुखानि पंच । तत्र तिलकुट्टिः प्रतीता १,
 निङ्गजनं पक्वान्भोचीर्णं दग्धतैलं २, द्राक्षादिद्रव्यपक्वं च तैलं ३, तैलपक्वोपधोपरितरिका ४, तैलमालिका च ५ । गुडे शर्कराप्रभृतीनि
 पंच । तत्र शर्करा १, गुडपानीये २, प्रतीते, पाक-गुडो येन खाद्यकादिलिप्यते ३, खंडः प्रतीतः ४, अर्द्धव्यथितेदुरसश्च ५ । पक्वान्भे
 गुडधानिकाप्रभृतीनि पंच । तत्र गुडधानिका प्रतीता १, प्रक्षिप्त-घृतादिके तापके एकैनेव रूपेकेन सकले पूरितेऽन्य-घृतादिद्रव्येषु विना
 द्वितीय-रूपिकादिस्तत्र पक्वो निर्विकृतिकः २, त्रयाणां घाणकानामुपर्यपरघृतादिदेषु विना तेनैव घृतादिना पक्वं खाद्यकादि ३, तथा
 समुत्सारिते सुकुमारिकादिके पश्चादुद्धरित-घृतादिलिप्सायां तापिकायां जलेन राद्धा लपनश्रीः लहिगडु इत्यर्थः ४, स्नेहलिप्ततापिकोपरिपोतेन
 कृतः पूषकश्च । निर्विकृतिकेऽपि कृते विकृतिगतानि निर्विकृतिकमोदकनालिकेरैरंडादितैलाचितीकृतादिफलप्रभृतीन्मुच्छृष्टद्रव्याणि
 च न ग्राह्याणि विशेषकारणं विना १, कारणे तु तेषामपि संख्या कार्या । तयोपानद्दुग्गसंख्या च कार्या । तथा पूगलत्रंगैलाजाति-
 फलकक्वोलकर्पूरे पत्रादितंबोलानां गणना विधेया । अथवा टंकादिप्रमाणं विधेयम् । मुख्यवृत्त्या च पत्रास्वादाने नियम एव युक्तः
 श्रमणोपासकानां सर्वदापि, सर्वथा च तथा कर्तुमशक्तौ निशि तदाऽऽस्वादाने नियमो ग्राह्य एव, यतः पत्रेषु पुष्पिका कुंयवश्च संभवति तद्-
 यतना दिनेऽपि कर्तुं दुष्करा किं पुनर्यामित्याम् । तथा नेपथ्यगणना विधेया । तथा मुख्यवृत्त्या भोगार्थे कुसुमिनियम एव ग्राह्यः, तथाऽ-
 शक्तौ तु तेषामपि संख्या कार्या । तथावाहनसंख्या विधेया; शयनसंख्या च । तथा विलकजले विलेपनविषयो नियम एव स्वीकार्यः ।
 तथाविगाहमशक्तौ तु मासमध्ये एकं द्वे त्रेत्यादिका गणना कार्या । वया शक्यमानेन आश्रयवृत्तमानेन नियमः स्वीकार्यो दिन-प्रदमा-

सादिर्मबंधी घनितायाः परिभोगात्सत्त्वात् । तथा यथाशक्ति स्नाननियमाः वरणीयाः । तथा मत्के स्नेहे च सेराद्वेसेरादिरूपं प्रमाणं वरणीयं
 श्रमणोपानसैः, श्राद्धीभिरप्येते सर्वे नियमाः स्वीर्याः । निद्रेण यामरुद्रादिरचरण-शोणीस्नानध्विदूर्मीमंतमरणसु पित्ररीर-
 वरणपद्-भंसीरचन दलन-खंडन-सुत्रीमधुखण्डलानयनलिपनसदनधरलताग्धानशाभंदनरंधनशु-येरुतनाडिनियया यथाशक्ति नियमाः
 स्वीर्यव्याः । अस्मिन् प्रते भोजनतः पंचानिचाराः परिहरणीयाः, वर्मस्तु पंचदश, एवं विंशतिस्तोचाराः परिहार्या अस्मिन् व्रते । तत्र
 भोजनतः मचिषाहार १, सचिषत्रनिचदाहारा २, पक्षीपथिमद्यणता ३, दुष्पक्षीपथिमद्यणता ४, तुच्छीगमिमद्यणता ५ रूपाः पंच ।
 तत्र कृतमचित्तप्रत्याख्यानस्य कृतकमानस्य वा नाभोगादिना सचित्तमतिरिक्तं वा तद्गुणनतः मचिषाहारोऽस्तीचारः १ । पादपस्थ
 गुदादिपत्न्यच्छादि वा सास्त्रिकं सूते प्रक्षिप्तः सचिषत्रनिचदाहारः २ । अपस्वस्याग्निनाऽमंस्तुनस्यापरिणत रणिकरादेर्ना भक्षणे परत्री-
 पथिमद्यणता ३ । इण्पत्नं पुरादिमद्यपतो दुष्पक्षीपथिमद्यणता ४ । तुच्छास्त्रमिहेतुलाघाभावादगारा ओपक्ष्यः गोमलसुर्दाशरिग-
 प्रभृतपस्तदुभयणता, एतद्वक्षणे हि तुच्छा वृत्तिर्महती च विराधना ५ । एवं भोजनतः पंचानिचाराः प्रयत्नेन परित्याज्याः त्र्यद्वैः ।
 वर्मवत्संगारस्यर्षप्रभृतयः पंचदश । तत्रांगारपातनक्यमरणभ्राटू वरण-भुभ्रारसरणं मरलोहगारवाणियमरणमु-यष्टिराडिपात्रमरणमारा-
 वणप्रभृतिप्रभृतपुनवहारभौतेतुसंभारमर्म एवात्रीत्रिमोहोः, अत एव मखांगमरणायपि त्याज्यम् १ । द्वितीयं त्रिशाष्टिभ्रमनप्रशुप-
 फलवित्रयं धेन्वाटिमग्निधानमण्डलनादिप्रभृतमनस्यतिरिगधतानिदानं वनमर्म वर्जनीयमेवाऽऽज्जीमरुठो २ । तृतीयं दामटनदंग-
 यटनविप्रय-शरणादिरूपं शरुटमर्म त्याज्यमेवाऽऽज्जीमरुठे ३ । तुतीयं दामटनदंग-यटनदंग-यटनदंग-यटनदंग-यटनदंग-
 वर्मं वर्जयेत्सुश्राव्यो वृत्तिरुठे ४ । पंचमं तटाररूपादिपुननदिलाटुटनमर्मप्रसृति वृषिव्यारंमहेतुभूतैर्गर्जैवेत् सोटमर्म वर्ममर्मवेत्ता

अत एवाकराल्लवणकर्षणाद्यपि वर्जनीयम् ५ । दंतनखास्थिरोमचर्मप्रभृतित्रसांगस्याऽकरे यद् वाणिज्यार्थं ग्रहणं तदंतवाणिज्य-
 मुच्यते, षष्ठं तस्याज्यम् ६ । सप्तमं तु लाक्षामनःशिलाधातुकीटंक्षणसौराष्ट्रिकादिवाणिज्यरूपं लाक्षावाणिज्यं वर्जयेदेव श्रावकः ७ ।
 अष्टमं तु नवनीत-वसामधुमद्यादिवाणिज्यरूपं रसवाणिज्यं त्यजेद्धर्मार्थी, घृततैलमदनादिवाणिज्यमपि रसवाणिज्यांतर्गतत्वाद् वर्जनीयं
 यतस्तत्रापि महती जंतुजातविराधना ८ । नवमं तु द्विपदचतुष्पदविक्रयरूपं केशवाणिज्यं त्याज्यमेव त्रिद्वया ९ । दशमं तु विपाहिकेन-
 हरितालहलमुशलोदूपलोहयंत्रशस्त्रादिवाणिज्यं जीवत्रयहेतुभूततया विपवाणिज्यमुच्यते, तद्वर्जयेत्तुश्राद्धः १० । एकादशं तु तिशाल-
 सीसर्पपैरंडादिपीलनादिरूपं यंत्रपीलनकर्म न कार्यं सर्वदापि श्रावकेण ११ । द्वादशं नासिकावेध-मुष्कच्छेदांकनपृष्टिगालनगोकर्णकंचल-
 छेदरूपं निलच्छिनकर्म न कुर्यात् सुकृतार्थी १२ । त्रयोदशं तु व्यसनात् पुण्ययुद्ध्या वा दवदानं न कार्यमेव श्रेयोधिना १३ । चतुर्दशं तु
 तटाकतटिनीतटादिस्फोटनरूपवापीगालनगरशोषादिरूपं कर्मादानं न कार्यमेव सर्वथा १४, पंचदशं तु मार्जारशुक्रसारिकाभारमेय-
 मयूरकुक्कुटादि-पोषणद्रविणहेतुकदासीपोषणप्रभृत्यसतीपोषणं न करणीयमेव विवेकिना १५ । एवं कर्मतः पंचदशकर्मदानानि न कुर्यात्
 कदापि सुकृतार्थी श्राद्धवरः । दिग्मात्रदर्शनं चैतद् बहुसावधकर्मणामेवजातीयानां पुनः परिगणनमत एव विवेकवान् शुल्कतल्लारक्षकारा-
 गारप्रभृति-नुपाधिकारस्वीकारादिकं बहुसावधहेतुभूतं कर्म विवर्जयेत् । अत्र भोगतः कर्मतरत्र पितृपुत्रौ मेयमुप्रभाभियो ज्ञातम् । इत्युक्तं
 सप्तमं त्रतम् ॥७॥

अथ चाऽष्टममनर्थदंड-विरमणत्रतमुच्यते । तथाहि अर्थः प्रयोजनं क्षेत्रवास्तुधनत्रान्यवपुःपरिजनादिविषयं तदर्थं आरंभो भूतो-
 पमर्होऽर्थदंडस्तद्द्विपरीतोऽनर्थदंडस्तस्माद् विरमणम् । सचाऽनर्थदंडोऽपघ्यानाचरित १ प्रमादाचरित २ हिंसाप्रदान ३ पापकर्मोप-

देश ४ मेरापतुर्वा । एत रिपुरपपुरपातवद्विदीपनचित्तनविद्यापत्तरपतिपदवीपांड्याप्रयुक्तिं रोप्रातेष्वानविधानरूपमप्यव्यानाचरितं बर्ज-
 येत् सर्वदाज्जन्यदंबभीकः १ । द्वितीयं मय १ विषयसंचक २ वसायचतुष्टय ३ निद्रापचक ४ विरथाचतुःकल्प ५ पंचप्रकारप्रमाद-
 सेपनरूपं प्रमादाचरितं परिहरेदन्यदंबकुरूपम् । अत एव इन्द्रको गीतममाकर्षणं नृत्पावलोक्तं कामयास्रसंगं चतुरशीतिरामासन्नशिक्षणं
 पूतेकेन गुरापानमांदोलनं जललेहनं कुण्डटादिजीवयोधनमरातिमुलादिना वैरविधानं षड्विंशतिविधाकरणं हुङ्गापातनमभ्यपनधमाऽऽमयी
 चिह्नस्य निजलनिश्चाद्यपने प्रोशातिशयादन्योन्यमजल्पनमंगुलीमोटनं व्यापदानं पचजल्पनं शटकजस्रोटेनं यत्र तत्र शूनीमोचनं
 मार्यमाणस्तेनाबलोरुनं सत्यस्तिप्रदेशश्रीषोषणमिन्द्रबालालोकेनं सन्निपोषपुष्यिद्युनं निरार्यकं षट्कस्यसंपद्युगाडपरितापोपद्रवान् पुष्प-
 दय्याद्यपने इणुमशेखरविरचनेवमादिकं प्रमादाचरितं परित्यज्ज्येचानर्यदंबभीरवः श्लाघाः धादणः २ । तृतीयं यथायुवधनंजयहल-
 सुदल-नारलोदुल्लुगुल्लुश्रीशशांशुशधनरमंत्रयश्रीशयोप्रभृतिजीवहितानं नैवाऽऽर्च्ययेराधिप्याविषयेऽन्यदंबकवर्जी ३ । तुरीयं तु ह्यान्
 र्ददय, दसप सौरभेषान्, देदि ह्यं श्रेत्रे, काहय कुण्यां शस्येषु, यादि धनार्जनेतरे देशतरेवमेवमादिशपापमोपेदेयं नोपदिशेदनर्यदंब-
 परिहर्षा ४ । अस्मिंश्च प्रने वरर्य्य १ शौक्य्य २ मोलर्य्य ३ संयुक्ताधिकरणतो ४ एभोगपरिभोगातिरिक्ततारूपाः ५ पंचातिथाराः प्रयत्नतः
 परिहार्याः । तत्र वरर्यो रगोत्रेकात् मोहोरोषकं हास्यम् १ । शौक्य्यमनेकप्रकारा वदन्त्यनविनारपूर्विना परिहासादिजनिना भंडादी-
 नामिब नानाविधा कुचेष्टा २ । मौलर्यमसंबदं यत्तुलचनप्रलापितम् ३ । अधिक्रियते नरादिश्चात्माऽनेत्यधिकरणम्, तत्र मूढलो-
 दुल्लप्रभृतिरम्, तत्र संयुक्तमर्थक्रियाद्यमम्, सयुक्तं च तदुपविवरणं च तदुभावः संयुक्ताधिकरणत्वा निवेदिभिसुत्त वाशेदुल्ल-मुद्युल्ल-
 चिलाचिलापुत्रकादिषुयुक्तं न धार्यमेवावयभीकभिः, अत एव गंध्यावपि संयुक्तं न धार्यमेव ४ । उपभोगपरिभोगातिरिक्तता तु एभोगपरिभोग-

तथाहि— 'जो सो इड्डित्तो सव्विट्ठिए' इत्यादि । 'आथरिया-उट्टिया य इच्छंति तत्थ उट्टित्तमणुट्ठित्ते दोसा विभासिअन्वा पच्छा सा इड्डिपत्तो सामाइअं करेइ अणेण विहिणा करेमि भंते सामाइअं सावज्जं जोगं पच्चक्खामि दुविहं तिहिणं जावनियमं पज्जुवासामि' इत्यादि । जावनियमं पज्जुवासामीतिपदव्याख्या जावत्ति कालावधौ, नियमं सावधयोगप्रत्याख्यानरूपं, पर्युपासामि सेवयामि, यद्यपि नियम-जावनियमं पज्जुवासामीतिपदव्याख्या जावत्ति कालावधौ, नियमं सावधयोगप्रत्याख्यानरूपं, पंचमातिचारः स्यात् । यदुक्तं प्रतिक्रमणसूत्रचूर्णो मिति सामान्यवचनेतत् तथापि जघन्यतो घटिकाद्वयं स्थेयमेवान्यथाऽनवस्थितकरणरूपः पंचमातिचारः स्यात् । यदुक्तं 'एतच्च सामायिकं यदा 'जइ सामन्नवयणमेअं तथा वि जहन्नथो वि अंतमुहुत्तं निअमे ठायव्वंति परओ वि समाहीओ चिट्ठोत्ति ।' एतच्च सामायिकं यदा कदाचिन्निव्यर्पापरस्तिष्ठति श्राद्धस्तदाऽवश्यं करोति । यतः सामायिके कृते श्रमणोपासकः साधुवत् कथ्यते । यदुक्तं श्री आवश्यक-

निर्युक्तौ—

सामाइअस्मि उ कर, समणो इव सावओ हवइ जम्हा । एएण कारणेणं बहुसो सामाइअं कुज्जा ॥१॥

आवश्यकचूर्णविषि प्रोक्तं—सामाइअं नाम सावज्जजोग-परिवज्जणं निरवज्जजोगयड्डित्सेवणं च तं सायएण कहं कायव्वं सो दुविहो इड्डिपत्तो अजो सो अणिड्डिपत्तो अजो सो चेइअघरे या साहुत्तमीवे वा घरे वा पोमहसालाए वा जत्थ वीसमइ अत्थइ वा निव्वावारो सव्वत्थ करेइ । तथा जदि वारं अच्छति तो करेति अहवा सव्वं वावारं काजए जहि खणिओ तहि सामाइअं कारइ तो से न भज्जइत्ति । अतो हेतोयदाचिन्निव्यर्पापरतया तिष्ठति श्रमणोपासकस्तदा सर्वदा सर्वत्र सामायिकं विद्यते । यतो गृहस्थधर्मस्य सारं सामायिकमेव । यतस्तस्मिन् कृते षड्जीवनिर्गायद्या सम्यक्पालिता भवेत् । सत्यामपि वेलायां चेत् प्रमादपरतंत्रया सामायिकं न करोति तदा स नूनमलसशिरःशेखरो वंच्यत एव श्राद्धधर्मसारभृतस्वर्गापवर्गे हेतुतन्नाभतः । अतो हेतोः क्षणे क्षणे तद् विधेयम्,

उभयतस्तस्य तु वैतपगृहादग्निदुःशयानमप्यादन्यतरस्थाने नियमात्तत् विधेयम् । यदुक्तं श्रीआचम्यवचूर्णौ - 'पत्रतु त्रणेण विभगा
पायस्य न जरा येन'परे साहु पृष्ठे घरे वा वोत्तरत्णागए वा वाशस्तगो करितोति । तस्मादुभयस्यमवस्यमेव एतु वार्यम् । अन्यदा तु
यज्ञे यज्ञे उक्तं च आवस्यवचूर्णौ—जीवो वमावबदुलो, बटुतो वि अ बहुविदेतु अत्थेणु । अल्प वारणेण, बहुतो सामाह्यं कुज्जा ॥१॥
बटुतो श्वेगतां बहुविदेतु आथेणु सामदोतादोदि अणकणं भाविग्गह तेण एणतो सामाह्यं करितो अपमणो भवति । अरिमेंध नवमप्रते
मनोदुःशयान प्रभृतयः पंचात्रिचाराः प्रयसक्तः परिदरणीयाः । तत्र प्रथमो मनोदुःशयानाद्योस्त्रीचारः, स चार्त्तरोद्रुष्यानं विधानतो
मनोदुःशयुक्तस्वरूपः १ । एवं द्वितीयो वाणुदुःशयानरूपो वाया सावधार्थंशोक्तिरूपः २ । तृतीयस्तु वाणुदुःशयानस्वरूपः स चा-
प्रत्युपधिताप्रमाजितस्यहिलादापूर्वं स्थाननिषीदनाऽवधंभग्रहणादिरूपः ३ । तुरीयस्तु सामायिकस्य स्पृत्यशरणत्वरूपः, अयं भावो निद्रा-
पचापादिप्रमादपरापतया यस्मैव स्मरत्यस्यां वेलार्था मया सामायिकं पर्थेय्यं क्तु किं कृतमृत नैति ४ । पंचमस्तु सामायिकस्या-
नरास्थितस्य वरणं अनरास्थितस्यापराधीनस्यानियतस्य वा सामायिकस्य वरणमन्यकालरक्षणान्वरमेव त्यजति यथा वचनित्नाह-
तथा वा विधये इति भावः ५ । उक्तं च श्रीआचम्यवचूर्णौ—

वाजल तपसलं विभ, फारेण करेण वा जहिय्याए, अणवट्टिअ-सामाह्यं, अणवत्तराओ न नं गुहे ॥१॥

एवमतीचाराः पंचापि सामायिकप्रते प्रयत्नेन परिहार्याः । अत्राह रितेयः ननु सामायिकगीमारावसरे सावध-योगे द्विवि-
धेन प्रत्याख्याति भ्रमणोपायतः, एवं च प्रत्याख्याने ठठे मनलो दुर्निरोधत्वात्तदुःशयानमभवे सामायिकभाग एव भवेत्, प्रत्याख्याने
भ्रमणं च प्रापयित्वा स्पादलदंगीमारादन्तर्गोर एव धेयान् । नैव यत्तः सामायिके मनना सावधं करोमि न कारयामि त्वं वचनया

योराधिक्यं तच्च न विधेयं, यतस्तस्मिन् विधीयमाने उद्धरिततैलामलकोष्णजलादिस्नानादिसामग्र्याऽन्येऽपि स्नानादौ प्रवर्तन्ते । एवमेते पंचायतीचाराः परिहार्यास्तृतीयगुणव्रते । अस्मिंश्च गुणव्रते चित्रगुप्तनिर्देशनम् । इत्युक्तमष्टमव्रतम् ॥८॥

अथ नवमं सामायिकव्रतं विव्रियते । तथाहि सामायिकं नाम नियतकालावधिसावधयोगपरिवर्जनं स्वाध्यायध्यानादिनिरवधयोगप्रतिसेवनं च । अत्राह विनियः सामायिकस्य सावधयोगवर्जननिरवधयोगासेवनरूपत्वे कृतसामायिकः श्रमणोपासकः परमार्थतः साधुरेव, ततः कुतो हेतोः सर्वसावधयोगप्रत्याख्यानमेव स न विद्यते नियतकालावधि त्रिविधं त्रिविधेनेति । उच्यते, सर्वसावधयोगप्रत्याख्यानस्य श्राद्धेऽसंभवः, आरंभेष्वनुमेतेरव्यवच्छिन्नत्वादाधनकनकादिषु चात्मीयाग्रहानिष्टुतेः । साधुश्राद्धयोश्च प्रपंचेन सूत्रे भेदाभिधानात् । तथा चोक्तं श्रीआवरयकनिर्युक्तौ भद्रबाहुस्वामिपादैः—

सिक्खा दुविहा गाहा, उववायटिईगईकसाया य । बंधतावेयता-पडिवज्जाइकमे पंच ॥१॥

व्याख्या शिक्षाकृतः साधुश्राद्धयोर्महान् भेदः । सा च शिक्षा द्विविधा आसेवन-शिक्षा ग्रहण-शिक्षा च । तत्रासेवना शिक्षा सामाचारीशिक्षणम्, तां चाऽधिकृत्य संपूर्णमेव चक्रसमाचारी सदा समाराधयति । श्रावकस्तु कल्पकालं न तत्कालमपि संपूर्णमपरिज्ञानादसंभवाच्च । ग्रहण-शिक्षा तु सूत्रार्थग्रहणं तां चाधिकृत्य सार्जधन्यतोष्यऽष्टप्रवचनमावृपादकं सूत्रं सार्थकं गृह्णाति; उत्कर्षतस्तु त्रिदुसाराख्यचतुर्दशपूर्वपर्यतम् । श्राद्धस्तु देश-विरतो जघन्यतस्तत्सूत्रं सार्थकम्, उत्कर्षतस्तु षड्जीवनिकां यावत् सूत्रार्थाभ्याम् । अर्थतस्तु विद्वैपणाध्ययनं यावत् । तथा गाथा, सूत्रगाथा तथा च विशेषस्तथाहि—

सामाङ्गाम्भि उ कए समणो इव सावजो हवई जम्हा ।

सामायिके ह्ये भ्रमण इव भाषकः स्याद् । यस्मात् भ्रमण इव भ्रातृः सामायिके ह्ये न तु भ्रमण एव । यथा समुद्र-
 यत्नरो न तु समुद्रः । तथैवपि तद्वृत्तौ विशेषः, साधुः सर्वार्थसिद्धौ भ्रातृस्तद्वृत्तौऽप्यन्युते, ज्ञान्यतस्तु द्वावपि सौधर्मै । स्थितिकृतौ
 विशेषस्तथाहि, यतेस्तद्वृत्तौ त्रयस्त्रिभुवत् सागरोपमानि स्थितिर्यन्या तु पन्न्योपमपृथक्त्व-मिता । भ्रातृस्य तद्वृत्तौ डाविंशत्यतराणि
 ज्ञान्या तु पन्न्योपमम् । तथा गतिरिहितो विशेषः । साधुः सुरगती सिद्धिगती च भ्रातृस्तरिविरतिश्रतसुगपि गतिषु । तथा वपायकृतौ
 विशेषः, साधुः वपायोदयमाश्रित्य संज्वलनरपापापेक्षया चतुस्त्रिंशद्वेदयो धीणरापायो वा स्यात् धीणमोहादिगुणस्यानवती
 भ्रातृस्तु द्वादशरपापोदयवानरितः अष्टवपापोदयवांश्च विस्तारितः । वंधेषुपि भेदः, नाधुर्मूलप्रकृत्यपेक्षयाऽष्टविधर्मबंधः, सप्त-
 विधर्मबंधो वा, पद्विधर्मबंधो वा, एवविधतद्वंधो वाऽर्धमो वा भवेत् । भ्रातृस्तु षण्णु(८)विधर्मबंधः सप्तविधतद्वंधो वा
 स्यात् । तथा वेदनाविहितो विशेषः, साधुराजानां तप्तानां चतसृणां वा प्रकृतीनां वेदकः, भ्रातृस्तु नियमादष्ट प्रकृतीनाम् । तथा प्रति-
 पत्तिकृतौ विशेषः, साधुः पंगमहात्मनो प्रतिपद्यते भ्रातृस्तेरमशुव्रतं द्वे वेत्त्यादि । अथ वा साधुरेवचारेण सामायिकं प्रतिपद्य
 यारज्जीवं धारयति, भ्रातृस्तु तन् पुनः पुनः प्रतिपद्यते । तथाऽनिक्रमकृतौ विशेषः, साधुरेव क्रततिक्रमे पंगमतातिक्रमः भ्रातृस्य
 पुनरेतस्यैव । एवं साधुभ्रातृयोर्महात्तरसंभवेन भ्रातृः सामायिकप्रतिपत्तिसमये सर्वशब्दं न प्रयुक्ते वा भूरेवविरतेरस्यभावः । यदुक्तं—

तर्थाति भागिज्जन्, किरिं सद्य अस्त सन्धिया नरिष । सो तन्वविरुषार्थं, युक्ता देशं च तत्र च ॥१॥

सर्वो निरवशेषा नास्त्यनुमतेनित्यं प्रवृत्तेः । अथ सामायिकस्य— 'कतेमि भंते । सायाज्ज', साकज्जं ज्ञेनं वमनस्तामि, जायनियमं
 परगुणतामि, इविइ विरिटेच'मित्यादि । इदमित्येव च एवं ग्लान्यश्चरतृणौ श्रद्धिग्राप्तस्य सामायिनप्रहणाधिवारे प्रोक्तमस्ति ।

कायेन चेति षट् प्रत्याख्यानानि तत्रानामोगादिनैकतरभंगेऽपिशेषसद्भावान्न सर्वथा सामायिकाभावः । जातु मनोदुष्प्रणिधाने च मिथ्या-
दुष्कृतपुरस्सरं निंदागर्हादिभिः शुद्धेर्भणनात् । तस्मात्तदंगीकारादनंगीकार एव श्रेयानिति न वाच्यम् । यद्वाऽविधिकृताद् वरम-
कृतमिति कैश्चिदुच्यते तदपि न यौक्तिकम् । यतः—

अविहिकया वरसक्यं असुवयणं वयंति सव्वन्नू । पायच्छित्तं जम्हा, अरुए गुरुअं कए लहुअं ॥१॥

तस्माज्जातु मनोदुष्प्रणिधानेऽपि न सर्वथा सामायिकाभावः किंतु कृतसामायिकेन सर्वोधमेन मनोरोधे यतितव्यं श्राद्धेन । यतः
सामाङ्गं पि काडं, गिहकज्जं जो उ चिंतए सड्ढो । अट्टवसट्ठोवगओ निरत्थयं तत्स सामङ्गं ॥१॥

तथा— निदपसंसासु समो, समो अ माणावमाणकारीसु । समसयणपरिःणमणो, सामाङ्गअसंगओ जीवो ॥२॥

तस्मात् सामायिकं विधाय सर्वप्रयत्नेन यतनीयं मनोरोधविषये श्राद्धेन । जातु मनोदुष्प्रणिधाने च मिथ्यादुष्कृतपुरस्सरं
तन्निंदागर्हादि विधेयम् । अत्र च त्रते चंद्रावतंसकनिर्दर्शनम् । सद्युपोषितः सन्निशि कृतसामायिकस्तस्यौ तन्संगेण, यावद्दीपो न
विधास्यति तावत् कायोत्सर्गे स्थातव्यमिति विहित-प्रतिज्ञः । दास्या तु निखिलनिशां यावदन्यान्यतैलप्रक्षेपेण प्रज्वालितो दीपः
कथमऽस्मत्स्वामी तमसि स्थास्यतीत्यभिप्रायेण । स च बाढं देहे पीडितोऽपि मनाग्दास्यु-पर्यक्रुद्धमना स्वतनुसौकुमार्या-दुपक्रांतायुष्को
धर्मध्यानादचलितस्वांतो गतो देवलोकम् । यथाऽनेन सामायिकं त्रतं सम्यक्पालितं तथाऽपरैरपि श्राद्धपुंगवैः सम्यक् पालनीयम् । इह
त्वत्तिचार-पंचके आद्यत्रयस्याना-भोगादिनाऽतिचारत्वमितरद्वयस्य तु प्रमादबहुलतया । एतेषु मनोदुष्प्रणिधानवर्जनकृते मनो-गुप्तौ
सर्वोधमेन यतितव्यम् । वाग्दुष्प्रणिधानत्यजनहेतवे तु वचनगुप्तौ भाषासमितौ च प्रयत्नो विधेयः । कायदुष्प्रणिधानपरिहारकृते त्वी-

येषाणादाननिक्षेपणपरिष्ठापनिसारूपाश्चतस्रो समितयः कायगुणित्व मम्यन्तु पालनीयाः । यत ईर्यामिति विनाऽनुपयुक्तगमने हि पङ्जीव-
 निरापविराधना स्यात्तेन कृतसामायिकेन श्राद्धेन वसतौ चक्षुःश्रेयणप्रमार्जनपूर्वमेव सर्वदा पदमात्रमपि गंतव्यम्, वदितु मम्यग-गुण-
 मात्रमहीश्रदेशे शोधनपूर्वमेव । एवं श्राद्धेऽपि कृते सामायिके एषणा-म्यमितिल्लेषणाशुद्धाभयानादि-ममादानरूपा, तदुपयोगस्तु प्रायो
 शुद्धत्वाने सामायिके न संभवति पर यदा पौष्ये विद्यते तदाश्वेराय विषये दिवम-रिष्ये वा सामायिके कृते यद्यत्त्रिंशत्वारिपरिहारं
 कर्तुं न शक्नोति तस्योपचाने विद्यते कारिविषयाऽप्यंताशक्तस्य त्वेचाशुनादिके कृते चतुर्विंशत्वारिपरिषया मम्यगाराधिता विलोक्ष्यते ।
 तस्मात्त्रैकणासमितेरप्युपयोगः । ननु कृतसामायिकः षयमाहारग्रहणं विषये पौष्यव्रती, उच्यते षयमाग्यान् यदुक्तं निशीथ-आप्ये
 पंचदशोदेशे साधुना गृहस्थानामन्यहीयिकानां वाऽशुनादि न देयमित्यधिक्येरे, तथादि—

जे विषन्तु अतथादी दिजा मिहिअहवअशतित्थीण । सो आणाअणरथ, पिच्छत विराहणं पाये ॥१॥

शुभमवाणमसल्ले, कफसामाओ उ होण समण इव । तस्समनुत्तमदानं, पोअग तुण कारणं ताय ॥२॥

कामी तपर गणओ, पूल्पफचासि होण दट्टुआ । छेअणमेअणहारणे, उदिट्टुकदंणि सो भुंजे ॥३॥

वृत्तीयगायार्चणैर्वे—‘पंचविषया वाने इति वामी, सह गृहेण समूहः, अंगना स्त्रीसहांगनया सांगनः, पूल्पफचा देशविरतिति
 बुद्धं भवति, साहूण सव्व-विरां, दृशादिच्छेदेन पृथिव्यादिभेदने च प्रवृत्तः, सामयिकवादऽन्यत्र अंतुदिट्टुकदं तं कडसामाओ पि भुंजा,
 एवं सो सज्जविरतो न मयति, एकेण कारणेण तस्स न कर्णवि दाई, एवं इत-सामायिकोऽप्युदिट्टुकतं भुंके,’ इत्युक्तं तत्र द्विषाटिकाप्रमाणे
 सामायिके कोपयुज्यते, तस्मादनुमीयते यो न शक्तः स्यात्तुमाहारं विना न पौष्यव्रती कृतसामायिकेऽपि भुंके । यदा च भुंके तदा-

पट्कन्याप्रतिष्ठितं तत्संधट्टादिविरहितं प्राग्निष्पन्नमद्रुतमविलंबितं परिशाटिरहितं विगतांगारधूमप्रमाणातिक्रमसंयोजनादिदोषं सरसरं-
 चवचवेत्यादिशब्दोत्पाद-विवर्जितमेवमेपणा-समिति-पालन-प्रयत्नवानप्रमत्तया भुंजीत यतिवत्; श्रमणोपासिका वा । आदाननिक्षेपा-
 समितिस्तुपीठफलकादि यत् किंचिद् वस्तु समादत्ते निक्षिपति वा तत्र चक्षुःप्रेक्षणप्रमार्जनविधिकरणेन सर्वोपधेश्च विधिवत् प्रतिलेखन-
 प्रस्फोटन-प्रमार्जनविधानेन च समाराधिता स्यात् । अनापातासंलोकिकादि-प्रागुक्तदशपदविशिष्टस्थंडिले चक्षुरीक्षणप्रमार्जनपूर्वमेवोच्चारप्रश्रव-
 णादिपरिष्ठापनं कुर्वता पंचसमितिः सम्यक् पालिता भवेत् । कायगुप्तिस्तु पंचद्वियसंवरणेन निरर्थकं शरीराचालनेन कार्ये तु विलोकनप्रमार्जन-
 पूर्वमेव करचरणार्धगचालनेन पालिता भवेत् । एवं मनोदुःप्रणिधानत्यागकृते मनोगुप्तेर्वाग्दुःप्रणिधानापोहाय भाषासमितिवागुत्स्योः,
 कायदुःप्रणिधानवर्जनकृते त्वीर्येपणादाननिक्षेप-पारिष्ठापनिकासमितीनां कायगुप्तेश्चैवं पंच-समितीनां गुप्तित्रिकस्य परिपालनं विधेयं सामा-
 यिके कृते श्राद्धेन श्राध्या वा । एवमग्रे पौषधेऽपि वाच्यं यतस्तत्रापि सामायिकोच्चारः स्यात् । एवं सामायिके पौषधे च श्रावकेण श्राधि-
 कया वा वसु(८)मित-प्रवचनमातृसमारोधने साधुवत् सर्वप्रयत्नेन यतनीयम् । अन्यदापि स्वशक्त्यनुमानेन, इत्युक्तं नवमव्रतम् ॥९॥

अथ दशमदेशावकाशिकव्रतस्वरूपं किंचिदुच्यते । तथाहि दिग्ब्रत-गृहीतदिग्परिमाणस्यैकदेशो देशस्तस्मिन्नवकाशो गमनादि-
 चेष्टा स्थान-देशावकाशस्तेन निर्वृतं देशावकाशिकं योजनशतादिना यावज्जीवं कृतदिग्ब्रतप्रमाणस्य गृहग्रामादिः परतो गतिनिषेधरूपम्
 अणुव्रतादिकृतप्रमाणं संक्षेपरूपं वा । यथा केनचित् प्रधानमंत्रवादिनाऽऽदौ द्वादशयोजनमितिशेत्रव्यापकं विषममदृग्विपाहिदृग्विषमप-
 सारयता पश्चादीपत्क्षेत्रे स्थापिते, यद् वा सर्ववर्गतिविषमंगुल्येकदेशे स्थापितमेवमिहापि सुहूर्त्त-प्रहरदिनादिकालावधिनाऽऽर्भेकदेशेऽन-
 स्थानाद्देशावकाशिकमुच्यते । यदुक्तं—

॥ गगमुहूर्तं दिवसं, राहं पचाहमेव परसं ॥ । अथमिह धारोऽ दद, जायकजं उच्छहे कालं ॥ १ ॥

अथुभ्रतादिकृतप्रमाणसंक्षेपरूपं चेति यदुक्तं तदुक्ताना विधीयते; तथाहि तत्र प्रथमाणुवने श्रावणेण संकल्पतस्त्रसत्रधे निरर्थकं स्थावरवधे च नियम इति प्रमाण कृतं तत्संक्षेपद्वैचं यदा वदचिधितोत्साहः स्यात्तदा मुहूर्तं तद्द्वयं प्रहरादि यावत् कायवधमपि न विधास्ये । संकल्प्याद्वारंभतः संकल्पारंभाभ्या वेति नियमं विधत्ते आहः, षट्कापरथाऽद्यक्तौ तु पंचानां चतुर्णां त्रयाणां द्वयोरेकस्य वा कायस्य वधे नियमं करोति मुहूर्तावधयि आहः । द्वितीयकले तु पंचस्पृशालीशानि प्रत्याख्यातानि, सूस्मेपु तेषु यतना प्रतिपत्त्वा । अत्र तु मुहूर्त्तपामदिनायवधि सर्वमृषादादं प्रत्याख्याति यतिवत् भ्रमणोपामकः । तृतीयत्रते तु राजनिग्रहरेतुस्पृलादजादानं नियमितम् । अत्र तु पामदिवसायवधि सर्वमप्यदत्त परिहरत्युपासकः । तुरीयत्रते तु स्वदारसंतोषत्रतं कृतमत्र त्वेष्टिदिनायवधि स्वदारविषयमपि प्रकृतं भजते आहः । पंचमत्रते तु परिग्रहप्रमाणं कृतं तत्र च धान्यपृतैलमंजिष्ठाश्रकर्पासादिमर्वस्तुक्रय-विक्रयविषयं मानं कृतम-त्रत्वेष्ट-द्विदिनायवधि तत्रप्रमाणस्यापि संक्षेपं विधत्ते आहः । षष्ठत्रते तु चतुर्दिशु योजनशलादिदिनामनरूपं मानं कृतम्, अत्र त्वेष्टि-पासायवधि ग्रहनगरगोपुरार्द्धगन्धूतगन्धूलादिपरतो गतिनिषेधतत्संक्षेपं करोति धावकः । सप्तमत्रते तु भोगोपभोगमाश्रित्य सचित्त-द्रव्या-दिविषयं यत् प्रमाणं कृतं तत् संक्षेपणीयम्, कर्मतस्तु यः कोऽपि कर्मादान-प्रश्रुतिकः सावधव्यापारः प्रत्याख्यातो न भवति तत्-प्रत्याख्यानं विधेयम् । अष्टमत्रते तत्राप्यानाचरितप्रश्रुतिके चतुर्विधेऽप्यनर्थदं दे या यतना प्रोक्ता स्यात्तत्स्थाने मुहूर्त्तपामदिवसाद्यवधे-वस्य द्वयोस्त्रीणां चतुर्णां वाऽन्यर्थादंज्ञानां परिहारं विधत्ते आहः । एवमथुभ्रतादिसंक्षेपरूपं देशावचादिकं दिने दिने कार्यं यावजीवं त्वेऽस्मिन् दिने चतुर्षचादिप्रायोजनपरतो गतिनिषेधरूपम् । अस्मिन्च व्रते आनपनप्रयोगप्रश्रुतयः पंचानिचाराः प्रयत्नतः परिहाराः ।

तत्र कृतदेशवकाशिकेन श्राद्धेन नियमितक्षेत्राद् बहिः स्वयं गमनायोगे यदन्यः सचिचाचित्त्रव्याधानयने प्रयुज्यते संदेशकप्रदानादिना त्वयेदमानेयमिति स आनयनप्रयोगः १। बलाद् विनियोज्यः प्रेष्यस्तस्य प्रयोगो यथाऽभिगृहीतप्रचारदेशव्यतिक्रमभयात् त्वयावश्यमेव तत्र गत्वा मम गवाद्यानेयमिदमिदं वा तत्र विधेयमिति यत् प्रेष्य-प्रयोगविधानं द्वितीयोऽतिचारः २। गृहदेवर्हिःस्थस्य श्रुत्वकासितादिना समुत्पन्ने प्रयोजने स्वज्ञापनं शब्दानुपातः ३। मालादावारुख्य रूपदर्शनेन स्वसत्साज्ञापनं रूपानुपातः ४। केनापि शब्दे कृते स्वज्ञापनाय नियमित-क्षेत्राद् बहिलोष्ट्रुदिपुद्गलप्रक्षेपणं बहिःपुद्गलप्रक्षेपः ५। एवं पंचातिचार-परिहारपुरस्सरं पवनंजयवन्निरतिचारतया व्रतमेतत् पालनीयम्। तत्कथा पूर्वमनुक्ताश्च व्रतदृष्टांतकथाः प्रतिक्रमणस्रष्टवृत्तेर्विलोकनीयाः। इत्युक्तं देशवकाशिकम् ॥१०॥

अथ पौषधोपवासत्रतरूपं किंचिद् भाव्यते। तथाहि—तत्र पोषं पुष्टिं प्रक्रमाद्धर्मस्य धत्ते इति पौषधः। स चाऽष्टम्यादि-पर्वदिनेष्ववश्यं विधेयो व्रतविशेषः। पौषधे उपवसनं पौषधोपवासः। स चाहारशरीरसत्कारत्रहाचर्याव्यापारपौषधभेदाद्यतुर्द्धा। तत्रैकेको देशसर्वभेदाद् द्विविधः। तत्र देशत एकासनादिरूपः, सर्वतस्तु चतुर्विधाहारत्यागरूपः। एवमपरेऽपि त्रयो वाच्या देशसर्वभेदाः। उक्तं च श्रीआवश्यकचूर्णौ—‘पोसहोववासे चउच्चिहे सररिसकारपोसहो देसे तस्वे अ। देसे अमुगं न्हाणाइ न करेइ। सत्वे न्हाणमइण-वन्नगविलेवणपुष्कंगंधाणं वत्थाभरणण य परिचाओ। अब्बावारपोसहो नाम देसे तस्वे अ। देसे अमुगं अमुगं वावारं न करेमिति। सत्वे ववहारसेवा हलसंगमघरपरिकम्माइजा न कीरति। वंभचेरपोसहो देसे दिवारतिं वा इक्कसिं वा दो वा। सत्वे अहोरत्तं वंभचारी। आहारदेसे अमुगा विगई आर्यंविंलं वा इक्कसिं वा दो वा। सत्वे चउच्चिहो आहाराई अहोरत्तं। जो देसपोसहं करेइ सो सामाइअं करेइ वा न वा। जो सत्वे पोसहं करेइ सो निअमा करेति, अइ न करइ तो वंचिअइ।’ तथावश्यकचूर्णाविवं पौषधाधिकारे—

सं सप्तित्तो करिजा, ततो उ ओ वृत्तित्तो समाणधर्मे । देसावगागिएण व, पुत्तो सयाहण्ये ता ॥ १ ॥ श्रमणधर्मे चैव तपो वणित्तमा-
वदपक्कूर्णो - साहुणा चिर वितेअच्च, उमाससवण आव करेभि न करिजा एगदिवलेण उणां करेओ जाव माता पण ४-३-२-१ ।
अद्धमासा वडाथं आयवित्तं एवं एगटाणं इक्कासणं पुरिमट्टं निन्निअं पोरिली नमुकारोत्ति । एवं यथा श्रमणधर्मे वाण्मासिवत्तपसः प्रा-
भ्य प्रातिऽशुक्ती नमस्सारसहितं यावत्तफः प्रोक्तं तथा श्राद्धस्याप्यशुक्ती तृते पौषघ्नते वाच्यं शुक्ती तु चतुर्गियाहारपरिहारपुरस्सरशुपनास
एव । यतः शुक्ती गोपिते वीर्षाधारसंबन्धीचाराः संभवेत्, स च सर्वथा वर्जनीय एव । यस्त्वशुकः कृते पोषघोपनासे पानीयाहारं
शुक्लानि, तेन नीरे वर्णगंधारसस्पर्श-विलोचनं विधेयम् । यत एतैस्त्वष्ट्रेभ धारिणः प्राहुयता भवेत् । यदुक्तं—

वधरससंधपसा, अह दन्धे अग्निम उक्कटा हुंति । तए तह चिरं न पिट्टुए, अणुहेसु एहेसु वात्थं ॥१॥

व्याख्या—यस्मिन् द्रव्ये यथा यथा वर्णगंधारसस्पर्शा उत्पद्यन्ते उत्पद्यन्ते भवन्ति तथा तथा तेन द्रव्येण सह मिश्रितमुदकं
चिरं न तिष्ठति क्षिप्रं क्षिप्रं परिणमतीति यावत् । मिश्रविशेषेण नेत्याह येषुभा वर्षादय उत्पद्यन्ते चिरं परिणमति । ये तु
शुभा वर्षादयस्त्वैपूरुयष्टेषु यत्नेन परिणमति चिरादित्यर्थः । अत्रेदं निदर्शनं—

ओ रंदणो फहुअरतो, संसट्टुक्कले अदूत्तणा जाओ । सो ससु दगसं सत्थं, पासो ॥ उअग्गाहं कुणए ॥२॥

इह तंदुलोदकं चंदनेन फ्यापि मिश्रितं चत्र च चन्दनस्य यः कटुश्चे रसः स तंदुलोदकस्य शुद्धं परं यत्तदोदकस्य स्पर्शः शीतलः
स जलस्योपग्रहं करोतीति कृत्वा विशेषेण च परिणमति । एवं संसृष्टजलास्यापि या दूषणा अन्तरमत्ता उदकस्य शुद्धं स्पर्शस्तु शीतल-
त्वाद्युपग्रहकारी अतश्चिरेण परिणमति—

पथाकिद्विस्सगंधो, दगसत्थं महुरसो अलं ण घयं । कालन्तरमुपपणा, अंबिलया चाउलोदगस्स ॥ ३ ॥

घृतस्य संवंधी यः किञ्चो यश्च विस्रो गंधस्ताबुदकस्य शस्त्रं यत्तु रसेन मधुरं स्पर्शेन च शीतलं घृतं तदुपग्रहं करोतीति शस्त्रं
न भवति, अतश्चिरात् परिणमति । तथा कुकुसैरतिगुलिकैस्तंदुलोदकस्याम्लता या कालान्तरेणोत्पन्ना साप्युदकस्य शस्त्रं भवति कल्प-
वृत्तिचरमखंडे पत्रे १७५, एवं सति त्रिदंडोत्कलितजलं विहायेतरदच्छजलं न ग्राह्यं पौषधत्रतिना सच्चित्त्यागिनाऽपरेणाऽपि श्राद्धवरेण ।
क्रिंतूत्कटवर्णगंधरसस्पर्शपरिणतं सद्ग्राह्यं जलम् । यतः स्वच्छवारि सचित्तं मिश्रं वा भवेत् । सचित्ते मिश्रे च वारिणि गृह्यमाणे
पौषधत्रतस्य त्रिविधाहारप्रत्याख्यानस्य सचित्तनियमस्य च भंगो भवेत्तद्भंगे च चार्तुगतिकसंस्मृतिचक्रपरिभ्रंतिरतस्मादुत्कवलितजलम-
पहायेतरदुत्कट-वर्णगंधरसस्पर्शपरिणतमेव वारि ग्राह्यं पौषधत्रतिना सच्चित्त्यागिना च । यस्त्वत्यंताशक्ततया पौषधत्रती न शक्नोति
कर्तुं भुपवासं तेन निर्विकृतिकादिप्रत्याख्यानं विधायावश्यं पौषधत्रतं विधेयमेवं चतुष्पर्व्यां यतश्चतुष्पर्व्यां सूत्रे श्राद्धस्य पौषधत्रतमवश्यं
विधेयतया प्रोक्तं, यदुक्तं श्रीउत्तराध्ययने —

अगारि-सामाङ्गाङ्गं सट्टीकायेण फासए । पांसहं दुहओ पक्खं, रागागं न हावए ॥१॥

यस्त्वत्यंताशक्ततया पौषधत्रती भोजनं विधत्ते तद्विधिः श्राद्धप्रतिक्रमणसूत्रचूर्ण्यक्षुरैरेव लिख्यते, तथाहि—जदि देसओ आहार-
पोसहिओ तो भत्तपाणस्स गुरुसाक्खिअं पारावित्ता, आवस्सिअं करित्ता, इरिआसमिई एगं तु घरं इरिआवहिअं पडिक्कमइ, आगमणा-
लोअणं करेइ, चेइए वंदेइ, तओ संडासयं पमज्जित्ता, पाउंच्छणे निसीअइ, भायणं पमज्जइ, जहोच्चिए भोअणे परिवेसिए पंचमंगलमुच्चारेइ,
सरेइ पचक्खणं, तओ वयणं पमज्जित्ता, असुरसुरं अचवचवं अहुअमविलंबिअं अपरिसाडिमणयण तायगुत्तो भुंजइ साहुअ उवउत्तो ॥१॥

जायमायाए मुष्ठा, पातुअजलेण सुट-मुट्टि कालं वषकारसारेणेण उट्टाए देवे अ वदेए, वंदणे अ दाळं संवरणं काउण पुणो वि पोसह-
 गाएण गंतुं राज्जायंतो सिट्ठइ ।' वीषयप्रदणविषिस्तु ययासंप्रदायमवसेयाः ।

वीषयप्रदणानंतरं तु प्रतिवर्षं कृत्वा धर्माधमणद्वयेन च शत्रुबलादेशमादाय प्रतिलेखना विधेया । तद्विधिस्तु श्राद्धेन प्रथमं
 सुउपोर्तागप्रतिरेतने निर्माण, पादपुंछनपरिधाने प्रतिलेखनीये, धादथा तु वदनरसनदेशपादपुंछनप्रतिलेखनानंतरसुत्तरीपकंजुरग्राहिराः
 प्रतिरेखनीयाः, तदनु धर्माधमणदानपूर्वपादेशमादाय, स्वापनाचार्यप्रत्युपेक्षणपूर्वमादेशं गृहीत्वा, सुउपोर्तागप्रतिलेखने कृत्वा, धर्मा-
 धमणद्वयेन धोषधिप्रतिलेखनादेशादानपूर्वं श्रेयः सर्वोऽप्युपधिः प्रतिलेखनीयाः, तदनु वसलेः प्रमार्जनं निर्माणं फाजसो सुत्तरीधार्यो यथा-
 कीदृशदिजंतुं परिवापो न भवेत् चेत् त्वेच्छया गच्छति स्वस्थाने, कूपदिवास्तु सम्पत्कशोधयित्वा सर्वैः भाषवैविमल्य प्राक्षाः, अन्ये तु
 पदरापरहिते स्थिते एग्निलोतन-श्रमार्जन-पूर्वं तं परिष्ठाप्येर्षापिथीं प्रतिव्रम्य गमनागमने चालोच्य, मंडल्यं स्वाध्यायो विधेय-
 स्तदनु पट्टणुणनादि कार्यं तावद् शरद् पादोत्ता वीथीं स्वात्स्थां च ज्ञातापामादेशमादाय सुउपोर्तिरायपुः प्रतिलेखने निर्माण, काल-
 धेनं पारदप्रमत्तया स्वाध्यापस्थानादि विधेयं, कालवेलायां तीर्थार्थोपनयनं चेत्ये पंचमिः धक्कस्त्रीदेवा वंदनीयाः तदनु, वसती
 समागत्येर्षापिथी प्रतिव्रमण-गमनागमनालेचने निर्माणं चारय-श्रीश्रौं यावत् स्वाध्यायो विधेयः, पत्त्ययुक्तः वर्तम्युपवासं स देव-
 दनादनु पूर्वोक्तविधिना भोजनं विधेयं, प्रतिलेखनाराले च ज्ञाते प्रथमद्यमाश्रमणेन प्रतिलेखनं करोमि, द्वितीयद्यमाधमणेन च वीषय-
 ग्राह्यार्थं प्रमार्जयामीत्यादेशदपमादाय, वदनरसनवपुःपादपुंछन प्रतिलेखना विधेया, हृत्केन तु परिष्थानप्रतिलेखनाऽपि, धादथा तु

भुक्त्या सुखपोतं, तदनु पादपुञ्जशाटिकाकंचुकोचरीयप्रतिलेखना कार्या, अधुक्त्या तु प्रभात-प्रतिलेखनेव सा चरमपौरुष्यामपि विधेया, तदन्वादेश-मादाय स्थापनाचार्यान् प्रत्युपेक्ष्य प्रभातवद् वसति-प्रमार्जनदि-कार्यं, तदनूपधिमुखपोतिकां तनुं च प्रत्युपेक्ष्य, क्षमाश्रमणे-नादेशमादाय, स्वाध्यायः कार्यः तदनु ये भु क्तवन्तस्तेवदनदानपूर्व प्रत्याख्यानं विधेयं, पश्चात् सर्वैरपि क्षमाश्रमणद्वयेनादेशं गृही-त्वोपधिः प्रतिलेखनीयः, उपोषितैस्तु सर्वोपधिप्रतिलेखनान्ते परिधानं प्रतिलेख्यं, तदनु कालवेलां यावत् स्वाध्यायं विधाय, तस्यां तु जातायामंतर्बहिश्चेति कृत्वा द्वादशप्रश्रवणभूमीद्विदश चोच्चारभूमीः प्रत्युपेक्ष्य, देववंदनपूर्व प्रतिक्रमणं विधेयं, तदनु साधुसंभवे क्षमा-श्रमणदानपूर्व विश्रामणां विधाय, पौरुषीं यावत् स्वाध्यायं कृत्वा, तस्यां तु जातायां चैत्यवंदनां निर्माय, वपुश्चित्तोपयोगं च कृत्वा, सर्वशालोपधिं प्रत्युपेक्ष्य, जानूपरिसंस्तारकोत्तरपट्टौ संयोज्य, यतः पादौ ततो भूमिं प्रमृज्य, शनैः शनैः संस्तारकं संस्तीर्य, वाम-पादेन च तं संघट्टयित्वा, सुखपोतांगप्रतिलेखने निर्माय, संस्तारकविधिः पठनीयः, तं च पठन्ननुजाणह जिह्वज्जित्ति भगन्-संस्तारके उपविशते, तं च पठित्वा नमस्कारस्मरणपूर्व रजोहरणादिना तनुं संस्तारकं च प्रमृज्य, बाहूपधानेन वामपार्श्वेण च स्नापः कार्यः, संस्तारके तु संस्तार-कोत्तरपट्टाधिकं न संस्तरणीयं, कुर्कुटीवत् पादप्रसारणं कार्यं, यदा कदाचित् पादं प्रसारयति पार्श्वं चोदवर्त्तयति हस्तपादादिकं वा चालयति कंठ्यनं वा विधत्ते तदा दिने निशायां वा रजोहरणादिना प्रमार्जनं कार्यं, तथा दिवास्वापो न विधेयो, निशायामपि प्रथमचरमया-मयोः, तथोत्सर्गतोऽवष्टभो न विधेयः सर्वथा तथाऽशक्तौ स्तंभकुड्यादेः प्रमार्जनं विधेयं, तथा प्रमार्जनं विना द्वाराद्दुधाटनपिधाने न विधेये, तथा वस्त्रप्रभृति-सर्वमप्युपकरणं प्रेक्षण-प्रमार्जनपूर्वमेव ग्राह्यं मोच्यं च, तथा प्रत्युपेक्षिते प्रमार्जिते च स्थंडिले लघुनीतिप्रभृति-सर्वं परिष्ठाप्यं, तथा गमने आवस्त्रिकी प्रवेशे नैवेधिकीति वाच्यं, तथा निशि पिहित-स्थाने आ-सज्जेति भणता गंतव्यं, तथा दिने निशायां

च प्रेक्षण प्रमार्जनपूर्वमेव गंतव्यं, तथा कषायचतुष्टयविकषयाहास्यादित्यागः प्रप्लेन वार्यः, आर्चरीद्रघ्याने च सर्वथा त्याज्ये, मात्रघभाषा
 नैव भाषणीया, पचेन्द्रिय-सयम सम्पञ्चकार्यः, किं बहुना सर्वोधमेवन समित्थिप्रि-पालने यतनीयं, तथा निद्रा-स्थाने श्राद्धस्य श्राद्धस्य
 तनुवैपयिकं हस्तद्वितयमितमत्र यथा स्यात्वया सस्तारवाः प्रक्षेप्याः, अतिशीतेऽपि विवाषिक्तमाच्छादनं न ग्राह्यं, पद्म च मध्यरात्रादौ
 वायिके कृते समुत्थिति तद्राज्यश्राद्धमत्राद्यात् मंस्तारक्तसंधुनं विधापयित्वा रजोहरणेन प्रमार्जयन् महौ तत्र-प्रमाजिते मात्रके वायिकी
 विधायावश्यिकी कृत्वा ता ष विधिना परिष्ठाप्येयार्पयिकीं प्रतिक्रम्य गमनागमने आलोच्य अघन्यतोऽपि गायत्रयं गुणयित्वा
 नमस्तारं स्मात् स्नाप इत्याप इर्ष्यादशक्तोऽधिकस्वाध्यायविधने, तदनु निद्रायाः पूर्णे पश्चिमे यामे क्षेपे निद्रां विहायेयार्पयिकीं प्रतिक्रम्य
 कुल्यन्तु-लप्रत्ययदुरितविद्युदथ्यं दायोस्तर्गे कृत्वा चैत्पर्वदनां विधायाचार्यदीनभिवच कालवेलां यावत् स्वाध्यायो विधेयः, तस्यां
 च जाताया प्रतक्रमणादिप्रागवृत्तावद् विधेयं यावत् महन्त्यां स्वाध्यायकरणं, वीषधपाराणविधित्तु पयार्सद्रादायमवसेयः । अयं च
 सर्वोऽपि वीषधविधिः स्वगच्छस्थानाचारिन्द्रानुसारेण श्लोकः । अन्यस्मिन्नपि गच्छे स्रदानुमारी जिनाज्ञाऽविरुद्धो यः कश्चन वीषधविधिः
 स सर्वोऽपि प्रमाणभूत एव, यथा जिनाज्ञाऽविरुद्धमेव सर्वं धर्मानुष्ठानं प्रमाणं, जिनाज्ञा वाधवनिरोध-संवर-करण-रूपा । पदुक्तमेवेत्येनविशे
 वीतरागस्तत्रै प्रश्नश्रीशेमाचार्यपादैः

आकालमियमाज्ञा वे, हेयोपादेयगोचरा । आश्रयः सर्वथा हेय, उपादेयत्र संवरः ॥ १ ॥
 आश्रयो मरहेतु स्यात्, संको मोक्षकारणम् । तृतीय माहंती मुष्टि-नन्यदस्या प्रपंचनम् ॥ २ ॥ इत्यादि ।
 अत्राह कश्चिजिनाज्ञा चेदाश्रवनिरोध-संवरकरण-रूपा तर्हि धादेन सामायिकव्यौषधकरणरूपमनवधमेव धर्मानुष्ठानं विधेयं

न तु द्रव्यस्वरूपं, यतो द्रव्य-स्तवे विधीयमाने पट्कायवधलक्षणः संभवेदेवाश्रवः । अत्रोच्यते— आश्रवो द्विविधः, पुण्याश्रवः पापाश्रवश्च । तत्र स्वदेहगेहाद्यर्थं विधीयमानः पट्कायवधः पापाश्रव आर्त्तरीद्रध्यानाम्यां विधीयमानत्वात्, द्रव्यस्तवे तु यतना-परस्य श्रीमदहंभक्तिं करोमीति ध्यानलीनमनसो यः पट्कायवधः स-पुण्याश्रवो, धर्मध्याननिदानभूतत्वात् । यश्च पुण्याश्रवः स संवर एव, तपःसंयमानुष्ठानसाधुविहारदिवत् । आश्रवाश्च द्विविधाः प्रोक्ताः, पुण्याश्रवाः पापाश्रवाश्च । तथा चोक्तं श्रीयोगशास्त्रे—

मनोवाक्कायकर्मणि, योगाः कर्म शुभाशुभम् । यदाश्रवति जन्वनामाश्रवास्तेन कीर्त्तिताः ॥१॥

मैत्र्यादिवासितं चेतः, कर्म सूते शुभात्मकम् । कृपाय-विपयाक्रांतं, वितनोत्यशुभं पुनः ॥२॥

कृपाय-विपया (पापाश्रवा) योगाः प्रमादाविरती तथा । मिथ्यात्वमार्त्तरीद्रे चैन्यशुभं प्रति हेतवः ॥३॥

एवं कृपायदुष्टयोगत्रयाद्या अशुभाश्रवाः, कृपायविपयत्यागशुभमनोवाक्काययोगास्तु शुभाश्रवाः । ये च शुभाश्रवास्त एव भवहेतुक्रियात्याग-संवरहेतुभूतया संवररूपतया ज्ञेयाः । अन्यच्च शुभाऽशुभकर्मबंधनिबंधनं मुख्यं मनःपरिणाम एव । यदुक्तं— 'जं जं समयं जीवो०' तथा 'मन एव मनुष्याणां, कारणं बंध-मोक्षयोः । अन्यथालिग्यते कांता, अन्यथालिग्यते सुता' ॥१॥

एवं सति द्रव्यस्तवे पट्कायवधे जायमानेऽपि पट्कायवधं करोमीति मनः परीणामो नास्ति, किं तु जिनमक्तिं करोमीत्येव चेतो-वृत्तिः शुभतमैव भवेत् । यादृग्विधश्च मनःपरीणामस्तादृग्विधः कर्मणां बंधः । अन्यथा शुक्ति-परमांगभूते कायोत्सर्गेऽपि कृते दुर्मुख-वचसा समुत्पन्नक्रोपेन प्रसन्नचंद्रारजिणिणा मनसैव शुद्धं कुर्वता सप्तमनिरयोचितमायुःकर्मोपाजितं तेनैव च शिरसि हस्ते क्षिप्ते शिरोमुण्डत्वं विज्ञाय समायातविवेकेनात्मनि कुनिदां कुर्वता पंचमसंवेदनमपि समासादितम् । एवं कर्मध्ययेतुः कायोत्सर्गेऽपि मनःपरिणाम-

नासणमवन्नवायस्स ४ । आसायणपरिहरणं, उच्चिआसणसेवणाईहिं ५ ॥ ७ ॥

तथाऽभ्यंतरतपोभेदेषु वैयाघृत्यं प्रोक्तं, तच्च श्रीप्रश्नव्यारणगे तृतीयसंवरद्वारे दशधा प्रोक्तं, तथाहि— 'पवत्ति? आयरिअ २ उवञ्जाए ३ सेहे ४ साहम्मिए ५ तवस्सी ६ कुल ७ गण ८ संघ ९ चेइय? ० ट्टे अवनिज्जरट्टी वेआवच्चं अणिस्सिअं दसविहं बहुविहं करेइ ।' अत्र चैत्य शब्देनाहृतप्रतिमा प्रोच्यते । तद्वैयाघृत्यविधानं तु द्रव्यस्तवादिना स्यादेवं वैयाघृत्यरूपे आभ्यंतरतपोभेदे द्रव्यस्तत्रोऽन्तर्गत एवमपि वैयाघृत्यतपोभेदरूपसंवरभेदांतर्भूतत्वात् द्रव्यस्तवोऽपि संवर एव । एवं च यत् प्रोक्तमाश्रवो हेयः संवरश्चोपादेय इत्याज्ञास्वरूपं तद्द्रव्य-

स्तत्रे कृते समाराधितमेव ।

किंच सावधत्वाद् द्रव्य-स्तवो न विधेय इति वचनमेवाश्रवो, यतः इन्द्रियपक्षपाय ४ जीवहिंसा १ मृपावादा २ दत्तादानं ३ मैथुन ४ परिग्रह ५ मनो १ वचन २ तनुयोग ३ चविंशतिक्रिया २ ५ रूपा द्विचत्वारिंशदाश्रवभेदाः प्रोक्ताः । द्रव्यस्तवापलापिनां तु सूत्र-त्रिरुद्धवादितया मृपावादरूप एव पापाश्रवः, यतः सूत्रे श्राद्धानां द्रव्यस्तवो विधेयतया प्रोक्तस्तथाहि भक्तपरिज्ञा-प्रकीर्णके एकत्रिंशत्तमगाथायां तथाहि— निअदब्बमपुव्वजिणिंदभणजिणविंवरपइट्टासु । विअइ पसत्थ-गुत्थय-मुत्तित्थत्तिथयरपूआसु ॥ १ ॥ तथा तत्रैव सप्ततितमैकसप्ततितमगा-थयोस्तथाहि— 'अरिहंतसिद्धचेइअ-पवयण-आयरिअ-सव्वसाहूसु । तिच्चं करेसु भत्ति तिगरणसुद्धेण भावेण ॥ १ ॥' 'एगादि सा समत्था,

जिणमत्ती दुग्गइं निवारेउं । दुल्लहाइं लहावेउं आसिद्धिपरंपरसुहाइं ॥ २ ॥'

तथा गणविद्याप्रकीर्णके 'धणिट्टा सयभिसा साई स्सवणो अ पुणव्वसू । एएसु गुरुस्ससूतं चेइआणं च पूअणं ॥ १ ॥ तथा चतुःशरणप्रकीर्णके 'थुइवदणमरिहंता, अमरिंदनरिंदपूअमरिहंता । सासयसुहमरिहंता अरिहंता हुंतु मे सरणं ॥ १ ॥' तथा चतुर्विंशतिस्तवरूपे

श्रीआचर्यसमूलग्रन्थे पुष्पादिभिः पूजा प्रोक्ता, तथाहि 'इतिथ इदिय मदिथा' एतन्न्यात्प्या कीर्तिता नामोचोण, वंदिता मनोरचन-
तनुभिः, महिताः पूजिताः पुष्पादिभिः ।

तथा धीमहानिधीये 'राउण जिणायणेति मदिथ सचटनेरणीकट्ट । दाणाएणउक्केणति मुट्टुवि गदिउउअ अण्णुअ १ परओ ॥' तथा श्रीउपामसदशाते 'एहीनि णं देयणुण्विगा ? वट्ठं इह मात्ताहणे उरलनाणदंमणधरे तीअपहुण्णअण्णायजाणयजाणए अराट जिले केरती सअणू सजदरिती नेलुक्कअण्णितमदिक्कजिण मदेयमणुआसुरस्स लोगएय अएअजिअने वंदणिअने पूअणिअने सकारणिअने गम्माण-
निअने ।' एतस्मिन्नालापके महितराध्देन पुष्पादिभिः पूजितो वर्द्धमानराभी, अपणिअने इति पदेन च तस्य पुष्पादि-पूजायोग्यत्वमुक्तं
नेलुकेति पदेन सदेयमणुआसुरस्स लोगस्मेति पदेन च देवा मनुजाअ प्रोच्यन्ते तेर्मदितः पूजितोऽर्चनीयश्च । एतः पूजा-योग्य इत्युक्तं,
एत मनुजा मनुष्पाः सम्यगाएयाः आद्धासंतेः पूजितः श्रीमान् वीरः । एरं स्थिते सति यत् वैधित् इमतिभिः प्रोच्यन्ते, पेन धाद्वेन
विहितो द्रव्यस्त्वग, उच्यन्ते सर्वेरपि धादैर्यतः एते 'नेलुक्कअण्णितमदिहे'त्याद्युक्तम् ।

तथा नंदिसूत्रेऽपि 'ले कि तं सामयुअ ? तामयुअ जं एयेहि अरिहेतेहि भागंतंदि उपसनाणदंमणधरेदि नेलुक्कमिदिरिक्खिअम-
दिअ-पूरएहि तीअपहुण्णअण्णायजाणएहि सअण्णदि सअदरितीहि एणीअ दुवालतंग गणिविदंगं ।' तथा अनुयोगद्वाराएत्रेऽपि 'नेलुक्क-
निरिक्खिअमदिअपूरएहि' इति पदं प्रवर्त्तते ।

तथा विजयपदेन श्रीअर्हत्प्रतिमिति पूजनं कृतं तदालापवचन धीजीराभिगमोर्षागाधरेल्लिख्यते तथाहि 'सणं से विअए देये
केतवथमहाभरणदुविहालंकारेणं अलंकिए सीहासण्णआं अण्णुट्टेअ, अण्णुट्टिआ वसतायसभं अणुचविसाए, अणुचविनिआ अजेअ सीहासणे तेजेअ

उवागच्छइ, उवागच्छिता सीहासणागतौ पुरथाभिमुहे सणिसणे । तए णं तस्स विजयस्स देवस्स आभियोगिआ देवा पोत्थयरयणं उव-
णेंति । तत्तेणं से विजयदेवे पोत्थय-रयणं गिणहइ, गिण्हिता जाव पोत्थय-रयणं विहाडेइ, पोत्थयरयणं वाएति, वाएइत्ता धम्मिअं ववसायं
पगिणहइ, पगिण्हिता पोत्थयरयणं पडिणिखिवति, पडिणिलेवित्ता सीहासणाओ अब्भुट्टेति, अब्भुट्टेइत्ता ववसाय-सभाओ पुरत्थिमिल्लेणं दारेणं
पडिणिकलमति । ततो जेणेव नंदपुक्खरिणो तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता पुरत्थिमिल्लेणं तोरणेणं अणुपविसइ, ति-ओवाण मडिरुवेणे
पच्चोरुहइ, हत्थपायं पक्खालेइ, एगं महं सेअं रययमयं विमलसल्लिपुत्तं भिंगारं पगिणहइ जाइं तत्थ उप्पलाइं पउमाइं कुसुमाइं नल्लिणाइं
सुभगाइं सोगंधाइं पुंडरीयाइं सयत्ताइं सहस्सवत्ताइं ताइं गिणहइ णंदातो पुक्खरिणीतो पच्चुत्तरति । जाणेव सिद्धाययणे तेणेव पहारेत्थ
गमणाए । तएणं तं विजयं देवं चत्तारिसामाणिअंसाहस्सीओ जाव अब्भे वहवे वाणमंतरा देवा देवीओ अ उप्पलहत्थगया जाव
सहस्सपत्तहत्थगया पिट्टुओ अणुगच्छंति । तत्तेणं तस्स विजयदेवस्य वहवे अभियोगिआ देवा देवीओ अ भिंगारहत्थगया आयंसगहत्थगया
एवं थालपाई-नुप्पइठइहत्थगया रयण-करंड पुष्फचंगेरीलोमहत्थ-जाव धूक्कडुच्छगया पिट्टुओ अणुगच्छंति तत्तेणं से विजयदेवे सच्चिड्डीए
जाव रयेणं जेणेव सिद्धाययणे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता पुरत्थिमेणं दारेणं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता जेणेव देवच्छंदए तेणेव
उवागच्छइ, उवागच्छिता आलोए जिणयडिमाणं पणासं करेइ पणासं करित्ता लोमहत्थगं गेण्हइ, लोमहत्थगं गेण्हित्ता लोमहत्थएणं
पमजइ, पमजित्ता सुरभिणा गंधोदएणं ष्हाणेइ?, ष्हाणइत्ता दिव्वाए सुरभीए गंधकासाईए गायाइं लूहेइ, लूहेइत्ता सरसेणं गोसीसचंद-
णेणं गायाइं अणुलिंपइ, अणुलिंपित्ता जिणयडिमाणं अहयाइ सेयाइं दिव्वाइं देवदूसजुअलाइं निअंसेइ, निअंसित्ता अगोहि वरेहि
गंधेहिं अब्भेइ अब्भेइत्ता, पुष्फारुहणं ५, मल्लारुहणं ६, वण्णारुहणं ७, चुण्णारुहणं ८, वत्थारुहणं ९, आभरणारुहणं करेइ १०,

करिता आशातोत्पन्न-विस्तारसमापारिभ-माहदार्ढ्यं करो ११, अत्येति तप्येति त्ययामएति अष्टरता तंदुलेति शिष्यादिमानं पुराओ अट्टमंगले
 आलिह १२, कथ्याहमादिल-करपालरश्रुट-विषयुद्धेन दसदशकेनं दुसुमेवं उमुक्त-गुण्य-गुण्योऽयारजलिप करो १२, करिता पंदलपटव-
 रवेदलिअ विमलदंडकंपणमविराषमसिपिपिं फालागुरयवत्फंडुककगुगसभूगभुसुआयमानं भंगति जिणिगु-भंसंश्रेफडिजमनं भूररदुलभय-
 एणदिगुवपतेयं धूवं दाउने ४, अट्टसयविगुद्धभयसुणेदि महाविपेदि अत्ययुतेदि अणुणरतेदि संयुण, संयुणित्ता रागापयार्डं उतरा, उतरारिा
 वानं जालुं अंबा, अंबेपासा द्ददिहं जालुं पारणित्तर्त्तसि ताहगुति तुतोपुद्दानं पारणित्रंशि एणामे, इति एतुगार, एतुवमपसा पडग-
 पुडिअपंभिजाओ सुभाओ ताहए, ताहरसा कएलपदिण्णदिअं गिरतासां वरानहं यत्थए अजति कट्टुएं ययाली गमु-धुलं अदिहंताणं०
 जाय दानं संवणायं तिकट्टु, वदा नयंसा १' एवं यथा विजयदेवेन जिनयविमार्चनं ठे तथा एरिरामदेरनापि । गद्यालापरः श्रीराजप्रभी-
 पोषांगादयसेयाः । तत्राप्येते चतुर्दशरूजोभेदाः प्रोक्ताः, संगीतरनुत्पारतोष ३ लक्षणं तु एजाश्रितयं जंभीपप्रजमीजन्मस्नायाभिरारैः स-
 विस्वरं प्रोक्तमस्ति । एवं सप्तयभेदा अगदृश्ला श्रीमदागमाधरैः स्पष्टेयोक्ता येन मन्यते तेषां प्रष्ट एव भूतनिद्वयस्वरूप आश्रयः ।

नन्वेयाडवित्तेः गुरैः कृता देवस्थित्या कर्म तर्हि सा प्रमाणभूता, उच्यते देवस्थितिर्भरातु परमेती गुरी तस्यगृही मस्यगु-
 ष्टिविहितं सुटर्षं कृत्यं तु प्रमाणमेव । अन्यथा यदा एरिरामदेवेन भागलोओ पृष्टमहं गीतमप्रभृतिभ्रगणजिरोमणीनां नाट्यविधि
 दर्शयामोति, तदा यथा भागता मोमं ठवं तथा निषेधः किं न ठवो यदि द्रव्यस्त्वयो न कियते, यतो नृत्पपूजाऽपि द्रव्यस्त्वानांमर्गतैव ।

नन्वेव द्रव्यस्त्वयः गुरकृत्वस्ते त्वविराजाः तर्हि निरतिमग्निः श्राद्धैर्विहितो द्रव्यस्त्वय इति पर्यापि घृते प्रोक्तम्, उच्यते सर्वैः
 श्राद्धैः कृत इति एचितं श्रीमदागमे तथाहि उपासकद्वयानि आनन्दस्य तस्यस्त्वालापसे 'गो-सतु ये कल्प्य आनन्दपयिर् अणुजतिभ्य

वा । अणउत्थिअदेवाणि वा अणउत्थिअपरिग्गहिआइ वा अरिहंत-चेइआइं वा वंदित्तए वा नमंसित्तए वा ।' अत्र चैत्यशब्देनाऽहत्-
 प्रतिमा प्रोच्यते । साऽन्यतीर्थिक-परिगृहीता वंदितुं नमस्कृतुं न कल्पते एतावता याऽन्यतीर्थिकपरिगृहीता न भवति जिन-प्रतिमा तद्-
 बंदनादि कल्पते इति सूचितं, सूत्रं सूचनकृदिति वचनात् सूत्रं सूचामेव विधत्ते विस्तरस्तु नियुक्तिवृत्त्यादिषु । एवं यथाऽऽनंदेन
 सम्यक्त्वालापकोच्चारः कृतस्तथा सर्वैरपि श्रावकैस्तन्मध्ये च जिन-प्रतिमांबंदनादि-सूचितं, तस्माद् विरतिमतामपि सर्वश्रावकाणां
 द्रव्यस्तवः सूत्रे प्रतिपादितो विधेयतया ।

नन्वेप द्रव्यस्तवो यथा सूत्रे प्रतिपादितः सूचया तथा नामग्राहमेनेन श्राद्धेन श्राद्ध्या वा विहित इति क्वापि सूत्रे दर्शयताम्,
 उच्यते भगवद्बुद्धमानस्वामिजनकेन सिद्धार्थनृपेण कृतो द्रव्यस्तवः । तथा च श्रीकल्पसूत्रं— 'तएणं सिद्धत्थे राया दत्ताहिआए ठिइवट्टि-
 आए वट्टमाणीए सइ अ साहस्सिए अ सयसाहस्सिए अ जाएअ दाएअ दलमाणे आ दवावेमाणेअ सइएअ साहस्सिएअ सयसा-
 हस्सिएअ लभे-पडिच्छमाणेअ पडिच्छावेमाणेअ एवं विहरइ' एतद् व्याख्या दशाहिकायां दशदिवसमानायां स्थितौ कुलमर्यादायां
 पतिताऽऽजता या पुत्रजन्मोत्सवप्रक्रिया तस्यां वर्त्तमानायां शतकान् शतपरिमाणान् साहस्रिकान् सहस्रप्रमाणान् शतसाहस्रिकान्
 लक्ष-प्रमाणान् यागान् देवपूजाः दायान् पर्वदिवसदानानि भागान् लब्धद्रविणभागान् ददन् दापयन् लाभान् प्रतीच्छन् गृह्णन्
 प्रतिग्राहयन् विहरत्यास्ते । एवं श्रीसिद्धार्थनृपेण चेद्देवपूजा कृता तर्हि कथमन्यैः श्राद्धैः सा न क्रियते । तथां वडपरित्राजकेन देशविर-
 तेन सता जिनप्रतिमांबंदनमस्करणादिकृतं तथा चोक्तं श्रीउपपातिकोपांगे 'अम्मडस्स णो कप्पइ अणउत्थिए वा अणउत्थिअदेवयाणि वा
 अणउत्थिअपरिग्गहिआणि अरहंतचेइआणि वा वंदित्तए वा णमंसित्तए वा जाव पुज्जुवासित्तए वा णत्थअरिहंते वा अरिहंतचेइआणि वा' एवं

आचरेषु नामग्रहणपूर्वं यथैतयोर्द्रव्यस्त्वविधानं प्रोक्तं तथा श्रीमहानिधीये बहूनां श्रमणोपासकानां नामग्राहं द्रव्यस्त्वविधानं प्रोक्तमस्ति ।

अथ आद्वीपु द्रौपदीनिदर्शनं तत्संबन्धश्च श्रीञ्जाताधर्मकथायां 'सएष सा दोर्वर्कं रायवरकक्षा जेणेव मरुणचरे तेणेव उगगच्छइ उवागच्छिता मरुणचर अणुपविसइ, अणुपविसिता ष्हाया कयवलिक्कम्मा कयकोउअमगल्यायच्छिता सुदण्णावेसाइं मगहाइं वरथाइं पवस्परि-
हिअमरुणपरलो पडिणिस्सलमइ, पडिणिस्सलमिता जेणेव जिणचरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता आलोए जिणपडिमाणं पणामं करेइ करित्ता लोमहतपय परानुसइ, परानुत्तिआ एव जहा सुरिआयो पिणरडिमाओ अन्नेइ तदेव माणियम्भ' एरिआमदेवपूजालापवस्तु प्रागूलिउत्त-
पियजपेवपूजालापववइ विज्ञेयः । एव द्रव्यस्तरे श्राद्धेषु सिद्धार्थनृपावहो निदर्शनं श्राद्धेषु तु द्रुपदजा ।

ननु द्रुपदजा राजरवन्यैव प्रोक्ता न तु श्रमणोपासिका, तत् इयं तत्कृतो द्रव्यस्त्वः प्रमाणम्, उच्यते द्रौपदी चेत् श्रम-
णोपासिका न स्यात्तदा इयं तयाऽनिरततया नारदस्याऽभ्युत्थानादिविनयो न कृतः, इयं वा पूजाले दृक्कस्त्वः पठितः, इयं वा तथा भग-
वत्पूजाधिरवगतो नबोत्त्वं सर्वमनवगतजिनवचने मित्यात्विति संभवति; तस्माद् ज्ञायते ता श्रमणोपासिकाऽभूत्तदापि । कन्येति
यदुक्ता सा तदपरिणीततया, यत्तोऽपरिणीता स्त्री कन्येति प्रोच्यते । यतो राजीयती स्वीकृतभ्रामण्यापि भीउतराण्ययने राजवर-
कन्येत्युक्ता, तथाहि—'अहं सा रायवरकक्षा सुट्टिआ निअमयए । जाईकुत्त व सौल ए, रक्कसाणो तयं वए' ॥१॥ तस्मादवसीयते
श्रमणोपासिकाऽपि द्रौपद्यपरिणीततया कन्येति निर्गदिता । किं च श्री नेमिजिनवारके जिनगृहजिनप्रतिमातदर्चादि समभूत्, तदा च
तेन श्रीनेमिपरमेष्ठिना तन्न निषिद्धं मत्पि तन्निमित्ते पट्कायवधे, तर्हि किं भवत्सु श्रीजिनादधिकतरं कृपापरीतचिरत्वं यद् भवद्भिः स्त-
न्निषिद्धयते पट्कायवधः स्यादत्रेति कथयित्वा । किं च द्रुपदद्रुपणुरे यजिनगृह जिनप्रतिमा च समभूत्तन्निर्मिषणं केनापि श्राद्धेनैव

कारितमभून्न तु मिथ्यात्विना, यतो मिथ्यात्विनः किं प्रयोजनं जिनप्रतिमानिर्माणेन यतस्तस्य हरिहरादिप्रतिमा एव पूज्यतया प्रतीताः । यथा च तज्जिनसदन-जिनप्रतिमितिनिर्माणं करितमभूत्तदा पट्कायवधस्यावश्यं संभवः । एवं सति यैजिनप्रतिमादिनिषिद्धयते पट्कायवधः स्यादेतत्विधापने इत्युदीर्य तेषां प्रकट एव भूतनिह्वस्वरूपोऽशुभाश्रवः ।

तथा जिनप्रतिमाधिकारः श्रीभगवत्यां चमरोत्पाताधिकारे तथाहि 'असुरकुमारदेविदा णणत्थं अरिहंते वा अरिहंतचेइआणं वा अणगारस्स वा भाविअपणो नीसाए उ' उपप्यंति' इत्यालापके । तथा श्रीजिनप्रतिमावंदनाधिकारः साधूनामपि तथा च पंचमार्गे 'कइविहणं भंते चारणा पन्नत्ता ? गोअमा दुविहा पन्नत्ता, तंजहा विज्जाचारणा जंघाचारणा य । से केण्टुणं भंते एव बुच्चइ विज्जाचारणा वि, तस्स णं छट्ठं छट्ठेणं अणिकित्तेणं तवोकम्मणेणं विज्जाए उत्तरगुणलद्धिं खममाणस्सचारणलद्धी णामं लद्धी समुपज्जइ, से तेणट्ठेणं जाव-विज्जाचारणा । विज्जाचारणस्स णं भंते कहं सीहा गती कहं सीहे गइ विसए पन्नत्ते ? गोयमाअयं णं जंबुदीवे जाव किंविचित्सेसाहिए परिकखेवेणं देवेण महिड्डिए जावमहे सखे जाव इणामेव इणामेवति जंबूदीवं दीवं तिहि अच्छरसानिवाएहिं तिसुत्तो अणुपरिअट्ठित्ताणं हब्बमागच्छेज्जा विज्जावरणस्स णं गोतमा तथा सीहं गतिविसए पन्नत्ते । विज्जाचारणस्स णं भंते तिरिअं केवइए गइविसए पन्नत्ते ? गोयमा से णं एगेणं उप्पाएणं माणुसुत्तरे पच्चए समोसरणं करेइ, करित्ता तहिं चेइआइं वंदइ वंदित्ता वित्तिएणं उप्पाएणं णंदिस्सरवरे दीवे समोसरणं करेइ, करित्ता तहिं चेइआइं वंदइ, वंदित्ता पडिणिअत्तए इहमागच्छइ, इह चेइआइं वंदइ, विज्जाचारणस्स णं गोतमा तिरिअं एवइए गतिविसए पणत्ते । विज्जाचारणस्स णं भंते उडुं केवइए गतिविसए ? गोयमा-से णं एगेणं उप्पातेणं णंदणवणे स० करेइ, क० तहिं चेइआइं वंदइ, त० वित्तिएणं पंडगवणे स० गो० पंड० करित्ता तहिं चेइआइं वंदइ, त० तओ इहमागच्छइ, इ० इह चेइआइं वंदइ, विज्जाचर-

णस्त णं गो० उहुं एवं० गङ्० १० । ते णं तस्त टाणस्त अणालोपेथ अपदिकृते काले करेइ, नरिय तस्त आराहणा । आलोइअ०
 कालं करेइ तस्त अरिथ आराहणा । से के० अंधारणे गो० तस्त णं अट्टुं० अट्टुं० अणि० तवो० अणा० भा० अं० लट्ठी समु० ।
 ते ते० अंधारणस्त णं भंते कइं सोहा गवी कइं सीहे गति० पं० । गो० अर्य० णं अंधुइवे जहेव विज्जाचारणस्त णं धरति
 तससुत्तो अणु० हल्वमाग० अंधा० ता णं गो० तहा सीहा ग० १० सेतं नं वेव । अंधा० ता णं भंते तिरिअं केवएए गङ्० से णं
 एणेणं उणाएणं उआगरे इवि० समो० करे० क० तहिं चोआइं वं० ततो पदिनिअत्तमाणा वितिएण उ० नंदीत्तएवदीवे स० फ०
 णं वं० तहिं चोआइं वं० त० चे० इहमागच्छइ । इहंनि चोआइं वं । अंधा० गो० तिरिअं एवं० ग० अंधा० स्म णं भंते उहुं
 केइ० ग० १० । गो० से वं एणो एणेणं उ० पइंगवणे स० फ० पं० स० सा० तहिं चोआइं वंदइ तहिं चे० वं० तओ पडि०
 वितिएणं उ० नंदनगणे स० फ० स० सा तहिं चोआइं वं० त० इहमागच्छइ इइ चोआइं वंदइ अंधा० स्त णं गो० उट्टु एवं०
 गङ्० । से णं तस्त टाण० अण-अप० नरिथ तस्त आ० आलो० १० ते का० अरिथ तस्त आराहणा ।' एवं विद्याचरणजंधाचारण-
 धमणैरपि धारता अशारताध प्रतिमा वंदिताः । एवं साधूनामपि प्रतिमा वंदनीयाः किं पुनः श्राद्धानां याथ तैत्र प्रतिसा वंदते
 ताः केनापि धाट्टेनैर चरिता न तु मिथ्यात्वना । यद्य तेषां तस्य स्थानस्थानालोच्यप्रतिकम्प कलं कुर्वानानां विराधवत्वयुक्तं
 उल्लिख्यप्रयोगादिक्रमाश्रित्योक्तं, यतः साधूनां लब्धिप्रयोगादिक्रमाश्रितमायाति तेन तदनालोचने विराधमत्वम् ।

तथा 'अरिदंतचेरमाणं केरमि वाउत्सग्य'मित्यत्रापि प्रतिमाधिकरः । तथा साधूनामन्त्रिचारचित्तनगाथायामपि प्रतिमाधि-
 करस्तथादि—'सदणतननपाने, चोअअसिज्जचक्रायउचारे । समिं भाइणगुणी, वितहायरणे य अरिआरो ॥ १॥ एणा साधूनां पाशिव-

क्षामणकेऽपि तथाहि—‘पुञ्चि चेइआइं वंदित्ता नमंसित्ता ।’ अत्र गुरुत्वचनेऽपि ‘अहमवि वंदामि चेइआइं’ इत्यस्मिन् । तथा घतिजीतकल्पेऽपि, तथा श्रीमहानिशीथेऽपि, जे केइ भिक्खू वा भिक्खुणां वा संजयधिरग-पडिहय-पञ्चकखाय-पावकम्ममे दिक्खादिआपभिईओ अणुदिअहं जावज्जीवाभिगहेणं सुवीसत्थे मत्तिअसनिअरे जइत्तत्रिहीए सुत्तथमणुसरमाणे अणत्तमाणसेगगाच्चित्ते तत्तगयमाणससुहज्जवत्साए थयथुईहिं न ते कालिअं चेइए वंदिज्जा, तत्स णं एगाए वाराए खमणं पयच्छित्तमुवइंसिज्जा, वीआए वेयं, तइयाए उवठावणं, आविहीए चेइआइं वंदेतओ पायंचिअं जओ अविहीए चेइआइं वंदेमाणेऽत्तोसिं असद्धं संजणेइ इअ काउणं ।’

तथा बृहत्कल्पभाष्येऽपि, ‘चेइअपूआ रायानिसंतणं सत्तिवाइक्खवराथम्मकही संक्रियत्तपभात्तणपवित्ति कुआउ उडुआहो ? । संद्धासुद्धी रत्तोपूआइ थिरत्तणं पभावणया पडिआओ अ अणत्थे अत्था य कया हवइं तित्थे तथा लूआकोलिगजालगकोच्छलगारीअ उवरिगेहे वा साडित्तमसाडित्ते लहुगा गुरुणा अ भत्तीए ॥१॥’ तथा ‘तं पुण चेइअनासे, तइवविणासणे दुविहभेदे । भत्तोवहिवोच्छेदे, अभिवायणबंधायात्ती ॥१॥’ एतानि कुर्वाणो नृपादियुरुणेत्यं प्रतिबोध्यस्तथाहि ‘वित्तहं वित्तहरमाणं सत्थेण विहाणओ न हाडेइ । अमहं सपक्खबंधे, न चेरित्तो दिक्खिए दंडो ॥२॥ तथा ‘आयरिअ साहुवंदणचेइअनीअलए तहासनी । गमणं विदेसदंत्तण वइगाइसु एवमाइंणि इत्यादिकार्यैर्गमनं विहारं करोति यतिः, एवं आवृत्कल्पभाष्ये बहुष्वपि स्थानेषु साधूनां प्रतिमावंदनाद्यधिकारः ।

श्रीकल्पखलेपि ‘विहारभूमिं चा’ इत्यनें विहारभूमिशब्देन चैत्यवंदनागमनं व्याख्यातमस्ति । तथा—श्रीउत्तराध्ययन-निर्युक्तौ ‘परिमत्तरीरो साहू आरुइती पगवरं न अण्णोति । एयं तु उदाहरणं, काशीअ गहिं जिणवरिदो ॥१॥ सोउण तं भगवओ, गच्छइ तहि गोअमो पडिअकित्ती । आरुइए तं पगवरं, पडिआओ वंदइ जिणअं ॥२॥’ एवं एते एतत्संबंधिभाष्यनिर्युक्त्यादिवहुस्थानेष्वपि साधूना-

यनेऽपि ‘जो जिणदिट्ठे भावे, चतुवह सइहइ तपपन ।

एवं सोमणसपंडगवणाओ सञ्चतुअरे जाव सुमणदामंदहरमालसुगंधे आगेणंहंति आ० एगयओ भेलंति ए० जेणेव सामी तेणेव उवागच्छति उवा० तं महत्थं जाव तित्थयराभिसेअं उवठवेत्ति ।' एवमच्युतादिभिः सुरैर्द्रैर्जन्मस्नात्रं कृतं तत्र चैतावतामपक्वायपृथ्वीकायवनस्पति-
 कायादीनां विराधना समभूत्तर्हि सम्यग्दृष्टिभिरपि सुरैर्द्रैः सा किं कृता चेद् द्रव्यस्तवो न प्रमाणभूतस्तज्ज्ञायतेऽत्र जिनभक्तिरेव प्रमाण-
 भूता । नरैर्द्रेषु तु दशार्णभद्रनृपेण श्रीवीरवंदनावसरे महाविस्तरकरणरूपो द्रव्यस्तवो विहितस्तत्संबंधश्च श्रीउत्तराध्ययने तथाहि—
 दसन्नरज्जं सुइअं चइत्ताणं सुणो चरे । दसन्नभदो निक्खंतो, पत्तो गइमाणुत्तरं ॥१॥' (सक्खं सक्केण चोइओ)

तथा श्रीआर्यसुहस्तिगुरोः सदुपदेशमाकर्ण्य श्रीसंप्रतिनृपतिना कृतस्तत्संबंधस्तु श्रीनिशीथभाष्ये तच्चूर्णौ च तथाहि 'अणुजाणे
 अणुजाई पुफरुहणं च उक्किरणगाइं । पूअं च चेइआणं ते वि सरज्जेसु कारंति ॥१॥ अणुजाणं रहजेत्ता तासु सो राया अणुजाणइ भड-
 चडगरसहिओ रहेण सह हिडइ रहेसु पुव्यारुहणं करइ रहगगओ अ विविहफले खज्जगे अ वडुगवत्थमाईहि उक्किरणे करेइ अन्नेसिं च
 चेइअहरठिआणं पूअं करेइ ते वि रायाणो सरज्जेसु कारविति' ॥२॥ तेऽपि संप्रतिनृपतिसेवकनृपाः स्वस्वराज्येषु रथयानादिमहामहान्
 कुर्वतिस्म ।

तथा श्रीश्रेणिकनृपेण प्रतिदिनमष्टोत्तरशतमितसौवर्णिकयजिनप्रतिमा-स्वस्तिक-करणादिरूपो द्रव्यस्तवो विहितः । एवं गण-
 नातिगैरपि नरैर्द्रैश्चतुष्टिभिः सुरैर्द्रैर्विहितत्वात्सूत्रोक्तत्वाच्च द्रव्यस्तवो विधेयः श्राद्धैः सत्यपि सन्निमित्ते पृथिव्यादिविराधने ।
 किं च श्रीजिनप्रतिमाधिकारः स्थानांगेऽपि 'जणवयसम्मयठवणे'त्यादिदशसत्याधिकारे स्थापनासत्यमध्ये । तथा श्रीउत्तराध्य-
 यनेऽपि 'जो जिणदिट्ठे भावे, चतुविहे सदहाइ सयमेव । एमेव नन्नहत्ति अ, स निसगरुइत्ति नायञ्चो ॥१॥' अत्र द्रव्यक्षेत्रकालभावभेदतो-

नामादिभक्ताः ॥ पार्थिवान् भक्तान् च स्वयमेव श्रद्धां न निर्मागन्ति सम्पत्सृष्टि । अत्र नामादीत्यत्रादिशब्दात् स्थापनाद्भक्त्य-
भारभरा युक्तिः । स्थाननाया च विनयनिमानर्भना ।

तथा धीयश्चत्वारणां तुषाश्रद्धां च मूढानां च सुवर्ति तथ मथ पुत्राणु ज्ञानयाभा जणस्त्ययकरा हीयाण क्षीर्गाण रक्षि-
त्यन्त्याः सुरसंसात्नीगुरुरातिनभात्नीमन्श्रीदराधिद्वयप्रतिमा पूतपरा या गंगारश्राटाप्लितगुटिरामधुण माहात्म्यास्तुवर्जमट-
द्वारपुरधुगः पुराणुटिरेवधिरा स्थानिमगात्र ।

तथा धीप्रारम्भनिर्मुक्ती 'अहनिनरात्मणो विराधिरयाणो न लल्लु तुण, गतासपयणुररणो दत्ताण कृशदिट्टो ॥१॥' तथा
धीर्धनररगो वनापर्मस्थाने च धारदृशानननाधिसरे धीदुमुनयनीयाधिरारः । तथा श्रीआराणनिर्मुक्ती श्रीर्ययात्राधिरारस्त्यादि
अहनिगेअनिस्ययणपत्तुपयनिधाने । दिअगअभ.जर्धनतनदीतरभायनगरु ॥१॥ शट्टारयउधित, ययगणो अ धमाचनेके अ ।
अनासराणो, वनगावं च रसमि ॥२॥ तथा धीश्रोयनिर्मुक्ती 'बरकधूम वदिया जम्मणनिसवमणनाजनिस्थाने । तत्त्वदि-विट्टार-
अदरगट्टिरादिसगुणो ॥१॥' इति गाथायासि श्रीर्ययात्राधिसरः । तथा धीदुमुनेमनिनिर्मुक्ती 'मिजं धरं गणदूरं, निजवदिया-
रगणं वदियुद्धं । अन्नादिअरं इगादिअन्ना विगुद्धं वदे ॥१॥' इति गाथाया धीचिनयनिमा । एवं मूढराणामुचिनिर्मुक्ति-
मव्यसूयादिद्वय धीमद्विपुनयोक्तं द्रव्यजने ये निर्देयपि इमदिहात्मजानेनं प्रणष्टण्य दूर्गेनिप्रधानेदुर्गुणासादस्य आश्रयः ।
ये तु एतेके मारत्रे विधिषु द्रव्यज्यां इमेति तेषां द्रव्यज्यस्य धर्मस्थानंरुभूतया विनयेयात्रायवदनेनगतया च गी११२ः । एवं

सति यदुक्तमाश्रयो हेयः संवत्थादेय इत्याज्ञास्वरूपं तद् विधिवद् द्रव्यस्तवकारिभिः समाराधितं, तन्निषेधकारिभिश्च निराधितम् । किं च द्रव्यस्तत्रापलिनां मिथ्यात्वमोहनीयनीचैर्गोत्रविघ्नर्पचकरूपदुष्कर्मणां बंधः । यदुक्तं श्री-ऋर्मप्रवादपूर्वोद्धृते श्रीकर्मविपाके तथाहि 'उम्मगदेसणामग्गनासणादेवदव्वहरणेहि । दंसणमोहं जिणमुणिचेइअसंधःइपडिणीओ ॥१॥' तथा 'गुणपेही मयरहिओ, अज्जयण-उज्जावणारुई निच्चं । पकुणइ जिणाइभत्तो, उच्चं नीअं इवहराउ ॥ २ ॥ जिणपुआविग्घकरो, हिंसाइपरायणो चयइ विग्घं ।' इति द्रव्यस्तवकारिणां तु साम्राज्यरिद्विसप्तद्वयादयः स्युः कुमारपालक्ष्मापालादीनामिव । उक्तं च 'पूजया पूज्यते सर्व-पूज्यो भवति पूजया । ऋद्धिद्विकरी पूजा, पूजा सर्वार्थसाधनी ॥१॥' एतत्फलमन्तरम्, पारंपर्येण तु परमपदं यदुक्तं पूजाए मणसंती, मणतंतीए अ होइ सुहमाओ । सुहभावाओ सुक्खो, सुक्खे सुक्खं अणावाहं ॥१॥ इत्युक्तं प्रसंगगतं द्रव्यस्तवस्वरूपम् ।

अथ प्रक्रांतमेव प्रतन्यते । तथाहि इदं च पौषव्रतं चतुष्पर्व्यामवश्यमेव विधेयमन्यदापि चेत् करोति तदा वरं षड्जीव-कायदयहेतुतया प्रागपि श्राद्धैर्विहिततया च । तथा च श्रीविपाकश्रुतांगखंडं तएणं से सुवाहूकुमारं अन्नया कया चाउइसट्टुसुद्धिट्टु-पुणमासिणीसु जेणेव पोसहसाला तेणेव उवागच्छित्ता पोसहसालं पमज्जइ पमज्जिता उच्चारपासवणभूमिं पडिलेहेइ पडिलेहिच्चा दब्भसंथारयं संथइ संथरित्ता दब्भसंथारयं दुरुहइ दुरुहिच्चा अट्टुमभत्तं पगिणहइ पोसहसालाए पोसहिए अट्टुमभत्तिए पोसहं पडिजागर-माणे विहरइ' प्रथमाध्ययने तथा श्रीज्ञाताधर्मकथांगे प्रथमज्ञाते जेणेव पोसहसाला तेणेव उवागच्छइ उवागच्छिता पोसहसालं पमज्जइ उच्चारपासवणभूमिं पमज्जइ पमज्जिता दब्भसंथारयं संथइ दब्भसंथारयं दुरुहइ दुरुहिच्चा अट्टुमभत्तं पगिणहइ पगिणहिच्चा पोसहसालाए पोसहिए वंभयारी जाव पुव्वसंगतिअं देवं मणसीकरेमाणे चिट्ठइ तएणं तस्स अमयकुमारस्स अट्टुमभत्ते परिणममाणे पुव्वसंगइअस्स

देवस्व आसनं चत् ।' एरममयनृमारथमणोपासनेन दिनत्रयं यावत् पौषः कृतस्तथा वसुदेवहिही विजयराज्ञः परान्यदिनेष्वपि
 पौषः ग्रहणाधिमारस्तथादि 'सतीहि से वेतमणप्रदिमां पगतिमगोहि अभिसिप्ता सोविजण राओषयोरेण सिरिविजओ वि इन्मर्तथारो-
 पगओ सत्तरत्त परिषत्तारंभपरित्वाहो वमयारी संविम्नो पोसह लेइ सत्तये अ दियसे समं तजो मेटा कान्ठभूजा तल्लियन्मारगया पपणवेग-
 पवित्तरमाणा विञ्चुत्तुक्कोवि अ पासाभयवण्णं निरगञ्जिअत्सणा सओ मज्जाहृवत्ते पासायां वेतमण्यदिमं पुण्णयंती इंदात्तणी वडिआ
 राया अहिनदिओपणंदि नसो अरिहत्तणसि निग्गओ पोसहत्तालाओसि दिट्ठो अ तुट्टेण परिक्खणेण' तथा थीआयवयक्कूणी 'सत्त्वेण काल-
 पत्त्वेणु, पत्तरथो जिणमए तहा तुक्को । अट्टमि पत्तलीतु, निअमेण हविअ पोसटिलो ॥१॥' पचदरका ठपलक्खणत्वाणत्तु ईरयपि श्राव्वा पयंत्तु
 नियमेन पौष्याभिधानात् योगदिनेष्वनियमेन पौषग्रहणमित्यर्थादायातम् । अस्मिन् पौषग्रहे पंचादिचाराः प्रयत्नतः परिहार्यास्ते चाप्रस्तु-
 धेधितदुष्प्रस्तुधेधितदुष्प्रस्तुधेधितदुष्प्रस्तुधेधितदुष्प्रस्तुधेधितदुष्प्रस्तुधेधितदुष्प्रस्तुधेधितदुष्प्रस्तुधेधितदुष्प्रस्तुधेधितदुष्प्रस्तुधेधितदुष्प्रस्तु-
 जिजोषारप्रथरणभूमिधपौषोपनामम्यगञ्जनुषालरूपः । अत्र द्रव्या द्रवनीयं संस्कारः वंशलादिमयस्तृणादिमयो ॥ तयोश्च-
 क्षुपाप्रस्तुधेधिते दुष्प्रस्तुधेधिते उपैरुन्नयपनादि निदधतः प्रथमः १ । एवं रजोहरणादिना तयोः प्रमाञ्जितयोः एवेद्यनादि कुर्वतो द्वितीयः ।
 एवमुद्यारप्रथरणभूम्योरपि द्वौ वाच्यौ उद्यारप्रथक्के निष्ठयत्तसेदमलाद्युपलक्षणे उक्तपौषोपनासेन आदेण द्वादशोद्यारस्यद्विलानि
 द्वादश च प्रथयणस्यद्विलानि प्रत्युपेक्षणीयानि प्रसार्जनीयानि च । तेषां चाप्रत्युपेक्षणे दृश्यत्त्युपेक्षणे दुष्प्रमाञ्जिते चाऽति-
 चारी ४ । चतुर्विधस्यापि पौषस्य सम्पगननुषालरूपः पंचमः । सम्पगननुषालनं तु यथाकृतचतुर्विधाहारापौषस्य पौषधे पूर्णे
 ईदृशमीदृशमाहार प्रदीप्ये एवं स्नानादि करिष्ये स्वस्वत्तं सेचयिष्यामि अष्टरममुकं च गृहद्वारिच्युपायार विधास्ये इत्यादि चिन्तना-

रूपम् । एवं पंचातिचारपरिहारपूर्वं कामदेवश्राद्धवत् पौषधत्वं पालनीयं यथा तेन सुरविहितपिशाचमत्तंगजकृष्णपद्मगरूपत्रयोप-
सर्गैरपि पौषधत्वं न खंडितं तथाऽन्यैरपि श्राद्धेन खंडनीयम् । तदनु स सुरः स्वरूपं प्रकटीकृत्य युक्तमेव भवान् शचीपतिना स्तुत-
इत्यादि वचनैः प्रशंसां विधाय तत्पदोर्निपत्य तमपराधं क्षमयित्वा ययौ सुरालयम् । पश्चान्निरुपसर्गमिति कृत्वा प्रतिमां पारयित्वा
ययौ श्रीवीरवदनकृते । तत्र भगवतापि मुनीनां पुरतस्तस्य त्रतनिश्चलता वर्णिता । स श्राद्धः सौधर्मस्वर्लोकेऽरुणाभविमाने चतुष्पल्यो-
पमायुः परिपूर्णं महाविदेहेषु मुक्तिं गमी । इत्युक्तं प्रोषधव्रतम् ॥११॥

अथातिथिसंविभागव्रतमुच्यते । तथाहि तिथिः पर्वोदि लौकिकव्यवहारपरिहाराद् भोजनसमयोपस्थायी श्रावकस्यातिथिः साधु-
रुच्यते । तस्यातिथेः संगतो निर्दोषो न्यायमार्गागतानामाधार्कमादिदोषरहिततया कल्पनीयानामन्नपानादीनां देशकालश्रद्धासत्कारक्रम-
युक्तः पश्चात्कर्मादिदोषवर्जनेन विशिष्टो भाग आत्मानुविधेयं पौषधोपवासपारणके त्वतिथिसंविभागव्रतं नियमतः सत्यापनीयं सति संयत-
यतियोगे । तदयोगे तु दिगालोकः कार्यो भोजनसमये । उक्तं च श्रीउपदेशमालायां पदमं जईणदाऊण० ॥१॥ साहूणकपणिजं० ॥२॥
अथ देशकालादीनां व्याख्या, यस्मिन् देशे यत् शाल्यादि द्रव्यमुत्कृष्टं यच्च हितं तत् साधूनां देयम् । एवं शोतोष्णादौ सुभिक्षुदुर्भि-
क्षादौ वा काले यद्धितं तद्देयम् । श्रद्धानुविश्रुद्धचित्ताध्यवसायरूपतया देयम् । सत्कारस्त्वऽभ्युत्थानासनदानवंदनानुव्रजनादिरूपस्तत्-
पूर्वं वितरणीयम् । क्रमस्तु पाकस्य पेयादि परिपाठ्या विश्राणनम् । यथा श्राद्धेन नियमात् पौषधोपवासपारणके एतद्व्रतमासेवनीयं
तथैतद्व्रताराधनाय स्वविभवानुमानेन वसति? शयना २शन ३भक्त ४पानौ ५पथ ६वस्त्र ७पात्रादि ८दानं विधेयम् । यदुक्तं श्रीउपदेशमालायां
वसही सथणासणभक्तपाण० ॥१॥ तथा सार्धमिक्वात्सल्यप्रतिवर्षनियमपूर्वसप्तश्रेत्रचित्त्व्ययाद्येतद्व्रताराधनाय दर्शनदीप्तये च चित-

नीयम् । अस्मिंश्च धने सचिन्तनिधेयपणता १ सचिन्तनिधेयपणता २ बालाक्षिक्रम ३ परव्यपदेश ४ मत्सरिता ५ रूपाः पंचानिगाराः प्रयत्नतः परि-
 हायाः । तत्र दानोचितस्याज्ञानादेरदानमुद्धयाऽतिक्रमादिभिरनाभोगेन मायया वा सचिन्ते शृण्विव्याद्री निधिपतः सचिन्तनिधेयपणता १ ।
 एवं सचिन्तेन विदधतः सचिन्तनिधेयपणता २ । साधुनामुचितो यो भियारात्मस्वरिपन्ननागतेऽतिवाते वा भोजनं विदधतः बालाक्षि-
 क्रमः ३ । स्वरीयमप्यज्ञानादि पारोषयिदमित्यस्मिदधतः परव्यपदेशः ४ । परोषविवेगमनस्सं मास्सपर्यं यथा तेन निसेनापि दुनीना
 दत्तं तत् किमहमलोऽपि न्यून इति आत्मव्यरिदतो मत्सरिता ५ । एवं पंचानिगारपरिहारपुरं प्रतमेत्सु बालनीयम् । अत्र च धीनिपाक-
 धुतांगोक्तानि सुनाहृष्टमूत्रानि दृष्टं ज्ञातानि । तेषां यथा सुपात्रदानफाहरव्यादुक्तभ्रूलोत्सविचारिशाकासिदिग्मश्मश्रुति पयंता फलत्राप्तिः
 संमदित्री सवाऽनेयामपि सा संमदिनी । यथा वा संगमगोपस्य वृत्तादिऽपन्चितपरमाश्रदानमहात्तपतः सत्तुलोत्पत्तिनृमरुदेवभोगा-
 यासिचारिशादानानुत्तरविमानोत्पादादिपयंता फलावाप्तिमभवत्तथाऽप्येवमासि सा भवित्री । इत्युक्तं द्वादशं यत्तम् ॥ १२ ॥

एतेषु पंचाणुक्तानि श्रीणि च गुणप्रज्ञानि फलत्वचितानि एवञ्चः सयासान्यपि यावकीचं बालनीयानि । सामाधिगारीनि
 चरगारिशिवायतानीत्यराणि तत्र प्रतिदिनानुष्ठेये सामाधिकवेद्यापवाधिके पुनः पुनस्त्यायेते इत्यर्थः । योपथोपवालाऽतियिसंविभागी तु
 यथोक्तदिवसेषु नियमादनुष्ठेयी । अन्यदा त्वनिपत्तौ । एवमेवादश्चप्रज्ञानां पंचपंचातिचाराः सप्तमप्रवत्स्य तु विंशतिः सर्वभीलने प्रता-
 निचाराः पंचसप्ततिर्भवेति ते च प्रयत्नतः परित्यज्याः ।

अथापथिममारणातिरसंलेश्यमाक्षेपणाऽऽशाधनीयाः । पंचातिचाराः प्रोच्यन्ते । तत्र पथिमैवापथिमा मरणमेयांतस्तत्र भया
 मारणांतिरी संलिरूपतेऽनया तत्रक्षणापीति संलेश्यता तयोविद्येयकल्पना तया क्षेत्रे तेषां प्रयत्नतः परित्यज्याः ॥ १३ ॥

सम्यक्श्राद्धधर्ममाराध्य श्रान्ते संलेखनाकरणपूर्वमेवानशनमतिपत्तिर्विशेष्या । यतोऽसंलिखिततनुक्रपायस्यानशनप्रतिपत्तौ जात्वा-
ऽऽर्चध्यानोत्पत्तौ गतिर्विनश्यति । तस्मात् संलेखना विधेया श्राद्धेनानशनात् पूर्वं सा च निरतिचारा कार्या । तस्याश्वेहलोकाशंसा
प्रयोगः परलोकाशंसाप्रयोगः २ जीविताशंसाप्रयोगः ३ मरणाशंसाप्रयोगः ४ कामभोगाशंसाप्रयोगः ५ पंचातिचाराः परिवर्जनीयाः । तत्र
इहलोकौ मनुष्यलोकस्तद्विषयाऽऽशंसाऽभिलाषस्तस्याः प्रयोगः । श्रेष्ठी स्यां नृपः सचिवो वा चेत्यादिरूपः १ । एव परलोकौ देवो क्रि-
स्तत्र सुर-सुरपतिर्वा स्यामित्यादिरूपः २ । जीवताशंसाप्रयोगस्तु कृतानशनस्यपि संवजनविधीयमाननानागीतगाननृत्यविधानवहुजनव-
दनार्थसमागमनश्रीगुरुजनसिद्धांतश्रावण-विवेकिलोक्कल्पितोपश्लोकादिपूजादर्शनादनशने सत्यपि जीवितवाञ्छारूपः ३ । कृतानशनस्य
प्रागुक्तजनकृतपूजाऽयोगे तुदाद्यतिसंभवे वा मृतिवांछा मरणाशंसाप्रयोगः ४ । कामो शब्दरूपगंधस्वरूपा भोगो तु रसस्पर्शौ तदाशंसा-
प्रयोगस्तु नदिपेणवन्ममास्य तपसो माहात्म्यात् प्रेत्य सौभाग्यादि भूयादित्यभिलाषरूपः ५ । एवमेते पंचातिचारा संलेखनायां वर्ज-
नीयाः । तथा श्राद्धैर्विधिवत् पोढा बाह्यं पोढाऽभ्यंतरं च तपः कार्यं यथाशक्ति । एवं द्वादश तपआचारविषया अतीचारास्याज्यास्तथा
श्रीजिनोक्तक्रियायां मनोवचनतनुवीर्यगोपनरूपाश्चयो वीर्याचारातिचाराः परिवर्ज्याः श्राद्धैस्तत्र श्राद्धोचितव्रतसामायिक-पौषत्रोपवास-
सप्तक्षेत्रित्तव्ययतपःऋष्टानुष्ठानधर्मध्यानादिविषये मनोवीर्यं न निगूहनीयम् । वचनबलं तु पठनगुणन-सद्गुरुसुखयथाश्रीजिनधर्म-
कथनयथायुक्ति-श्राद्धाद्यहितनिवारणादिविषये न गोपनीयम् । तदुबलं तु प्रतिक्रमणकार्योत्सर्गवियनवैयावृत्ययतिजनविश्रामणाकरण-
विधिवत्क्षमाश्रमणदानप्रतिलेखनाविधानवंदनकृदानजीवयतनानिमित्यादिविषये न गोप्यम् । एवं त्रयो वीर्याचारातिचारास्त्याज्याः ।
एवमष्टौ ज्ञानाचारस्य दर्शनाचारस्य चारित्राचारस्य, षडसम्यक्त्वस्य पंचसप्ततिर्द्वादशव्रतानां पंच संलेखनाया द्वादश तपआचारस्य त्रयो

वीर्याचारस्य एवं श्राद्धैश्वर्यनिश्चयतमतीचाराः प्रयत्नतः परिहार्याः । एवं श्राद्धधर्मस्य मूलभूतं डारभूतं प्रति-
 हानभूतमाधारभूतं निधानभूतं च श्री सम्यग्दर्शनं सर्वविदित्पणपंचमरहितसुखमसविगादिपंचलक्षणलक्षितं वीशाल्यनोर्धसेवादिपंचभूषण
 भूषितं यावज्जीवं धारणीयम् । तदनु पचाणुव्रतानि मूलगुणरूपाणि त्रीणि गुणव्रतानि चत्वारि च त्रिधामानानुषारगुणरूपाणि पावज्जीवं
 पालनीयानि । अथवा श्राद्धैः प्रत्याख्यानार्थं ० भिप्रहृष्टप्रभृतय एवोननरतिरुच्यरगुणा असंबद्धतया पालनीयास्ते च पूर्वद्वारित्वा गायया
 लिल्लयन्ते, तथादि 'वस्यवस्ताणा १ ० विमगा ४ तिसस्ता ७ तच १ २ यद्विग १ १ भावणा १ २ लिता १ २ यिता ३ पूजा १ ७, गिरिउ-
 त्तारगुणगुणनर १ १ १ ॥' एतत् गाययाख्यायैतत् प्रंब्यानुसारेण क्रव्यांतरानुसारेण च स्त-मनीयया मनीषिभिः वार्या । एवं चाणीकृतश्री-
 सम्यस्तरसूत्रादशम्येतेन श्राद्धेन नियमपूर्वमुभयपालं प्रतिष्ठमणं सिधेयम् । यतः सम्यक्त्वाणुप्रत्तादिमलिनतांहृतंरारथाघतिचार-
 संभवे नैव्यानां च स्त्रीकृतश्रीरालश्रीजिनपूजनप्रत्याख्यानविधानादिनियमानां एवंने निगोदाशियस्मरिचारणामश्रानेजनाभोगादि-
 नोन्मार्गप्ररूपणे ह्ये प्रतिष्ठमणं ह्ये मिलोमये । तस्मादुभयसंघ्यं श्राद्धेन नियमात् प्रतिकमित्तय्यम् । यदुक्तं श्राद्धप्रतिक्रमणश्रये
 'वद्विगित्ताणं वरणे १ ।' अयं च श्राद्ध-धर्मो योग्यस्यैव देवो नत्वयोग्यस्य । योग्यत्वं वैशिशक्तिगुणपरिष्ठस्य पंचत्रिंशद्गुणो-
 पेनस्य वा भवेत् । तत्रैश्वर्यगुणाः संशोधं सप्तविंश गायार्थमलिल्यन्ते । तथादि—'धम्य-रयणस्त सुगयो, जयसुदो स्तयथं वग्यसंगो ।
 लोमणिओ अदूरो, भीरु जगतो रुदभिसको ॥ १ ॥ लज्जसादुओ दयात्, यजस्तथो तोमदिद्विगुणतागो । सकहगुणपररयुगो, सुदीददती
 थिनेतम् ॥ २ ॥ दुदृगुणो विनीओ, ययधओ परिद्विजस्तथारी अ । तद येव लदलपलो जगरीतगुणो ह्यव गदो ॥ ३ ॥ पंचत्रिंशद्गुणास्तु
 श्रीयोगशास्त्रोक्ताः, 'न्यायसंगवधिमवः, सिधेयानारथशोतकः । सुलक्षीलमयोः शार्ड, वृत्तोदाहोऽन्यनोच्यो ॥ ४ ॥ वापभोः भगिअं च,

देशचारं समाचरन् । अवर्णवादी न क्वापि, राजादिषु विशेषतः ॥४८॥ अनतिव्यक्तगुप्तं च, स्थाने सुप्रातिवेष्टिमके । अनेकनिर्गमद्वार-
 विवर्जितनिकेतनः ॥४९॥ कृतसङ्गः सदाचारं मतिपित्रोश्च पूजकः । त्यजन्नुपप्लतं स्थान-मप्रवृत्तश्च गह्रिते ॥५०॥ व्ययमायोचितं कुर्वन्,
 वेपं विचिानुसारतः । अष्टभिर्धीगुणैर्युक्तः, शृण्वानो धर्ममन्वहम् ॥५१॥ अजीर्णं भोजनत्यागी, काले भोक्ता च साम्यतः । अन्योऽन्याप्रति-
 बन्धेन, त्रिवर्गमपि साधयन् ॥५२॥ यथावदतिथौ साधौ, दीने च प्रतिपत्तिक्व । सदानभिनिविष्टश्च, पक्षपाती गुणेषु च ॥५३॥ अदेशा-
 कालयोश्चर्या, त्यजन् जानन् बलाबलम् । दृत्तस्थज्ञानवृद्धानां, पूजकः पौव्यपोषकः ॥ ५४ ॥ दीर्घदर्शी विशेषज्ञः कृतज्ञो लोकवल्लभः ।
 सलज्जः सदयः सौम्यः, परोपकृत्तिकर्मठः ॥५५॥ अन्तरङ्गारिपड्वर्गपरिहारपरायणः । वशीकृतेन्द्रियग्रासो, गृही धर्माय कल्पते ॥५६॥” इति-
 श्लोकैर्वाच्याः । एवमुक्त-गुणगरिष्ठ एव श्राद्ध-धर्मस्य योग्यतामुपैति । योग्येनैव धर्मप्रतिपत्तिः कारापणीया । यथा यावज्जीवं तां निष्ठां
 नयति । इमां च देशविरतिं निरतिचारामाराध्योत्कर्षतः प्रथमसंहननवानच्युतं यावद् याति जघन्यतस्तु सौधर्मे सेवार्त्तसंहननवानपि ।
 ततश्च्युतः पुनर्त्रोधिलाभं प्राप्नोति एवं परंपरया सर्वविरतिमपि ततश्च मोक्षम् । इत्युक्तं देशविरतिस्वरूपं तदुक्तौ च प्रपंचितं चारित्रम् ।

इति श्रीमत्तपागच्छालंकारहारभट्टारकघटाकोटीरहीरश्रीसोमजयस्वरि शिष्यशिरोमणिश्रीइंद्रनंदिस्वरिराज-
 त्रिनियाणुसिद्धान्तसारसंकलिते श्रीदर्शनरत्नरत्नाकरग्रंथे श्रीमदनुगमापरमपर्यायश्रीऋषभदेशनाभिधायां तृतीयलहर्ष्या
 देशविरति-वर्णननामा संपूर्णाः पंचमस्तरंगः ।

अथ प्रतरतपः श्रेणिरैव श्रेण्या गुणिता प्रतर उच्यते, तदुपलक्षितं तपः प्रतरतपः । तत्र सपारणैश्चतुर्थपष्ठचतुर्थद्विपयत-

प्रतरतपः स्थापना ।

१	२	३
२	३	१
३	१	२

 एवं श्रेणिवत्रिपयतादीन्यपि प्रतरतपांसि वाच्यानि । त्रिपयत-प्रतरस्थापना एवं चतुष्पयतादि

प्रतराणामपि स्थापनाऽवसेया । एतत् प्रतरतपः ।
 अथ धनतपः पदचतुष्टयात्मक एव द्विपयतप्रतरः पदद्वयस्वरूपया श्रेण्या गुणितो धनः स्यादागतमष्टौ । नवरं बाहुल्यतो-
 ऽपि पदद्वयात्मकत्वम् एवं सपारणैश्चतुर्थपष्ठचतुर्थचतुर्थपष्ठचतुर्थधनतपसो द्विपयतम् । अथ त्रिपयतधनतपः नवपदात्मक एव
 प्रतरः पदत्रयात्मकया श्रेण्या गुणितस्त्रिपयतौ धनः स्यादागतं सप्तत्रिंशतिरेवं सपारणैश्चतुर्थपष्टाऽष्टमपष्टाऽष्टमचतुर्थपष्ठपष्टाष्टम-
 चतुर्थाष्टमचतुर्थपष्ठचतुर्थपष्टाष्टमाष्टमचतुर्थपष्ठचतुर्थपष्टाष्टमपष्टाष्टमचतुर्थाऽष्टमचतुर्थपष्ठपष्टाष्टम

१	२	३	१	२	३	१	२	३
२	१	३	२	१	२	३	२	१
३	१	२	३	२	१	३	२	१
१	२	३	१	२	३	१	२	३
२	१	३	२	१	२	३	२	१
३	१	२	३	२	१	३	२	१
१	२	३	१	२	३	१	२	३
२	१	३	२	१	२	३	२	१
३	१	२	३	२	१	३	२	१

चतुष्पयतप्रभृतीन्यपि धनतपांसि वाच्यानि ३ ।
 अथ वर्गतपः धन एव धनेन गुणितो वर्गतपः । यथाष्टपदात्मके द्विपयत एव
 धनोऽष्टभिर्गुणितो वर्गतपो भवेच्चतुष्पष्टिपदसंख्यः । स्थापना एवं त्रिपयतादीन्यपि वर्गतपांसि
 वाच्यानि एतद् वर्गतपः ४ । वर्ग एव वर्गेण गुणितो वर्गवर्गतपो यथा चतुष्पष्टि पदात्मको
 द्विपयतौ वर्गश्चतुष्पष्टिपदात्मकेनैव वर्गेण ताडितः षण्णवत्यधिकचतुःसहस्रपदात्मकं स्यादंक्रतो
 यथा ४०९६ एतावति स पारणानि चतुर्थपष्ठानि द्विपयन्ते वर्गवर्गतपांसि एवं त्रिपयता-
 दीन्यपि वर्गवर्गतपांसि स्वमत्या भावनीयानि ५ ।

षष्ठं तु प्ररीर्णउपस्तथ श्रेण्याद्युक्तरचनारहितं शक्यपेक्षया विधीयमानं नैरविषम् । एतन्न नमस्कारापरितोद्धारम्य श्रीवीर-
 तोर्धे पाण्मासिचतस्रोत्तं यथा वयंचित् विधीयमानम् । श्रीश्रयमनोर्धे तु मांस्मारिरानयोत्तम् । अस्मिन् त्वयि श्रीतावत्प्रथमं वयोर्गो-
 ज्ञहृद्दशागादियूषोक्ता गुणाल्मंस्मरसिंहनिष्प्रीडितरानयवलीमुक्तागळे ल्लारन्येरागलीभद्रमद्रमद्रमर्त्तोभद्रमद्रमर्त्तोभद्रादितपोभेदा
 अद्यठगीटार्याचीर्णांथ सर्वेऽपि तपोभेदा अंतर्भवन्ति । तेषां तु स्वरूपं दूरतः मामाचारीनथाऽग्नेयम् । अत्र गुणाल्मंस्मरमवमि र्दं-
 वमेपरुमारदपो दृष्टान्ताः, कनरागण्यादितपोभेदेषु कृष्णद्रपितादयो निर्द्वेनम् । गुणस्त्वर्त्तस्सादिके तु ग्रन्थोक्ते त्वयि प्रायोऽनु-
 क्रमोऽयं । 'पदममि तन्नाम, पत्न्य वीश्रम विगदवज्जे । माश्रमि अत्रेवाहं, जार्थंकिन्वो परथमि ॥१६॥' एतन् पश्रुसिष्-
 मित्वरं तपः सावशांशं पारणके भोजनाभिलाषमंभवात् त्स्युक्तमित्तरमनश्चनम् १ ।

अथ पाररथियरनश्चनेदा दृश्येते । तर्थादि यावत्सयियरनश्चनं द्विविधं गायचेष्टामाश्रित्य मरिचारमश्चिचारंश्च । तत्र
 सचिचारं मरायचेष्टमनश्चनं द्वेषा भक्तप्रत्याख्यानश्चिमिगीमीरणंश्च । तत्रार्थं गच्छतर्षेचीश्रीगुरदत्तालोचनो विधिश्च मंलेपनां शिषाय-
 त्रिविधमाहारं प्रत्याख्याति । मरणोद्यतमंलेरनाविधिर्थायं बहूनि क्षांणि धामष्पय्यांयमनुषान्य नानादेहेषु मित्स्य चान् औमान्
 प्रतिमोष्य विनेयाद्विष्पाय तदनु मंलेरना शिथेया यतिमत्तमैः । तत्र मंलेरना श्रिथिया दृष्टयाश्चमस्यमारश्चपन्याश्च च । तत्रो-
 दकृष्टा द्वादशगर्षिची, मष्पमा तु मांस्मारिरी, जयन्या तु पाण्मासिरी । तत्र द्वादशगर्षिषां मंलेरनायां प्रथमे वर्षेचतुके चिष्टि-
 त्यागः वार्यो नियुंक्तितरसाचामांस्त्वस्य वा विधानेन विचित्रत्वसः पारणके द्वितीये चतुके षष्टाष्टमादिविचित्रत्वस्येत्तु । तत्र च
 पारणके संप्रदायः 'उग्गामिमुद्द सर्व्व, कृष्णजिञ्च पारेद' निशीयन्तौ तु 'अग्ने वत्तारि वरिते किवित्तं तव पाञ्ज आशंविनेज पारेद

निञ्चिण वा पारेइ' इत्युक्तम् । एवं श्रीउत्तराध्ययननिर्युक्तावपि । अत्र च बहुश्रुता एवं वदन्ति उभयथापि करणे न दोषः । यतः
सूत्रमपि प्रमाणभूतं निर्युक्तिनिशीथचूण्यौ अपि प्रमाणभूते । तदनु नवमदशमवर्षयोश्चतुर्थप्रत्याख्यानं पारणके त्वाचामाम्लम् । तदनु
वर्षाद्वैनातिविक्रष्टमष्टमादितपः कुर्यात् । तदनु संवत्सराद्ध विक्रष्टमेव तपः कुर्यात् पारणके त्वाचामाम्लम् । द्वादशे तु वर्षे कोटीसहित-
माचाम्लं कार्यं, काट्यावग्रभागे प्रत्याख्यानार्धतक्रोणरूपे सहितेमि लिते यस्मिस्तत्कोटीसहितम् । विविक्षितदिने प्रातराचामाम्लं
प्रत्याख्याय तच्चाहोरात्रमाराध्य द्वितीयदिने आचामाम्लमेव विधत्ते ततो द्वितीयस्यारंभकोटिः प्रथमस्य तु पर्यंतकोटिरुभे-अपि मिलिते
स्यातां यत्र तत्कोटी सहितं प्रत्याख्यानम् । अन्ये त्वेवमाहुरेकस्मिन् दिने आचामाम्लं विधाय द्वितीयंऽह्नि तपोत्तरमनुष्ठाय पुनस्तृतीय-
वासरे आचामाम्लमेव विदधतः कोटीसहितं स्यात् । उभयार्थसंवादिनी चेयं गाथा 'पट्टण्ड अ दिवसो, पचक्खाणस्स निट्टवणेअ ।
जहि अंसमिति दुच्चिवि तं भणइ कोडिसहिअं तु ॥ २ ॥ एषो द्वादशंवापिक्याः संलेखनाया विधिः प्रोक्तः । एवमन्ययोरपि तयोर्भवि-
नीयः । एवं कृतसंलेखनः पक्षक्षणमासक्षणादिरूपतपसा त्रिविधमाहारं प्रत्याख्याति । यथा समयं च चतुर्विधमपि । अनशन-
प्रतिपत्तिसमये च श्रीगुरुमुखेन महाव्रतोच्चारं करोति यतिश्चेदखंडितचरितः खंडितचरितो वा भवेत् श्राद्धस्तु देशविरतोऽणुव्रतोच्चारं
छिन्नस्वजनधनदेहादिममत्वस्तु संस्तारकदीक्षामपि प्रतिपद्यते । द्वादशवापिक्यां तु संलेखनायां द्वादशे वर्षे एष निशीथचूणिप्रोक्तसंप्रदायः
'तहा वारसमे वरित्से आहारं परिहावेइ जहा आहारसंलेहणा आउअं च समं निट्टइ वारसमस्स वासस्स पच्छिमा जे चत्तारिं मासा तेसु
तिहगंडूसं निसिद्धं धरेउं खेत्तमहए निच्छुमइमाअइरुक्खत्तणउ मुहजंतवि संवाउमविस्स' इति तस्य 'वि संवाए नो सम्मं नमुक्कारमारहेइ'
इत्युक्तं संक्षेपेण भक्तप्रत्याख्यानं विस्तरार्थिना तु भक्तपरिज्ञाप्रकीर्णकं विलोकनीयम् । कृतभक्तप्रत्याख्यानस्तु समास्तुतमट्टुसंस्तारकः

मधुसूदनीरामुपरणमस्तः स्वयमेवोद्भूतादितनमभारः पार्थस्यमादृषनमरागो वा माया कुतो स्वमेवोद्भूतेषु च अन्तिगिरात्काया
प्यान्वीरपि वारयस्युडगेनादिकं १ ।

अर्थेगिनोपरणयुच्ये । तथाहि गीतार्थं ज्ञायामी शुद्धस्वैरिते एतच्चतुर्गिपादाप्रयत्नानः प्रतिपत्तिं करोतीं गिनीपरणस्य न
च स्वैरितलस्याऽऽप्रापान उष्णं उष्णतया छाया स्वयं मंक्रमयति उदर्भनादि च स्वयंमेव स्थिते २ । एवं च अदि गरिपादे । उदर्भ-
नादिप्रायाः प्रापयेद्यायाः मंभसा । अत्रिपादं तु पादपोषणमनं, तत्र देवगुरुभरता तद्विदितं चतुर्गिपादाप्रयत्नान् विधाय महाप्रादभी
गिरिधररादिषु र्दंबायत्तादिरत्यानरिचय उदर्भनादिक्रियाभावात् पादपरविधेयः प्रतिपत्तये यतिः । न च दिव्यमानुष्यवर्गैर्दगुयोनिरु-
रूपमहाभैरवत्रिक्रियेवर्गैर्ममरेऽपि नांभं मनामथि चालयति । एतद्विचारं व्रजपोषया आशान् । अयथा त्वपरिवर्मापिदिमभेदतो
द्विरियमनद्यनम् । तत्र गद परिश्रमेषा निरुद्वयपनादिना विधायनदिना च यद् पर्वते गद् भवरिभर्मे । तत्र प्रागुक्तप्रस्थायत्तया-
नेगिनीपरणरूपम् । तथाचे परिश्रमं स्वयं करोति वेण वाधारयति ? । द्वितीयं तु स्वयंमेव विषये । एतद्विषयीतं स्वपरिभर्मां तत्र
पादपोषणमनं यथा परिश्रमं मत्तैरुना वा यथास्ति तत् त्वपरिभर्मे तद्विषयीतं त्वपरिभर्मे तत्र वास्थानां प्रयत्नं तत् प्रयत्नंभिय-
निष्ठितो निष्पादित्वांरामी मत्तैरुनाप्येवम करोति यतिः अन्ययार्थेष्वनमंमत्तः । यदुक्तं 'देवसि अमर्षिणः, गदना वाऽऽदि गिरा-
गाथंदि । आया अद्वेषणं तस्मिन्को वारयवत्समि ॥ १ ॥' व्यापाने तु पर्वतसतनप्रणतंशक्तिरादादिस्ये मत्तैरुना विनापि एतुक्तं
यात्तरविशमनञ्जनं २ । एतुक्तमञ्जनं १ ।

अयन्तुनोदैरिवास्वरूपमुच्यते तथाहि यो यस्य भेदादारत्नस्यान्युत्तलं निगमयिष्य भोजनं कर्तव्यं न्यूनोदरिवा स्यात् । एत

नरस्य द्वात्रिंशत्कवला आहारप्रमाणं सूत्रे गीयते वनितायास्तु वसुविंशति(२८)मिताः । यदुक्तं 'वत्तीसं क्रि कवला, आहागे कुच्छिपूरओ भणिओ । पुरिस्स महिलियाए, अट्टावीसं भवे कवला ॥ १ ॥ कवलाण य परिमाणं, कुक्कुडिअंडगपमाणमित्तं तु । जो वा अविगिअ-वयणो, वयणम्मि ह्मुहिज्ज वीसत्थो ॥ २ ॥ एवमुक्तप्रमाणान्पून्पून्ननूत्तरमाहारं गृण्हतो न्यूनोदरिका भवेत् । एवं तावद् वाच्यं यावत् प्रांते एकमेव सित्तं भुज्यते । इत्युक्तं संक्षेपेण न्यूनोदरिक्खं तपः । विशेषार्थिना श्रीउत्तराध्ययनादिसूत्राणि विलोकनीयानि २ ।

अथ भिक्षाचर्यापरनामकप्रवृत्तिसंक्षेपतपःस्वरूपं प्ररूप्यते । तथाहि-अष्टविधाग्रगोचरस्तथा सप्तैषणा द्रव्यक्षेत्रकालभावाभिग्रहाश्च वृत्तिसंक्षेपतपः कीर्त्यते । तत्राष्टविध आधाकर्मादिनिखिलदोषपरिहारेणः प्रधानो गोचरः, अष्टविधत्वं त्वेतस्यैवं पेडा १ ऽद्धपेडा २ गो-मूत्रिका ३ पतंगवीथिका ४ ऽभ्यंतरशंभूका ५ वहिःशंभूका ६ क्रज्वा ७ यतगमनप्रत्यागमनरूपा ८ ऽष्टविधा भिक्षाचर्या भवेत् । तत्र पेटिकेव चतु-ष्कोणा पेडा, यथा पेडा चतुरस्रा भवति एवं यस्यां भिक्षाचर्यायां चतुरस्रगृहपंक्तौ गम्यते सा पेडा १ । पेडाद्धसंस्थानसंस्थिता ऽद्धपेडा भावनीया प्रागवत् २ । एवं गोमूत्रिकेव चक्रसदनपंक्तौ यस्यां गम्यते सा गोमूत्रिका ३ । एवं पतंगोडुयनसदृशा पतंगवीथिका । यथा पतंगा उड्डीयोडुय याति एवं यस्यां वहूनि गृहाणि विमुच्यैकस्मिन्नैकस्मिन् गृहे गम्यते सा पतंगवीथिका ४ । शंभूकः शंखस्तद्वदात्रत्तौ यस्यां सा शंभूकावर्त्ता, तत्र यस्यां शंखाकाररूपे गृहसमुदये मध्याद् भिक्षामाददानैर्वाहिर्गम्यते सा ऽभ्यंतरशंभूका ५ । तद्विपरीता तु वहिःशंभूका ६ । क्रज्वी तु यथासंप्रदायं वाच्या ७ । आयतगमनप्रत्यागमनं रूपायास्त्वेवं संप्रदायः 'ऋजुअं गंबूण निअट्टइ ८ ।' सप्तैषणाथेमाः 'संसट्ट १ मंससट्टा २ उद्धड ३ तह अभ्यलेविआ ४ चेव । उग्गहिआ ५ पग्गहिआ ६ उब्भिअधम्मा ७ य सत्तमिआ ॥ १ ॥' आसां तु स्वरूपं प्रागुक्तं नात्र पुनः प्रतन्यते । द्रव्याभिग्रहस्त्विदमेव चेद् द्रव्यं दाता दास्यति तदा पारयिष्ये नान्यथेति नानाद्रव्यविषयः १ ।

क्षेत्राभिग्रहस्तु ग्रामनगरराजधानीनिगमात्परपत्नीसेतवर्तद्वेद्रोणयुद्धपत्तनमटवसंबंधाथमपदनिहारसन्धिरेससमाजयोपस्यलोमेना-
 नानवरोऽस्तीति नगरम् । राजाजन्या धीयते इति राजधानी, राज्ञः पीठिद्यस्यानम् । निगमः प्रभूतवणिग्निचासस्थानम् । आरुरो
 हिरप्पाद्युत्पत्तिस्थानम् । पान्यते दुरितविधायिनो जना अन्येति पत्नी । श्रातजननिवासस्थानं धूलिआमासपरिक्षिप्तं सेटम् । वर्तदं कुनगरम् ।
 पत्तनं जलात्सर्वं पत्तनं स्थलपत्तनं तु स्थलान्, स्य मधुराशब्द । परितः सर्वदिस्वर्द्धरुनीपयोजनमध्ये ग्रामो नास्ति तत् मटवम् । उपाय-
 युग्मेन प्रभूतचतुर्षानिवासस्थानं निगद्यते । आ समंतात् श्राम्पति तपः इर्षत्यस्मित्प्राथमस्तापसानसयादिस्तदुपलक्षितं पटं
 स्थानमाथमपदम् । निहारो देरगृहं भिधुनिवासस्तव प्रचानो ग्रामादिरपि निहारः । सन्धिरेत्रो यात्रायातजननिवासः । समाजः वयिर-
 जनसमूहः । घोषो गोकुलं । स्यन्पुत्रभूभाप्ररूपा । सेना चतुरगमैन्यस्वंधावास्तु वृद्धजनाविधेयः । सार्यस्तु गणिमाद्रिभूतदृषमादि
 संघातः । अहं ग्राम एव नगर एव राजधान्यामेव वाऽऽद्यनादि ग्रहीष्ये एवं निगम एतेस्याद्यपि वाच्यम् । एवं ग्रामादिविषयत्रयि-
 योऽभिग्रहः क्षेत्राभिग्रहः । अथ वैकस्मिन् मदाने भद्रभिन्त्याम्ययथा गृहद्वये यद्यस्ये तद् ग्रहीष्ये इत्यादि गृहसंख्याविषयोऽप्य-
 भिग्रहः क्षेत्राभिग्रहः । गृहैकदेशविषयस्तु गृहद्वारे देहन्यां वा स्थिता चेदानीं दास्यति तदा ग्रहीष्ये नान्यथेत्यादिगृहैरदेशविषयो-
 प्यभिग्रहः क्षेत्राभिग्रहः १२ ।

अथ कालाभिग्रहस्वरूपं प्रोच्यते । कथादि साधोस्तसर्गस्तस्वतीया वीर्यी गोचरचर्यामालः, श्रेणस्त्वकालो यदुक्तं श्रीसामाचार्य-

ध्ययने 'तइआए पोरिसीए, भत्तपाणं गवेसए । छण्हमण्णयरागम्मि, फारणम्मि उवट्टिये ॥१॥' अपवादपदे तु चत्वारोऽपि प्रहरा गोचर-
 चर्यासमयः, यदुक्तं श्रीकल्पसूत्रे 'छट्टुभत्तिअस्स भिक्खुस्स कप्पंति दो गोअरकाला । अट्टुमभसिअस्स भिक्खुस्स कप्पंति तओ गोअरकाला,
 विगिट्टुभत्तिअस्स भिक्खुस्स कप्पंति सव्वेवि गोअरकाला; भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ।' एवमाद्यपवादपदे
 तु चत्वारोऽपि यामा गोचरचर्याकालः । उत्सर्गतस्तु तृतीया पौखी । तस्यां च चतुर्थटिकासावशेषायां त्रिघटिकासावशेषायां, द्विघटिका-
 सावशेषायां वाऽऽहारं गृहीष्ये नान्यदेति प्रभृतिकः कालाभिग्रहः ३ ।

अथ भावाभिहस्वरूपं प्रोच्यते । तथाहि नरो नारी वा तिलकांगदमुद्रिकादिकं कुंडलकनककंकणहारार्द्धहारनूपुरादिकं वाऽलंकारं
 परिधायाऽपरिधाय वा चेद् दास्यति तथा गृहीष्ये नान्यथेति भावाभिग्रहः । एवं बालस्तरुणो वृद्धो वा नर एवंविधा वनिता वा चेद्दा-
 स्यति तदा लास्ये इत्ययमपि । एवं कृष्णो गौरः पीतो नीलो रक्तवर्णो वा नर एके द्वे त्रीणि चत्वारि पंच वा वस्त्राणि परिधाय दास्यति
 तदैव गृहीष्ये, एवं वशाविद्येऽपि वाच्यम् । एवं हसन रुदन् गायन् कूपितो वा चेद्दाता दात्री चैवंविधा वितरिष्यति तदाऽहमाहारं
 विहरिष्ये इत्यमपि भावाभिग्रहः । एवं साधुना दिने दिने यथाशक्ति द्रव्यक्षेत्रकालभावविषया अभिग्रहा ग्राह्याः । यतो जीतकल्पे प्राय-
 श्चित्तं प्रोक्तमभिग्रहग्रहणामात्रे ।

अत्र चतुर्विधाभिग्रहग्रहणे भगवान् श्रीवर्द्धस्वामी निदर्शनं तदभिग्रहस्वरूपं तु पूर्वसूरिर्विहितवृत्तेनैव लिख्यते । तथाहि—
 पृथ्वीनाथसुता भुजिष्यचरिता, जंजोरिता मुंडिता, क्षुत्क्षामा रुदती विधाय पदयोरंतर्गता देहलीम् । कुल्माषान् प्रहरद्वयञ्चुपरमे, चेत्
 शूर्पकोणे स्थितान्, दद्यात् पारणकं तदा भगवतः, सोऽयं महाभिग्रहः ॥१॥ अत्र द्रव्यभिग्रहस्तु सूर्पकोणस्थितकुल्माषविषयः १ । क्षेत्रा-

मयं समयमऽतिहायतिस्म क्रियंतम् । अन्यदा च भगवाच् श्रीमन्महावीरो ग्रामानुग्रामं विहरन् समवस्यत्तस्तस्यां नगर्यां सहस्राब्रवणे ।
वनपालकवदनाञ्जिनागमनं निशम्य तस्य वद्धार्पणिकां दत्त्वा जितशत्रुनृपः सपौरजनो निर्ययौ श्रीवीरवंदनेन स्वं धन्यं
कृतुं मत्ता धन्योऽपि निर्ययौ निजपरिकरपरिकरितः । सर्वेऽपि यथाविधि जगन्नाथमभिवंध यथास्थानं निविष्टाः । तदा च भगवता
निर्मिता सुकृतदेशना भवनिर्वेदनिदानम् । तां च निशम्य स समुत्पन्नपरमवैराग्यो विज्ञपयांत्रभूव भगवंतमेवम् । 'भगवैस्तत्रभवतां
भवतां वचोभिरवगतं मया यथास्थितं भवनाटकस्वरूपम् । तेन जननीमापृच्छथ स्वीकरिष्ये श्रीपूज्यपादानां समीपे श्रामण्यमगण्यगुण-
निधानं निर्वृतिस्थानं गंतुमनाः ।' इति तेनोक्ते भगवतोक्तं 'यथा सुखं, परं तत्र गतेन त्वया प्रतीच्यो न विधेयः ।' तदनु स सवित्री-
सविथौ गत्वा स्वचित्तभावमाविश्चकारनिर्विकारमनाः । साऽपि तं बहुप्रकारैर्निवारयामास तद्द्विपये । तेनापि युक्तिप्रतियुक्तिभिर्नित्तरी-
कृता सा जितशत्रुनृपं विज्ञपयामास । नृपेणापि तच्चरितांगीकारविषयं निश्चयमवधार्य महाविभूत्या निष्क्रमणमहश्चक्रे तस्य थावच्चा-
सुतस्येव वासुदेवेन । यस्मिन्नेव च दिने धन्येन श्रामण्यमंगीकृतं तस्मिन्नेव दिवसे भगवंतमभिवंध विज्ञपयामास स एवं 'भगवन्नि-
च्छामि भवद्भिरनुज्ञातो यावज्जीवं षष्टप्रत्याख्यानं विधातुं, षष्टस्यापि पारणके मम कल्पते आचाम्लप्रायोग्यं नेतरत्, त्वदपि च संसृष्टं
नत्वसंसृष्टं, तदप्युज्जितधर्मकं नत्वनुज्जितधर्मकं, तदपि च यदन्ये बहवः श्रमणत्राह्मणातिथिकृपणवनीयकादयो नेच्छंति' इति तेनोक्ते
भगवतोक्तं 'यथासुखम्' । एवं स धन्यर्षिर्भगवतानुज्ञातः स्वीकरोत्यभिग्रहं यथोक्तम् । तदा च स धन्यर्षिः प्रथमषष्ठपारणके प्रथम-
पौरुष्यां स्वाध्यायं विधत्ते, द्वितीयपौरुष्यां तु ध्यानं, तृतीयपौरुष्यां तु गौतमस्वामिवद्भगवंतमापृच्छथ काकंधा नगर्यामुच्चनीच-
मध्यमकुलेषु भिक्षायै पर्यटति । तदा च प्रागुक्ताभिग्रहो स धन्यर्षिः काकंधां पर्यटन् यदि भक्तं पर्याप्तं प्राप्नोति तदा न पानकं तादृशम् ।

अथ चेत् पानम् तदा न भक्तम् । तथाप्यदीनचित्तः सम्यगेण्णयापुद्गुक्तो यथाशक्तं सामुदानिकं भिक्षुमादाय शार्ङ्गा बहिः सहस्राब्ज-
वने भगवदन्तिरे ममागत्य श्रीमोतिमन्त्राभिदीर्याणिकिर्षो प्रतिबन्धस्य गमनागमने आलोच्य भक्तपानके म दर्शयतिस्म भगवतः । तदनु
भगवाननुज्ञातोऽरक्तद्विष्ट म तद् विधिना भुञ्जेत्स । सुक्त्वा संयमेन तपसा चात्मानं भावयन् विहरति । तदा चाऽन्यथा नदाचिद्
स धैर्यदशागान्धयोत्तरान् विजहारान्ध्र जनबोधनकृते । धन्यपिब्व भगवता समर्पितः स्यविराणां त्रिविधशिक्षाद्विषणकृते ।
तदुत्तरीर समपूद् । शुकुन्धकार्णने च श्रीशुक्लोपपत्तिचंगारैरेव लिख्यते । तथाहि—

जरणबोवाहणाति वा, एवमेव घण्टस्त अणगरत्स पादा सुका सुपरत निम्पसा अट्टिधम्मस्खिरत्ताए पणायति णो वेव णं मत्तोणि
अत्ता । घण्टस्त णं अणगरत्स अणगरत्स पादा सुका सुपरत निम्पसा अट्टिधम्मस्खिरत्ताए पणायति णो वेव णं मत्तोणि वा
उण्हे दिण्णा सुका त्तानाणी मिटापमणीरञ्जिट्ठि, एवमेव घण्टस्त अणगरत्स पादगुल्लिआतो सुक्कालोजाव णो सोणिअत्ताए । धण्टस्त
णं अंपाणं अयमे, से अहा शकत्तयाति वा कङ्कत्तयाति वा देणिआत्तजंयति वा आव णो सोणिअत्ताए । धण्टस्त णं अणूणं अयं,
से अहा काल्णोरे वा मत्तत्तोरे वा देणिआत्तजंयतेति वा एवं जाव णो सोणिअत्ताए । धण्टस्त णं उरूणं से अहा, सामकरेहेति वा
पोंटीकरेहेति वा तट्ठं, उट्ठपदेति वा अरक्यपदेति वा महित्तपदेति वा आव णो सोणिअत्ताए । धण्टस्त उक्कभयणत्स अयं, से अहा सुक-

दतिएति वा भज्जनयकमल्लेति वा कटुकूलंबएति वा एवामेव धण्णस्स उदरं सुक्के सुक्खं निम्मंसं अट्टिचम्मच्छिरत्ताए पणायति णो चेव णं
 मंससोणिअत्ताए । धण्णस्स पांसुलिकंडयाणं अय०, से जहा थासयावलीति वा पाणावलीति वा मुंडावलीति वा० धण्णस्स० पिट्टिकरंड-
 याणं अय०, से जहा०, कन्धावलीति वा वट्टयावलीति वा एवामेव०, धण्णस्स उरकडयस्स अय०, से जहा चित्तकट्टरेति वा विअणपत्ते-
 ति वा तालिअंटपत्तेति वा एवा मेव० । धण्णस्य बाहाणं अय०, से जहा नामए समिसंगलिआति वा वाहायासंगलिआति वा आगत्थि
 असंग एवामेव । धण्णस्स हत्थाणं अय०, से जहा सुक्कछगणिआति वा वडपत्तेति वा पलासपत्तेति वा एवामेव० । धण्णस्स हरथंगुलिआणं
 अयमेवत्त्वे से जहा नामए कलायसंगलिआति वा समिसंगलिआति वा मुग्गमाससंग० तरुणीआ०, छिन्ना आतवे दिच्चा सुक्का समाणी
 एवामेव० । धण्णस्स गीवाए अय०, से जहा करगगीवाइ वा कुंडिआगीवाति वा उच्चट्टुवणएति वा एवामेव० । धण्णस्स हणुआए अय०,
 से जहा लाउअफलेति वा हकुवफलेति वा अंबगट्टुआति वा एवामेव० । धण्णस्स उट्टुणं अय०, से जुहा सुक्कजलोआति वा सिलेसगुलि-
 आति वा अलत्तगुलिआति वा एवामेव० । धण्णस्स जिन्भाए अय०, से जहा वडपत्तेति वा उंबरपत्तेति वा पलासपत्तेति वा सागपत्तेति
 वा एवामेव० । धण्णस्स णासाए अय०, से जहा अंबगपेसिआति वा अंबाडगपेसिआति वा मातुलिगपेसिआति वा तरुणिआए एवामेव० ।
 धण्णस्स अच्छाणं अय०, से जहा वीणाछिड्डेति वा वद्धीसगछिड्डेति वा पाभातिअतारगति वा एवामेव० । धण्णस्स कण्णणं अय०, से जहा
 मूलाच्छलिआति वा बालुं कछल्लीइ वा कारेलाछल्लीइ वा एवामेव० । धण्णस्स सीसगस्स अय०, से जहा तरुणगलाउएति वा तरुणगए-
 लालुएति वा सिण्हालेति वा तरुणए जाव चिट्टति एवामेव धण्णस्स अणगारस्स सीसं सुक्कं जाव णो सोणितत्ताए । धण्णेणं अणगारेणं
 सुक्केणं सुक्खेणं पातजंघोरुणा विगततडिकरालेणं कडिकडाहेणं पिट्टिमिस्सितेणं उदरगयणेणं जोइज्जमाणेहि पांसुलिअकडएहि अक्खसुत्तमाला

ति वा गणितमणेहि विट्टिररंरदगतंभीहि गंगातरंगमूलेन उरकदगदेसभाएन सुफरुसपममणेहि बाहाहि मिदिगालीविन वडंनेहि
 (लंबंतेहि) आगात्थेरे, फं०पगतियो विव वेवमानीए सीतघडीए, पथायरदनरपले, उम्बादपडासुटे, उम्बुणुणदण्णंसे जीवं जीवेनं
 गच्छति जीवं जीवेनं चिट्टि, भासंभासिस्तामिति गिलाफ, भासं भासमणे गिलाफ, भासं भासिषा गिगाफ, से अहा नमन गंगालसग-
 दिधाति वा जहा संदओ जाव हुसातणे इव भासरासिपलिच्छवे भासुरतरेणं तेणं तज्जेअतिरीए उवमोभंमणे उवतोभंमणे चिट्टि ।

अथ च स धन्यपिरेव ठशोकुवतुर्भंगरत्वा आवीरेण समं रिहारं दुर्वन् ममापयी राजगृहनगरे । तदा च श्रेणिरनुपति-
 भंगरंतमागतं निघ्न्य सपीरजनो ययी वंदनार्थम् । तदा च मगरता निर्मिता धर्मदेशना । तां च निघ्न्य पीरजनो ययी यया-
 यानाऽऽद्यैव्यौ 'धन्यपि', श्रेणिकेनोक्तं 'यस्मात्', मगरानाह तस्य श्रामण्यप्रणभृतिनिगिलस्वरूपम् । तथ ममारण्यं इष्टुष्टचित्तः
 श्रेणिरनुपः श्रीरोरमभिनय धन्यस्समीपे ययी । तत्र च गत्वा प्रदधिणात्रयरणपुरस्सरं तमभिरंविषमरदत् नृपः 'त्वं धन्योऽमि
 गतं नृपतिः । धन्यपेगान्यदा यदाचिद्धर्मजागर्षां कुर्वाणस्यैवं मनःसंकल्पः समुत्पेदे यदहमेनेन तपमाज्जीय ठुशततुरभृतेन भंगरंतमा-
 प्यमनुपान्य नरार्थिमिद्धमहात्रिमाने समुत्पन्नः सुरत्या । ततन्व्युलो विदेरेषु मोधंगमी । एवं यथा धन्यपिणाऽनञ्जनादिल्लभगतुष्य ठ्वं
 तथाऽन्यैरपि साधुसिंहस्वत् त्रिधेयम् । इत्युक्तं रमत्यागतप.स्वरूपम् ४ ।

अथ कायकलेशतपःस्वरूपमुच्यते, तथाहि पर्यकवीरासनादीन्यासनानि लोचादिकारणं च कायकलेशतपः कीर्त्यते । तानि
 चेमानि पर्यकासनं वीरासनं च ज्ञानासनं पद्मासनं भद्रासनं दंडासनं उत्कटिकासनं गोदोहिकासनं कायोत्सर्गासनं एतानि श्रीयोग-
 शास्त्रोक्तानि अपराण्यपि शास्त्रांतरोक्तानि गरुडासनादीन्यप्यासनानि विज्ञेयानि । पर्यकासनादीनां तु स्वरूपं श्रीयोगशास्त्रोक्तश्लोकरैरेव
 लिख्यते, तथाहि—“स्याज्जंघायोरधोभागे, पादोपरिकृते सति । पर्यको नाभिगोत्तानदक्षिणोत्तरपाणिकः ॥ १ ॥ वामोऽहिर्दक्षिणोरूध्वं,
 वामोरूपरि दक्षिणः । क्रियते यत्र तद् वीरोचितं वीरासनं स्मृतम् ॥ २ ॥ पृष्ठे वज्राकृतीभूते, दोभ्यां वीरासने सति । गृह्णीयात् पादयो-
 र्ध्यांगुष्ठौ वज्रासनं हि तत् ॥ ३ ॥ सिंहासनाधिरूढस्यासनापनयने सति । तथैवावस्थितिर्या तामन्ये वीरासनं विदुः ॥ ४ ॥ जंघाया मध्य-
 भागे तु, संश्लेषो यत्र जंघया । पद्मासनमिति श्रोक्तं, तदासनविचक्षणैः ॥ ५ ॥ संपुटीकृत्य मुक्ताग्रे, तलपादौ तथोपरि । पाणिकच्छिपिकां
 कुर्याद्, यत्र भद्रासनं हि तत् ॥ ६ ॥ श्लिष्टांगुली श्लिष्टगुल्फौ, भ्रूलिष्टोरु प्रसारयेत् । यत्रोपविश्य पादौ तदंडासनमुदीरितम् ॥ ७ ॥ युत-
 पाणिसमायोगे, शङ्कुरुत्कटिकासनम् । पाणिभ्यां तु भुवस्त्यागे तत्स्याद् गोदोहिकासनं ॥ ८ ॥ प्रलंबितमुजदंमूच्छस्थित्याऽऽसितस्य वा ।
 स्थानं कायानपेक्षं यत्, कायोत्सर्गः स कीर्तितः ॥ ९ ॥” अत्र कायोत्सर्गासनमासनधिकारात् श्रोक्तं परं कायोत्सर्गस्वंतरतपोभेदेषु
 वक्ष्यते । अत्र कायकलेशतपसि गुणरत्नसंवत्सरं कुर्याणाः स्वंदककुमारप्रभृतयो दृष्टाः । तत्स्वरूपं तु सूत्रादवसेयम् । इत्युक्तं काय-
 कलेशतपः ५ ।

अथ संलीनतातपःस्वरूपं प्ररूप्यते तथाहि संलीनता चतुर्धा इंद्रियसंलीनता १, कपायसंलीनता २, योगसंलीनता ३, विविक्तचर्या-
 संलीनता ४ । तत्रेन्द्रियसंलीनता पंचेंद्रियगुप्तारूपा । अस्यां च श्रीस्थूलभद्रमुनिनिर्दर्शनं तेन हि कोशावेश्यासदनस्थितेन तथैन्द्रियाणि

गुप्तानि ययाऽतिनिपुणयापि तथा हाममासादिभिर्न वशीकृतानि । माधुना हि तस्यग्जीवपतनाप्रिधानस्वगुरुरूपदेशसमावर्णनपटनगुणन-
 रिनपनैयानुर्यप्रभृतियनिजोचितरालहिता बहुक्रिया निमित्तिविषये निवेदित्याणि प्रवर्धनीयानि । निजगुणस्तुतिपरनिदाविवयाऽकृत-
 निमत्रणाद्या र्णनसुरूपनरानरोशरीरावयवनेष्व्यालकारनगरग्रामशोभापृथिविनिर्गमप्रवेशाहपरत्सौधाद्वयपरिखाशाफे रूपकासारदीपि-
 कोद्यानशतारगिरिदरदुष्यितकलिततरमालाद्यालोचनधनसारकस्तुरिकारिवेनवादिपुरमित्रस्तुतिरम्यायाणदविदुग्धपक्वनाकृतीमनप्रभृतिपर-
 सतमाहारसपास्वादन्तूर्लिशफल्पकमस्तारकोचरपट्टालिकसस्तारकचयनशीतमपपनिर्गतभ्यानोष्णरालप्रनातप्रदेशाद्यनोपविद्यनसुकु-
 मालनानामिन्द्रस्तुत्यरूपवचकारनिपुणप्रकीर्णविषये ययाक्रमं शोचनेत्रनापारसनास्पर्शनरूपाणि कचेद्रियाणि निवर्त्तनीयानि अपनो-
 ह्येद्रियाथैदु च न निवर्त्तनीयानि । एव च त्रिशीरमाने पूज्यता श्वेदिद्रियाणाम् । उक्तं च श्री उपदेशमालायाम् 'निहयाणि इयाणि अ,
 इदिधाणि घाएण पपत्रेण । अहिक्षत्थे निहयाऽ हि, अकळे पूज्यिजाऽ ॥१॥' इत्युक्ता करणसंलीनता ? ।

अथ कपायसलीनता श्रेष्यते तथाहि प्रोचमानभाषालोमरूपचतुक्रयायाणा दुर्गतिहेतुवा विभाव्य सदुदयनिवारण कपाय-
 सलीनता । तत्र प्रोचसलीनताया चटुद्राचार्य्यविनेयो निर्दर्शनम् । तत्रक्या चैवम्—
 उक्तयिन्या चटुद्राचार्य्यविनेयो निर्दर्शनम् । तत्रक्या चैवम्—
 ननपरिणीतो दुर्ललितगोष्टीपरिरिरेव समावगम भुनिसयीपे । तदा च इत्यपिचैस्तन्निवैरुक्तम्, 'अयं श्रापण्य जिगृहीयुस्तेनैव
 प्रनानपत ।' भुनिभिरपि यथा एत इति विज्ञाप दक्षिणा व्याचारायाम् 'इमेऽस्माक गुला' इति । गतास्तत्समीप ते तत्रापि तदेवोक्तं तैः ।

गुणभिरपि रोपगतया प्रोक्त दोषयन्त्रास्य शिरसि भूति, वैरिषि तत्राब्जे —
 आ लोच, विबधीभूतास्ते तत्स्वजनमपात्तं यथा

निजसदनेषु । विनयेनोक्तं यावन्मम स्वजना नायाति तावदन्यत्र गम्यते, गुरुभिरुक्तं 'निशि नाहं पश्यामि, तेन गच्छ त्वं मार्गं च निरीक्ष्याऽऽगच्छ ।' कृतं तथा तेन प्रवृत्तौ तौ निशि मार्गे नमनोचतप्रदेशस्खलने स्त्रेः समभूद्रोपप्रबलप्रकर्षः 'अरे दुष्टशैक्षक ! किं भवतेह्यग विलोकित'मित्यादि रुपा वदँस्तं ताडयामास शिरसि दंडेन । तदा च विनेयश्चितयामास 'हहा ! मंदभागेन महात्माऽसौ कीदृक्संकटे पातित' इति । एवं गुरुणा पुनः पुनस्ताडनेऽप्यात्मनिदापरस्य शुक्लव्यानोपगतचित्तस्य तस्य समुत्पन्नं केवलं ज्ञानम् । तथा च स्त्रिं सम्यग्मार्गेण नेतुं प्रवृत्तः प्रभाते च लोहितलिप्ततनुं तं निरीक्ष्य स्त्रिरिश्चितयामास 'अहोऽस्याभिनवदीक्षितस्यापि कीदृग्-विध उपशमः । मम तु कीदृग् मुधा कोपानलत्व'मित्याद्यात्मनिदापरमसंवेगमुपगतस्य स्त्रेरपि समुत्पेदे पंचमावत्रोथः । इति श्रीउप-देशमालाकथानके । श्री आवश्यकदृष्टदृष्टौ तु प्रतिक्रमणसंग्रहणियामिदमेवम् । तथाहि 'चंडरुदो आयरिओ उज्जेणि वाहिरगामातो अणुजाणयेक्खओ आगओ सो अतीवरोसणो तत्थ समोसरणे गणिआघरविहेडित्तो जातिकुलादिसंपण्णो इब्भादारओ सेहो उवट्टितो तत्थ अणेहि असद्वहेत्ति चंडरुदस्स पासे पेसिओ ऽकल्लिणा कलीघस्सउत्ति सो तस्स उवट्टितो तेण सो ताहे चेव लोअं काओ पञ्चावित्तो पच्चूसे गामं वच्चं ताणं पुरत्तो सेहो लट्ठित्तो चंडरुदो पच्छरे आवडित्तो रुदो सेहं दंडेण मत्थए अभिहणंति कथं ते पच्छरोण दिट्ठित्ति सेहो सम्मं सहइ आवस्सयेलाए रुधिरापालिच्चो दिट्ठो चंडरुदस्स तं पासिज्जण मिच्छामिदुक्कडत्तिरगणेण केवलनाणं उप्पणं सेहस्स ि कालेण केवल-णाणमुप्पणं । अत्र च कथानके श्रीउपदेशमालाद्वारेनावश्यकदृष्टदृष्टेश्च भेदो दृश्यते, तस्मिन्पिस्तु केवलिगम्यः ।

मानसंलीनतायां तु बाहुवलीदृष्टान्तोऽन्वयव्यतिरेकाम्याम् । तेन हि प्रथमं मानो यदा कृतस्तदा वार्पिकतपसापि नापत् स केवलज्ञानम् । यदा तु श्रीऋषभदेवप्रेषितब्राह्मीसुंदरीवचनेन मानस्यक्तस्तदोत्पादिते पदे पंचमावत्रोधी स समभूत् ।

अथ मायासंलीनतायां श्रीशालिमाचार्यव्या । तथाहि तरुमण्यां दत्तनामा द्विजन्मा नृपमंत्रीसामंतान् वशीकृत्य जितशत्रुचुपं
 निधास्य स्वीकृतराज्यो यागानेनानिष्ठितत्वात् । अन्यदा च तन्मातुलः श्रीरालागधरिस्तत्र ममवसुतस्तदंतिके च गतो दत्तनृपः सप-
 रिषरो वदन्नाथं, गत्वा च तेन पृष्टं यद्वाफलम् । गुरुवाह 'अहिसासाध्यो धर्मः' । स प्राह 'यद्वाफलं ब्रूहि' गुरुभिरुक्तं 'हिसादुर्गति-
 हेतुः' स ब्रवीचत् 'मिमिदं युद्धमार्गणे शंताऋषेप्रायमप्रस्तुतमणनं' गुरुरूचे चेदेवं तर्हि 'निरयगतिर्यद्वाफलं' तेनोक्तं 'किमप्राभिधानस्र'
 आचार्यरुक्तं 'सप्तमे दिवसे वदन्निपत्तिमाऽशुचिषिदुङ्क्षेभाक्ते पश्यसीत्यभिधानं' स प्राह 'त्वं वय गमिष्यसि' गुरुरबोचत् 'कृणुतुक्ततः
 स्वर्लोभमई गमिष्ये' ततः स ब्रौषाक्रांतो नरान् गुरुनिरोधकृते न्युल्य प्रमात्रितनिखिलराजमार्गः वंनापि नाशुचियुत्सुसर्गो त्रिधेयो
 राजमार्गे इत्युद्योषणा निघासपित्वा स्थितः धुदति । सप्तमेऽह्णयष्टमदिनम्रांत्या हन्मि तं दुष्टमुनिमिति विचिंत्य राजमार्गे गच्छत-
 स्तस्यास्येऽतिवेगात्प्रोतमालिगुत्वरुमुप्रस्थगिताशुचिलनः पतितस्तदास्वादादुत्स्रप्रत्ययो मृत्तिभयभीतः प्रवृत्तो निवसितुं ततो
 विरक्तजया सज्जीकृतजितशत्रुपतेः शुर्नुग्रहो भविष्यतीति निमृस्य सामंतैर्बध्ना सह सारमेयैः कुंभे प्राक्षिप्तो विलापपरो महाक्लेशेन
 मृतो गत्रो निरपं गुरुरस्तु सम्पुग्णलितश्रामण्यपर्याया जम्बुः स्वर्लोभम् । यथा श्रीवालराचार्यैर्दत्तप्रज्ञे मायां विमुष्य सम्प्युक्तं
 तथाऽन्यैरपि माया त्याज्या सर्वत्र इत्युक्ता मायासंलीनता ।

अथ लोभसंलीनता श्लेष्यते तथाहि लोभमहासमुद्रः संतोषसेतुर्बधेन प्रसरन्निवारणीयः सुकृतार्थिना षपिलशेवलिनेन । तत्रयथा
 चैवं कीशान्यां नितशुनान्ना नृपेण वान्यपद्विजन्मनि निधनमुपगते तदधिकारोऽपरद्विजस्य प्रदत्तः । अन्यदा च स विप्रः साहंवरं
 प्रजन् वारयपदपितया जपाल्यया दद्व्ये । तं दृशु च शौचदपित्वाधिमारमन्यत्र गतं वीरस्य ता तारस्वरं श्लोद । तदा च वास्यपसुतः

कपिलः पितृपद्मनरूढं सवित्रीरोदननिन्दनं गतः श्रावस्व्यां नातमिद्रेद्रदृच्छद्विजातिके, भणितश्च शालिभद्रव्य-
 वहारिणा स नित्यरुदनदिक्रुते । तत्र भणन् परिषेणादिवारिदास्या समं लग्नरत्तत्प्रेरणात् वनत्रमापद्यार्थं धनत्रेष्टिन्दनेऽतिप्रभाते
 गच्छन्नारक्षकैर्दृष्ट्वा नृपस्यार्पितः । नृपप्ररते मद्भ्रात्रोक्तौ तुष्टेन तेन स प्रोक्तो यत्ते मतं तद् याचस्व तदन्वशोक्रवनिर्गतः किं मार्ग-
 यामीति चिन्तयतः क्रोडि यावदिच्छावद्धने समायाःतसंवेगो जाति स्मृत्वा स्वयं संबुद्धः कचलोचं विधाय सन्निहितदेवतादत्तलिङ्गो नृपपु-
 रतः समागत्य गाथामिमामऽत्रादीत्स मुनिः । 'जहा लहो तहा लोहो, लहा लोहो पवडुई । दोमासकथं कज्जं, कोडं ए वि न निट्टिं' ॥१॥
 तदनु स विजहार दग्धरायाम् । अन्यदा च स केवलीजातोऽदादशयोजनमानायामपृथ्व्यां पंचशतमितान् बलभद्रादीनिकवडदासा-
 ख्या-विख्यानांश्चैगान् बोधयितुं गतः । स्तनैश्चोक्तं 'भो यतेः ! नृत्यस्व' तदनु स 'अधुवे असासयम्ममी'त्यादि श्रवकं श्लोकांतरं २०,
 गापन्नृत्यति तस्कराथ तालान् कुट्टयंतः केन्द्रिदाद्यश्लोकं, केचित् द्वितीयश्लोके, एवमध्ययन-समाप्तौ परिसर्वेऽपि प्रतिबुद्धाः श्रामण्यमंगी-
 चक्रुः । एवं कपिलकेत्रलिचल्लोभसंलीनता विधेया । इत्युक्त्वा कृपाय संलीनता २ ।
 अथ योगसंलीनता प्रोच्यते । तथाहि योगा मनोवचनतनुरूपास्तवसंलीनता तु विजयनृपवद् विधेया । तत्संबंधश्चैवं विजय-
 वर्द्धनपुरे विजयनामा नृपतत्पट्टदेवी चंद्रलेखा श्रमणोपासिका । तद्दुपदेशतत्संगम्यां भूषेनापि प्रतिपन्नो जिनधर्मः । अन्यदा विशा-
 लापात्रेन चंद्रलेखागुणसमावर्णनेनरुत्पन्नप्रेम्णा दूतः प्रेषितस्तत्प्रार्थनकृते । विजयेन च दूतोऽपमानितः । कुपितो विशालापतिः । सर्वे-
 बलेन चलितो विजयकृते । विजयोऽपि सैन्यं सब्जीकृत्य संकुलं समेतः । परस्परं समरे प्रहारजर्जरिततनुविजयः संग्रामभूनेनिर्गत्य
 पंचमौष्टिकं कचलोचं निर्माय समात्तश्रामण्यापिहित-सर्वाश्रवास्थितरतनूत्सर्गेण । तदा च विगल्लोहितगंधनिर्गत,पपीलिकाभिश्चालिनी-

तुष्यन्तस्यः सप्तमदिनेऽष्टाष्टोत्तरेयली जातः । भद्रलेखाऽपि वदन्तर्ण्यशीतरक्षणकृते रक्षो निर्गत्य संयति समीपे गत्वा श्रामण्यमादाप
 देयलोभमगमत् । यथा विजयनृपेण योगमलीनता तन्मूलसंगेण उजा तयान्यैरपि मोक्षादिभिर्विधेया ३ ।

अथ विरिक्तपर्षामलीनताररूपं कथ्यते । तथाहि—एवमिति वन्तितापशुपुंडरायापातावस्थितिरहिते द्रव्यनाशनसेरुन विधि-
 च बलदेवयंत्रिन्द्रारणम् । उक्तं च श्रीउपसाध्ययने 'लोकमन्त्राणां, मधीलुभियश्चिः । तयनातलतेनया, विविक्तं तथयातनं ॥' अथ
 एषारसिचिभिमिपदरुम् । स हि स्थलोरुमन्यायादिसचित्तमन्तिताकुंभप्रालिधीरुवर्तन्तुल्लुषधनरुपं निजक्यापरार्थं निरीक्ष्य उतजानरण्य
 पथमननप्रतिमात्पाथो सुदुर्भेनश्रेष्ठी निदर्शनं सागरचंद्रो वा । सत्वरया देवं द्वारिकायां बलदेवतनुः सागरचंद्रस्य नमःसेनप्रदपरामला-
 मैलाग्न्यारूपं पिप्रलिनितं नारदेन दक्षिणम् । तदर्थेनान् प्ररुमेपातिरेकस्य सर्वं जगत् प्रमलामयमेव पश्यतस्त्वारय लोचने द्वापिन
 स्थणित्रे इत्सुचिमेन । तदा च लोडोचन् 'बुध मां बभलामेले' तदा च द्वापिनोक्तं 'नाहं कमला, किंतु बभलामेलेः' तदा च साय-
 पानीभूतेन केन द्वापिसुखस्य प्रोक्तं वेदेव तदि 'भीलप तां बभलामेला' द्वापिन अश्रितं दयन् च्छ्रेऽहं पतितस्तात्रियद्विणीयं स्वयन्त-
 भिनि त्रिगित्य विद्यापतेनारता सा तेन मर्म विधादिता ललनोषाने द्वापिन । तामयमिति सागरचंद्रोपरि प्रद्विष्टो नमःसेनप्रलच्छिद्राणि
 मार्गपते । अथदा भीप्ररिष्टेनोमस्त्यादियमीरे प्रतिपन्नाशुक्रतः सागरचंद्रस्त्रीप्रतासविषाणस्यो वन्दु र्गेव समनानगमीषे दृष्टः स नमः-
 मेनेनेन, निनिनं च बालपापि तदुरैरमिति त्रिचित्य वच्छंरे मृदा पालि वप्या पृतिं तत्त्वादिंरंगारेः । सागरचन्द्रोप्यचलितरावालो
 धर्मध्यानं प्यापन् गतः सल्लोऽम् । कथाऽनेन आदेन सता त्रिचित्कन्ययां कृता कथान्यैः धमनीः धमणोपागमिष विधेया । इत्युक्ता

वाते पर्युष्णादौ मृगादन्तिमत् २ । कोटीभ्यां वहितं कोटीमाहितं मि-तोमपरत्याख्यानकोटी, चतुर्थे त्रिंशत्पुनर्क्रमं चतुर्थमेव
 विभजे इति ६ च । । नरामशते गृहान्तरे वा यावदायु इति कातदिन दौ यथा मर्षं विधीयते तन्नियन्तम् । इड तु द्रघममं हनन
 एव मासतु व्यवच्छेदतदा तु चतुर्दशमिणो जिनमन्त्रिणा अपरे स्थिरा अपि टुसंज्ञः ४ । सहस्रमार्गैर्हत्तरादिभिर्षट् उर्जन
 तत्र याकारम् ५ । एतद् निषेधितमन्त्रारम् । एतद् दत्त इदं इदं पिच्छादौ सदास्रयोजनय साधोः संभवेत् पर दार्पणुल्यादनाभोगात्महमा
 वा नदने इति चेत्तन्नी द्वाराशारापुष्पाथौ ६ । मन्त्रद्विप्रमृतिमिति तद् न कृ-परिमाणम् ७ । निरमन्त्रं तु ममस्नाशनादि परि-
 त्यगनिषयम् ८ । । केा त्पारयान पुनरंगुष्टिसाहतादिभेदेन नैषिधम् । रूपं भागः पूर्णेऽपे वीर्यादि-त्याख्याने भ्रमणः
 यत्र सुखमि तान्त्रे इत्याख्यानम् । एव यत्रगुष्टि इयि वा न रछोटदामि, यान्द् गृहं वा न प्रमिक्कामि, यान्द् स्वेदो वा न दुष्यते
 यावद् वा एतान्त उडगसा, यान्द् वा पानं य मचिरापादेतांके स्निग्धुना जतरिदरो न श्रुयते, यान्द् वा दीपोऽय प्रजरलति,
 तान्द् मया न भोक्तव्यम् । एवमेवमगारं सवेत त्पारयनरुक्मेषम् ९ । अद्वा मालातद्वृत्तिपं तु इत्याख्यान वीर्यापूर्वादि-
 प्रसृतिर १० । एतन्मगत तिक्रत त्प ख्याने ज्ञानेऽर्त्तर्त्त । कोटीमहितनियन्त्रे अपि चतुर्थादरूपेऽनशनेऽनर्त्तर्त्तः । निमिकृति-
 माचान्दरूपे तु रसत्याग । ण्यश्वनैरस्थानरूपे त्रभिग्रहप्रत्याख्याने । सागारं तु मिच्छित्तनये इति चेद् बुजिम इवे मिच्छि रसत्यागे ।
 अनाकारं रसनये क्तपरिनाण रसभेद निरंशेष तनये । मन्त्रप्रत्याख्य ननयनये । मन्त्रद्वारात्पारय ननपि । एवं
 द्वेयाऽपि दशप्रत्याख्यानानि षड्विधर घलपस्वर्त्तर्त्त । एतस्य षड्विधस्य वाच्यतासौ साहाय्येन नानानिवा आमर्षीयमभिन्न त्त

'जं आमोसहि विष्पोसहीओ संभिन्नसोऽथयमुहाओ । लद्धीओ
 प्रभृतिलब्धयः ससुत्पद्यंते प्राणिनां दुरापतमाः । यदुक्तं पुष्पमालायां
 हुंति तवसा, दुहहहा सुरवरणं पि । किं बहुना तत् किमपि कार्यं त्रैलोक्ये नास्ति यन्न तपसा विधिविहितेन न सिद्ध्यति । उक्तं च—
 'पायले सुरलोए नरलोए वा चि नत्थि तं कज्जं । जीवाणं जं न सिज्झइ, तणेव विहिणाणुविन्नेणं । सार्वभौमा अपि मागधवरदाम-
 प्रभासतीर्थाद्यधिपतीन् देवास्तपसैव साधयंति । तथाहि दिव्याद्युपसर्गा अपि तपसा निराक्रियंते, यथा कृष्णद्वीपायनाऽसुरोपसर्गो
 द्वारिकायाः । तथा तपसा कंषितासनाः सुपर्वाणः साधयंति नराणां कार्याणि, यथाऽभयकुमारस्यैकस्तंभधवलगृहविरचनम् । तथा
 तपसा चित्तं सर्वं संपद्यते धम्मिल्लस्येव, पाण्मासिकाचाम्लतपसा मृषाऽमात्यादिसुतद्वात्रिशत्-कन्यापरिणयनेन चेतोऽभिमतभोग-
 सुखावाप्तिः एतदैहिकं तपसः फलं, पारलौकिकं तु स्वर्लोकसुखावाप्तिः सार्वभौमादिपदवीप्राप्तिः परंपरया निखिलकर्मक्षयान्मोक्षसुखावाप्तिश्च ।
 एतच्च तपो निनिदानं विधेयं, सनिदानं तु ब्रह्मदत्तचक्रिजीवस्य संभूतस्यैव न भवेत् शिवसुखसाधकम् । निनिदानं तु संजायते
 इशुकारनरपतिभृगुरोहितादीनामिव शिवसुखसाधकम् । तस्मान्निनिदानमेव सपः कार्यमहार्यसुखार्थिना सुकृतिना । एतच्च तपो नेह-
 लोककृते कार्यं, नापि परलोककृते, न च कीर्तियशःकृते, किं तु कर्मनिर्जराथमेव विधेयम् । इदं च तपः संयमेन समं कार्यं तं
 विना तपसो निरर्थकत्वात् । यदुक्तं 'नाणं चरित्तर्हाणं लिंगगहणं च दंसणविहीणं । संजमर्हाणं च तवं जो चरइ निरत्थयं तस्स ॥१॥
 अनेन च विधिविहितेन तपसा किं न सिद्ध्यति यदुक्तं 'यद्दूरं यद्दुराराध्यं ॥१॥' तस्माद् पड्विधिमिदं बाह्यं तपो विधित्रयं विधेयं
 इति प्रपंचितं किंचिद् ब्राह्मतपःस्वरूपम् ।

इति भीमपथागण्ड्यालंकारागमद्वयप्रयोगेगीर्णश्रीमोमत्रपय्युक्तिरायसिमेमसिभ्रीङ्गुनिदिग्यरिराज-
 विवेकानुमिद्वान्तमारगवन्नि श्रीदुर्गनिरस्तनरस्तायुर्वर्गे भीमवनुगमापरगतयसोमेभीच्यमभेदेशामिषायाया मृत्वीवमपगां
 वाद्यपवायर्गनापिधानाथै रीरुण वसुधैरुण ।

दर्शनरत्नरत्नकारः (तृतीयो विभागः)

तृतीयलहर्या सप्तस्तरङ्गः ।

अथैतस्यामेव ऋषभदेशनाभिधानायां तृतीयलहर्या सप्तस्तरंगः प्रस्तूयते । तत्र षष्ठरंगे बाह्यतपःस्वरूपं प्ररूपितं, अत्र त्वा-
भ्यन्तरतपःस्वरूपमुपवर्णयते । तथाहि आभ्यन्तरमपि तपः षड्विधं प्रायश्चित्तं विनयश्चैवैयादृश्य ३ स्वाध्याय ४ ध्यानो ५ त्सर्ग ६ भेदात् ।
तत्र प्रायश्चित्तं दशविधमालोचनं १ प्रतिक्रमण २ मिश्र ३ विवेक ४ ध्युत्सर्ग ५ तप ६ श्लेढ ७ मूला ८ ऽनवस्थाप्य ९ पारांचिक १० भेदतः । तेष्वामर्या-
दया 'जह बालो जंपतो' इत्यादिरूपया लोचनं गुरोः पुरतो दुष्कृतानां स्ववचसा प्रकटीकरणमालोचनम् । एतावन्मात्रेणैव यस्य पातकस्य
शुद्धिस्तदालोचनार्हं तद्विशोधिकरं प्रायश्चित्तमप्युपचारादालोचनार्हम् । एवं सर्वत्र भावनाकार्या । आलोचनार्हं त्वाहारोच्चारारादिकार्ये
कुलगणसंघादिका वा हस्तशताद् बहिर्गमनप्रभृत्तिकम् १ । प्रतिक्रमणं मिथ्यादुष्कृतदानं, तेन यत् श्रुद्ध्यति तत् प्रतिक्रमणार्हं, तदहं
तु यथा सहसाऽनुपयुक्तेन किञ्चित् प्रक्षिप्तं न तु प्राणिघातादिकं कंचन दोषमापन्न इत्यादिक्रमन्यदपि मिथ्यादुष्कृतमात्रेणैव यच्छुद्ध्यति ।
न तु गुरोः पुरत आलोच्यते तत् प्रतिक्रमणार्हम् २ । मिश्रं त्वालोचनप्रतिक्रमणार्हं यत्कंचनाऽतिचारं प्रतिसेव्य गुरोः पुरत आलो-
च्यते तदुपदेशेन च विशोधिकृते मिथ्यादुष्कृतं दीयते तदाऽऽलोचनप्रतिक्रमणार्हम् । तदहं तु सहसाऽनाभोगादिना संभ्रमभयादिभिर्वा
स्वप्नेषु सर्वत्रतातिचारेषु इष्टानिष्टेषु शब्दादिषु मनसा रागद्वेषं गमने वा विज्ञेयम् । एवमन्यदप्यालोचनग्रन्थोक्तम् ३ । विवेकार्हं त्वनु-

पयोगादिनाऽऽद्याहारादिकं गृहीतं ज्ञानं विधिना परित्यज्यत्येतावन्तौ शुद्धयति यत्तद् विवेकाहम् ४ । व्युत्सर्गः शयोत्सर्गस्तदहं तु
 दुःस्वप्नादिकं तनुशायोत्सर्गं शुद्धयति ५ । यस्मिन् प्रतिषेधते निविक्रियप्रभृतिषाम्भासिकं तस्यो दीयते तत्तयोऽहम् ६ । यथा
 शेषापरश्वार्थं व्याधिग्रस्तस्य छिद्यते, एवं अतःशेषपर्यायरक्षणाकृते अतीचारानुमानेन दूषितः पर्यायो यत्र छिद्यते तच्छेदाहम् । इदं च
 सुयोगवित्तस्य तपस्यस्यमस्य तपोर्दुर्दमस्य वा तादृशगिधेऽतीचोरे समागते सति दीयते ७ । यस्मिन् प्रतिषेधिते सर्गत्रतपर्यायमपनीय
 पुनर्महान्तारोषणं विधीयते तन्मूलाहम् ८ । यस्मिन् प्रतिषेधिते उत्थापनाया अयोग्यतया यात्रदनाचीर्णनिश्चिद्यतपास्तात्रदनवस्थाप्यो
 विधीयते आचीर्णतास्तु पुनर्महान्तरेषु स्थाप्यते तदनवस्थाप्याहमेतदुपाच्यापप्रभृतेर्भगति ९ । लिंगधेत्रसालतपोभिर्निश्चितस्तपसाऽप-
 राधस्य पारसंचति, तस्यो दीश्यते याः स पारांची, पातंभ्येव पाराचिकः । यत्र प्रतिषेधिते पाराचियः क्रियते तत् पाराचियम् ।
 एतदाचार्यस्यैव स्यात् । एतेषु तपोऽनरस्याप्यस्तपःपाराचिकश्च प्रथमसंहरन एव व्यवच्छिन्नः, शेषाः पुनर्लिंगधेत्रकालैरनवस्थाप्याः पारा-
 निमाथ यात्रचीर्णं प्रतिष्यति १० ।

नय ये हेचनानिदितश्रीमदागमरहस्या इत्थं प्रतिपादयति नास्तीदानीं प्रापयितं न सति च तद्दुदातारधारित्रिणो गुरुरस्त-
 क्षिरारण्यं श्राद्धदृष्टजीतकल्पगाथाभिदेव विधीयते । तथाहि—‘बो मण्णं नत्थि इण्हि, पच्छिच्चं तस्स दायथा पवि । सो कुच्चं संसारं,
 जस्स तुते विणिहिंठु ॥१॥ सच्चंदि अ पच्छित्तं, नयमे पुव्वभि त्थअवस्थुमि । तत्तोप्वि अ निवूहं, धेरेहिं पुविहिअहिअट्टा ॥२॥ नम्मि धरंते
 अग्गत्ति तद्द यारे अ कड्ढं तुमे मण्णसि । बुच्छिच्च पच्छित्तं तदायारो अ ज्ञा तित्थं ॥३॥’ अनेन च विधिविहितेन प्रापयितेन निरसीचारः
 मन् रत्नत्रयमारास्य मिद्धिगाभी भवेद् मयी । यदुक्तमेतेन विधेः शीउत्तराप्यनेन पयच्छित्तकरणेन अंते अवि कि जणय्य ? पयच्छित्त-

कारणेण पावकम्मविसोहिं जणयइ, निरईआरे आवि भवइ, सम्मं च णं पायच्छित्तं पडिवज्जमाणे सग्गं च सर्गफलं च विसेहेइ, आचारं च आचारफलं च आराहेइ ।' एतद् व्याख्या पायच्छिनत्ति प्रायस्त्रिंशत्तं वा विशोधयतीति निरुक्त्या प्रायश्चित्तमालोचनादि । तस्य कारणेण पापकर्मणां विशोधिरभावस्तां जनयति । ततश्च मार्गो ज्ञातावासिनिदानं सम्यग्दर्शनं तं च तत्फलं च मुक्तिमाराधयति । तस्माच्छुद्धयर्थिना विधिवदालोचनादिप्रायश्चित्तं विधेयं, यश्च विधिवद् विदधाति प्रायश्चित्तं स आराधकः श्रीगौतमस्वामिवत्तयाहि-
 तस्माच्छुद्धयर्थिना विधिवदालोचनादिप्रायश्चित्तं विधेयं, यश्च विधिवद् विदधाति प्रायश्चित्तं स आराधकः श्रीगौतमस्वामिवत्तयाहि-
 अन्यदा कदाचित् श्रीगौतमगणभृत् पृष्ठपणपरणके वाणिज्याग्रे उच्चनीचमध्यमकुलेषु यथाप्राप्तं भक्तपानं समादाय ततः प्रतिनिवृत्तः
 कोल्लाकसन्निवेशस्य समीपे व्रजन् बहुजनस्यातिके एवमाकर्णयामास यद् भगवतः श्रीबुद्धमानस्वामिनोऽस्तेवासी आनन्दनामा श्रमणोपासकः
 कृतश्राद्धप्रतिमः पौषधशालयां विहितचतुर्विधाहारपरिहारो विहरति जीवितमृत्युनवकांक्षी । एतन्निशम्य तदवलोकनकृते गतः श्रीगौत-
 स्तदतिके तदा चानन्दश्राद्धः श्रीगौतममागतं निरीक्ष्य हृष्टतुष्टमनास्तमभिवर्धेवमवादीत्, 'भगवन्नहमेतेनोदारेण तपसा कृशीकृततनुर्न
 शक्तोऽस्मि तत्रभवतां भवतां समीपे समागत्य स्वीयशिरसा त्रिश्चरणाभिवन्दनं विधातुं, तेनात्र पादावधारयंतु भवतः सौत्रेच्छया यथा
 मस्तकेन त्रिः श्रीपूज्यपादपादवन्दनं विदध्याम्,' इत्यानन्देन विज्ञप्ते श्रीगौतमस्तदतिके समाजगाम । तदा चानन्दः श्रीगौतमपदौ त्रिः
 स्वीयमूर्त्नाऽभिवंध प्रश्रयामास 'भगवन् ? देशविरतस्य समुत्पद्यतेऽवधिसंदर्शनम्' श्रीगौतमः प्राह 'समुत्पद्यते ।' चेदेवं 'तदा ममापि
 समुत्पन्नमवधिज्ञानं प्राग् दक्षिणतः पश्चिमश्च लवणार्णवे पंचयोजनशतमितं क्षेत्रं जानामि पश्यामि; उत्तरतस्तु क्षुल्लहिमवत्पर्वतं यावत्,
 ऊर्द्धं तु सौधर्मस्वर्लोकं यावत्, अधस्तु चतुरशीतिसंवत्सहस्रस्थितिकनैरयिकं लोलाख्यनिरयावासकं यावत्' इति तेनोक्ते श्रीगौतमः-
 प्राह 'आनन्द ? समुत्पद्यते गृहिणोऽवधिस्तदावरणकर्मणः क्षयोपशमेन, नत्वेवं महात् । तेन त्वमेतत् पापस्थानमालोचय तदर्हं च तपः-

रममंभीरुट' इति श्रीगीतमंजोक्तं आनंदः प्राद 'किं जिन्त्यागने सत्योपायप्यालोपना प्रोक्ता' भगवान्नाह 'नैयम्' 'वेदेव गदिं गच्छि-
 रेरात्रोपना प्राणा धीवीगीतत्र' इति तंजोक्तं संशयापणनः श्रीगीतमः श्रीगीतरात्रिके समयात्येयार्थविधिषु प्रतिप्रम्य गमनाऽनेवणीपाद्या-
 षोऽप्य भक्तपानमुपदर्श्य गच्छे दृष्टानं पृथगित्वा प्रभयामास 'मगयन् ! किमानदिनाऽऽलोपना प्रतिपणप्यः उग मया' भगवान्नाह
 'तमेरात्रोपप, आनंदं च द्यामप ।' तदा च गीतमसंश्लेषितमशरूपत्वं प्रतिपप कृतप्रमादमालोचयामास, आनंदं च धामयामास ।
 एवैवका श्रीगीतमंज तस्य ह्-शायश्चिग्नयतिशः कृता कथाऽप्येवपि वार्था । एतद्वादर्शनं भमजोयुक्तम् ।

अथ धाद्येगुप्यते । तथाहि धात्रेण महावक्तव्यभाषणे निरर्द्धनम् । तत्सर्ववधशेषम् । राजगृहनगरे चण्डिद्वित्तिदिरप्ययोदी-
 त्रयोदशत्राणेनारजगोमदरुप्याप्यजयतिर्वदाञ्जतः श्रीरोरजिनादिके प्रतिपपदर्थनमूलकादशमताः वंशदशे वर्ये आनंदवत् प्रतिमातपः
 वीथयञ्जालपः कृतरात् । एतद् च विपद्यप्रयोगमारिगडादशमकन्तीरा रवीश्याशरगुप्यर्षणेरीगोदुग्ममयमागापजाऽन्यदा मया विधीर्ण-
 वेना रेणो मरुद्विना वोरुपञ्जालस्त्रिने महाञ्जलं नेश्चगरेः दोमयापाम विपयोपभृत्कृते । एवाप्यधुक्ते गरिमन् ता यथागतं
 गा गृहम् । अथ च तस्य रूक्षोत्प्रप्रतिमातपमः प्रतिपपानञ्जतरप समुपेदेऽपिध्यानं कषणेश्चरी शमद्दक्षिणश्रीदीदिसागेणुदृष्ट-
 मरुगपौज्जानि यारत्रानात्रि वस्यति, उगतन्तु धृष्टद्विमयकणं पापत्, अपस्तु खोलाएनिरयाषाणहं यावत् । अथ च तरपान्यदा
 रेवनी मन्त्रशालात्रिया मया मनी प्राग्गुत्रानाविधिः प्रेषपचनैर्निर्मयपामाम महाञ्जलकं विषयसुलोपभृत्कृते । तदा च तदा मरुद्वे
 द्विस्त्रिस्तः स रष्टः मयप्रविना मन्त्ररुपमालोषय षयपामाम । 'दे अश्रयित्प्रार्थिके ! दुरंतवर्तलद्वजे !' इत्यादियप्यनेरामोञ्जदान-
 एतं 'दे रेवति ! तर्ममः समगत्रायाऽऽमरेन विद्यन्विदा विजेमरुप्यनेन स्थापित्वा चरुप्यत्वा मनी शोभापचनिरयाषाणहं चतुर्द्वीति-

वर्षसहस्रायुर्नैरियत्रो भविष्यसि । तदा च सा रेवती तेनैवमुक्ता सत्येवमवोचत् 'हा नो मया समं प्रीत्या महाशतकः अपध्याता
 चाहमनेन न ज्ञायते केनापि कुमारेण मारणं मे भविष्यतीति' भीतोद्भिग्ना सती स्वगृहे प्रत्यागताऽपहतचेतःसंकल्पा दुर्ध्याननिरतांतःसप्त-
 रात्रस्याऽलसकेन व्याधिनाऽभिभूता सती समुत्पन्ना लोलाख्यनिरयावासके । अस्मिंश्च समये श्रीवीरः समवसृतः पर्षदागता प्रत्यागता
 च तदा च श्रीवीरः श्रीगौतमं प्रत्याह 'यत् श्रमणोपासकस्य प्रतिपन्नानशनस्य न कश्चित् कल्पतेऽनिष्टवचनैः संभाषयितुं, महाशतकेन
 तु प्रतिपन्नानशनेन रेवत्यनिष्टवचनैराक्रुष्टा, तद् गच्छ त्वं महाशतकं प्रतिश्रय, यत् श्रीवीर एवमाख्याति अनशनिना श्राद्धेन न
 क्रोप्यनिष्टवाक्यैः संभाषणीयस्त्वया तु रेवतीदुर्वचनैः संभाषिता तद् त्वमालोचय प्रतिपद्यस्व तदर्हं च प्रायश्चित्तम् ।' तदा च श्री गौतमः
 श्रीवीरोक्तं तथेति प्रतिपद्य महाशतकांतिके गत्वा कथयामास सर्वम् । तदनु महाशतकेन तत्पापस्थानमालोच्य प्रतिपन्नं तदर्हं प्रायश्चित्तम् ।
 तदनु संपूर्णे मनुष्यायुषि समुत्पन्नः सौधर्मेऽरुणावतंसके चतुष्पल्पायुः सुरतया । ततश्च्युतो विदहेषु स्वीकृतश्रामण्यो गमिष्यति मोक्षम् ।
 यथाऽनेन सम्यक्प्रायश्चित्तं प्रतिपन्नं तथाऽन्यैरपि प्रतिपत्तव्यम् ।

यस्तु न प्रतिपद्यते प्रायश्चित्तमालोचनापूर्वं स विराधकः सौभाग्यसुंदरीवत् । तत्कथा चेयं वसंतपुरे इभ्यदत्तः श्रेष्ठी ।
 तस्य वसुदत्तरुपदत्तगुणदत्तश्रीदत्तनामानश्चत्वारः सुतास्वदुर्षेका पुत्री सौभाग्यसुंदरी यथार्थाभिधाना । सा चैकेन चिन्महेभ्यसुतेन
 समं विवाहिता । अथ च दैवयोगादकस्मादेव तत्पतौ परासुतां प्राप्ते तामतीवशोकपरां निरीक्ष्य तत्तोपकृते पित्रा तस्याः सपाद-
 लक्षमूल्यं रत्नचतुष्टयं दत्तम् । सा च तद्रत्नचतुष्टयं क्वापि विशिष्टस्थाने स्थापयित्वा संयती समीपेऽध्ययनप्रतिक्रमणादिकं कुरुते ।
 तस्याश्च प्रतिक्रमणादिसुकृतक्रियां कुर्वाणयाश्चेतो रत्नचतुष्टये याति यन्मा मदीयानि रत्नानि कोऽपि गुह्यातु । अन्यदा तथा

१ तत् यस्मिन्-स्थितां निना र्माश्रिया निष्कलैरेति तच्च स्वैर्यकृते बोध्युपायो विधीयते इति विहित्य तथा यथाधारस्योक्तं
 'यदेतानि रत्नानि पट्टिमामये संग्रहय ।' तेन त्थाहृते ता चित्रशरैश्चित्ता निम्नर्थायित्वा निश्रिता सती सुकृतत्रिया मा ररोति स्म ।
 अथ चाप्ययनादितरितायास्तस्यास्तपस्यामनोगधे मसुत्पन्न पितृम्या श्रीगुरो मित्रास्त्वेथानुमते पितृकृतनदामहा तस्यान्मसुत्पन्नलापित-
 पट्टिका जग्राह दीक्षा सा श्रीगुरुसमीपे । सयतोमि शोक्तं 'सर्वसगत्यागे पट्टिसायाः रिं प्रयोजनम् ।' ॥ प्रतिवक्ति योगोद्ग्रहनाद्यनगरे
 स्थापनाचास्यापनादिकम् । सास्वीभिरप्युक्तं तदि मरत्येयम् । अथ च प्रसिद्धी ममीपे ग्रहणासेना सिद्धाशिक्षणपरया तथा त्रमेणै-
 वादद्यागान्यवीतानि । धमेण च श्रीगुरुमिस्तस्या महाराषदे दत्ते पट्टिमोपरिस्थापनाचार्यान् संस्थाप्य धर्मनिष्ठान् करोति वात्स्यति
 च सा, देशनाम्लया च शतुजन सा धर्मे स्थापयति । अन्यदा महारा सोदरैः श्रीगुरुरपादाः समं महत्तराभिवर्मतपूरे चतुर्मासी
 स्थापिताः । अथ च देशयोगान्महत्तराणामेतेनमस्तनताया श्रीगुरुभिराराधना शरिता शीदरैश्च तदुत्सवधर्के । अथ च समयं त्रिज्ञाय
 श्रीगुरुभिर्महत्तराया अनघ्नं नितीर्णम् । एता च महत्तरा नयनाम्यामश्रुपातं चरार । गुरुभिरुक्तं महतां वातरता न युक्ता धीरैश्च
 निलोक्यते, यतः सचित्तपुण्यपाथेयत्वां किं भयम् । पट्टुक्तं—'तं चित्ततपोधनानां, कित्थं नतनियमतपमरताजान् । उत्सवमूर्धं मन्वे,
 मरणनयगाथघृष्टानाम् ॥१॥' महत्तरा प्राह—'मरणह केतं कवण मयं, अहि अण तयलु आह । मन मरतुं नोभवतु, तिमि क्वाणि
 डोला ॥१॥' गुरुभिरावगतं किञ्चित् द्रव्यं महत्तरायाधिष्ठे पत्तिते, महत्तरा तु महत्तरायातिपयेन तदनालोच्यैश्च परामुत्पृत् । शीदरैः
 श्रीसंधेन च महाभिभूत्या तरेहदाहः कृतः । श्रीगुरुभिः संपतीनां शोभ्युचार्यं पुस्तकादि योग्यसाध्याः मकण्डितम् । अथ च त्रियति
 ममये व्यतिक्रान्ते गृहगोथा तद्वपट्टिमोपरि समाख्योपविशति ह्यन्तिापि पुनस्वयंकोपविशति । कुरुस्वकथं संपलोभिः श्रीगुरुणा मये

पासना वा । असुगच्छनसंसाधने तु सन्धुल्लगामन-गुल्यानानुगमरूपे श्रेयभेदास्तु प्रतीकाः । चाचिवचिनपस्तु द्रित ? मितारपरशु ३ विमृश्य-
वादित्वभेदश्चतुर्विधः । मानसिवचिनपस्त्वकुशलमनसो निरोधः, कुशलमनमद्योदीरणमिति द्विप्रभेदः । एवं प्रतिरूपयोगयुंजनचिनप-
द्यतुर्दशप्रदेशः ।

अनाशालनाचिनपस्तु द्विपंचाद्यभेदस्तथाहि तीर्थकर ? सिद्ध २ कुल ३ गण ४ संव ५ क्रिया ६ धर्म ७ ज्ञान ८ ह्यान्या ९ वार्यो १० षष्प्याप
११ स्यचिर ? २ गणिरूपे १ ३ २ योदशसु स्थानेष्वनाशालना ? मक्ति २ शदुमान ३ वर्णसंज्वलन ४ भेदश्चतुर्दश विनयो विधेय इति त्रयोदश-
चतुर्गुणिता द्विपंचाद्यभेदा मंत्पनाशालनाचिनपस्य । एतेष्वनाशालनाचिनपस्योर्धरादीनामाशालनावर्जनरूपः ? । भक्तिस्त्वेतेषु
यदि. प्रतिपत्तिरूपरूपा २ । शदुमानस्त्वेतेष्वेव मानसिच्योतिरूपरूपः ३ । वर्णसंज्वलनं तु तेषामेवाऽसिद्यपगुणकीर्त्तनादिरूपः ४ । एवं
पंचरिधो मोक्षचिनयो विधेयो विधेयसृष्टिजनैर्निर्वाणमिच्छुभिर्यथो धर्मस्य मूल वितय एव द्यरे निगद्यते । यदुक्तं श्रीदशवैवालिके
'मूलात् सपत्नयो दुमस्त, खंषात् पच्छा तमुक्षिति साहा । तादृथसाहा विरहंति यथा, तयो स्ति गुल्फं च फलं रत्नो अ ॥ १ ॥ 'एष
धम्मस्त विणओ, मूल परयो से मुक्तो, जेण किंति मुअ विग्गं, नीत्तेस चाभिणच्छं ॥ २ ॥' अन्यत्राप्युक्तं 'विणयंता केव गुणा, संतंतेर-
साकिया उ भावंता । क्वंथं न नाडयंता राहावेहंतीसत्थं ॥ १ ॥' यस्तु विनयं विषये स प्राप्नोत्यमीप्सितं यस्तु न परोति स तु न । उक्तं
च 'विणओ सामणे मूलं ० ॥ १ ॥' 'विणओ वावहइ सिरिं ० ॥ २ ॥' अत्रान्यप्यतिरेमास्यां श्रेणित्तृपत्तिरदाहरणं यदा श्रेणिनेन सिद्धास-
नोपनिन्देन स्वपाकतिके विद्या मार्गिता यदा विनयं विना सा नागमत् । यदा तु तं सिद्धासने निवेश्य वरयोजनपूर्वं सा मार्गिता सदा
स्वल्पेर्नैवापत्तेन साऽऽयत्ता । एवं यथा पथात् श्रेणिनेन विनयः कुलस्त्वया सर्वैरप्याहृतमतर्कविदैर्विधेयः । इत्युक्तं विनयस्वरूपम् २ ।

अथ वैयावृत्यस्वरूपमुच्यते, तथाहि आचार्योऽपाध्यायः स्यविरः तपस्विः ४ ग्लानः ५ शैक्षः ६ साधर्मिकः ७ कुलः ८ गणः ९ संघः १० रूपैः पु-
 दशसु स्थानेषु यथाशक्तिविश्रामणान्नपानसंपादनादिभिः प्रकारैर्वैयावृत्यं विधेयम् । उक्तं च 'आयरिअः १ उवञ्जाय २ थेर ३ तवस्सी ४
 गिलाण ५ सेहाणं ६ । साहम्मिअ ७ कुल ८ गण ९ संघ १० संगंयं तमिह कायव्वं ॥१॥' एतेष्वेकाचार्यसंततिः कुलं द्वयोस्तु कुलयोर्मिथः
 सापेक्षतयाऽवस्थाने गणः प्रोच्यते । शेषपदानि तु प्रतीतानि । श्री प्रश्नव्याकरणे तु दशधा वैयावृत्यमेवं प्रोक्तं तथाहि 'पवत्तिः १
 आयरिअ २ उवञ्जाए ३ सेहे ४ साहम्मिए ५ तवस्सी ६ कुल ७ गण ८ संघ ९ चेइअट्टे १० निज्जट्टी वेआवच्चं अणस्सिअं दसविहं बहुविहं करेइ ।
 एतच्च वैयावृत्यं नियमपूर्वं प्रागुक्तेषु दशसु स्थानेषु विधेयं, यत इतरत् सुकृतं कयायादिभिर्विफलतामपि भजेत् नतु वैयावृत्योपाजितम् ।
 यदुक्तं 'वैयावच्चं निअयं, केरेह उत्तमगुणे धरंताणं । सव्वं किर पडिवाई, वेआवच्चं अपडिवाई ॥१॥ पडिभग्गस्स मयस्सवि, नासइ चरणं
 सुअं अगणणाए । न हु वेआवच्चं कयं, सुहोदयं नासए कम्मं ॥२॥' एतच्च वैयावृत्यं विधिकृतं तीर्थकरनामकर्मनिबंधनं संपनीपद्यते ।
 यदुक्तमेकोनत्रिंशे श्रीउत्तराध्ययने 'वेआवच्चेणं वेआवच्चेणं भंते जीवे किं जणयइ ? वेआवच्चेणं तित्थयरनामगोअं कम्मं निबंधइ ।' एतच्च वैयावृत्य-
 माचार्यादिकेषु दशसु स्थानेषु कर्त्तव्यं नतु गृहिणः, यदुक्तं श्रीदशवैकालिके 'गिहिणो वेयावडिअं न कुज्जा, अमिवायणवंदणपूअणं वा ।
 असकिलिट्टेहिं समं वसिञ्जा, गुणी चरित्तस्स जओ न हाणी ॥१॥' पुष्पमालायामप्युक्तं 'गिहिणो वेआवडिए, साहूणं वणिआ बहुदोसा;
 जह साहुणी सुभदाइ, तेण विसए तयं कुज्जा ॥१॥' आचार्यादीनां सर्वेषामपि ग्लानतावस्थायां विशेषतो वैयावृत्ये यतनीयं सर्वसाधुभिः ।
 यदुक्तं श्रीसूत्रकृदंगे 'इमं च धम्ममादाय, कासवेण पवेइअं । कुज्जा भिक्खू गिलाणस्स, अगिलाए समाहिए ॥१॥' श्रीउपदेशमालाया-
 मपि प्रोक्तं 'निच्चं पवयणसोहा-करणं चरणुज्जाणं साहूणं । संविग्गाविहारीणं सव्वपयत्तेण कायव्वं ॥१॥ हीणस्स वि सुद्धपरूवगस्स,

चाणाहितस्य कायञ्च । जणविह्वलागदशस्य कठंति विगाहसोवि ॥२॥' अत्र च वैयाहृत्ये नदियेणथमलशिरोमणि-निदर्शनं यथा
 पटक्षपणपारणके तेन देवविदुर्विलयुनिर्वैपाहृत्यं कुर्वता न मनागपि मनःशालुय्यं कृतम् । तथाञ्चैरपि न विधेयं वैयाहृत्यं कुर्वद्भिः ।
 भारतवाहृवल्लिनीयौ बाहृमुगाह वा सुनो रटांती । तत्र बाहुना शुनिनामषणनरूपं वैपाहृत्यं कुर्वता भोगरत्नं कर्म समुपाजितं तेन स
 युगादौ भारतनामा सार्वभौमः सम्भूत् । मुबाहुना तु तेषां विधामणा कृत्वा तेन समरे स बाहुवली भारतनापि न जित इत्युक्तं शिञ्चिन्
 वैपाहृत्यस्यरूपम् ।

अथ स्वाध्यायस्वरूपं । शिञ्चिदुच्यते । तथाहि वाचना? प्रतिप्रच्छन्नापरारर्चना ३ऽशुश्रेष्ठाधुधर्ममध्यापमेदेन स्वाध्यायः पंच-
 विधः स्यात् । तत्र पूर्वं वाचना वाप्येति प्राग् वाचनाया उपन्यासः । वक्ति शिष्यस्तं प्रति गुरोः प्रयोजनत्वा वाचना पाठनमित्यर्थः ।
 अनया वाचनया कर्मनिर्धारा ज्ञप्तयति श्रुतस्याज्ञानाशातनायां च प्रवर्त्तते जीवः । यदुक्तेपेभोनमिसे श्रीउत्तराच्ययने 'क्षयणाए णं भते जीवे
 कि जणया? वायणाएणं निजरं जणया? सुअस्त अणासायणयाए यहा? । तुमस्त अणासायणयाए यहायणे तित्थधम्मं अरत्तेहा । तित्थधम्मं
 अवलंभनाणे महानिगसरे महापखयसत्तणे मक्क ।' व्याख्या=श्रुतस्यानाशातनायां प्रवर्त्तते । तद्वरणे सवद्वातश्रुतमाशातितं स्वापवत्स्तीर्थे
 गणवरस्तस्य धर्म आचारः श्रुतप्रदानलक्षणस्तमवलंभमान आश्रयन् महानिर्जरो महाप्रशस्तस्याऽवसानमेत.व.धर्मणो भवरय वा यस्य स
 तथा ? । शान्गुहसमीपेऽध्ययने कृतेऽपि संशयाद्युत्पत्तौ प्रतिप्रच्छन्ना विधेयेति वाचनाया अनंतरं प्रतिप्रच्छनाया उपन्यासः । पूर्वं वयि-
 तस्य सुवादेः पुनः प्रच्छन्ना प्रतिप्रच्छन्ना । तथा सुमर्थे तदुमर्थे च संशयादिमालिन्यापनयनेन निर्मलीकरोति । उक्तं च तत्रैव 'पदि-
 पुच्छणाए णं भते जीवे कि जणया? पदिपुच्छणाएणं तुतात्थ-वहुमया? विक्खोहेए, कंलाभोहनिज्ज कम्मं सुच्छिदर ॥' व्याख्या=विशोय-

यति संशयादिमालिन्यापनयेन । तथा कांक्षेमिथ्यमित्यं च ममाख्येतुमुचितमितिवाञ्छा, सैव मोहयतीति मोहनीयं कर्माऽना-
भिग्रहिकमिथ्यात्वरूपं व्युच्छिन्नत्ति २ । सूत्रस्य मा भूद् विस्मरणमिति प्रतिप्रच्छनानंतरं परावर्तनाकथनम् । परावर्तनया
व्यंजनानि जनयति व्यंजनलब्धिं चोत्पादयति । उक्तं च तत्रैव 'परिग्रहणयाए णं भंते जीवे किं जणयइ ? परिग्रहणयाए णं
वंजणाइ वंजणश्रद्धिं च उप्पाएइ ।' व्याख्या=परावर्तना गुणनं तथा व्यंजनान्यक्षराणि जनयत्युत्पादयति, तानि गलितान्यपि
गुणयतो ह्यगित्युत्पत्तंतीत्युत्पादितानि श्लोच्यते; तथाविधक्षयोपशमतो व्यंजनलब्धिं च । तत्पदलब्धिं पदानुसारितास्वरूपामुत्पा-
दयति ३ । सूत्रवदर्थस्याप्यविस्मृत्तिकृतेऽनुप्रेक्षा विधेयेति परावर्तनानंतरमनुप्रेक्षाया उपन्यासः । सूत्रार्थचितनरूपयाऽनुप्रेक्षया-
ऽऽद्युक्कर्मवर्ज्याः सप्तकर्मप्रकृतीर्गाढबंधनवद्धाः श्लयबंधनवद्धाः प्रकरोति, दीर्घकालस्थितिकास्तनुसमयस्थितिका विधत्ते, तीत्रानुभावा
मंदानुभावाः करोति, बहुप्रदेशाग्रा अल्पप्रदेशाग्राः करोति । उक्तं च तत्रैव—'अणुप्येहाए णं भंते जीवे० ? अणुप्येहाए णं आउअ-
वज्झाल सत्तकम्म-पयडीओ वणिअबंधणवद्धाओ सिटिलबंधणवद्धाउ पकरेइ । दीहकालठिइआओ हत्सकालठिइआओ पकरेइ । तिच्चाणु-
भावाओ मंदाणुभावाओ पकरेइ । बहुपत्तग्गाओ अत्तपत्तग्गाओ पकरेइ । आउअं च णं कम्मं सिअ बंधइ सिअ नो बंधइ । अस्सायावे-
अणिज्झं च णं कम्मं नो भुज्झो भुज्झो उवचिणइ । अणाइअं अणत्तग्गां दीहमद्धं चाउरंतं संसारकंतारं खिप्पामेव वीइवयइ । व्याख्या=
अनुप्रेक्षा नितिनिका तथा प्रकृष्टशुभावोत्पत्तिनिबंधनतयायुक्कवर्जाः सप्तकर्मप्रकृतीः घणितं चि वाढं बंधनं श्लेषणं तेन वद्धा
निकाचित्ता इत्यर्थः । शिथिलबंधनवद्धाः कोऽर्थोऽपवर्तनादिकरणयोग्याः प्रकरोति । तपोरूपत्वाद्स्या तपसश्च निकाचितकर्म-
क्षपणेऽपि क्षमत्वात् । ह्रस्वकालस्थितिकाः प्रकरोति शुभाध्यवसायतः स्थितिखंडकापहारेणेत्यर्थः । नृतिर्यक्सुपर्वायूपि विहाय सर्व-

वदंतो, खणे खणे जाइ वेरगं ॥३३८॥ तथा 'उडुमहतिरिअनए-जोइसवेमाणिआ य सिद्धी अ । सव्वो लोगालोगो सज्झाययाविउत्स-
 पक्खवो ॥३३९॥ तथा तपःसंयमोद्यतोऽपि यः स्वाध्यायं न विधत्ते स प्रमादी, तं साधुपदे न स्थापयति । यदुक्तं 'जो निच्चकालतव-
 संजमुजुओ नवि करेइ सज्झायं । अलसं सुहसीलजणं, नवि तं ठावेइ साहुए ॥३४०॥ तस्मान्मुक्त्यर्थिनाऽनवरतमप्रमत्ततया पंचविधः

स्वाध्यायो विधेयः । इत्युक्तं किंचित् स्वाध्यायस्वरूपम् ।

अथ ध्यानस्वरूपमुच्यते । तथाहि आर्तशरीरधर्मशुक्लध्यानधेदेन ध्यानं चतुर्विधम् । तेव्यार्त्तरीद्रध्यानपरिहारपुरस्सरं
 निरंतरं धर्मशुक्लध्याने विधेये । यदुक्तं त्रिशे श्रीमदुत्तराध्ययने 'अट्टरूहाणि वज्जिता, झाइजा सुसमाहिए । धम्मसुक्काइं झाणाइं, झाणं
 तं तु बुहा वए ॥१॥ एषां तु स्वरूपमेतस्यामेव लह्यां तुरीयतरंगे प्रोक्तं तेन तत एव विलोकनीयम् । एतेष्वार्त्तरीद्रध्याने तिर्यग्निरय-
 गतिनिदाने, तेन ते वर्जनीये । धर्मशुक्लध्याने तु सुरगतिपंचमगतिहेतुभूते, अतस्ते विधेये ।

अत्रार्त्तध्याने तापसश्रेष्ठिकथा । तथाहि कौशाव्यां तापसः श्रेष्ठी नानाविधारंभैरुपाजितप्रभूतचित्तस्तद्बलेन कारितानेकगृहः
 कलत्रपुत्रादिसमीकारनिरतः प्रांतसमयेऽप्यपरित्यक्तधनसदनस्वजनादिममत्व आर्त्तध्यानपरः परासुभूतः समुत्पन्नः शुक्रतया । स्वसदन-
 स्वजनादिनिरीक्ष्य जातजातिस्मृतिः प्राग्भवपुत्रेण हतो मृत्वा स्वगृह एव समुत्पेदे सर्पतया । तत्रापि जातिस्मरणात्तद्गृहममुञ्चन्
 प्राग्भवसुतेन हतः केनचित् शुभाध्यवसायेन मृतः समुत्पन्नः स्वतनूद्भवब्रह्मभ्रातृकुक्षौ । पूर्णेषु दिनेषु जातः स्वसदनादि निरीक्ष्य जातजा-
 तिस्मृतिः कथं सुतं तातं वधुं च जननीं वदामीति विचिंत्य मूकत्वमाश्रितो नानाविधैः पितृकृतोपायैस्ताद्भावमत्यजन् क्रमेण वृद्धिं गतः ।
 साधुसंगाद्धर्मपरः क्रमेण श्रामण्यसंगीकृत्य देवभूयं गतः । यथैष तापसः श्रेष्ठी आर्त्तध्यानातिर्यगतिं गतस्तथान्येऽपि ततस्तां यांति ।

तस्मात्तद्वेद्यम् । यद्यपि मूर्खभरे वर्धमध्यानात्सुरगतिमनाप तथापरैरपि सा प्राप्यते तस्माद्दुर्मध्यात्नं त्रिधेयम् ।

रीद्रिष्यन्ते तु मणिरयपार्थिनो निदर्शनम् । क्वादि अंतिज्जनपदेषु सुदर्शनपुरे मणिरयो नृपत्तस्य युगगाहः महोदरः स च पुरराजा । तस्य मदनोरला प्राणप्रिया । मा च परपश्रानिा सतीश्विरोरत्नम् । अन्यदा मदनोरारूपं निरीस्य मणिरयस्तया मह सयोगाभिलाषी नानारिथचमनविभूषणादि तस्याः प्रेषयति । सापि ज्येष्ठ-श्रेष्ठिमिति षडुषानादादत्ते । अन्यदा मणिरथेन तस्याः पुरताः स्वचेतोमाने आरिर्माचिते तथा स नानाविधोपदेष्टैस्तस्मादकृत्याभिरितिविधितयामास, नूनमेवा प्राणप्रिये लीगति नेतरं नरमिच्छति; तेन केनाप्युपायेनैतस्याः पतिर्मायंते यथैवा मां प्रतिपद्यते । इति त्रिचिंस्य स तच्छत्राणि गयेपपतिस्य । अन्यदा मदनोरलाया दृशी-स्वप्ने एव प्रियस्वाग्रे प्रोक्तः । तंताप्युक्तं 'तत्र स्वप्नानुभाषान्महाशाला तनूलो मारी ? अथ च तस्या गर्भानुभाषाश्च ये ये प्रशस्त-दोहलाः समुत्पद्यते ते ते त्रियेण पूर्वतेसम् । अन्यदा वसंतर्त्तौ सदपितो युगगाहः श्रीडार्यशुयाने गतस्तत्रैव परदलीगृहे प्रमुक्तस्तदा च मणिरथेन चिंतितं सांप्रतं चिंतितकृतस्य मे प्रस्ताव इति चिंत्य तेन तयागत्य युगगाहदुर्भणितो नात्र प्रस्तारः शयनस्य तेनोत्तिष्ठ यथं यामो-ऽर्धनगरं इति कथनानंतरं तौ सोदरी पुरं शक्तिर्गतं प्रतृची, मार्गे च मणिरथेन युगगाहः बंधरारणां एङ्गेन गात्रप्रहारोणाहतो निमिलितलोचनः पतितः स्थितौ । तदा च मदनोरलाया पृथकृतिः कृत्वा तां च निदम्य धात्रिकाः सुमटाः त्रिमेतदिति चर्दतस्तदा च मणिरथेनोक्तं मम प्रमादा-द्रुमिः बंधरारणां निपतित इत्यादिकृत्रिमद्योक्तं इर्वन्मेवमेकैः स कलाभीतो नगरं वर्यितं च तत्स्वरूपं युगगाहदुर्ग्नोऽंध्रयद्यमः । सोऽपि वैद्यदृ-मादाय ययापुदानं वैद्यत्रामाध्य इत्युक्ते मदनोरुया वारिताराधनो वर्धमध्यानलीनफनाः स गताः स्वर्लोऽरम् । मणिरथोऽपि तस्यामेव रत्नन्यां हृलगोन दशो रीद्रिष्यान्परो गतस्तुरीयनिस्ये । प्रातश्चंद्रपद्यना पितृष्विष्टव्यपोर्ददि कृते सामंतादिभिः स राज्ञेऽभिविक्तः ।

अग्रतो मदनरेखादृतांतस्तु नात्र लिख्यते बहुविस्तरत्वात्तेन नमिप्रत्येकबुद्धचारित्रादेव सोऽवसेयः, यथा मणिरथेन रौद्रध्यानं निरयनि-
दानं कृतं तथा नान्यैस्तद् विधेयम् ।

अथ धर्मध्यानेऽहंनकदृष्टांतस्तथाहि, तगरानगर्यां दत्तो वणिक् तस्य भद्रा प्राणप्रिया पुत्रोऽहंनकः । अन्यदा संवेगरंगपूरितो
दत्तः सुतदयिताभ्यां समं सद्गुरुसमीपे श्रामण्यमंगीचकार । अथ च पिता मोहात्सुतं भिक्षाचर्यायां गंतुं न ददाति स्वयं च समा-
नीतैर्मनोज्ञाहारैः सुतं सुखिनं करोति । एवं गते कियति समये पिता पंचतां गतस्ततोऽहंनको निदाधतौ भिक्षार्थं निर्गतः सुकुमाल-
तनुरुपर्यथश्च दह्यमानश्छायायां विश्रांतः । तदा चैकया प्रोषितपतिकया वनितया दृष्टः स सुरूपो नवयौवनः । दृष्ट्वा च समाकार्यं स
मोदकैः प्रतिलाभितः । तदनु च तयोक्तं किमेतत्तारुण्यानुचितं दुश्चरं तपश्चरणम् । तेन तिष्ठ मत्सौधे भुंक्ष्व च मया समं पंचविधं
विषयसुखम्, इति तयोक्तः परीषहपरजितस्तया समं पंचप्रकारवैषयिकसुखोपशुक्तिपरः स स्थितस्तत्सदने । इतश्च तत्सवित्री पुत्रशोके-
नोन्मत्ता गृहाद् गृहं भ्रमंत्यहंनकः क्वासीति प्रलपंती समागता तत्र कियत्समयातिक्रमे अहंनकेनोपलक्षिता निपतितश्च स तत्पदोः ।
तयाऽपि सुतमिलनेन स्वस्थीभृतचित्तया प्रोक्तं किमेतदसमंजसं कृतम् । अथापि चारित्रमंगीकुरु दुष्कर्मक्षयकृते इति तयोक्ते चिरसमया-
नुष्ठेयं चारित्रमाराधयितुमशक्तः स करोम्यनशनमित्यवादीत्तयाप्योमिति प्रोक्ते तप्तशिलोपरिकृतपादपोपगमानशनो धर्मध्यानलीनमनाः
स्वल्पेनैव कालेन नवनीतवद् विलीनो गतः स स्वर्लोकम् । यथाऽनेन धर्मध्यानं तथाविधकष्टेऽपि न त्यक्तं तथान्यैरपि तन्न त्याज्यम् ।
शुक्लध्याने तु गजसुकुमालमेतार्यस्कंदकाचार्यविनेयमरुदेवीभरतसार्वभौमप्रसन्नचंद्रराजर्षिपृथ्वीचंद्रगुणसागरप्रभृतयः प्रतीता एव

दृष्टांताः । इत्युक्तं ध्यानस्वरूपम् ५ ।

अथ व्युत्सर्गस्वरूपमुच्यते । तथाहि व्युत्सर्गो द्विधा द्रव्यतो भावतय । तत्र भावतो व्युत्सर्गः श्लोधादिकारायहास्यादि-
 नोऽप्रायादित्पागरूपः । द्रव्यतो व्युत्सर्गस्तु गणदेशोपधिमक्तव्युत्सर्गमिदाद्यत्वरूपः । उक्तं च 'दत्त्वे भावे अ तद्, दुग्निहुरत्सर्गो षज-
 विवहो दत्त्वे । गणदेशोपधिमक्ति, भावे कोहाइ चाउत्ति ॥ १ ॥' गणोपधिव्युत्सर्गस्तु जिनकन्यादिशक्तिप्रतिभमये । मक्तव्युत्सर्ग-
 स्त्वनग्नस्वीकारे । वायोत्सर्गस्तु द्विधा चेष्टाश्लोकोत्सर्गोऽभिभववायोत्सर्गश्च । तत्राभिभवागयोत्सर्गो दिव्याद्युपपत्तौऽभिभूतो घृतिर्यत्
 करोति स विद्येयः । अयगोपसर्गाणामभियोजने उपसर्गा मया सोदव्यास्वरूपं न त्रिधेयमित्युपसर्गाणामभियोजने अत्राह विनेयः
 ननु गणेषामभियोगो न युक्त एव यतोः कस्यचित् वस्तुं क्वदि वायोत्सर्गेण कस्यमुपसर्गमियोगः कर्तुंश्रुच्यते मुनेः । उच्यते भयो
 मोदनीयप्रकृतिस्तथ दिव्यादित्रिविधोपसर्गजनितमभिभूय वस्तुत्सर्गं त्रिषष्टे तस्य कः पराभिभवः । अभिमवस्तु तदैव यदा गर्गतो
 'रे ! क वास्पसोदानो मदप्रत्' इत्याद्याक्रोशदानपूर्वं वशिष्ठदशिश्रुयते । अन्यदैकदेवाहंवाररहितो अपि यत् यो यथा कर्मजयायं
 तयःसंयमविषये यतंते । तथाभिभववायोत्सर्गोऽपि । अयं वाभिभववायोत्सर्गो जयन्तौऽजस्रदृष्टमान उत्कर्षवस्तु संवत्सरमानो वाहु-
 पलिना वर्ष यावत् कृतत्वात् । चेष्टाश्लोकोत्सर्गस्तु गोचरचर्यादिविषये तद्वत्प्रमाणं तु पुरतो वस्यते । अयं च क्षिप्रियोऽपि तन्तूत्सर्ग-
 उच्छिद्यतोच्छिद्यत् ? उच्छिद्यत् ? उच्छिद्यत् ? उच्छिद्यत् ? उच्छिद्यत् ? उच्छिद्यत् ? उच्छिद्यत् ? उच्छिद्यत् ? उच्छिद्यत् ? उच्छिद्यत् ? उच्छिद्यत् ?
 श्रलंबितवाहुयुगलो नासाग्रान्यस्तलोचनयामलो दंतैर्दंतान न संस्पृशन् धर्मशुक्लध्यानपरः कस्योत्सर्गं यद् विषष्टे स उच्छिद्यतोच्छिद्यत्
 न्तूत्सर्गो द्रव्यत ऊर्ध्वस्थानस्थित्तया भावतस्तु धर्मशुक्लध्यानध्यायितया ? । यस्तूर्ध्वस्थानस्थितः प्रागुक्तविद्येयणविशिष्टो धर्मशुक्ल-
 ध्याने ध्यायति नाप्यार्चरौरे तस्योच्छिद्यत्सन्तूत्सर्गो यतः स द्रव्यत ऊर्ध्वस्थितो न तु भावतो धर्मशुक्लध्यानभावात् । ननु कस्यामव-

स्थायां प्राणी न शुभं ध्यायति नाप्यशुभम् ? उच्यते प्रचलायमानः सुप्तो वा जाग्रन्नप्यव्यापारितचित्तो मत्तो मूर्च्छितो वा न शुभं
 ध्यायति नाप्यशुभम् । यतोऽचिरजातानामभिधातादिना विधादिना वा मूर्छितानां मत्तानां निद्रया सुप्तानां वाऽव्यक्तमेव चित्तं
 भवेत् । नन्वेवंविधस्यापि मनसो ध्यानताऽस्तु ? उच्यते एकांतेन स्थिरतयाऽवस्थितं निरेजनं मनो ध्यानमुच्यते । यत् पुनरनवस्थि-
 तमव्यक्तं वा तच्चित्तं यदुक्तं ध्यानशतके 'जं थिरमवज्जवसाणं, तं उज्जाणं जं चलं तयं चित्तं । तं तुज्ज भावणा वा, अणुपेहा वा अह्व
 चिन्ता ॥ १ ॥' ननु कथं मनः प्रथममव्यक्तं भूत्वा पुनर्व्यक्तं भवति ? उच्यते यथोष्णमावशेषः शिखीभूत्वा प्राप्तेधनः सन् पुनः प्रज्वलति,
 एवं मनोऽपि निद्रादिनाऽव्यक्तं भूत्वा पुनर्व्यक्तं स्यात् २ । यस्तूर्ध्वकायोत्सर्गं स्थित आर्त्तरीद्रध्याने ध्यायति तस्य निषण्णोच्छ्रितो द्रव्यत
 ऊर्ध्वस्थितत्वात् भावत आर्त्तरीद्रध्यानध्यायितया निषण्णत्वात् ३ । निषण्णोच्छ्रितस्तु यो ग्लानस्थविरादिरशक्तया निषण्ण एव कायो-
 सर्गं स्थितो धर्मशुक्लध्यानं ध्यायति तस्य विज्ञेयः, द्रव्यतो निषण्णत्वात् भावतस्तु धर्मशुक्लध्यानाभ्यामुच्छ्रितत्वात् ४ । यस्तु निषण्णः
 सन् कायोत्सर्गं विधत्ते, न च धर्मशुक्लध्याने ध्यायति, नाप्यर्त्तरीद्रे तस्य निषण्णः कायोत्सर्गः ५ । निषण्ण एव यः कायोत्सर्गं करोति,
 आर्त्तरीद्रे च ध्यायति तस्य निषण्णनिषण्णस्तनूत्सर्गो द्रव्यभावाभ्यां निषण्णत्वात् ६ । यस्तु स्थविरग्लानादिनिषण्णोऽपि तनूत्सर्गं
 कर्तुमक्षमः सुप्त एव तं विधत्ते, ध्यायति च धर्मशुक्लध्याने तस्य सुतोच्छ्रितस्तनूत्सर्गो द्रव्यतः सुप्तत्वात् भावतस्तूच्छ्रितत्वात् ७ । यस्तु
 ग्लानादिः सुप्तस्तनूत्सर्गं करोति न च धर्मशुक्लध्याने ध्यायति नाप्यर्त्तरीद्रे तस्य स सुप्तः ८ । यस्तु सुप्त एव कायोत्सर्गं करोति ध्या-
 यति चार्त्तरीद्रे तस्य स सुप्तसुप्तो द्रव्यभावाभ्यां सुप्तत्वात् ९ । चेष्टाकायोत्सर्गास्तु द्विविधा नियतानियताश्च । तत्र नियतकायोत्सर्गा
 दैवसिके रात्रिके च प्रतिक्रमणे चत्वारस्तेषु दैवसिकप्रतिक्रमणे प्रथमकायोत्सर्गे सयणासणन्नप्राणे ० इत्यादि गाथोक्ता अतीचाराश्चित्त-

नीया यतिभिः । प्रत्युत्समयमुत्पन्नमप्रतिलेपनाया आरभ्य यावत् वायोत्सर्गं वे जाता दिवसे द्वितीयवायोत्सर्गं तद्योतस्वरूपयचितनं
विधेयं पंचाशदुच्छ्वासैः अयमुत्सर्गश्चारित्रशुष्यर्थम् । तृतीयस्तु दर्शनशुष्यर्थम् । तृतीयस्तु श्रुतशुद्धिर्कृते । अनयोश्च प्रत्येकमेवै रो-
घोतरचितनम् । तयोश्च पंचविंशतिकुच्छ्वासाः प्रमाणम् । प्रभातप्रतिक्रमणे तु प्रथमतस्तुत्सर्गश्चारित्रशुष्यर्थम् । द्वितीयस्तु दर्शन-
शुष्यर्थम् । तृतीयस्तु श्रुतशुद्धिर्कृते । तत्र प्रथमद्वितीयतनुत्सर्गयोः प्रत्येकमेवै योयोतररचितनं तयोश्च पंचविंशतिकुच्छ्वासाः प्रमाणम् ।
अथ च तृतीयरापोत्सर्गे प्राणुक्तयाबाया रात्रिपालिचारचितनं विधेयं यतिभिः, धाट्टैस्तु नाणमि दं सण्णमीत्याण्डगायाभी रात्रिप्रति-
चारचितनं कार्यम् । एवं देवसिद्धप्रतिक्रमणेऽपि प्रथमतस्तुत्सर्गदेवसिद्धमर्चातिचारचितनं धावैविधेयम् । ननु विधिति प्रथम एव तनु-
त्सर्गे धर्मैः आरैरैश्च रात्रिपालिचारचितनं न क्रियते ? उच्यते निद्रामिमूढः इन्द्रिचत् सम्यग् न स्मृत्यतीचारानतस्वतीये तनुत्सर्गे
तत्स्मरणम् । अन्यच्च प्रदोषिप्रतिक्रमणे एवमेव वायोत्सर्गं विधाय कृतिरमे क्रियते, रात्रिप्रतिक्रमणे तु तनुत्सर्गप्रपं कृता यतो
ऽधरो कृतिरमे इवतां जालान्योन्यं पाणिपादलोहरणादिभिर्पेङ्कनं भवेत् तदरचाऽपिरणं कदाचित् स्यात् ये च मंदशब्दास्तैः कृति-
धर्मं न क्रियते सम्यग् वा न विधीयते सांघातया अतो हेतोः पायोत्सर्गप्रयानंवरं कृतिधर्मरणं प्रातस्त्वप्रतिक्रमो सध्यायां
प्रातरथ वायोत्सर्गानंतरं कृतिरमे कृत्वा ये च देवसिद्ध रात्रिरासत्वाऽतीचारा यथाधर्मं चिन्तिता भवति ते तपालोचनीयाः । उक्तं च
श्रीमामाचार्य्येऽप्ययने 'शतषण्णुत्सर्गमि य, यदिलेद्विअ अयं वर्ग । पातस्सर्गं तत्रो कुञ्जा, सधु-स्तुकिमुत्सुण ॥१॥ देविअ तु अर्ग-
आरं, चित्तिअ अणु-वसो । नाणमि दं सण्णमि, यरिअमि तदेव य ॥२॥ पारिअनाउत्सर्गो, यदिसाण तत्रो गुणं । देविअ तु अर्गआरं,
आलोअ जट कम् ॥ ३ ॥' अनुक्रमस्तु देवा प्रतिसेवानुक्रम आलोचनानुक्रमश्च । अत्र प्रतिसेवानुक्रमो ये यथा प्रतिसेविता अती-

चाराऽऽलोच्यते । आलोचनानुक्रमस्तु पूर्वं लघवोऽतीचारा आलोच्यते पश्चाद् गुरुवः, अतीचारालोचनानंतरं प्रतिक्रमसूत्रं कथ-
 यित्वा कृतिकर्मपूर्वं पंचादिसाधुयोगे क्षामणकत्रयं कृत्वा कृतिकर्मपूर्वं कायोत्सर्गं स्थेयम् । तत्र दैवसिक्प्रतिक्रमणे पूर्वं कायोत्सर्गे
 स्थेयम् । तत्र दैवसिक्प्रतिक्रमणे कायोत्सर्गत्रयं कार्यम् । एष सूत्रोक्तो विधिः । आचरणयां तु श्रुतदेवताक्षेत्रदेवतास्मरणार्थं
 कायोत्सर्गद्वयं विधेयमष्टोच्छ्वासमानम् । तयोरेते च तत्स्तुतिपठनम् । तदनु नमस्कारं कथयित्वा मुखपोतिका प्रतिलेखनपूर्वं
 कृतिकर्म कार्यम् । यथा जने राज्ञा सेवकाः कस्मिन्नप्यादेशे नियुक्ताः प्रणतिपूर्वं तमादेशं विधाय पुनः प्रणम्य कथयन्ति कृतोऽयमा-
 देशः पुनरपि तमभिलषामः, एवं साधवोऽपि कृतिकर्मपुरस्सरं चरणादिशुद्धिविधाय पुनः कृतिकर्मपूर्वं विज्ञपयतीच्छामोऽनुशास्ति-
 मिति । तदनु गुरुभिः प्रथमस्तुतिपठने कृते वर्द्धमानास्तिष्ठः स्तुतीः पठनीया यतिभिः । एष दैवसिक्प्रतिक्रमणे सूत्रोक्तो विधिः ।
 रात्रिक्रप्रतिक्रमणेऽपि सर्वोऽप्येव विधिः समान एव । नवरं शक्रस्त्वं पठित्वा पूर्वं प्रागुक्तं तनूत्सर्गविकं कार्यम् । कृतिकर्मत्रयानंतरं
 त्वेक एव तुरीयस्तनूत्सर्गो विधेयस्तत्र च पाण्मासिकतपसः प्रारभ्य किं तपः कर्तुं शक्तोऽस्मीति चिंतनीयं, तच्च प्राप्ते नमस्कारसहितं यावत्
 चिंतितं च तपस्तुरीयकृतिकर्मनंतरं प्रतिपत्तव्यम् । तदनु वर्द्धमानस्तुतित्रयं भणनीयम् । तदनु यद्देववन्दनं विधीयते तत्कालत्रयेऽपि
 साधूनां देववन्दनकृतिर्विलोक्यते । इति प्रातः कालस्त्यापनार्थम् । एवं संध्यायामपि प्रतिक्रमणात् पूर्वं यद्देववन्दनं तत्संध्याकालस्त्याप-
 नार्थम् । दैवसिक्प्रतिक्रमणे यत्स्तुतित्रयानंतरं शक्रस्त्वस्तवादि कथनं दैवसिक्प्रायश्चित्तविशोधनार्थम् । चतुर्थोत्सर्गाद्योत्सर्गकरणं
 तत्राचरणया संप्रदायागतम् । स्वाध्यायस्तु यदादेशपूर्वं विधायते तत् 'पढमं पोरिसिज्झाय' इति सूत्रोक्तविधिविधानार्थम् । तथा
 पाक्षिके द्वादशोद्योत्सर्गक्रयोत्सर्गो विधेयः । चातुर्मासिके विशत्युद्योत्सर्गक्रयोत्सर्गः । वार्षिके तु चत्वारिंशदुद्योत्सर्गैः क्रमस्कार-

प्रमाणस्तन्तुत्सर्गः, एतेषु च क्रमाच्छ्वासमानं त्रीणि श्रुत्वानि, पंच श्रुत्वानि सहस्रमथोत्तरं । तथा नातुर्मासिके वापिके च धेनूदेवताया-
स्तन्तुत्सर्गः वार्यः वाधिके च भग्नदेवतायाः । देचिचातुर्मासिकेऽपि तस्यास्तन्तुत्सर्गो बुवति । एष श्रीभारद्वयभोजो विधिः । आचरणया
तु वाधिके चतुर्मासिके वापिके च प्रतिक्रमणे भवनश्रेत्रदेवतयोस्तुत्सर्गः क्रियते । एते नियताशेषाभयोत्सर्गाः ।

अथाऽनियतचेष्टातन्तुत्सर्गस्वरूपमुच्यते; तथाहि मिषाचयर्थिगमने उपयोगविधानार्थमष्टीच्छ्वासमानः वायोत्सर्गः वार्यः । गोघर-
घर्यचित्पर्वद्वयार्थं गमनागमनयोरन्यत्रापि वार्ये स्स्थानाद् हस्तशशाद् वहिर्गमने उच्चारप्रश्रयणयोर्च्युत्सर्गे नाथा पादाभ्यां
संयमेण वा नद्युतारे इत्यादिरेव्यपि घटोत्सेषु स्थानेषु ईर्यापिथीप्रतिक्रमणं वार्यम् । तत्र च पंचदिशत्युच्छ्वासाप्रमाणः वायो-
त्सर्गः वार्यः । तथा स्वप्ने प्राणियमृषावादादिरेषु प्रतिसंज्ञितेषु दृष्टिरिपर्यसि च संज्ञाने उच्छ्वासासप्तस्तन्तुत्सर्गो निधेयः । स्वप्ने
स्त्रीरिपर्याते त्वनमिध्वंगस्य स्तनैरशोचरगतोच्छ्वासासप्तस्तन्तुत्सर्गः वर्यव्यो भवेत् । तथा घटस्योर्देशसमुद्देशयोरनुज्ञायां च सप्त-
दिशत्युच्छ्वासासप्तस्तन्तुत्सर्गा निधेयः । वस्त्रिमद्यपि वार्ये गुरुभिर्नियः प्रस्थापितश्चेत् स्तलति तदाऽष्टोच्छ्वासासमानं तन्तुत्सर्गं कृत्वा
याति । द्वितीयधारायां चेत् स्तलति तदा षोडशोच्छ्वासाप्रमाणं, तृतीयधारायां चेत् स्तलनं स्यात्तदा न गंतव्यमपरो भुनिः प्रस्था-
प्यते अनन्यवर्षध्ये तु देगाभ्रतयाऽग्रतोऽन्यं भुनिं प्रस्थापयित्वा तेन समं गंतव्यम् । स्वाध्यायप्रथापनप्रतिक्रमणबालप्रहणप्रतिक्रमण-
त्रिकृतिविमर्जनश्रुतसंधर्षपूर्णपर्यावर्तनादिषु तु स्थानेष्वष्टोच्छ्वासासमानस्तन्तुत्सर्गो निधेयः । तथा योगनिधेषणप्रथमतो चकाराणनष्टदंता-
दिभ्यपि योगोत्थेषामन्यस्तदंशनिर्लिप्तमन्त्रित्पारोषादिषु पंचदिशत्युच्छ्वासासप्तस्तन्तुत्सर्गो निधेयः । तथा युज्यतेऽलालपठितादिषु
समुद्देशानुज्ञयोर्दृष्टप्रतीच्छ्वादिषु च तन्तुत्सर्गस्य निधानं यत्-पुनः श्रुतेर्देशेऽष्टोच्छ्वासासप्तस्तन्तुत्सर्गः क्रियते एषोऽष्टतोऽपि दोषः किं

मृधा स्वीक्रियते ? उच्यते पापप्रतिघाती मंगलकृतेऽयमुत्सर्गः यतोऽकृतमंगलानां मा कदाचिद् विघ्नं भवत्विति । अयं च कायोत्सर्गो-
 वयोविशेषं बलविशेषं बाधिकृत्य शैद्यरहिततया विधेयस्तत्र तरुणो बलवाँ ? स्तरुणश्च दुर्बलः २ स्थविरो बलवान् ३ स्थविरश्च दुर्बलः ४ ।
 एवं चतुर्ष्वपि भंगेषु शैद्यं विमुच्य यथाबलं तनूत्सर्गे स्थेयम् । यस्तु कायोत्सर्गकरणवेलायां मायया प्रचलायति प्रतिपृच्छति
 ह्रस्वमर्थं वा कंटकमपनयति वा पुरीषोत्सर्गकृते याति प्रश्रवणं वा व्युत्सृजति सुकृतदेशनां विधत्ते मायया ग्लानत्वं वा करोति स शठ-
 तथा मायाप्रत्ययं कर्म बध्नाति कायोत्सर्गकलेशं विफलं च विधत्ते । तस्मात् शठतां विमुच्य यथाबलं कायोत्सर्गे स्थेयम् । श्लोकै चोच्छ्र-
 वासाः श्लोकानुर्थ्यभागसमा विज्ञेयाः । कायोत्सर्गकरणे च चत्वार्यंगुलानि चरणयोरंतरं पुरतः कार्यं पञ्चाञ्च किञ्चिन्न्यूनानि । वदन-
 वसनं च दक्षिणपाणौ ग्राह्यं वामहस्ते च रजोहरणम् । अनेन विधिना व्युत्सृष्टदेहेन तनूत्सर्गो विधेयः । कायोत्सर्गे चोच्छ्रवसितादयो
 द्वादशाग्निप्रभृतयश्च चत्वार एवं षोडशाकाराः परिज्ञेयाः । तत्रोच्छ्रवसित ? निश्वसिते २ ह्रस्वमे विधेये नात्सुब्वणे प्राणिव्यभिषया । तथा
 काशित ३ क्षुत ४ ऽष्टमितानि ५ जंतुजातोपघातभिषया हस्तं सुखाग्रे विधाय विधेयानि । उद्गार ६ शतनिसर्गो च यतनया विधेयो न तु गढ-
 शब्देन, उद्गारे च सुखपुरतः पाणिर्विधेयः । भ्रमि ८ पित्तमूर्च्छयो ९ च यतनयोपवेष्टव्यं मा भूत्सहसा पतने संयमात्मविराधनेति । तथा
 ह्रस्वमतनुसंचार ? ० ह्रस्वमश्लेष्मसंचार ? १ ह्रस्वमदृक्संचारा ? २ अवश्यं भवतीति तैः कायोत्सर्गभङ्गो न भवेत् । एवमेते द्वादशाकारा उच्छ्र-
 वासितप्रभृतयः । अग्निप्रभृतयश्चत्वारस्त्वेवं 'अगणी पणिदिच्छिदणा, वोहिअखोभाई दीहडक्को अ ।' व्याख्या=अग्निज्योतिर्यदा स्पृ-
 शति तदा प्रावरणकृते कल्पादानं कुर्वतोऽपि न तनूत्सर्गभंगः । ननु नमस्कारमेव कथयित्वा किमिति तद्ग्रहणं न क्रियते ? उच्यते नात्र
 नमस्कारेण पारणमेवाविशिष्टं तनूत्सर्गमानं क्रियते, किं तु यो यत् परिमाणो यत्र कायोत्सर्गो निगदितस्तत उर्ध्वं समाप्तिः तस्मिन्नम-

स्मारमपठतो भंगोऽपरिममार्गेऽपि च तं पठतो भंग एव । स चात्र न स्यादेव सर्वत्र श्रेयम् । मार्जारमृषादिर्वां पुरतो गच्छेच्चत्राप्य-
 ग्रतः सारणे तन्निषेधमरणे ना न तन्तुसर्गभंगः । बोधियाः स्तेनास्तेभ्यः शोभः संभ्रमः, आदिशब्दात् राजादिशोभः परिगृह्यते । तत्रा-
 स्थानेऽप्युच्चारयतोऽनुच्चारयतो वा न तन्तुसर्गभंगः । दीहडको वचि सर्पदष्टे वात्स्यनि पने वा साधी सहमाऽराड एयोच्चारयतो न
 वायोत्सर्गभंगः । इयं व्याख्या श्रीआरमपरबृहद्बृहस्पत्यनुसारेण कृता । दीहडके सप्ये सन्मुद्यममच्छति स्थानान्तरे यानीति ग्रंथांतरे ।
 एते च षोडशारा अरारादरूपाः वायोत्सर्गे परिश्रेयाः । अयं च वायोत्सर्ग एरोनविद्यतिदोषपरिहारपुरस्सर विधेयते चेमाभ्यां पूर्व-
 धरिष्ठवागावाभ्यामनसेयास्ते चेमा 'पोंडगएलय २ स्भाई, माह ३ स्वीधनिअळ ६ सभरि ६ खल्लिण ७ नमु । लंभुत्तर ९ धण १ ० सजय, १ १ भमुए १ २
 मुलि १ ३ शयल १ ४ रविट्टे १ ५ ॥ १ ॥ तिर्कण १ ६ मुअ १ ७ कारनि १ ८, वेत्ति १ ९ बइअइ दोल उत्सयो । लंभुत्तरथणलअइ, न दोस लमर्गज
 लनट लह्ठीण ॥ २ ॥' व्याख्या=घोटकवत् पादमेवमाहुच्य न विपमक्रमतया वायोत्सर्गे श्रेयम् । परनत्रेरितलतामन्न वपुः पंपनी-
 यम् २ । स्तमे माले कुड्य शौ वा नावष्टभीयात् ३ । द्रक्कोदिवदंगुष्टी शार्णी वा न मीलयेत् ४ । निगडितमयरणौ न निस्तारणीयौ
 च न च मीलनीयौ ५ । वसनविरहितमृरीलन्न पुतलः क्वी वार्यो ६ । खलिनवभागे रजोहरणं धारणीयम् ७ । वदून्मात्पतं शिरो-
 नामनीयं किं तु नामाप्रदी नयने स्थापनीये, यथा वा चरणान्गुणयोद्यं दस्यते तथा ते स्थाप्ये ८ । नांपेरुपरिजा-बोरधथ प्रलयमानं
 यमनं न विदुष्यात् ९ । इंदुमदमादिरखार्थमज्ञानाद् वा हृदयं नाच्छदनीयम् १० । संयतीवथ संघट्टयोपरि प्रावरणं निषेयम् ११ ।
 स्तस्ततो भुग्री न चाकनौयो १२ । अलापरगाथापदादिगणना-परिज्ञानछवे नागुलीशालयेत् १३ । वागवन्न चक्षुगोलक वामेतरदिशो-
 निविधेत् १४ । शुलमादिमिया न कपित्यत् परिधानं पिडयेत् १५ । मृषाविष्टवन्न मूर्द्धधूननं कुर्यात् १६ । मृगमन्नच्छेदवादी हु हु हु

कुर्यात् १७। कायोत्सर्गं स्थितो वारुणी सुरा तद्बद्व्यक्तशब्दं न विदध्यात् १८। अनुप्रेक्षां कुर्वाणो वानरवदोष्टुटौ न चालयेत् १९।
 एवमेकोनविंशतिदोषविवर्जनपूर्वं वासीच्छेदनचंदनचर्चनसमानमनसा जीवितमृत्तिनिरवकांक्षेण देहोपकरणदावप्रतिवद्धेन दिव्यमानुष्य-
 तैरथोपसर्गैरश्रुभितेनाभिभवचेष्टाभेदतो द्विविधोऽपि कायोत्सर्गो विधेयः, पारणं त्वर्हन्नमस्करोण कार्यम् । अनेन च विधिविहितेन तनू-
 त्सर्गैर्हिक्रमाशुत्रिकं च चित्तेष्टं संपद्यते ।

तत्रैहिकफले सुभद्रानिदर्शनं, तथाहि वसंतपुरे जिनदत्तः श्रेष्ठी श्रमणोपासकस्तस्य सुभद्रा सुतास्तीव रूपवती । स च तां
 मिथ्यात्वित्ने न दत्ते । अन्यदा वाणिज्यार्थं चंपातः संप्राप्तेन बुद्धभक्तेन बुद्धदासेन सा दृष्टा । अतीव सौभाग्यवतीति कपटश्राद्धीभूय
 सा तेन परिणीता । अथ च विहितवाणिज्यः स तां गृहीत्वा गतथंपाम् । धर्मभेदाच्च कुटुंबकलहे सा तेन पृथग्गृहे स्थापिता शुद्धाभ-
 पानादि साधून् प्रतिलाभयति । तन्निरीक्ष्य तन्ननद्रादयस्तत्प्रियं प्रतिकथयति एपास्तीव संयतेषु रक्ताः । स न प्रत्येति अन्यदा कोऽपि
 रूपवलादिगुणशाली तरुणः श्रमणः समागतस्तद्गृहे भिक्षार्थम्, अस्मिन्नवसरे वातोद्धतं तृणं श्रमणहृक्पतितं निरीक्ष्य तया भक्तिभरप्रैरि-
 तथा रसनया कर्पितम् । तदा च तस्यास्तिलको यतिलालटपट्टं संक्रांतस्तत्र न नंद्रादिभिर्भर्तुर्दक्षितः । कथितं च कथमन्योन्यसंयोगं
 विना तिलको भालस्थले संक्रामति । सोऽपि तं निरीक्ष्य मंदस्नेहः समभूत् सुभद्रायाम् । सापि विदितवृत्तांता प्रवचनोद्वाहनिवारणकृते
 प्रवचनदेवतां चित्ते विधाय कायोत्सर्गं स्थिता रजन्याम् । तदा च तत्शीलगुणकायोत्सर्गकृष्टया देवतया प्रोक्तं 'प्रातः पुरप्रतौलीकपाट-
 स्तंभनं करिष्ये, आकुलीभूतेषु च पौरजनेषु नमःस्था भणिष्यामि 'यया परपुरुष्यश्चित्तेऽपि न चिंतितः सा चेच्चालिनीधृतजलेन पुरद्वारा-
 ष्याच्छोटापिष्यति तदा तदुद्घाटनं भविष्यति नान्यथा ।' तदा च त्वया द्वारत्रयमुद्घाटनीयम् । प्रातस्तया तथाकृते आर्हतमतप्रभावना

जेने तनुप्रदसा च समभूत् । एतदेहिकं पठ कापोत्सर्गस्य । तयोदितोदयनृपस्य त्रियालाभार्यागतनृपहृदस्य कापोत्सर्गेणोपसर्ग-
 शांतिरभूत् ।

॥१॥ सुदर्शनश्रेष्ठिप्रियामिश्रवतीदृष्टतस्तथाहि-चपाया सुदर्शनः श्रेष्ठिघनुरष्टमीगतुर्दशयोश्वरे धनिमां श्रयशो महादेव्या प्राञ्चि-
 तोऽपि नेच्छति ताप् । अन्यदा श्रनिमास्थितिः स बरग्रेष्टिनो यद्यप्रतिमेपमिति गार्पतीभिरचेष्टिवाभिः शुद्धातनीऽतो महादेव्याऽऽपया
 नानामिधोपायैरपि प्राञ्चिताः स कापोत्सर्गे न वारयामास । तदा च तथा बोलाहले टुने श्राथर्षैर्दृष्ट्या स नृपस्याग्रे नीतः । नृपेणापि
 च तात्पर्यं दृष्टे स मीनमप्यजन् राना कथ्य आश्रयः । एतच्छाया मिश्रवती तनुत्सर्गे स्थिता । ग्रंथाले मिश्रवत्या मनोरमेति नामांतरे
 दृश्यते । तदा चारथर्षैः श्रेष्ठिसन्धे ये यज्ञप्रदासा दत्तास्ते देवतया स्रुतया निर्मिताः । एतद् विज्ञाप राशा स तत्तृत्तय मुक्तः मिश्रव-
 त्यापि कापोत्सर्गः वारिता । योऽपि विराधितश्रावण्यः वंतारे खड्गतया मधुत्पन्नः । सार्थद्विरीत्य तन्मारणाय प्रधावितः । साधव-
 स्तनुत्सर्गे स्थिताः । स प्रमर्चितुं न कृष्णोति । पश्चादुपगतो जाति भृत्वाऽनश्नेन स्पर्ष्यो । एवमनेके दृष्टांता ऐहिकफलमाश्रित्य
 कापोत्सर्गत्रियये ।

परलोकफलं तु स्वर्गाशक्तिर्मोक्षम् । ननु मोक्षः वर्ममद्युपात्तुं कथं मोक्षः कापोत्सर्गस्य फलम् ? उच्यते कापोत्सर्गस्य
 वर्ममद्युपादेतुत्वान् । यदुक्तं कापोत्सर्गनिर्मुक्तौ 'वरयउ जिकित्वा, दाऊ इतो पुणोवि कच्छंते । इअ कितंति मुञ्चित्थिया, अट्टुविट्
 कम्मत्तपाकं ॥१॥' तथा कापोत्सर्गे दुर्युता तनुममत्तैर्विधभाजनया परिहार्यो; तथाहि 'असं इगं सतीर, असो जीवति एवकयमुळी ।
 दुस्सलपरिकित्तेसत्तं छिद मयत्तं सरीराज्यो ॥२॥' किं च 'जावज्जा किर दुक्खा, संसारे जे मए तपण्णुभा । इतो दुधियसदहसरा,

नरएसु अणोवमा दुक्त्वा ॥३॥ 'तम्हाउ निम्ममेणं, सुणिणा उवल्लसुत्तसारेणं । काउत्ससग्गो उग्गो कम्मखयट्ठाय कायञ्चो ॥४॥' इत्युक्तं किञ्चित् कायोत्सर्गस्वरूपम् । तदुक्तौ च प्रपञ्चितं किञ्चित् षड्विधाऽभ्यन्तरतपः स्वरूपम् ६ । अनेन च द्वादशविधेन विधिविहितेन तपसा शिवपदं यावत्संपद्यते सर्वं स्वांताभिमतम् । विधिस्त्वेवं यदैह लौकिकपारलौकिक-फलकीत्याद्याभिलाषपरहितं निर्जरार्थमेव तपसो-विधानम् । यदुक्तं श्री दशवैकालिके 'नो इह लोगतृयाए तवमहिट्टिज्जा । नो इह लोगतृयाए तवमहिट्टिज्जा । नो क्कित्तिञ्चत्तइ सिल्ले-गट्ठयाए तवमहिट्टिज्जा । नञ्चत्थ निज्जरट्टिए तपसा धुणइ पुराणपावंगं, जुत्तो अ सया तवसमाहिए ॥१॥' तस्मादेतस्मिन् द्वादशविधे तपसि विधिपुरस्सरं निरं- निरासए निज्जरट्टिए तपसा धुणइ पुराणपावंगं, जुत्तो अ सया तवसमाहिए ॥१॥

तरं प्रयत्नो विधेयः ।

इदं च तपः कुर्वता जीवदयादि-पंचयमैन्द्रियदमक्षमादिके सप्तदशविधेऽपि संयमे सर्वोद्यमेन यतितव्यम् । यतो दयां विना तपः ऋष्टमज्ञानकष्टतया न मुक्तिप्रापकम् । यदुक्तं 'जं तं कयं पुरा पूरणेण अइ दुक्करं चिरं कालं । जइ तं दयावरो इह करित्तु तो सफलं हुंत ॥१॥' एवं मृषावादाद्यपि कुर्वतस्तपसो वैफल्यं भावनीयम् । एवं पंचेन्द्रियनियंत्रणं विना यत्तपोविधानं तदपि न सार्थकम् । यदुक्तं श्रीउत्तराध्यायने 'विसं तु पीअं जह कालकूटं, हणाइ सत्थं जह कुग्गहीअं । एमेव धम्मो धि स उववत्तो, हणाइ वेआल इवा विवत्तो ॥१॥' तथाजीर्णं तपसः क्रोधो इति वचनात्, क्षमा विनापि तपसो विफलता । यदुक्तं 'फरुसत्रयेणेण दिणत्तव'मित्यादि तस्मात्तपो द्वादशभेदं विदधता सप्तदशभेदे संयमे सर्वोद्यमेन प्रयत्नो विधेयः । एवं ज्ञानदर्शनचरिततपांसि सदेवमनुजासुरायां संसदि-श्रीयुगादित्रेण देशितानि शिवपथतया । एतेषु ज्ञानेन सर्वपदार्था विज्ञायंते, दर्शनेन तु सम्यक्शुद्धानं भवेत्, चारित्र्येण तु नवीन-

पापकर्मादाने निराश्रिते, तपसा तु पुरोगतिविरमर्षणा निर्लोभा स्यादेव । नवीनकृत्यनिदानेन पूर्वोपाश्रयमर्षणा च निर्गमया निर्वाण-
 गमनं भवेत् । उक्तं च श्रीउत्तराध्याये 'नाशेण आर्णव आये, दंतशेण च तारदे । शरिणेन च तारदे । गरिणेन च निष्कार, तरेण परिगुञ्जरे ॥११॥,
 तस्मान्मोक्षाधिना ध्यानदर्शनचारित्तपसस्तु सर्वप्रयत्नेन यत्किञ्चनम् ।

एवं श्रीज्ञाननिर्यापतिरिचितां देवतां निवृत्त्य भारतमुक्तः श्रीकृष्णभवेन एवोनीः पंचदशमितिः इतिसोदरेः नामं सस्रगिध भरत-
 पौत्रशतैः तादौ संतारारण्यप्रभञ्जिभ्रमना निर्वाणवृत्तार्थोपिलापी भारतमापुञ्ज्य प्रपदे प्रयज्याम् । तदा च तीर्थपतेः तु पूर्वविरचिते
 पंचमनेद्वन्द्विमालं निरीय भारतमुक्तो मरीचिः धामण्यमंगीपवार । तथा भगवत्तया वल्लो भरनिर्दिग्गन्तेलोक्युक्तिभैरवदृष्टानुष्ठा
 चरितमंगीचकार । एवं भगवतः श्रीकृष्णभवेनप्रभुगाः धमणाः, प्राद्वी-श्रुगाः धमण्याः, शेषासप्रभुगाः धमणोपासायाः, तुमद्राप्रभुगाः
 धादृश एवं चतुर्दिशस्य संयस्य व्यरस्या तदा तमभूत् ; सा तांप्रतवपि प्रवर्षते । तदा च भगवान् दुडरीरापस्यर्वायश्रीकृष्णभवेनप्रभु-
 पाणां बद्धगमभृश्यामदुर्मर्षणां चतुरशीतिभ्रमणानामुत्पादव्यपधीव्यस्वरुषा शिपदों सर्वप्रवचनरहस्यभूता निषयाप्रमेणोपदिष्टवान् पश्य
 भगवैस्त्वस्मिणि श्रणिपस्य पृच्छा निषया कथ्यते । तदनु पूर्वभय-आशिसप्तयो पीतपुष्टपस्ते द्वादशानां विस्वसामागुशिपस्यनुसारेण
 तदा च दिव्यपूर्णपरिष्णांस्वालभास्यं तुषपरितुते देवतपत्नौ सगुप्तस्यते भगवान् मिहामनादुस्याप पुंदरोरादिचतुरश्रीतिगणभृन्मस्तेरु
 पूर्णशेषं कुत्राणः छत्रेणादेन तदुभयेन द्रव्यैर्गुणैःपर्ययिर्नियेधनुयोगानुशां गणानुशां च तेषां प्रवचनान् । तदा च देया देव्यो नरा
 नार्येभ इंदुभिरवपूर्ं पायशेषं तेषां शीपेण व्यपुर्वथा भगवता गणभृदुस्याना कृता तथा सर्वरपि अन्नपतिभिविधीयते । यतो विज्ञेया-
 वदयपरत्नौ श्रीगीरकृता गणभरस्यापनाव्येवमेर वर्णिता । तद्यारि निषयाप्रयेण श्रीगीतमेनरेष पुरांणि गृहीतानि श्रणिपस्य च पृच्छा

नियधोच्यते । प्रणिपत्य पृच्छति गौतमस्वामी कथय भगवँस्तत्त्वं ततो भगवानाचष्ट 'उष्पन्नेह वा' पुनस्तथैव पृष्टे 'विगमेह वा' 'ध्रुवेह वा' । एतास्तिस्त्रो निषिद्धा आभ्य एवोत्पादादित्रययुक्तं सर्वमितिप्रतीतिस्तेषां स्यात् । ततश्च ते पूर्वभवभावितमतयो वीजदुद्धित्वाद् द्वादशांगी रचयन्ति । ततस्तेषां तदनुज्ञां स्वामी करोति । शक्रे च ब्रह्मस्थालं दिव्यचूर्णे भृत्वा सन्निहिते स्वामी सिंहासनादुत्थाय संपूर्णां चूर्ण-मुष्टिं गृहीत्वा १ गणधरेषु परिषाट्येषद्वयनततनुषु स्थितेषु पूर्वं भणति गौतमस्य द्रव्यगुणपर्ययैस्तीर्थमनुजानामीति चूर्णाश्च तन्मस्तके क्षिपति । ततो देवा अपि चूर्णपुष्पगंधवपं कुर्वन्ति तदुपरि, गणं च स्वामीश्रीसुधर्मस्वामिनं धुरि व्यवस्थाप्यानुजानाति । तदनु ते गणभृतो विरचितांजलिसंपुटास्तीर्थपतिवचनं प्रतीत्यन्तस्तस्थुः स्वामिसेवां कुर्वन्तः । तदा च भगवान् सुगेन्द्रासनं समारुह्य पूर्ववत् पूर्वा-शामिमुखोऽनुशिष्टिमयीं देशनां चकार ।

अत्रांतरे च पौरुष्यां पूर्णायामखंडैर्निस्तुपैरुज्जलैः कलमशालिभिर्निमित्तश्चतुश्रस्थप्रमाणो भरतनुपतिकारितः सुपर्वनिक्षिप्तगंधे-द्विगुणितसौरभ्यः प्रधाननरोक्षितो देवदुंदुभिर्निर्घोषखपूरितदिगंतरः प्रमदाजनविधीयमानगीतगानसुभगः पौरजनपरिदृतः पूर्वद्वारेण समव-सरणे बलिः प्राविशत् । स च प्रदक्षिणापूर्वं प्रभोः पुरतः प्रक्षितो वियति तदद्भं चांतराले भूमावपतितमेव देवैः समाददे, क्षितिगतस्य तु तस्यार्द्धं जग्राह भरतश्चक्रवर्ती शेषं तु सर्वे जना जगृहुः । अस्य च बलेरनुभावतो विलीयन्ते सर्वेऽपि पूर्वोत्पन्ना गदा भयाः पण्मासा-वधि च नवीनास्ते न समुत्पद्यन्ते । अथ च भगवानुत्थाय शचीपतिभिरनुगम्यमानमार्गं उदीचीद्वारेण निर्गत्य रत्नकनकमयवप्रयोरंतरे ईशानदिक्स्थिते देवच्छंदे विश्रामकृते गतः । तदा च श्रीमान् पुंडरीकनामा प्रथमगणधरः पूर्वाचलमिव रधिर्भगवत्पादपीठमारुह्य गोभिस्तमःस्तोममपाकर्त्तुसुषुचक्रमे द्वितीयपौरुष्याम् । अस्याश्च गणभृद्देशनाया इमे गुणास्तथाहि स्वामिनः खेदविनोदः कृतो भवेत् ।

विनायाणां च गुणदीपना कृता स्यात् । अनानामुपपत्तः प्रत्ययः समुत्पादितश्च भवेत् । शिष्याचार्य्यक्रमोऽपि च दर्शितः स्यात् । ननु यथा भगवद्देशनयामवैद्यशयापनयः स्याद्यथा छद्मस्थगणभृद्देशनया कथं भवेदुच्यते श्रुतलेन, यदुक्तं श्रीश्रावश्यमनिर्युक्तौ 'सखाहिंए विपक्षे, साहफ ज वा पुरो जशुच्छिच्छज्जा । तमण अणाइससि, एवआणइ एत छज्जमच्छे ॥१॥' एवं च तस्मिन् गणभृति देशनातो विरते सर्वेऽपि तीर्थपति प्रणम्य जम्भुनिजं निलं स्थानम् ।

तत्र च तीर्थे समुत्पन्नो गोपुरनामा यक्षः स च दक्षिणशुजयोर्वराष्ट्रमालाशाली, वामशुजयोश्च मातुलिंगपाशाभ्यां शोभितः, रत्नरत्नान्तिकरियानो भगवन् पाङ्कजवर्को समभूत् । तत्तीर्थे च चक्रेश्वरी समुत्पन्ना, सा च सुवर्णवर्णयाना वरदेशुधारिचक्रियाश्रिदक्षिणशुजा, श्वेदलक्ष्म्याकुशधरनामररा, भगवत्सेवा विधायिनी श्वासनगुरी समभूत् । एवं तीर्थस्थापनां विधाय विजहार वसुंधरायां महर्षिभिः परिपूतो भगवार्थितस्त्रिदक्षिण्यसमृद्धः ।

तत्र भगवत्तत्कार इमे सहजा अतिशयास्तथाहि भगवतो देहोऽशुतरूपगंधो नीरोगः प्रस्वेदमदविकलश्च, ध्यासस्तु कमलवत् सुगंधः, रुधिराम्बु त्रु गोपयःपूरयत्ने विसृतागिरहिते, आहारनिक्षारविधित्तु न चर्मचक्षुर्गोचरः । एते च वक्ष्यमाणाः बर्मध्यजनिता एरादशालिषयास्तथाहि योजनमानेऽपि क्षेत्रे त्नामरत्नितिर्यकोटयोऽपि समाप्ति, एवमेव च नरसुरतिर्यगभाषासंवादकं योजनमित्येवंप्रव्यापकं च भगवतः, जगत्प्रभोः पृष्ठे च दिनरनिरत्निलंबकं मामंहलं, साधिके च गन्धूतशतद्वैते र्गा ४, वैरे ५, तिदमार्युत्तिरर्पाटऽवर्षे ९, दुमिषि १० स्वपरचक्रभयानि ११ न भवेयुः । एवमेते एवादेशान्तिशयाः बर्मध्यप्रमत्ताः । एतेनविश्रुतिश्च देवनिर्मिता अतिशयास्ते चामी त्रियत्संचारि घर्मचक्रं? चाभरयामलं चरसपादपीठं च कनारत्नमयं सिंहासनम्, आसपत्रप्रितयं च ४

रत्नमयो महेंद्रध्वजः ५ चलनविन्यासे च नवपंकजानि कनकमयानि ६ रजतजातरूपरत्नमयं च प्राकारत्रितयं ७ चतुरूपता ८ चैत्यपादपः ९
 अधोमुखता कंठकानां १० पादपप्रणतिः ११ देवदुंदुभिर्निनादः १२ रपवनानुकूलता १३ प्रदक्षिणता पक्षिणां १४ गंधोदकवृष्टिः १५ पंचवर्णप्रसूनच-
 र्पणं १६ कचरमश्रुकामांकुशाप्रवृद्धिः १७ जघन्यतोऽपि चातुर्निकायिकानाधिक्रोष्टिनिषेधनं १८ ऋत्विद्रियाथानुकूलता १९ । एते दैवतनिर्मिता
 अतिशयाः । एवं चत्वारः महजा अतिशयाः एकादश च कर्मक्षयोत्थाः एकोनविंशतिश्च देवविहिताः एवं सर्वमीलने चतुस्त्रिंशदति-
 शया भवेयुः । एवं चतुस्त्रिंशद्भिरतिशयैः स शोभितः पंचत्रिंशन्मितवचनगुणरंजितदिविजदनुजमनुजनिवहः कादंविन्येव स्वयमर्देश-
 नया भव्यजनमनःकाननेषु स्थाने स्थाने धर्मर्मवीजं वृद्धिं प्रापयन् श्रीपुंडरीगणभृत्प्रभृतिमहाशुनिनिकरपरिकरितः स्वस्तरुसुरभीसुर-
 कुंभादिवत्सर्वजनमनःसमीहितवितरणप्रवणः श्रीमान् युगादिदेवाधिदेवश्चामीकरतामरसनवके पदविन्यासं कुर्वन् नानादेशान् पात्रपांचकार
 त्रैलोक्यसारभूतः ।

श्रीऋषभसेनमुख्यानगारसुरसालशोभितो भगवान् । नंदनवनवद् भूयान् , भवसंभवतापहृद् दृषभः ॥ १ ॥

इति श्रीमत्तपागच्छालंकारहारभट्टारकघटाकोटीरहीश्रीसोमजयसूरिशिष्यशिरोमणिश्रीइंद्रनंदिसूरिराज-
 विनेयाणुसिद्धान्तसारसंकलिते श्रीदर्शनरत्नरत्नाकरग्रंथे श्रीऋषभदेशनाभिधानायां तृतीयलहर्ष्या-
 मांतरतपस्तीर्थस्थापनावर्णननामा सप्तमस्तरंगः संपूर्णः, तत्संपूर्णतायां च संपूर्णभूता श्रीऋषभदेशनाभिधाना तृतीयलहरी ।

दशार्नेरत्नरत्नकरः

तुरीयलहरीया प्रथमस्तरङ्गः ।

यदीयाहिषेवावशावेष मन्त्रे, धुरांणयविद्धि ययो सौरयेय । स नामेवतीर्थचरः प्राणमाजा, मकारण्यनिस्तारकः श्रेयसे स्तारु ॥१॥
तं श्रीश्यामलीर्षेयसि प्रणिपत्य श्रीमति दर्शनात्नारत्नाराप्रंवे तुरीयलहरी प्रारम्यते ।

तत्र तुरीयलहरीया श्रीमद्युगादिदेवाधिदेवस्य देवना दोर्षस्थापना-स्वरूपपुष्यणितं, अस्यां तु तत्पुत्रभारतपट्टल्लडसाधनप्रभृति-
तन्निवृत्तिगमनपर्यन्तस्वरूपवर्णयते । तथाहि—

श्रीमान् भरतमर्षीयैः प्रथमजिनपतेः पंचमानचोधमहिमानं त्रिषाप चक्ररत्नमदिमपृते विनीतांतरीवित्त्वर्त्मना सपरिजनाः
प्रपयाशापुषयालाप् । तत्र च मत्तः स चक्ररत्नं नमश्चक्रे आलोकमात्रेऽपि, यतः क्षत्रियाः शस्त्रं परस्यैवतमिष पशुमन्यते । तदनु
लोमहस्तकेन तदशमार्जनं त्रिर्भाष्य पयित्रवारिभिः प्रथालने च निर्माष्य गोदीर्षपन्दनसुरभिद्धसुमर्गधर्षणवसनविभूषणादिभिस्तदचर्चनं
चकार । तदनु चक्ररत्नस्य पुरतोऽष्टमंगलाऽऽलितुर्न पंचवर्णप्रद्वन्धवरं धूयत्क्षेपं च चकार । तदनु तत्रत्रिःप्रदक्षिणीकृत्य सप्तःपदा-
न्यपमृत्युय वामे जातुमाकुर्व्य दक्षिणं च दितौ विन्यस्य चक्ररत्नं नमश्चकार । तदनु वैत्रैव कुनायासथत्री चक्ररत्नस्याद्यान्दि-
वामहामर्दं व्यथाव् प्रमोदमेदुरमनोवृत्तिः । पौरवनेनापि महद्वर्था चक्ररत्नार्चोमाह्वयके, यतो रुपासुगाः प्रजा भोग्युः ।

एष च चक्ररत्नदण्डित्वर्त्मना दिग्ज्यपं त्रिधितुर्भारतपूषतिमंगलस्नानकृते स्नानागारमगान् महद्वयो । तत्र त्रिभूषणानि

विमुच्य स्नानोचितवसनं परिधाय प्राचीमुखो रत्नमयसिंहासने स न्यपदत् । तत्र च सहस्रपाकादिगुग्धितैलैरभ्यक्तो रोमत्वग्मांसा-
स्थिसुखाभिश्चतुर्विधाभिः संवाहनाभिर्मर्दनीयनरैर्मर्दितदेहः कनकमणिमयकंकणधारिवारवनिताभिः सुरभिषवित्रांबुभिः कारितस्नपनो दिव्य-
विलेपनैर्विलिप्तसकलांगस्तिलकगुग्गुडकुंडलहारकेयूरदिभिरलंकारैरलंचकार श्रीभरतनरपतिनिजतनुम् । तदनु वारवधूभिश्चामराभ्यां वीज-
मानः करधृतकनककुंभोपशोभितश्चेतातपन्नछत्रधरेण पृष्ठोऽयुगम्यमानः स समालोहैरावतमंगजानुकारि-करिरत्नं षोडशयक्षसहस्रैः
परिधृतः स च मत्तमंतंगजो मदजलैरकालवर्षं चकार गजितरवं कुर्वाणः । तदा च वंदिजनैश्चक्रे युगपज्जययारावः दुंदुभिश्च ताल्यमानो
दशदिगुखानि नादेन तदा पूरयांचकार, अन्यान्यपि तूर्याणि तदा ताडितानि गगनांगणं शब्दाद्धैतमयं कुर्वाणानि वादित्रिकैः । एवं
गजगजित-हयहेपित-सुभद्रसिंहनाद-रथचीत्कारानानाऽऽतोद्यनिनादादिप्रभवशब्देन दशदिगुखानि पूरयन् कुंजररत्नमारूढः प्रौढविभवेन
पूर्वं पूर्वांशां प्रति चचाल विशांपतिः । तदा च तत्सैन्याग्रतो यक्षसहस्राधिष्ठितं चक्ररत्नं चचाल मार्तंडमंडलत्रैजसादीप्यमानम् । तदा
चक्रिणा समं दंडरत्नधरस्तुरगरत्नं समारूढः सुषेणनामा सेनान्यचलत् । तथा शान्तिक-कर्मणि निष्णात-पुगोहितरत्नं संचारिसत्र-
शालासमान-सकलसार्वभौमसैन्योचितधान्यपूरकक्रौडुम्बिकरत्नम्, सद्यः सार्वभौमोचितसौधादिविधायि वर्द्धिकरत्नम्, समुत्पन्नप्रयोजन-
द्वादशयोजनविस्तारि द्विहस्तमितचर्मरत्नम्, ध्वातविध्वंसनक्षममणि काकिणीरत्नम्, खड्गरत्नानि सार्वभौमेन समं चेलुः । एवं
चतुरङ्गचमूपरिवृतथक्रवर्तो चक्रप्रदश्यमानमार्गः सर्वदिगज्जयस्र्चकानुकूलानिलशकुनवर्द्धितोत्साहः प्रयाणमकरोत् । एवं च योजनमानं
मार्गमतिक्रम्य चक्ररत्ने स्थिते चक्रिसैन्यमपि स्थितं तत्र वर्द्धिकरत्नकृतावासम् । एवं च चक्ररत्नस्थित्यनुसारेण जने योजनमानं
प्रवृत्तिमगमत ।

एव चक्ररत्नदशिताध्वना योजनमानैः प्रयाणैः प्राप यागापगया दक्षिणकूलं कतिपयदिनेभारतमार्गैर्भौममैत्र्यम् । मार्गं च
 सर्वत्र तदा सेनानीरत्न दृढरत्नेन विपसा भूमि समा चरार सैन्यसुख्यंचारकृते । तत्र मंदाग्निनीषुलिनं विपुलमपि वर्द्धकिरत्नकृताषा-
 सपट्टदृश्यादिभिः स्रष्टं समभूत् । तत्र च सैन्ये विनीतानगर्यामिव चत्तराणि त्रित्राणि विपनिधेण्यथ समभूवन् । तत्र च संप्राप्य-
 माणसर्वर्यां नानाविधपट्टदुट्टीकृताशस्त्राः स्वसौधेष्विव स्थितमात्मनं मन्यमानाः सैन्या नामंस्त बटवध्लेष्ठमनागपि । एवं चाहोरात्रे
 समतीते प्रभाते पुनरपि चक्ररत्न योजनमेरयगमत् । तदनुगं चक्रिसैन्यमपि । एवं योजनमानैः प्रयाणैर्दिने दिने गच्छेच्चक्रदक्षितमार्ग-
 धक्री मागधतीर्थसमीप समाजगाम । तत्र च पूर्वोदधितटे घक्री शिबिरनिवेश वारयामास । तदा च वर्द्धकिरत्नेन चक्रिणः सरत्सैन्य-
 रत्न च कृते निर्निता आवासाः, एका च पौषधशाला चक्रिणीपधकृते । तदा च चक्ररत्नी मत्तमलयजस्त्रं धादुसीर्यं पौषधकृते पौषधशालां
 विदेश । तत्र च संदृष्टदं संस्तारयो त्रिमुक्ताभरणमालाविलेपनन्यापारो प्रकृतती धीतरत्नद्वितयचारी मागधतीर्थपतिदेवं मनसि चिंतयन्
 कृताष्टमः प्रंपदे पौषधं सर्वदूरितीपथम् । अष्टमे च पूर्णे पौषधं पारयित्वा पौषधशालया निर्ययौ चक्री स्नानमंडपं च ययौ । तत्र च
 स्नानं विधाय कृतबलिदमं पत्ताशस्त्रिमहितं नानाविधशस्त्रगणसंपूर्णधट्टाट्टकारवधिरितदिरंगतरं परन्तो गिरध्वज्ययोपशोभितं जंगमनगोपमं
 रथधरमारोह भरतनरपति । तदा च नृपमनोमाधेरेचा द्युतो रत्निमचारत्नमात्रसंज्ञयाऽचालयद्रथ्यगो । एवं रथधरमाहूतः द्युत्तथत्तु-
 रंगया सेनयानुगम्यमानमार्गो नृपतिः प्राथोनिधिसमीपं समावगाम । तत्रागत्य रथेन जानुदग्धजलमवगाहयामास सागरस्य । तत्र च
 गत्वा धनुषि ज्यां प्रगुणीकृत्य टंगारस्त्रमपरोत् । तदन्विकुशेराकृष्य बहिरंगमुत्परोत् च नागासुरवैन्तेयकुमारादिदेवैरधिष्ठितं निजना-
 मारितं वाचनमयं सायकं विद्विन्यामागेपितमारणन्तिमाकृष्य मागधतीर्थपतिदेवं प्रति क्षुभोच भारतमार्गैर्भौमः । तदनु स शिलीमुखः

प्रोद्गामर्षप्रभं वरं मुखरितदंशदिग्मुखः क्षणादेव द्वादशयोजनान्यतिक्रम्य मागधतीर्थसदस्यपतत् सभाशोभमादधानः । तस्मिन्नकांड-
 विद्युद्दंड इव कांडे निपतिते कोपाटोपपूरितचित्तः स्वदक्षिणपाणिनाऽयुधमाददानो वामहस्तेन निजासनं ताडयन् मागधतीर्थपतिरिवमवो-
 चत् । अहो कोऽयमप्राश्रितप्रार्थकः फणिपतेर्मणिमादातुमिच्छति । तथा वैनतेयपत्रैरवतंसं कृतांतमहिषेण पानीयमानयितुमैरावतरदैस्ताडं-
 यो मां कोपयति पत्रिक्षेपेण पादघातेनैव सुखसुप्तं केसरिणं तदपनयानि संप्रत्येव वज्रोवासुरपतेस्तस्याहंकारमित्युदीर्य रयादेव मागध-
 तीर्थपतिदेवः सिंहासनादुत्तस्थौ कोशात् कृपाणदंडमाकृष्य तत्कम्पनपरः । तत्परिवारोऽपि कोपाटोपपरः समुत्तस्थौ सकलोऽपि ।
 तदा च केचिद्देवा वियति खड्गदंडं द्योतयामासुः, केचिच्चकुंतोल्लानं चल्कुः, केचिच्च परशूनाददिरे, केचित् सुहरान्, केचित्-शूलान्,
 केचिद्देवानुदक्षियन्, केचित् पाणितलाघातं चक्रुः, केचिच्च सिंहनादं, केचिद् याहि याहीत्यूचुः, केचिच्च तिष्ठ तिष्ठेति, एवं
 विचित्रचेष्टापरे परिकरे संजाते सति तदमात्यः सम्यग्मार्गणं निरूपयामास । निरूपयैश्च तस्मिन् शिलीमुखे मंत्री वर्णनालोकयामासेति ।
 'यदि युष्माकं साम्राज्येन सौख्येन च कार्यं तदोपायनमादाय पर्युपास्ति कुरुध्वम्, एवमादिशति त्रिशुवनपतेः श्रीऋषभस्य ह्यनुभरत-
 नामा प्रथमः सार्वभौमः ।' एवंविधान्यक्षराणि वाचयित्वा मंत्री मार्गणं स्वामिनो दर्शयामास, दर्शयित्वा चैवमवोचत् । भोः ! भो !
 सर्वे देवा मा मुधा कोपाटोपं कुरुध्वम् । यतो भरतक्षेत्रे भरतनामा प्रथमः सार्वभौमः समुत्पन्नः । स च दंडं याचते निजाज्ञांगीकार-
 कारणपुरस्सरम् । असौ चालंध्यशासनः । कदाचिदग्निर्न दहेत्, कदाचित् पवनोऽपि स्थैर्यं भजेत्, कदाचिन्मेरुमहीधरोऽपि कंपेत,
 कदाचिदंभोधिरपि शोपं यायात्तथापि न कदाचित् केनचिज्जीयते चक्रथतुल्यलः । तत्कोपं संहृत्य स्वस्थीभवंतु सर्वे । एवं पर्यदम-
 नुशास्य मंत्री मागधतीर्थपतेये विज्ञपयामास 'स्वामिन्नानारत्नाद्युपायनमादाय पादावधार्यतां श्रीभरतभूपतिपर्युपास्तिकृते' इत्यमात्येनोक्ते

सत्री टननाभृत श्रीमागधनीर्यनिर्मस्तभृषतिसमीपं समाजगाम सपरिरः । तत्र चाग्रहस्य प्रणतिं विधाय विज्ञापयामसिर्षं 'स्वामिभ्यश्च
 ता महापुण्यैर्दृष्टोऽमि । तद्गतनमस्य दिने धन्यं यत्र त्व नयनामृतार्शी दृश्यते । यथा धीश्रम्यमतीर्यषति. प्रथमस्तीर्यरस्तथा त्वं प्रथमः
 मार्गभीमो रिजपमे । को भवत प्रतिमन्त्र नृपीपेतेरि । मम तु प्रमादपरतत्रस्य कृत्यज्ञापनाय मायसः प्रेषितास्तत्रभवद्विर्भरत्रिः प्रसाद-
 मायाय तदतः परं सरतामाजा महाभीर्येषामिसमीली विषास्ये । भवत्रिः प्रेष्य इव मागधतीर्थे स्थापितः सर्वदैव भरदारजावशवदः
 स्यास्यामि । हरिदे मागधतीर्थमहं मदीयथ सर्वपरिच्छदः सर्वमिदं भरदीयमित्पुदीर्यं गं चविनामारितं मार्गणं मागधतीर्थपयःदुडले
 शोदीरं च चक्रिजे हीरयामास मागधतीर्थेऽथः । सर्वभीमेनापि म सन्मानितो निसञ्जिताथ गतः स्वस्थानम्, सार्वभीमोऽपि रथं पश्यात्
 पालपिरत्रा यपी निजमैन्ये । तत्र च रयादवतीर्यं स्नान रियाय निदधे विधिरदष्टमसक्तपारणं, पाणकं च त्रिधाप महदर्थो मागध-
 तीर्थपविमुवननमुदिरपाऽष्टाद्विरामहं कारयामास वसुमतीषतिः ।

मरुते च यचाल यत्रएत्न प्रागुत् रियति दक्षिणस्था विदि भरदारतीर्थं प्रति तद्गुणः समैन्यधकत्रार्थेपि । एवं यमा-
 तुर्ग चक्रिमैन्यं प्रमेण प्रापदक्षिणामोषितीरं योजनमानैः प्रयाणैः । तत्र यध्राले स्थिते चक्रवर्त्येपि तस्थी बद्धैरिर्लन्वित्तिलचक्रिचक्रि-
 मेनोषितारामः । तत्र च वीरयशलायां द्याष्टमत्वा परदागदेवं चित्ते विधाय तस्थी तदेराग्रपत्ताः । तदन्यष्टमाने प्राणुश्रयभरमारुघ
 यपी भाववृषन्दिर्दक्षिणामोनिधी अलुदञ्जलं यान्त् । तत्र च श्राहयागुयिषेप मिधिरं वरदामदेरं प्रति । म च पन्नेगेगत्रिजयो-
 पाणः धुणादेर द्वादशुयोनान्यत्रिम्य न्यपत्तु भरदारमेवमदमि । तं च निषत्तितं निरीस्य रोषारणनपनः क्षेपारमनेनैव शरेण
 हन्मीनि पदन् विहासनादुत्याप अग्राह मार्गेण पणित्ता, गृहीत्वा च तद्दृष्टान्छित्तान्यधराणि वाचपित्वा गलितगर्भः संहृत्तरोपः म

चलित्यामना नियुदेवताऽऽधिमवेदनेन विज्ञाप चक्रिणं सप्राश्रुता समापयौ सार्वभौमातिके । तत्रागत्य विपति स्थिता अयवपेस्थाघा-
 शो र्चनैश्चक्रिणमभिनय तत्र प्रेक्ष्यराक्षसापाहमित्युक्त्वाऽष्टोत्तरं रत्नदुर्ममदहसं रत्नमये मद्रासने रत्नमयान् बाहुरक्षान् कटमान् दिव्यानि
 च वामास्तुपटौ रयामाम । तदनु चक्रमराज्ञा स्वमूर्च्छि विषाय तेन सन्मानिता विसर्जिता ता ययौ स्वकीयागसम् । तदनु चक्री पार-
 णकं कृत्वा नियुदेवीमुदिरयाष्टाद्विबोत्वमं वारयामास ।

तदनु चत्तरत्नप्रदं चित्तत्सर्जनोदस्याच्या दिशा यत्रन् वलिपयदिनैर्भस्मनृपतिर्भरताद्वद्वयसीमाविधायिनं वैताल्यमगं प्राप ।
 मय च दक्षिणन्तिरे संशाचारनिरेधं चकार । तत्र च पौषपद्यालायां कृत्वाष्टमत्पाः पौषपत्रती वैतादयाद्रिकुमारं मनसि चिन्तयंस्तस्यौ
 पत्रमती । तदति च इपितामनः स सुतोऽगभिधानेन प्रथमं सार्वभौमं समायातं विज्ञाप तत्पर्युषास्तिकृते तदतिके समागतोऽत्तरिष्ठ-
 गतो जग जप ष्यनि दुर्नन् सवतः त्रेप्योऽस्मीत्युदित्वा नानाविधानि रत्नानि नानाविधानि भूषणानि नानाविधानि देवदृष्याणि च
 शीक्यायाम सार्वभौमाय । तत्र सुराश्रुतीकृतं सर्वमादाय बहुमानपूर्वमालाप्य स विसर्जितस्वदनु वारणकं कृत्वा तं सुरसुदिरयाष्टा-
 द्धिग्रामदं वारितवार्धनी ।

तदनु चलिते चरत्ले तदनुगधत्रमती तमिस्तं गुहायाप । ता च तमिस्तोतिकं सैन्यं निरेषयामाम । तत्र च वर्द्धमित्कल-
 निर्मितपौषपत्रने पौषपत्री उन्नाष्टमत्पाः कृत्वात्सुरं चेतमि चिन्तयामाम चक्रवती । अष्टमते च चलित्वातनः स सुधाग्रजः प्रयुक्ता-
 वनिर्भरेदनयक्रयत्तिनमायातं विज्ञाप ममापयौ तत्संनिधाने ममागत्स्य च विज्ञप्तान् 'स्वामिं स्त्वमिस्त्राणुहाडारपाल इव भवतोऽस्मी'त्यु-
 दीर्यं प्रणविपुरस्सरं मीरल्लोचिनं त्रिलरचतुर्दशमलकास्मिधं तदृचिन्तुगुममाला देवदृष्याणि च विधाणयामाम । सार्वभौमेनापि

तत्सर्वमादाय स प्रसादमालाप्य विसर्जितः स सुरः स्वस्थानमगमत् । तदनु चक्रपाणिना पारणकं कृत्वा कारितोऽष्टाह्निकामहस्तं सुरमुद्दिश्य ।

तदनु सुपेणनामानं सेनास्वामिनमाकार्यं कथयामास चक्री यत् समुद्रसिधुवैताढ्यासीमानं दक्षिणं सिधुनिष्कृतं च चर्मरत्नेन सिधुसरितमुत्तीर्य साधय' इति चक्रिणा निगदिते बुद्धिनिधिस्तेजस्वी सेनापतिः सकलम्लेच्छभायानिपुणः सर्वलक्षणलक्षितः सुरसहस्राधिष्ठिततनुः सार्वभौमादेशशिरस्यारोप्य गतः स्वसौधं तदनुसामंतादीनादिदेश म्लेच्छदेशसाधनोद्यतस्तत् प्रयाणकृते संज्ञीभूतेषु च तेषु स्नातः कृतबलिकर्मा निर्मितकौतुकमंगलप्रायश्चित्तः कंठे रत्नमयग्रैवेयकं दधानाश्विहृपञ्जाङ्घ्रितललाटपट्टः संवर्षिततनुः समात्तनानाविधायुधो गणनायकदंडनायकसार्थपतिदूतसंधिपालादिभिः परिदृतः कुंजररत्नमारोह सेनापतिदिवस्पतिरिवैरावतम् । तदा च मस्तके त्रियमाणञ्चेतातपत्रः सितवरचामराभ्यां वीज्यमानः समं सार्वभौमार्द्धसेनया कतिचित्प्रयाणैर्ययौ सिधुश्रोतस्विनीतीरे । तत्र गमनादनु यद् द्वादशयोजनानि विस्तरति, यत्र च कौटुंबिकरत्नेनोप्तानि धान्यानि दिनात्यये निष्पद्यन्ते यच्च सरित्सागरादिनीरतारणक्षमं तच्चर्मरत्नं चमूपतिः स्वहस्तस्पर्शेन विस्तारयामास सिधुसरिजले । तत्र च सकलसैन्यं निवेश्य पद्येव चर्मरत्नेन सिधुशैवल्लिनीयुत्तीर्य सिधुदाक्षिणनिष्कृतस्थितान् शश्वरवर्षसिंहकालमुख्यवनप्रभृतीन् म्लेच्छान् लीलयैव साधयामास । अन्या अपि वैताड्यनगोपत्यकास्थितानानाविधा म्लेच्छजातीर्विजित्य कंसंथजनपदावनिं निखिलां च समाक्रम्य तस्य समभ्रूमौ स्कंधावारनिवेशं चकार चमूस्वामी । तदा च तत्र स्थितस्य चमूपतेः केचित् स्वर्णोत्करमुपायनं चक्रुः, केचिन् माणिक्यनिकरं, केचिदकालजलदग्जितरवकारिवारणगणान्, केचिच्च पंचगतिकरणचतुरतुरगप्रवरान्, केचिच्चलदचलतुलाधरवरथनिवहान्, केचिन् मणिगणं, केचित् मौक्तिकप्रकरं, केचिन्मुकुटकुंडल-

वैश्वरकारादेर्द्वारांऽऽलीयमैत्रेयेषुकादिमणिमुवर्षमयनानाप्रकारालंकारान् केचिचीनांशुषुगद्गुशुगदिनानाविधवसननिवहान् , अन्यदपि
 यत्तत्र सारभूतं तनसमै चमूस्वामिने दौग्यामासुस्ते भूमिपत्तयः दौन्यत्वा च ते विज्ञपयामासुरेवं यदद्यप्रभृतिभवदाज्ञावशंवदतया स्या-
 स्यामः स्वीपरसीयजनपदेषु । सेनापतिरपि तावन्नरपतीन् मत्वारपूर्वं विखर्जीयित्वा प्रागवत् सिंधुसरित्तुत्तोर्यं ययी चक्रिणोऽतिके गत्रा च
 स्वेच्छमहोपतिनामृतीवृत्तमतंगजाधादिसत्वे चक्रिणोऽप्ये दौन्यमासा । चक्रिणापि स सन्मानितो गतः स्वावासम् ।

अथ च यन्त्री वनिचिदिनानि तत्र तस्यावशेष्यायामिव समार्थिना, अन्यदा भारतभूपतिः सैन्यपतिमाकार्यादिद्वान् यत्
 'द्री तमिस्रागुहायाः पपाटद्वयमुद्रपाटय' इति नृपतिदत्तादेशं मौलिमिष मौली विधाय सैन्यपतिः कृतस्नानः सितपरिधानः स्नानमंड-
 फार्थिगत्य कनकमयं धूपदहनं हस्ते यूहोत्वा तमिस्राढारमात्रगाम । तत्र चालोकमात्रे प्रणामं विधायामाऽष्टाद्विमहं चकार, गुहाढारस्य
 पुरलोऽयंईस्वदुर्लैराल्लिलेउ चाष्टमंगलीम् । तदनु सेनापतिः मत्पाटपदान्यपयुत्य दंवरत्नेन गुहाकपाटद्वयं ताडयामास बल्लतरम् ।
 षदा च सङ्कतडिति रिषानं तद्वत्पाटयमुद्रपाटिनं कृतमालत्रिदशेन । एवं विधाय रिधेषुशिरोरत्नं स सेनापतिर्विज्ञपयामाम भूवा-
 सरं भारतं तद्वत्पाटोद्घातम् । तदनु परिरत्नमास्त्रं भारतभूपतिः हेम्येन समं समापयो तमिस्रागुहायाम् । तागत्य यस्मिन्मस्त्वके
 निरेदिशे नोत्पद्यते जातुचित्तुरनरतिर्यग्निमिता उपमर्गाः, यद्दुःखांधकारदिष्वसि, यन्महिम्ना शस्त्रामयभृतयो न प्रभवति सर्व-
 संचरादिवाश्रमेदानां, यच्च यवसहस्रसमधिष्टितं, यच्च सहस्रमवशेषोभरगासुरं, तच्चतुरंगुलापतं पृथुत्वेऽगुलद्वयप्रमाणं मणिरत्नं
 हस्तिरत्नदक्षिणदुंभस्यले विनिरेय; चतुरंगचमूपरिशुतयत्रदशितभागेण गुहाढारं विवेश विद्यांपतिर्भरतः । तत्र च प्रविष्टेन नृपेणाष्ट-
 तुमर्षप्रमाणं पड्डुलं द्वादशभ्रमेणं समकलं मानोन्मानप्रमाणपुष्कमष्टर्षिकं चतुरंगुलं यवसहस्राधिष्टितं द्वादशयोजनस्थितंधरारनिवा-

रणसधिकरणीसंस्थानसंस्थितं मार्चंडमंडलवत् प्रकाशकारकं काकिणीरत्नमादाय गौमूत्रिकाऽऽकारेण गुहाया उभयोः पार्श्वयोः पंचधनुः-
 श्रतायामान्यैकैक्योजनमुद्योत्तविधायकानि योजनानि मंडलान्यालेखितानि तेन काकिणीरत्नेन । तानि च सर्वसंख्ययेकोनपंचाशत्संख्यान्य-
 भूवन् । यावज्जीवति सार्वभौमस्तावदऽपिहिता तिष्ठति कंदरा, मंडलान्यपि सततोदितमार्तंडमंडलवद्युद्योतकानि तिष्ठन्ति । एवं काकिणी-
 रत्नकृतमंडलैरुद्योतिता तमिस्रा समभवत्तदा गतान्वर्या । तदा च मंडलोद्योतेन सुखं चरता चक्रिचतुरंगसैन्येन कर्करादिभिः खिलोऽपि
 निखिलो गुहामार्गः सुखातिक्रम्यः समभूत् । एवं गजगजितहयहेपितूर्यनिर्घोषादिशब्दैः प्रच्छिन्दो ध्वनिशतसहस्राणि कुर्वाणं सार्वभौम-
 सैन्यं समासत्तमिस्रागुहाया मध्यभागम् । तत्र चोन्मग्नानिमग्नानामधेये द्वे श्रोतस्त्रिन्यौ; तत्रोन्मग्नानां पाषाणोऽपि तरत्पलावुकुल-
 वत्, निमग्नानां तु प्रस्तरवचुंशीफलमपि निमज्जति । इमे उभे अपि तटिन्यौ तमिस्रायाः प्राच्यभिचरंतरभूर्य सागरमध्यभागमाप्नुतः ।
 तयोश्च वर्द्धकिरत्नेन तत्कालमेव पद्या 'बद्धा' सुखातिक्रम्या सा हस्तवत्समतला वज्रनिष्पादितेव दृढतरा समभूत् । तया च पद्यया
 चक्रिसैन्यं सुखेन ते शैत्रलिन्यावतिक्रम्य समायातं तमिस्राया उदीचीने द्वारे । तदा च तद्द्वारस्थिते वज्रमये ऋषाटे स्वयमेवोद्घुष्टिते ।
 तदा च प्रथमतया निर्ययौ कंदरायाश्चक्रं केसरिवद् विभीषणम् । तत्पृष्ठे च तद्दुयायी चक्रवर्ती तत्पृष्ठतश्च चतुरंगा चमूः । एवं पंचा-
 शद्दुयोजनायामां तां तमिस्रां गुहां सुखेन समतिक्रम्योदीचीनं भरताद्भ्रं जेतुं विवेश विशंपतिः । तत्र च विपुलवाहनशयनासननिकेतन-
 परिजनाः प्रभूतधनधान्यसंचयाः प्रभूतरजतजातरूपाः प्रायः केनाप्यनिर्मितपराभूतयः प्रचंडकोदंडाङ्कलाप्रदलितप्रयत्नप्रत्यार्थेसायाः
 सर्पा इव प्रसर्पद्दर्पाः परिवसंति स्म नानाविधजातयो म्लेच्छदृष्टयः । तत्र च वैनेतेय इवोरगजातीस्ताः किरातजातीः परजेतुं प्रयुक्ते सन्ति
 भरतभूपतौ तेषामनिष्टदूचकाः समभूयन्नेवंविधा महोत्पातास्तथाहि तदा तज्जनपदमही समं महीरूहोद्यानभवनादिभिः प्रचक्षीं प्रकामं

गन्मन प्ररूपं दुर्याणा प्राणवल्लभेर श्रावणेन मृगमासिष्टा । तदा च समजापंत दिशांदाहाः पुरोभासितद्वनितानितांतविरहमहाद्रुतचहदाहा-
 भिव्यंजकाः । तदा च पभृशुः सषां अपि दिशो मलिनाना अभिव्यंजयंत्य इर भाविनी कत्वांतामलीमसास्पताम् । तदा च समंतत-
 स्वरेणेषु विजयंषिरे दुरांतास्त्रदयितापुरःसंभवि विरहमहानि.धाससमीरणसंब्रवाः । तदा च नियतो निपेतुः समंतादुचराः सूचयंत्य
 इव माचिनं तदंगेषु भारतभूषविमेनापनिमुपेणहस्ततः शस्त्रपातपातम् । तथा कभूषधिवर्षतच्छनपस्तेषां भीतिहंतमः सुपेणसेनापतिचतुर्ज्या-
 टंगरारवोरपमपामिव्यंजकाः । एवमनेम्यप्रारोत्पतौश्चित्तुरीपूते सति विरातजातिनिदरे द्वादशयोजनविस्तारिचमूपरिवरितः धीमरत-
 भूपतिः ममापतपञ्जनपदेसु ।

अथ च इन्द्रमिमिश्रितमजपरज्जगतज्ञातरूपरालापसमयनानापुथनिवहस्रवटीमवचेजोभरमासुरं नभोगणं दुरवाणं प्रचलदौलानु-
 शारिचरिनिचलजनितारालललित-श्रुतिजनकगर्जास्रवदपदेपितसुभद्रसिंहनादनानातर्पेनिनादोरथमहारेण दशदिगमुद्रानि मूढराणि कुर्वाणं
 चलदुमास्त्रदुमंहलनिभेत पुरश्चोण चक्ररत्नेन दुरालोकीपं धीमरतमार्बधैमसमागतं निरीस्य ते म्लेच्छाशुद्रपुः । तदा च ते प्रोषा-
 प्मातंचेतोयुसवः परस्परमालोचयानासुः । कोऽप्यमप्रार्थितप्रार्थको दुरंतलयणः प्रधीणपुण्यचतुर्दंष्ट्रीतन्मा समायातिस्मास्मदेशेषु निज-
 चलमनालौच्य । तदागच्छंतंभैवेनं निवारयामः प्रयममेवोदुगच्छंतमिव व्याधिम् । इति ते परस्परमालोच्य स्वीप-स्वीपं चतुरंगचमू-
 पकं मञ्जापामासुः । तदा च ते सर्वमित्तचर्मणाः शिरस्त्राणच्छाशिराखाणा नाणेदनिमित्तोदराणाः प्रचलयाद्बलविहितचाद्रुगुगलयाणाः
 स्वजंयारद्यणष्ट्रे प्रगुणीचतमन्त्रणा कंगीच्छत्रजालिकाः मञ्जीच्छत्राक्तितुंतयतन्त्रीतीरमुद्रतत्वारिपरशुप्रभृतिनानाप्रकारप्रहरणाः । केचिद्
 वरिपमास्ताः, केचित्तुरगवरास्ताः, केचिदुरायवामपिस्ताः, केचन कस्यदाहनाः, केचन जिषिमपिस्ताः, केचन

पत्तिरूपा; प्रथार्थतिस्म किराताः कोपाभिमानाभिनिवेशवशीकृतस्वांतवृत्तयः श्रीभरतभूपतिवाहिनीहृतिहृत्नेये । तदा च ते नियन्त्रमागताः
 प्रथमप्रावृण्यवारिवाहा इव वारिधाराभिदशघोरणीभिरभितो वर्षयामासुः सार्वभौमाग्रसेनोपरिधात् । तदा च कुंताकुंति खड्गालङ्घि
 केशाकेशि संग्रामः समभूद् भरताग्रसेनया समं म्लेच्छनाम् । एवं च युद्धे जायमाने मग्नप्राये संजाते सति भरतस्याग्रमेन्ये सुयेणनामा
 सेनास्वामी किरातक्रियमाणं निजसेनापरामर्षं निरोक्ष्य रोषारुणनयनो वनेतय इव द्विजिह्वीस्त्रान् किरातात्राग्रयितुं संवर्म्मयांबभूव ।
 तदा चांगीकृतकञ्चोऽशीत्यंगुलोत्सेधे नवनवत्यंगुलविशालमद्योत्तराग्रतांगुलायतं द्वात्रिंशदंगुलोत्सेधनिरतरोन्नतशीर्षं विस्तीर्णशृष्टिभागं
 नवनीतार्धतूलुपलोमधारिणं द्वादशावर्चशीभितप्रशस्तलघुणलङ्घितं तारुपालं कृतं शुक्रपिच्छसदृक्कृत्रिं सादिचेतोनुगामिगतिगामिनं
 कनकरत्नमयनिगालविराजितं मधुरच्चनिविधायिकंचनमणिप्रय किंकिणोनिहरपरिकरितं पंचवर्णमणिमिश्रितजातरूपमयाभरणभूषितं कनक-
 मयभोजभ्राजितभालस्यलं क्रोमलनिर्मलतमथालच्यजनावतंसं पंचगतिकृतथमप वनचोगिलित्तरचेगं हेलयैव योजनगनमितशैत्रोन्नयनेऽप्य-
 जातथमं जंबालजलमहास्यलशैलादिदुर्गभागोचारणनिपुणं किंचन्महीलम्बनलनतया वियतीव संचरतं पंक्त्यामोदविजनिःशालं कमलापीडा-
 ल्यं तुरगवरमारोह ससुद्धसत्पुलचप्ररोहाकिनतनुः सुयेणनामा सेनापतिः । एवमश्वरत्नं समालम्ब्य चमूपतिः कृपाणरत्नं पाणी चकर
 तच्च कीदृशं पंचाशदंगुलदीर्घं षोडशंगुलशृथुलमद्रांगुलवाद्बन्धं कंचनरत्नमयत्सरुचिराजितं शोशादाकृष्टं तीक्ष्णधारं सर्ववैरिभ्रंक्षारक्षरजं
 वेन च खड्गरत्नेन सबद्ध इव पंचाननः स चमूस्वामी तुरंगमरत्नाधिकृद्बधतुरंगचमूपरिवेष्टितः कृतांतरसनोपमं कृपाणरत्नं चरे ग्रामयन्
 शृगपतिरिव शृगपूर्य प्रत्ययिधलं प्रणाशयन् प्रचक्रमे संग्रामम् । तदा चमूपतिवागमितासो रिषवः केचिन्नश जीवग्राहं, केचिजोवनकृते
 बन्देन्यु तृणग्रहणं व्यथुः, केचिद् वाजिनं केचिद् गजं केचित्वाशुभानि त्यजंतिस्म पलायमानाः । एवं सेनापतिनिर्दितासु किराताः

मधुत्वयोजनान्यपमृत्प पराशरमालोचन्यामाणु, आलोचं च त्रिषाप ययुस्ते मिथुमहास्रोतस्विनां तस्याथ सैरने विरतानिरसंस्तारका-
 त्रिमर्षिप तं तेषूपरिष्टाः ह्याष्टयत्पसो मेघयुवान् स्वकुलेदेवाक्रामकुमारान् मनसि निर्माप । अथ चाष्टयत्पःप्राते कंषितासनास्ते
 नागाभारान्नत्रागजालान् म्लेच्छजनतोयातीक्षिरीस्य प्रोचुर्नभस्तलस्थिताः 'किं निमित्तमस्मत्-स्मृति-निर्मिता युग्माभिः ।' तदा ते विर-
 चित्तजलन्यः सरसियोरिय तेरा देशानां पुरतः प्रोचुस्तं मालकृतं केनापि प्रागुक्तपूर्वमात्मीयपाभयम् । उषत्या चोचिरे यथैप पधा-
 क्षिरत्ने तथा पूर्वं पृथ्ण । एवं तैरक्तास्ते प्रोचुर्नागकुमाराः 'अपं आत्माभियः सार्वभौमो देवैर्दानैरिष्यजेयो मंत्रतंत्रशस्त्रत्रिषत्रिपथरवै-
 धानवैपादिभिस्पर्यणीयस्तयापि युष्मदुपयोधैर्ननुष्यपर्गापिष्पाम' इत्युक्त्वा ते निरोद्धुस्तदनु ते चल्दंजनाचलनिभान्यथाणि त्रिहु-
 र्धयामाणुः सार्वभौमसैन्योवरितः । तदनु ते गजान्तरदयस्फोटकरं गजितरतं कुराणा अंशप्रदीपनमिधातरतविपुञ्जसात्कार त्रिदधाना
 सुचलप्रमाणपाराभिराचरन्मुः प्रगपितुम् । तदा च तेन जलदंजलेनार्यमाजे सति महीकले घोरांधकारेण च्छन्ने सति सर्वतो मार्सेड-
 मंडलोपोने तां प्रदृष्टामरिष्टदृष्टिं निरीह्य नाकपरः सार्वभौमस्य कल्त्रोपसूत्रनिवाणाय निजदक्षिणपाणिना चर्मरत्नं पस्पर्श । तदा च
 पदपथलिरष्टदं तयर्मरत्नं द्वादशयोजनानि श्वासमगमत् । तत्र च चर्मरत्ने विनियोजितसर्वसैन्यः स सार्वभौमः पौशनित्रिष्ट इगोभोधी
 तज्जलमसूरे श्मौ । एवमप्यस्तत्रजलोपमर्गे चर्मरत्नेन विनिवारिते सत्पुपरितनत्रिगाराणाय नयनचक्षिसहस्रमित्तरनम द्वालामपरिवलितं
 धनप्रंषिगरहितजालरूपमपदद्वपरिमंठितमणिग्रंचनमयपत्रवणत्रुंविजिगीनिरपरिकरितं द्वाीठातपजलदंजलापुसूत्रनिवाणप्रवर्ण । यद्य-
 मरस्यापिद्विजमातपयारणत्नं दक्षिणरत्नेनाष्टदृष्टं मालथकवली । तदपि द्वादशयोजनविस्तारयमवच्यर्च्यरत्नरत् । एवं तेनोपरितन-
 जलोपमर्गे वारिते सति निरस्यमर्गमभूत् मस्तदलम् । इत्थ च प्वांतविष्यसन्नच्छे दिने निशयाच्च तमोपगमक्षमं मणिरत्नरत्नमातप-

वारणदंडोपरि निवेशयामास महीवासधः । एवं जलधूपोरितरदंडप्रतिरूपतामगमत्तच्छरत्नचर्मसंपुटम् । ततप्रभृति प्रवृत्ता जने ब्रह्मांड-
 कल्पना प्रसिद्धिः । अथ च चर्मरत्ने कौटुंबिकरत्नेन दिनमुखे उत्तानि धान्यानि निरपद्यंत संध्यासमये । एवं प्रभातसमयोप्ताः कूर्ममांडी-
 त्रपुपीत्रालंकीप्रभृतयः शाकभेदाः सायं समजायंत । एवं प्रातरुत्साश्चूतदलीप्रभृतयो द्रुमाः फलंतिस्म संध्याकाले । एवं सद्यः संपन्न-
 धान्यफलशाकादिसमास्वादनसमानंदितो जनो नगरांतः स्थित इव सुखेन तिष्ठन्न मनागमस्त सैन्यश्रमम् । एवं सपरिवारः सार्व-
 भौमश्चर्मरत्नछत्ररत्नमध्यवर्ती लीलयैवातिवाहयामास सप्ताहोरात्राणि । तथापि तादृग्विधानेकवारिधरवृष्टिं वीक्ष्य चिंतयामास चक्रवर्ती
 केऽमी मसोपसर्गमेवविधं कर्तुं प्रवृत्ताः संति पापात्मानः । इमं च सार्वभौममनोभावं विज्ञाय सर्वदा सन्निधानवर्तिनः सेवक्यक्षाः
 सजीकृतोपासंडा अधिज्यीकृतधनुषो रोपारुणेत्राः प्रादुर्भूय नागकुमारात् प्रत्येवमृचुः 'अरे किमिदमनुचितं दुष्कर्मसमारब्धमात्मानर्थ-
 कृते, यतोऽयं श्रीभरतः प्रथमश्चक्रवर्ती त्रिभुवनेऽप्यजेयस्तदेतद्विषया या युष्माकमभिभवेच्छा सा वृषभस्य विषाणाभ्यां देवदंतिनं
 हंतुमिच्छा । तदथापि चेद् युस्माकं स्वतनुविषया सौख्येच्छा तदैतत् सर्वं संहृत्य जीवग्राहं नष्टा यातु नो चेत्तदास्मदायुर्धैर्युष्मद्देहस्य
 नितांतातिः संभविनी ।' इत्युक्तिसमनंतरं भीतिभीतचित्तास्ते नागकुमाराः कुहकवत् संहृत्य तत् सर्वं जलदपटलं गताः किरातांतिके गत्वा
 च कथयामासुर्दुःउपायनानि समादाय सार्वभौमं स्वामितया प्रपद्यध्वम् ।' इति तैरुक्तास्ते म्लेच्छा अंधकोरेऽप्युद्योतकरं रत्ननिकरं
 प्राशृतकृते सजीचक्रुः । केचिदकालेऽपि जलदगजितध्वनिविधायकं प्रक्षरन्मदजलसमाद्राकृतभृतलं भद्रहस्तिनिवहं, केचित्सर्वलक्षण-
 लक्षितं पवनवेगजयिनं तुरगनिकरं, केचिच्चजातरूपोत्करं, केचिच्च चंद्रकांतसूर्यकांतादिमणिगणं, केचिज्जाति-निर्मला-
 मलकप्रमाणसुक्ताफलकलापं, केचिच्च देवदूष्यानुकरिदूष्यग्रकरं, केचिच्च नानारत्नकरं वितसुक्ताग्रालंबं, केचिच्च ध्वांतविध्वंसकनानारत्न-

सचिवशशिष्टरूपमंडलतुलाधारिमहासज्जन्तमपकुडले, केचिच्च विचित्रमणिरत्नरत्नमानशंभनमयाद्भेदे, केचिच्च नानामाक्तिलिखितं कटिध्वज्रम्, एवं मञ्जीकृतनानाप्रकाराभृतास्ते विराटाः श्रीभारतभूपतिं नत्वा समानीतान्युपापनीकृत्य विक्षययामासुः शिरसि घटितांबलिशुकुटाः 'जय जीव चिरं नंदं सेवन् जन्तुजन्तितानन्द भवानेव नः स्वामी । भवन्तं विहायास्मज्जनपदप्राकारप्रतिमस्य वैताड्यपर्वतस्य प्रतोलोद्धारमुद्घोषाद्यदिर्तुः ३ः शतपलाः स्यात् । भवन्तु विमुच्य वस्यैवं लिष्टिति नीरोपरि नमस्तले कमलानिवासश्मलमिव सत्कलदलम् । एवं देवपतिरिवा-
 लेपो मराभज्ञातोऽधुनादस्माप्यिस्तेनमस्मदोयमज्ञानकृणापराधं धमस्व क्षमानिधे ! अतः परं वर्यं भवदाज्ञावद्यंभवतया स्यास्यामः' इति वैनिश्चयः श्रीभारतभूपतिस्त्वाभिश्चाज्ञावद्यवर्तिनो निधाय विसर्जयामास सत्वारपुरस्तरम् । यतः प्रणतिपर्यंत एव भवति कोपो महात्म-
 नाम् । वदन्तु नरदेवाङ्गया हुपेयतामा सेनास्वामी वैताड्यभूयस्त्वज्जगसागरकृतसीमानं सिधुमिथोस्तरनिम्बुटं साधयामास ।

अथ च सार्वभौमः पंचविधवैषयिष्युखोपसृक्तिकमयं समयमस्तिवाहयिञ्जार्पणसंगत्याऽन्यार्पणस्यार्थप्रायान् दूर्वाणिस्तत्र तस्यौ चिरेण । अन्यदा च चक्ररत्नं यत्नागारतो विनिर्गत्य पूर्णयेन शस्त्रितं धुद्रद्विमन्महीधराभिद्युतं तदनुयायी समं हैन्येन सार्वभौ-
 मोऽपि श्रतस्यौ तदभिद्युतम् । एवं प्राग्बद्ध योजनमानैः प्रयाणैः श्रतिदिने गच्छन् धुद्रद्विमन्महीधरेर्दाक्षिणं नितंषमगमच्चक्रवर्ती । तत्र च नगरदेवदारुमूर्त्नादिकारस्त्रनिम्नसमाक्षिणे कंठारे स्वध्याधारनिवेशं कारयामास महीधारावः । तत्र च धुद्रद्विमन्महीधरसुरं समादिश्य महीधरिरेण तपो ध्यायाद्यदते वरप्रवररथमारुह ययौ श्रीमान् महीधरो द्विमन्महीधरसन्निधाने । तत्र च गत्वा च रयशीर्षेण त्रिस्तं ताड-
 पित्वा वैशाखस्थानस्थितः स्वनामचिह्नितं विशेषं धरं द्विमन्महीधराय दुसुमत्पारचत्विजमञ्जनाञ्जयेवाणमलापरः श्रीचक्रधरः । ए च मार्गण्यो गगनांगणे द्वास्तुतिर्योजनानि गत्वा न्यपतत्सणाममासीनस्य द्विमन्महीधरस्य पुरातः । तं च निरीक्ष्य स्या रक्तक्षेपणः पाणिना

मार्गणमादाय तद्गतवर्णोश्च वाचयित्वा सद्यः प्रशांतकोपः प्राभृतसमुदयं समादाय तत्रायतो वियति स्थितो जय-जय ध्वनिपूर्वं तं
 शिलीमुखं समर्पयामास महीवासवाय स त्रिदशः । तदनु कल्पसालक्षुसुममालां गोशीर्षं चंदनं नानाविधौषधीः पद्मनदनीरं कनकरत्न-
 मयकटकानंगदान् देवदूष्याणि च विश्राणयामास स सुरो भूपतये । तदनु विज्ञपयामास स महीवासवं 'स्वामिन्नृत्तरदिगंते त्वदाद्युक्त
 इव स्थितोऽस्मि' इति विज्ञपयंतं तं देवं सत्कृत्य भूपतिर्विसर्जयामास । तदनु रथं चालयित्वा ऋषभकूटनगं प्रति चचालाचलास्वामी ।
 तत्र च गत्वा रथशीर्षेण त्रिस्तं ताडयित्वा दक्षिणपाणिना काक्किणीरत्नं समादाया 'स्वसर्षिण्यां तृतीयारकप्रति प्रथमोऽहं भरताभिधानः
 सार्वभौमः' इति सौवाभिधाक्षराणि तत्पूर्वकटकेऽल्लिखद् भरतश्चक्रवर्ती । तदनु व्यावृत्त्य स्वसैन्ये गत्वाऽष्टमभक्तांतपारणमकार्षीच्चक्रधरः ।
 तदनु धुद्रहिमवत्कुमारामरमुद्दिश्याष्टाहिक्राममहामहं कारयामास भूवासवः ।

तदनु नैकसहस्रसंख्यवद्धमुकुटमहीपतिप्रणतिविपयीक्रियमाणचरणयामलश्चतुरशीतिलक्षतरलतरतुरंगमसमनुगम्यमानमार्गश्चतुरशीति-
 सहस्रमचमतंगजजंगममहीधरश्रांतिकारी चलत्सौधतुलाधरचतुरशीतिशतसहस्ररथपरिकरितः पणवतिकोटिपदातिपरिवेष्टितश्चक्ररत्नदशित-
 वर्त्मना वैताड्यनगांतिकमगमन्महीपतिस्तत्र चोचरनितंवे सैन्यनिवेशं विधाप्य नमिषिनमिनामानौ विद्याधरनरपती प्रति शरक्षेपं चकार
 चक्रधरः । तद्दर्शनसमनंतरं च स्यारुणौ विद्यावलसर्षिणौ तौ विद्याधरपरिवृद्धौ परस्परमेवमंत्रयतां 'यदयं भरतवर्षे भरताल्ययः प्रथम-
 सार्वभौमः समुत्पन्नः । स च षट्खंडाणि साधयन् ऋषभकूटगिरौ निजनाम लिखित्वाऽत्र समायातः पर्वतनितंवे सैन्यनिवेशं विधाय
 स्थितः । स च जितकासी सन्नऽस्मत्तोऽपि दंडमादातुमिच्छति, तेन स्वनामांकितवाणक्षेपमसौ व्यधात् । तदेतस्य न दास्यामो वयं
 दंडं विद्यावलशालिनः । किंतु संपरायं करिष्यामः सममनेन' इत्यालोच्य समरसज्जी तौ विद्याधरदलं मेलयित्वा समायातौ शिलोच्चय-

प्रस्यम् । तदा च तयोराज्ञयोर्दृग्दृष्टिणभेषोर्देहश्यामपुराधिषाः स्वेच्छात्रिचितविमानाः स्वदेहाभरणत्रिमानप्रमाभिः सततोदित-
 माण्डमंडलमिर नभस्तलं द्रुगंतं, केचित् गंधसिधुरमास्तदाः, केचित्स्नग्मणिमपरास्तदाः, केचिदश्वत्थानुवारितुरगवरास्तदाः, अमोप-
 दिव्यापुष्पधारिणः, बन्धमयमग्राहविहितदेहश्याणाः, समाजमृन्मिविनिमियापरस्वामिसमीपम् । एवं च मिलिते सति सकलविधाधर-
 इले नानामिहान्दत्तैर्निनाद्विमलादिदिग्निषीक्याणजगजित्वापरेतितादिशब्दैः शब्दाद्वैतमयमिष महोत्तलं दृषोणी समरकेलित्रियप-
 थिहितोत्साहो ती वैतादस्तानुमकः सशुशीर्यं समायातो श्रीभक्तभयतिसमीपम् । तदा च श्रीभक्तः दुरदूतदलमिव तास्मान्मस्तल-
 नागतं विधाधरदलं विपति वीक्षाचमार । अथ च विधाधरनागधी ती नमिनिमो विद्यायलेन त्रिभुवनमपि तृणप्रायं मन्यमानान्पृषतु-
 भैरवं प्रति यथा 'भ्रूया देवतानामपि समाधारंढसमादानं निरमापि तथाऽस्मत्तोऽपि चेवू दंढमादातुमिच्छसि तदा त्रिधेहि युद्धमा-
 यान्यो ममश्' इत्युदित्वा ती प्रहृणो समरठते । तदा च भारतोऽपि ताभ्यां नानीवाभ्यां ज्ञानाविधैर्युद्धैर्युधे । एवं द्वादशसंवत्स-
 राणि विधाय नैऋत्रियान् संपराप्तानिर्जितौ श्रीभरतेन ती विधाधरपत्नी शंजलीभ्य प्रणिपात्पुरस्तर विक्षपयामासुरैर्ष 'स्वामिन् । यद्
 भयता ममं समरेण निजयेच्छास्माकं सा वृत्तस्य केनकिंसेरसदाप्रश्नेच्छा, यतः यो भरतः पण द्रोरो यथा किं महद्दु विपतः,
 किं वा हर्यभ्रमणार्णवनपृदुस्तरं किं वा त्रिधियद्बिहितदुस्तपसाऽस्माभ्यम्', इत्यादिवचनैः धीभरतभूतिमभिन्दय तापृचतुः 'कुलस्वा-
 मिभारिभे यद्भयानापृत्तांतनयनतया त्रिधियैर्युद्धैस्त्वं योचितोऽसि तमश्यापं क्षमस्व धयानिधे । पुरा ऋषमतीर्थेऽपामिव त्र्यदाज्ञां शीपै
 धारपंतौ स्यास्वावः' इति विक्षपयित्वा त्रिनिमिनामा विधाधरस्वामी निज्जंगजतां मुभद्रावनिवारत्न विधाणयामास सार्वभौमाय प्राभृत्ठते ।
 सा च पीठयो वृचीर समचतुरस्राकारधारिणी, रत्नपट्टिजेन ठेकपुंजमयी, महोपधीन सर्वतोपहरा, यथा कामोनिश्रिचिरोज्ज-

शरीरस्पर्शा, कंदर्पकृपाणाञ्जुकारिसरलतरवेणीदंडा, बालशशांक्रसादृश्यधारिभालस्थला नीलोत्पलतुल्यताभृदायततमनयना, स्मरणतूणी-
 राजुसारिनासावंशा, सुपरिमृष्टदर्पणतलुलाभृत्कपोलस्थला, विपमशरवागुरिकजनमनःक्षुरंगबंधननिमित्तप्रगुणीकृतपाशाविवर्कणपाशौ धार-
 यंती, सुपरिकर्मितविद्रुमविभ्रमविधायकाधरद्वैतविभ्रमा, पंक्तिनिहितामौक्तिकोपमानभृदंतपंक्तिधारिणी, अंभोजसौरभ्यगुणविजयिश्वासा,
 निजवदनारविंदनिजितराकाशशांका, मन्मथमहानरेन्द्रविभुवनविजयप्रयाणपांचजन्यौपम्यधारिकंठकंदला, मुणालसुकुमालतातिरस्कारिदो-
 लतासौकुमार्या, जात्यजातरूपशिलातलपृथुलवक्षःस्थला, कनककुंभविभ्रमविधायिणीनोन्नतस्तनयुगला कांचनकलशपिधानीकृतनीरजाजु-
 कारिचूचुका, मदनमहानरपतिक्रीडनदीर्घिकासमाननाभिमंडला, नाभिमहानदप्रसर्पल्लावण्यजलप्रवाहप्रवृद्धितमोहनवल्लीसमानरोमराजी-
 विराजिता, कमलदलकोमलकरचरणतला, करकण्पतरुपल्लवोपमानधरांगुलीनिवहा, रत्नप्रभातिरस्कारिपाणिपादनखद्युतिदीप्तदेहा, अतिकृश-
 तरकटीप्रदेशा, अतिविततनितंगस्थला, मदनसर्वस्वसेवधिभूतस्मरमंदिरकदलीस्तंभविभातिकोमलमांसलोत्थमला, अतिनिगूढं जानुप्रदेशा,
 एणिकाजंथान्यत्कारिकोमलजंघाद्युगला, अतिमृदुतरकूर्म्मोन्नतचलनलिनयामला, कमलदलसमानचलनांगुलीमाला, गतितजितमराला,
 देवदूष्यप्रतिमस्वच्छतमनयनीतार्कलूलुल्यस्पर्शवसनपरिधाना, षोडशविधशृङ्गारतरंगितसौभाग्यगुणातिरेकविभ्राजमाना, किं बहुना प्रद्युम्न-
 महानरेन्द्रप्रत्यक्षराजधानीभूतदेहा, प्रतिप्रतीकप्रेक्षकजननितमनोनयनस्नेहा, एवंविधा सुभद्रा युवतीरत्नं शिरसि त्रियमाणश्चेतातपवारणा
 पाश्वर्यद्वये च वीज्यमानरत्नखचितकांचनमयदंडविभ्राजमानचामरयामला सखीवृन्दपरिवेष्टिता विवाहिता स्वदुहिता विनमिविद्याभृता
 समं भरतेन । तदनु गजतुरगरत्नादिकमदाच्च स भरतभूले निजजामात्रे हर्षप्रकर्षपुलकिततनुः । नमिरपि खेचरपतिर्भरतस्वामिने भरताय
 बहुमूल्यमणिमाणिक्यादिकं दौक्यामास । तदनु सन्मानपुरस्तरं वसुमतीवासवेन विसृष्टौ स्वस्थानं गतौ तौ मानम्लान्या समायात-

भरीगो मुक्तिरूपं तिन्यस्य साधान्पथारमपारणां भावयन्ती सर्वगांगारिः भावानां श्रीरुभस्यामिपादमूले प्रयजिती ।
गार्भोभोऽपि रद्भिरित्तरचितोऽोदरप्रिप्रमादेपु गुम्द्रया समं पंचप्रारारवैषयिकगुरान्पुर्बुजानथकारलप्रदञ्चितायेनेन जाद-

धीनोत्त ममापदत्त मनेन्यः । प्रेक्षा च दीनमुत्तानां जंतुतां सर्वलक्षणविकल्पया इतिस्तथा दृविनीतया इरुपया यनितया समं संयोगाः
स्यात्, मोऽपि महास्नेहेन चक्रिणस्तु यदुगोचरोऽस्त्यापि भयभिन्नदहनः प्राणिनः स्वमनुजजनुः कृतार्थभूतं मन्यन्ते तेन छोरलेन ममं
यत् पंचविधैशपिःशुभोपशुक्तिः स्तेष्वष्टया तन्तूलं प्राग्जन्मनि सिधिरशुचितयोस्तपःसंयमयोरेव व्राम्निर्गर्हं फलं तस्मात् साक्षात्स्वयं-
प्रकारवैर्पियगुणार्थिनाऽपि धर्मोत्तम एव विधेयो यदुक्तं तस्येषु वस्तुषु मजोदरतां गतेषु, रे शिवा । त्वेदगुणयाति किमत्र पूनम् ॥ पुण्यं
कुन्त्य यदि तेषु तत्कहितं वांछा, पुण्डेकिना नदि भवति तस्मादिदकार्थः ॥१॥ पारसायिकं तु तयोः फलमपुनर्मवपदावाप्तिः यदुक्तं
'त्रिणभक्तो गुणशक्तो, तामयगुणभक्तो त्रिजेदि वक्तवो । वागुरगुदाई अणुरंगिवाई १११ (किसिपत्तलं च ॥१॥'

अथ च तत्र सरित्तराजीरे बर्द्धिरत्ननिमित्तदृष्टमैन्वयोश्चितासः इमारामः तेनापति निष्कृत्मापनाय प्रेषयित्वा गुरेतेन
तस्यो । अन्यथा च वीर्यद्वालायां कृत्वाष्टमवशा आद्वीदेयो मन्मि स्मरणगोपरीचरो वरार वागुंधरायथः । अथ चाष्टमप्रति धंपितासना
या शुरी नार्भोभं मामागतमरमयाययिना तत्र समायाता प्राशुताहस्ताः आपस्य च अपवित्रयेत्यादिचरनेर्मरतमभिनय देवी दत्तवती
रत्नमयं विश्रामनदपमद्योतं च रत्नभ्रमरायम् अथवाऽऽनुगमाप्यमौमापमेरधिभूतं श्रीफलं निरीस्य मसुत्यमपदना सा कृत्वाश्चिदि-
गान् विचिपन्ती त्रेमप्रमरमपुष्टमवृत्तार्थमा स्मरएप्रष्टमपदायथादिरिचारा त्रेममन्मनवधनेर्धुंशमस्यर्ध्वं गृध्वीरमणं रमणेच्छ्रया
रत्निमरनमनेषीत् । अथ च मेनाचतिः सरित्त्वरोपरनिष्कृतं माथपित्वा ममापाताः स्वमैन्वे । ॥१॥ च गंगया ममं वैभक्तिपरीषयिह-

सुखोपमुक्तिरतः श्रीभरतः शरतसहस्रमेकवासरमिवातिवाहयामास । वर्षसहस्रातिक्रमे च कथं कथमपि तां प्रतिबोध्यानुज्ञाप्य च चक्र-
 वर्ती चचाल चक्ररत्नानुगः समं सैन्येन खंडपाताभिधानगुहाभिमुखम् । तदंतिके च प्राप्नो वर्द्धकिरत्नविहितावासकृतसेनानिवेशः पौषधा-
 गारे कृतसपौषधाष्टमतपा नाट्यमालनाकिनं मनसि चिंतयामास अष्टमप्रांते च कंषितासनः स सुधाशनः सार्वभौमं समागतमवधिना-
 विज्ञाय तत्रायातः श्रीभरतं नमस्कृत्य नानाविधभूषणान्यर्पयामास प्रतिपन्नसेवकभावः । श्रीभरतोऽपि तं सन्मानगोचरीकृत्य विसर्जया-
 मास । तदनु पारणकं कृत्वाऽष्टाह्निकामहं कारयामास तं सुरसुहृश्य तदनु सेनापतिं प्रति समादिदेश विशांपतिर्यत् त्वं खंडप्रपातगुहा-
 द्वारोद्घाटनं विधेहि इति नृपादिष्टः स सेनापतिर्नाट्यमालं सुरं चित्ते कृत्वा पौषधागारे सपौषधमष्टमं व्यधादष्टमांते च स्नातः कृतवलि-
 कर्मा निर्मितकौतुकमंगलप्रायश्चित्सः स्वल्पमहाभूष्यालंकारालंकृततनुः प्रधाननेपथ्यपरिधानः पाणिपरिगृहीतधूपदहनः खंडप्रपातातिके
 समागमचमूपतिः । आलोकमात्रे च नमस्कृतिपूर्वं पूजयामास तत्कपाटे आलिलेख चाष्टमंगलानि । तदनु सप्ताष्टपदान्यपसृत्य दंडरत्नं
 कपाटोद्घाटनाय समादाय तेन कपाटद्वैतमाजधान सेनापतिः, आहतं च तदुद्घाटितं नाट्यमालनाकिना । तदनु दक्षिणकुंभे मणिरत्नं
 निवेश्य कुंजररत्नाधिरूढः सेनया समं विवेश विशामीशस्तां गुहाम् । तदनु ध्वांतविध्वंसनकृते काकिणीरत्नेन प्राग्वन्मंडलान्यालिख-
 श्चचाल सवलो गुहांतः उन्मग्नानिमग्ने च नद्यौ वर्द्धकिरत्नविहितपथे हैलयैव लंघयित्वा गुहायां दक्षिणद्वारे स्वयमुद्घटिते सति निर्जगाम
 तस्या नरपतिर्दिनपतिरिवाभ्रसंततेः ।

तदनु जाह्नव्याः पथिमे रोधसि स्कंधावारनिवेशं विधाय निधीनुद्दिश्य पौषधावासे सपौषधमष्टमं व्यधान् महीपतिः अष्टमप्रांते
 च प्रत्येकं यक्षसहस्राधिष्ठितास्ते नवनिधयः समभ्ययुस्ततस्वरूपं च स्थानांगतद्वृत्त्याद्यनुसारेण लिलयते । तथाहि 'नेसप्ये १ पंडुअए२,

विन्नाए ३ मन्वरयण ममहपउमे ६ । काले अ ६ महकाले अ ७ माणवगट महाविहीसले ९ ॥१॥ नेत्तपम्पि निवेत्ता, मामागरमगरपडणाय च ।
 दोणमुहमंडाणं मथाराणं गिहाणं च ॥२॥ इह निधानतत्तायस्सेवयोरभेदविषया नैमपे देवस्तास्मिन् सति तत इत्यर्थः । निवेशाः स्या-
 नानि अभिनवग्रामादीनामिति; अथवा चक्रवर्तिराज्योपयोगिव्याणि सर्वाप्यपि नवसु निधिष्वतरंति नगनिधानतया व्यग्रहित्यंत
 रत्यर्थः । तत्र ग्रामादीनामभिनवानां पुरातनानां च संति ये निवेशा निवेशानिप्यते नैसर्पनिषी वरंते, नैसर्व्यनिधितया व्यग्रहित्यंत
 रति भावः । एषमेतदपि निधानभावना विधेया । तत्र भावो जनपदप्रापलोकाधिष्ठितः, आमारो यत्र सन्निधौ लक्षणाद्युत्पद्यते, न करो
 यत्रास्तित्तरार एतन्न द्विधा जलपक्वन्नं त्यलपक्वन्नं च, शोणमुलं बलपयस्यलपयसमन्वितं, मरुत्सर्द्धवृत्तीपयोजनांतर्प्रांमरहितं, स्कंधात्तार-
 ष्टरनिवेशो गृहं, नक्तं च शब्दादापणानां च निवेशानि १ ।

'गमिअस्म य लीयानं, माणुग्माणत्स अं एमाणं च । पत्तत्त य वीमाण, उप्पत्ती पंडुए भणिआ ॥२॥' गणितस्य दीनारादि-
 पूगाफलादिलक्षणस्य चक्रस्य व्यवहितसंबंधः स च दर्शयिष्यते, तथा गौतमां सरपाटररणदीनां प्रबंधानां, मानं सेतिमादि तद्-
 विषयं यत्तदपि मानमेव धान्यादि मेयमिति भावः; उन्मानं तुलाक्यादि तद्विषयं यत्तदप्युन्मानं एतद्गुडादि धरिममित्यर्थः, त्व् पांडुके
 भणितमिति । तथा धान्यस्य श्रीघादेवीजानां च तद्विदेशोपाणास्तुत्पत्तिश्च या सा पांडुके शोद्धमन्विचिविषया तद्व्यापार्यमित्तिभावो
 भणितोक्ता जिनादिमिति ॥२॥

मत्था आहारान्निही, पुरिसानं का य महित्ताणं । आत्थण हत्थीणं, विगल्लान्निहिम्मि सा यणिआ ॥३॥ इयं गाहा सुगमा ३ ।
 . रपणां तन्नरपणम्मि, पउत्तपराणं पक्कवटीणं - १ उप्पज्जंति गणिदिआणं पंचिदधाणं च ॥४॥ रत्तान्येपेद्वियाणि चक्रादीनि

सप्त, पंचद्रियाणि सेनापत्यादीनि सप्त उत्पद्यन्ते भवन्ति यानि चक्रवर्तिनस्तानि सर्वाणि सर्वरत्ने सर्वरत्ननामनिधौ दृष्टव्यानीति भावः ४ ।
 चक्रासिद्धजट्टा, आउहसालाङ्ग हुन्ति चत्वारि । चम्ममणिकानिनिहीसिरिगेहे चक्किणो हुन्ति ॥५॥ सेणावङ्गाहावङ्गपुरोहिओ वड्डई अ
 निअनयरे । थीरयणं रायकुले, वेअड्डुतलि अ करितुरया ॥६॥

वर्थाणं उत्पत्ती निष्फत्ती चैव सव्वभत्तीणं । रंगण य धोआण य, (धाडण य इति प्रशास्त्रांतरे) सव्वा एआ महापउमे ॥७॥ वस्त्राणां
 वाससां योत्पत्तिः सामन्यतो या च विशेषतो निष्पत्तिः सिद्धिः, सर्वभक्तीनां सर्ववस्त्रप्रकाराणां सर्वा वा भक्तयः प्रकारा येषां तानि तथा,
 तेषां किं भूतानां वस्त्राणामित्याह रंग्याणां रंगवतां रक्तानामित्यर्थः, धाव्यानां सिद्धस्वरूपाणां सर्वेषां महापद्मे महापद्मनिधिविषया ७ ।

काले कालज्ञाणं, भवपुराणं च तिसु वि वात्सेसु । सिप्पसयं कम्माणि अ, तिसि पयाए हिअकराङ्गं ॥८॥ काले कालनाम्नि निधौ
 कालस्य शुभाशुभरूपस्य ज्ञानं वर्तते, ततो जायत इत्यर्थः किं भूतमित्याह भाविवस्तुविषयं भव्यं पुरातनं वस्तुविषयं पुराणं च शब्दाद्
 वर्तमानवस्तुविषयं वर्तमानं अनागतं वर्षत्रयविषयमतीतमपि वर्षत्रितयविषयं, तथा शिल्पशतं कालनिधौ वर्तते, शिल्पस्य शतभेदता
 तु घट१लोह२चित्र३वस्त्र४नापितिशिल्पानां५ प्रत्येकं विशतिभेदत्वात् । तथा कर्माणि च कृषिवाणिज्यादीनि कालनिधाविति प्रक्रम
 एतानि त्रीणि कालज्ञानशिल्पकर्माणि प्रजाया लोकस्य हितकराणि निर्वाहादिहेतुतया ८ ।

लोहस्स य उत्पत्ती, होइ महाकालि आयराणं च । रूपस्स सुवणस्स य, मणिमुत्तिअसिलफ्लवालाणं ॥९॥ लोहस्य चोत्पत्ति-
 र्भहाकाले निधौ वर्तते, तथा आकराणां लोहादिसत्त्वानाम् एवं रूप्यादीनामुत्पत्तिः क्षेत्रे रूप्यसुवर्णे प्रतीते, मणयस्तु चंद्रकांतादिकाः
 मुक्ता मौक्तिकानि शिलाः स्फटिकादिकाः प्रवालानि विद्रुमाणि ९ ।

जोहानं लप्यन्ती, आवरणार्णं च पहरणाणं च । मन्त्रा वि तुदनीर्नि माणवने दइनीर्नि अ ॥१०॥ योधानां क्षुरपुलाणां या ममुत्पत्ति-
 राचरणानां सन्नाहानां प्रहरणानां च कृपाणादीनां सा युदनीतिव व्यूहचन्नादिलक्षणा माणवके निधी निधिनार्यके वा भवति ततः
 प्रवर्तते इति भावः । दंडेनोपलक्षिता नीतिदंडेनोतिथि सामादि-चतुर्भेदाष्ट एवोक्तमात्रस्यके सेसा उ दंडनीर्नि माणवगनिहीओ हुंति
 भरहस्म १० ।

नद्विहीनाटयविहि, कवस्तस चजव्विहस्त निष्कती । तंले महानिहिम्मि अ तुडिकंगणं च त वेत्ति ॥११॥ नाढ्यं नृत्यं तद-
 विधिस्वररणप्रकारः, नाटकं चरितानुसारि नाट्यलक्षणोपेतं तद्विधिय, इह परदये दंडः । तथा बाव्यस्य चतुर्विधस्य धर्मार्थकाममोह-
 लक्षणपुस्त्यार्थप्रतिषेधप्रंयस्य अस्य वा संस्कृताकृतापभ्रंशसंकीर्णमापानिबद्धस्य अथवा समविपमास्टेसमबद्धवृत्ततया गद्यतया वेति
 इत्येतिः प्रमरः शंले महानिधी भवति । तथा तूर्यगर्णां च मृदंगदीनां सर्वेषामिति ११ ।

चक्रपुण्ड्राणा, महुंलेटा य नव य विकल्पे । चारु दीहा ममृसतत्रिआ अण्वीर सुहे ॥१२॥ चक्रेष्यसु प्रतिष्ठानं प्रतिष्ठाऽन
 स्थानं येषां ते तथा, अथी योदनान्युत्सेध उच्छ्रयो येषां ते तथा नव योजनानीति गम्यते विष्कंभे विस्तारे इति शेषः, द्वादशयोजनानि
 दीर्घाः मंत्रूपा संस्थानसंस्थिता जाह्वय्या गंगाया मुहे मवतीति १२ ।

वेस्तुलिग्रमणिकयादा कनगमया विविहरकणपट्टिपुथा । सतिपूरचक्रकस्त्रणअणुसमवयणोवक्त्तोआ ॥ १३ ॥ वैदूर्यमणिमयानि
 क्पाटानि येषु ते तथा, शशिश्चक्राकाराणि लक्षणानि चिह्नानि येषु ते तथा प्राकृतत्वलासलोपः, अलुरूपा समाऽपिमा ददनोपपत्ति-
 श्रांसपट्टना येषां ते तथा १३ ।

पल्लवं वमटिईआ, निहिसरिसनामा य तत्थ खलु देवा । जेसि ते आवासा, अक्किच्चाआहिवच्चाःय ॥ १४ ॥ आवासा
 आश्रयाः आधिपत्याद्याऽधिपत्यनिमित्तमक्रेयाः, नाधिपत्यं क्रयेण लभ्यमिति भावः १४ । एवं नवनिधिषु निजायत्तां यातेषु श्रीभरतो
 भरतपतिः पारणं विधाय निधीनुद्दिश्याष्टाहकामहं कारयामास । अथ च नृपतिप्रदत्तादेशः सेनापतिः सरिद्धवराद् दक्षिणनिःकुटं हेलयैव
 वशीकृत्य समाययौ श्रीभरतांतिके ।

एवं निजाज्ञावशंवदीकृतपटुखंडः श्रीवसुधाखंडलस्तत्र तस्यौ कियंतमपि समयम् । अथाऽन्येद्युर्विष्णुपदस्थितं चक्ररत्नमयो-
 ध्याभिमुखमचलचदा चक्रवर्त्यपि कृतस्नानः कृतवलिक्रमां निर्मितकौतुकमंगलैः प्रायश्चित्तः प्रधानेनेपथ्यविराजमानः कुंजरत्नं समा-
 रूढौ नवनिधिविष्टुद्धकोशः प्रत्यक्षलक्षैश्चतुर्दशरत्नैः समन्वितः सुरसुन्दरीविभ्रमकारिकिंचिन्नूनचतुष्पटिसहस्रमितकुरंगनयनानयनकान्त-
 स्तद्धृदिगुणितवारवधूसंसेव्यमानः किंचिदूनद्वात्रिशतसहस्रवद्धमुकुटमेदिनीपतिसमनुगम्यमानश्चतुरशीतिलक्षमितमत्तमत्तंगजतुरगरथपरि-
 वेष्टितः पणवतिपदातिक्रोष्टिपरिकरितः सैन्यसंचारसमुद्भूतरजोभरैर्भास्वत्तेजोऽपि धूसरतां प्रापयन् वने वने किरातविधीयमानकरिङ्कुंभसमु-
 द्भूतमुक्ताफलादिप्राभृतः पुरे पुरे तत्तत्पुरपतिक्रियमाणमणिमौक्तिकाद्युपायनः सरःकूपवापीप्रभृतीन् शोषं नयन् धनधान्यादिभिः प्रसोद-
 मेदुरान्निजनपदान् सौम्यदृशा पश्यन् प्रथमप्रयाणदिवसतः समतीतेषु षष्टिवर्षसहस्रेषु विनीतांतिकं समागमत् प्रथमसार्वभौमः ॥
 तस्याथ नातिदूरे नात्यंतिके खंधावारनिवेशं कारयामास महीवासवः । तदनु राजधानीं चित्ते विधाय निरुपसर्गतानिमित्तमष्टमत्तपथकार-
 पौषधागारे । अष्टमते च पारणं विधाययोष्याराजधानीमविशद् विशांपतिः । तदा च चक्रवर्त्तिप्रवेशमहप्रस्तात्रे पौरजना स्थाने स्थाने
 तोरणानि प्रगुणीचक्रुः । तथा कुंकुमांभश्छटासेकं विरचयामासुस्ते प्रत्ययनम् । तथा कनकमयस्तंभेषु मंचरचनां चक्रुस्ते प्रतिमंचं च

निरूपयामासुस्ते रत्नभाजननोरुषानि । तथा मौक्तिकरत्नरत्नरविलोचनचपं वक्ष्युस्ते प्रतिमंचं तेषु च मंचेषु नानातोयनिनाद-
 पुरस्सरं नरा नार्यश्च गार्थंतिस्म मधुरस्वरं गीतानि । तथा हृदेषु कनकदधानं मणिमुक्तारचूलान् लक्षयामासुस्ते । तथा हृदोपरितन-
 भूभागपद्मपंचवर्णपद्मद्वयमपत्रैज्यंतोमिश्रतुष्ययपयं स्थगितातपं चक्रुस्ते । तथा प्रतिमदनं प्रतिहृदं च यशस्वर्दमपत्रेषुपरिर्मक्तिरस्यस्तिभ-
 रत्नानां रचयामासुस्ते । तथा स्थाने स्थाने मुख्योद्परिष्विततृष्यष्टीभिः कृत्वातुसंपोगतो दंडलमानतनुशोदाभिर्मधमधायमानमभूत्तदा
 समग्रमपि नगरम् । एवं प्रथमसार्वभौमसमृद्धिविलोचनार्थमिदं महोत्सवमागतस्य स्वर्लोकेस्य तुलां प्राप्तायां तस्यां नगर्यां गजरात्नाधि-
 रुदः श्रीपंचपरिधिप्रमाणश्वेतातपमारणः पार्थोमये च मणिसनसुत्रिचन्द्रद्वयाराम्यां वीज्यमानस्तेजोभरमाहुरदेवदृष्यमानमानसूस्मम-
 वसनैः शोभमानः शंभनमणीमयांगुलीयनकुंडलकेयूरहारकटिपूशार्दिनानागिधाभरणनिआजमानधतुरंगपचमूपरिपुतो वैतालिनैर्विधीपमान-
 जपत्रयारावधारणगणोद्गीर्यमानगुणश्रामः पणवषांचजन्यमेरीनेत्रीस्वरनापिस्मदिवापमाननानाविधातोयध्वनिममाप्यंमाणसुवनाभ्यंतः
 द्यनैः द्यनैः कुंजररत्नं त्रेरपन् प्रचत्वाचलापतिनिजनिज्जनामिसुतं । तदा ॥ पिरदागतवशाद्यसमृद्धिसमेतश्रीसार्धभौमविलोचनकुटे
 समापन्नश्रामादितोऽपि समापयी वनः प्रभूतः । एवं बहूजनममथापमिलितेन विस्रोर्णोऽपि तत्रगरीमार्गः समभूतोवसंस्रष्टः । तदा
 च प्रमोदमेदुराः रेधिधराशक्तिं निरीक्ष्य वर्णयन्तिस्म सुहस्य ह्य, केचिष वीज्यन्तिस्म वसन्ताञ्जलेन, केचिष श्रणमंतिस्म, केचिष
 निरं जय जीव नदीत्यादिपं ददन्तिस्म । तदा च प्रतिमंचं देवविमानेष्विदं सुसुरीभिर्नरनारोभिः संगीतचक्रा शिचियते स्म । मंचाग्रस्थि-
 ताथ कुंरंगेना अद्यतुद्वेषं वर्षुरारात्रिकं च कुर्वन्तिस्म । वायन कुलयोपिलो मुक्ताभिः स्यात्समाप्यं सार्धभौमं बद्धार्पयन्ति स्म । एव
 प्रमोदमेदुरजनेन स्थाने स्थाने निधीपमानांदनपूजनमन्मानः पार्श्वेदये वदमचमत्तपत्रं सञ्जीकृतलोराणं क्वचिन् मौक्तिकनिशेणेण क्वचिद्

घनसारचूर्णेन क्वचिच्छंद्रकांतमणिभिर्निर्मितस्वस्तिकं वद्धदुक्कुलादिनानाविधपताकं क्वचित् घनसारसैः क्वचित् कुसुमरसैः क्वचिच्च मदकल-
मदजलैर्विहितसेवनं सप्तभूमिपरिमंडितं निजावासं समासदत्तं सार्वभौमः प्रभृतमहेन । तदा च वेत्रिदत्तपाणिः कुंजररत्नादवततार चक्रवर्ती,
अवतीर्य च स्वाधिष्ठायकान् षोडशसहस्रयथान् पूजनपूर्वं विसर्जयामास । तथा किञ्चिद्द्वान्त्रिशन्तृपतिसहस्राणि तथा सेनास्वामिनं
वर्द्धकिरत्नं कौंडुविकरत्नं च विसर्जयामास । तथाऽष्टादशश्रेणिप्रश्रेणीदुर्गे पालकान् सार्थवाहादांश्च विसर्जयामास ।

तदनु सुभद्राप्रभृतिक्लिञ्चिद्द्वान्त्रिशत्सहस्रमितनृपतितनयाभिस्तावन्मिताभिश्च जनपदप्रधानकन्याभिर्द्वात्रिंशत्पात्रैर्द्वात्रिंशत्सहस्र-
मितैर्नटैश्च परिदृतः कनकमणीभिर्निर्मितान्तर्नैत्रोत्सवं सौधवरं विवेश विशांपतिः । तत्र च प्राचीमुखे सिंहासने निविश्य काश्चन क्रियाः कृत्वा
चक्री स्नानागारं जगाम । तत्र च स्नानं निर्माय सममात्मीयपरिवारेण सरसाहाराभ्यवहारं चकार । तदनु क्रियंतमपि समयं संगीतनृत्य-
रसनमग्नौ निर्गमयामास महीवासवो निजावासे वासव इव निजरतिनिकेतने । अन्यदा च नृपमास्थानमासीनं देवनरा विज्ञपयामासुरेवं
य 'तत्रभवद्भिर्भवद्भिः पटुखंडसाधनं निरमायि तेन भवतां महाराज्याभिर्पेकमहं वयं कुर्महे' इति तैरुक्तः सार्वभौमस्तान् प्रत्यूचे 'यथारुचि
कुरुष्वम्' इति तेनानुज्ञातास्ते सुरनराः प्रमोदभरनिर्भराः समभूवन् । तदा च चक्रिपर्युपासकास्ते नाकिनो नगर्यां बहिः शुद्धभूभागे
सुधर्मसमाविभ्रमविधायिनं नगोत्तुंगं दिव्यं मंडपं निरचयामासुरीशानदिग्भागे । तदनु पद्मनदादिनदेभ्यो गंगासिन्धुप्रभृतिशैवलिनी-
नायतो मागधवरदामादितीर्थेभ्यश्च तोयमृत्तिकादि गृह्णतिस्म । तथा शुद्धहिमवदादिभ्यश्च तुवरौपध्याद्यानयतिस्म । तैश्च तोयमृत्तिकातुव-
रौपध्यादिभ्यो रत्नकलशान् पूरयामासुः सुराः सार्वभौमसेवकाः ।

अथ च चक्रीषौपधसदने सपौषधसदने सपौषधसदने व्यधाद् ; यतः साम्राज्यं तपःसंयमाभ्यामेवासं ताभ्यामेव स्थैर्यं भजेत, यथास्नेहादेव

दीपः प्रजापते त्वप्रक्षेपेण निरं क्रिष्टि । अष्टमति च यौष्यं शारयित्वा सांतःपुरनाटवादिपरिवारथक्रधरस्तं दिव्यमर्ह्यं जगाम निज-
 स्यामनिजिताट्पंडः । तत्र च प्राक्तः स सिद्धासनं स्नानपीठं प्रदक्षिणीचक्रात् वसुधराधिपतिः, प्रदक्षिणीकृत्य च पूर्वसोपानपद्धत्या
 स्नानपीठममाहरोह मोहमहामरीपरिवाराजपानीसयानं मानवपतिः सांतःपुरस्तत्र च प्राचीशूरे रत्नसिंहासने निपसाद् सप्रसादः सर्वकले
 मनुजपतिः । मिचिदूनद्वात्रिदाल्यहक्षमेदनीपतयोऽप्याह्लुक्तस्मिन् सुरनिरचिते स्नानपीठे उदीच्यसोपानापानेन । ते च चक्रिणो नास्तिदूरे
 नात्याममे भूयदेसे ललाटपट्टविरचितोज्ज्वलपुत्राः शुभकृष्णभ्राम्नेषु तस्युः । स्या चमूस्वामी गृहपरितलं पुरोहितालं घटधारत्नं
 धेष्टिमार्यशाहप्रभृतयोऽपि दाक्षिणमोपानपंस्त्याऽऽरुः स्नानपीठे । ते च सर्वेऽपि योजितांगलयः स्वरोचितेव्यासनेषु तस्युः । एवं
 मिलिते सति सरुजजनममृदये ते देवाः स्वाधिरिदैवै क्रियैश्च स्यःश्रुतिः पंजपिधानै रत्नह्लैश्चक्रिणः पट्टलंघसाभ्राज्याभियेकं चक्रुः ।
 तदनु स्वामात्रिहर्गपोदशुष्पोदशपुष्पोदशपुष्परिष्टिरिष्टैर्युंत्वांचनमणोमयादिभिः ईशसहसैः विचिदूनद्वात्रिदाल्यह्लुक्तस्मिन् घटधारत्नं
 साम्राज्याभियेकं अभियेकं च कृत्वा योजितांगलयो जपविजयस्यैत्सादिवचोभिर्वट्टारिपयामासुः सारंमौमं । तदनु सेनापतिभ्रैष्टिसार्यपति-
 प्रभृतयोऽपि चक्रुरभियेकम् । तदनु नवनीतार्जुनतुल्यस्पर्शया गंधरापाय्या गात्राणि मार्जयापायासुस्तार्वभौमस्य । तदनंतरं सरसगोशीर्ष-
 रंजनद्रवैशुधिलेपयामासुश्चक्रिणः । तदनु दिपस्पतिवितीर्णश्रीयुगादिदेवधिदेवसत्कं दृष्टं स्थापयामासुः सुपर्वाणः श्रीमहात्पुपतिशीर्षे ।
 तदनु महीपतेः ह्यर्षांतयटिते । त्र मिश्रे देवदूषकासो परिखापयामासुस्ते चक्रिणः । तथा ते सार्वभौमस्य धरणयोः कनकमणीमये
 हुडले वंटांदले च हारादृंहारादोन् प्रमरदामोदरपूरितदिगंतदापनिशरं च ।

एवं प्रत्यक्षकल्पयुध इर विभ्राजमानः समहीनेता सौवादेःगर्भबदनान् प्रत्येवगादिदेश यद् यूपे कुंजरायरे समारुस्य सयाका-

भ्यंतरां विनीतां नगरीमकरामदंडकुंदंडामभटप्रवेशामशुल्कां स्थाने स्थाने प्रारब्धसंगीतनृत्यां द्वादशशसंवत्सरान् यावत् कुल्लत । तैश्च
 तथा कृते नृपतिः सिंहासनादुत्थाय तैर्नैव पथोत्तार स्नानपीठान् समं परिकरेण उत्तीर्य च ययौ निजावासं महद्दर्या । तत्र च गत्वा
 स्नानं निर्मायाष्टमभक्तांतपारणं चकार नराधिपः पांयूप्रतिमाहारैः । अथ च द्वादशवार्षिकेऽभिषेकमहामहे संजाते सति स्नातः कृत-
 बलिक्रमां कृतकौतुकमंगलप्रायश्चित्त आस्थानसभामागत्य षोडशसहस्रसंख्यान् यक्षान् स विज्यमास । ततश्च प्रासादवरमारूढः पंचप्रकार-
 वैषयिकसुखोपशुक्तिपरः सुखमयं समयं निर्गमयामास । तस्य च श्रीभरतभूपतेः शस्त्रागारे चक्ररत्नछत्रासिंदरत्नान्येकैद्वियाणि सम-
 जायंत, काकीणीचर्ममणिरत्नानि तु श्रीगृहे, सेनापतिगृहपतिपुरोहितवर्द्धकिरत्नानि तु निजनगर्यां, गजतुरगरत्ने तु वैताल्यशैलमूले,
 वनितारत्नं तूदग्विद्याधरश्रेण्याम् । एवं तस्य चतुर्दशरत्नानि समभूवन्नवनिधयश्च श्रीगृहे एतानि च प्रत्येकं यक्षसहस्राधिष्ठितानीति
 त्रयोविंशतियक्षसहस्राणि द्वे चक्रिकायाधिष्ठायके यक्षसहस्रे एवं पंचविंशतियक्षसहस्राणि तस्य सर्वदासन्निधानवतीनि समभूवन् ।
 सुरसुंदर्य इव प्रत्यक्षतया मर्त्यलोकमवतीर्णाः कुरंगनयनाः किंचिन्नूचतुष्पष्टिसहस्रसंख्याः शुद्धांतमभूत्तस्य किंचिदूनद्वात्रिंशत्सहस्राणि
 च नाटकानि तस्य समभूवन् । एवं तेन शुद्धांतेन तैर्नाटकैश्च स्वर्लोकानुकारि पंचप्रकारं वैषयिकसुखसुषुंजानोऽभिषेकोत्सवपरि-

समाप्तौ चिरसमयविप्रलंभपीडितानात्मीयानात्मीयान् सस्मार नराधिपो नामग्राहम् ।

तदा च संयतीमिव कृशतरीकृतशरीरां परित्यक्तस्नानमंडनादितनुविभूयां तुच्छतरीभूतरूपलावण्यां सेवकनरैर्दशितां ददर्श
 विशांपतिः सुन्दरीं सर्वगुणसुन्दरीम् । तां च तथाविधां वीक्ष्य संजातकोपातिशयश्चक्रवर्ती प्रायुक्ताच्च प्रत्येवमवोचत् 'हं भोः ! किम-
 स्मत्सदने धान्यहविःखंडलाद्यादीनि दुरापाणि समभूवन्, यदियमीदृग्विधामवस्थामगम'त्तदा च ते प्रोचुः 'स्वामिन् ! शक्रसदनम् इव

तत्रात्रो न वस्यापि वस्तुनो न्यूनता वर्तते, परं यदा देवेन दिग्बिजययाश्रोयतेनेषा निषिद्धा श्रामप्यमाददानाचन। प्रभृतिरियपरि-
 भीता केवलं प्रायत्राणष्टे त्रिधत्तेस्य यात्रामात्रमाचाम्लानि नित्यमूलं साची च वैराग्यरंगपूतितांरगा' इति तैत्तिक्ते भातः गुन्दरी
 प्रश्रयामान 'मदे । त्वमिच्छसि श्रामप्यमादातु'मिति कर्षतुक्ता साञ्चोचत् 'त्वामिन् । शुधाधामदुर्भोजननिमंत्रणप्रापयिदं देवप्रादानां
 वधः, तन्मे चिरमालीनः प्रब्रज्यामनोरथदुःखः पत्तेप्रदिः क्विपतां निर्विलम्बम्' इति तयोक्ते भातः श्रोत्रान् 'इत्यंतं समयं मया मध्येया-
 स्याच्चरित्रविलंबः कृतः प्रमादादज्ञानाय परमियमनुरूपेव घत्तेस्य प्रब्रज्यामनोरथं पतस्ताठपादापत्यानां युक्त एवायं मनोरथः । एवं
 तु श्रीकृष्णमदेवस्याप्यप्यपीधूप निरयगतनिदानभूतराज्यावैतन्प्यद्याप्यनिरुत्तमनोवृत्तयः । ये तु रिघुदुःप्रारराप्रतिबन्ध रूपमौर्द्वयमव-
 गत्य सुदंरचापप्रतिमतां च निश्चित्य सर्वभिरसंपदां कृच्छ्रप्रांतस्थितजलतत्रचतुल्लतामरधार्यं नरायुगच परित्यक्तस्वजनपरिजनननु-
 विषयममीमरा श्रामप्यमादाय साधयंत्यपुनर्मवपुराणनं तु एव अन्यतमास्तु निज्ञातसम्यग्भवनादस्वरूपा नञ्चरेणानेन नरद्वरीणे
 घेरसाधयते सिद्धिं तत्र न कुर्मो कथमंतगायम् ।' इति धीमतेन तैर्ष्यश्रामप्यप्रप्यानुशा सा गुन्दरी जनशिरःशेगरभृता मयूरीर
 जलदन्तिनदरक्षेण तेन भारतवत्सा प्रयोदपुलकपुलरिगोमी समसूत ।

अत्राठरे च श्रीमान् युगादिदेवाधिदेवः समयासाधोदष्टाष्टदगिरी विहरमानः । तदा च देवैरग्नके समवसरणं ता गिरी ।
 एतन् सर्वं पर्वतपालवैनित्रैदिवं भीमाठभूमणुः पुरातः । एतादिसम्य प्रयोदप्रसरसर्वदोमांचरंभुक्तः श्रीमत्तस्तेस्यः साद्वः गुरगर्गभेदी-
 द्वादिशदतवान् दानं परितोषतः । तदस्तु गुन्दरी प्रति प्रोचियान् 'मत्स्याः पुष्यैराभक्ति इर मगरानत्राजगाम, तत्र मन्मनोरथः सग्ली-
 क्विपता'मित्युदोर्षं निजान्तःपुरीञ्जेन तस्याः प्रजग्यामहाभियेकं स्वरयामास मरीवासचः । तदस्तु कृतत्वाना कृत्तणोदीर्षपन्दनादिचिलेपना

सदशवसने पर्यधात्सुन्दरी । तथा सर्वालंकारालङ्कृतिभूतशीलगुणालङ्कृताऽपि केवलं लोकस्थितिसत्यापनकृते तिलकचतुर्दशमलंकारनिकर-
मुरीचकार निर्विकारमानसा । एवं देवदूष्यासुकारिदूष्यगुलनिवसना सकललंकारालङ्कृता कादंबिनीव याचकजनक्षेत्रनिर्गरे कनक-
धाराऽभिवर्षणपरायणा नानाविधेषु बाधेषु बाधमानेषु, वैतालिकेषु जयजयारवं कुर्वत्सु, भ्रातृजायासु मंगलगीततानपरासु, वारवधूषु
लवणोत्तारणपरायणासु, सधवविनितोत्तमांगस्थितेषु पूर्णकलशेषु पुरश्चरेषु प्रापदष्टापदं नगवरं सुन्दरी समं भरतेन । तत्र च श्रीकृष्णभ-
जिनर्पभं निरीक्ष्य मुदितचित्ते ते भरतसुन्दर्यौ तं पर्वतवरमारुहहस्तत्र च चतुर्दारे समवसरणे उदीचीनद्वारेण तौ विशतः स्म विधिपूर्व तत्र
च त्रिःप्रदक्षिणीकृत्य भगवंतं तौ नेमतुर्विनयपूर्वम् । तदसु भगवंतं नानाविधस्त्वनैः स्तुत्वा विशपयामासेति सुन्दरी विश्वसुन्दरीशिरः-
शेखरभृता 'भगवन् ! यैर्भानृत्यजैस्तातपादानां भवतामन्तिके श्रामण्यमंगीकृतं त एव धन्यतमाः, अहं तु वयसा वृद्धाऽपि भरतोपरो-
धेनापुनर्भवसुखनिदानश्रामण्यादानतो वंचितास्मीयत्कालं तदद्यापि प्रसादमाधाय भवार्णवोच्चारणतरंडप्रतिरूपं वितर मे चरित्रम्', इति तथा
विज्ञप्ते साधु साध्वितिवदन् भगवान् विश्रामणयामास श्रामण्यं सुन्दर्याः । भगवता विहिता सुकृतदेशना सकलभव्यजनानंददायिनी, तां च
निशम्यानंदितमनाः श्रीभरतः सपरिकरो ययौ यथागतमयोध्यायाम् । तत्र च गत्वा पुनरागतानगतार्थं निजाधिकारिकथितान् विज्ञातवां-
श्रक्री । तेषु निजाभिषेकोत्सवेषुऽपि सोदराननागतानवगत्य तान् प्रति प्रत्येकमेकैकं दूतं प्रेषयामास भूवासवः स्वांगीकारकृते, ते च द्रुतास्त्वत्र
गतौस्तान् प्रत्येवमृचुः 'चेद् भवतां साम्राज्येन प्रयोजनं तत्र सेवध्वं भरतं भरतभूपतिम्' इतिदूतैरुक्तास्ते सर्वेऽपि हृदि किञ्चिद् विमृश्य तान्
प्रत्येवमृचुः 'भो ! अस्मान् भरतं च प्रति जनकेन श्रीयुगादिदेवेन विभज्य राज्यं वित्तीर्णं, तत्र किमस्माभिर्भरतः सेव्यते । यतः स सेव्य-
मानः किं नोऽधिकं करिष्यति, किं जराराक्षसो निवारयिष्यति, उत रोगान्निराकरिष्यति समुत्पद्यमानान्, उत यथोत्तरं प्रवर्द्धमानां भवतृष्णां

निषेधयिष्यति यदस्माभिर्भरतः संसेव्यते । वयत्रा सामान्ये मनुजते कः केन संसेव्यतेऽभिमाननिना । अन्यथ ममुपाजिते वदूजनपदमा-
 श्रज्येऽपि चेदु भारतस्तुप्यातिरेकादस्मद्राज्यमादातुमिच्छति बलाधिकतया तदा वयमपि तस्यैव क्लामदेवस्य मुजाः, किंतु तातपादमभित्र-
 पयित्वा ज्येष्ठानंधुना समं न वयं युद्धं कुर्म' इत्युदित्वा दूतान् विमर्त्तयित्वाऽष्टापदनगमचमृतश्रीयुगादिदेवप्रमीषे जग्मुस्तेऽष्टानरतिरांधराः ।
 तत्र च गहरा श्रीयुगादिदेव प्रणम्य स्तुत्रा च गिरपयामासुः 'स्वामिप्रस्माकं भरतस्य ययायुक्ति विमज्य राज्यं मरुद्धिरेव दत्तं तेनैव राज्येन
 संतुष्टास्तिष्ठामो वयमप्य यावद् । भरतस्तु स्वराज्येनाल्पराज्यैश्च वदुमिरपि समुपाजितैर्न संतुष्यति बहिरिरेष्यतनिर्दरैः । वदु ययान्येषां
 राज्यानि गृहीतानि तथास्माकमपि राज्यान्वादातुमिच्छुतादित्यस्मान् यन् ममोपास्ति इच्छन् द्रुतं राज्यत्यागं वा । एवं तेन वाङ्मोत्रे-
 णोक्ता न इंचामो वयं राज्यान्यभिमानधनास्वातपादप्रदत्तानि परिरस्यामपि वयं इमो मातुस्तानि रियायिनीं राज्यापरित्यागे मेरा-
 याश्चाविधाने समरकरणमुपस्थितम् एवं मति वयं किं इर्मो' इति कैः पृथे भगानाचख्यौ 'वत्सा । वीरपुत्र्यैः स्वैरिणः पराजेयास्ते
 तु रागाद्वेपमपायप्रसृतयस्तेषु रामद्वेषी समताऽसिचन्वा निराकरणीयौ । प्रोधमानमापालोमास्तुप्रथममार्दवाजवसंतोपठराणैः प्रहरणीयाः ।
 पर्युपास्तिरपि विधेया धर्ममहानोदस्य, यः संतुष्टः प्रदरोऽन्तर्द्वर्मपदं परमपदम् । या च राज्यरमाऽभिमानफला निरयगतिनिमित्तं
 तस्याः कृते कः कृती हारपत्यज्जंतुखनिदानं धर्मविधानम् । किं च या नियतप्याऽन्तर्द्वोऽपि प्राग्मरुहत्तैरेवमरैर्नगमदुपधाति सा
 वयं मनुष्यसुखैर्भुक्तैः शान्तिं गमिष्यति । अत्रायं मृशुतांगारकाबोदाहरणम् । यथा कश्चिन्नकारको नीरपरिपूरितवृत्तिमादाप यया-
 वंगारपातकृते वंतारे । तत्र चांगारपातनं कुर्वंस्वपनकृशानुतापाम्यामतीव तप्तस्तुपात्रांतः स सर्वमपि दत्तिवानीयं फौ । अयं चांऽगारान्
 पातयित्वा निवृत्तस्वपनेऽस्त्वर्गते क्वापि सुप्तोऽञ्चोवदुपादिनो वापीरूपतद्वामरित्वासाचारार्त्तदिनैः स्वप्नमप्ये वीर्तरप्यशांतवृषो मरुद्धेऽने

व्रजन् कृपांतः कुशपूलं रञ्जुवद्धं क्षिप्त्वा तं च कर्षयित्वा जलार्द्रं निश्चोत्य च तदंभःकरणान् स पपौ स्वप्ने । तथापि तस्य तृड् न
 शांता । यथा तस्य वाद्विजलैरशांता तृट्पूलक्रान्दुक्रणैः कथमुपशांतिमिति । एवं सुरसुखैश्चुक्तैर्या विपयवृष्णा न शांता सा कथं नृसुखैः
 शमिष्यति । तस्मात्तां विहाय शमसाम्राज्यमंगीकुरुध्वम्' इति भगवतोक्ताः । सममेव समुत्पन्नसंवेगाः श्रामण्यमंगीचक्रुस्ते । एतत्
 सर्वं विस्मितचित्तैर्दुर्भरतस्य निवेदितम् । भरतोऽपि सविस्मयानन्दस्तद्राज्यान्यात्मसाच्चकार ।

इति श्रीमत्तपागच्छलंकारहारभट्टारकघटाकोटीरहीरश्रीसोमजयस्वरिशिष्यशिरोमणिश्रीहृदंनंदिस्वरिराज-
 विनेयाणुसिद्धान्तसारसंकलिते श्रीदर्शनरत्नरत्नाकरत्रये श्रीमदऽनुगमापरपर्याये श्रीभरतचरितश्रीऋषभदेवनिर्वाणवर्णन-
 नामिकायां तुर्यलहर्यां भरतदिग्विजयवर्णननामा प्रथमस्तरंगसंपूर्णः ।

दर्शनरत्नरत्नाकरः । तुरीयलहर्यां द्वितीयस्तरङ्गः ।

अथैतस्यामेव तुर्पलहर्यां द्वितीयस्तरंगः प्रारभ्यते । तत्र प्रथमतरंगे भरतस्य दिग्बिम्बपस्वरूपं निगदितम् । द्वितीयतरंगे तु
बाहुरत्निर्मप्राप्तमथामण्यरेरत्नमदिदनागमिस्वरूपं निगद्यते । तथाहि—

अन्यदा साधितद्वारंगः समाचाऽष्टनरविस्वरनिष्ठसोदरसाम्राज्यः श्रीभारतसर्वभूमौ आस्थानसभामामदत् । तदा च तामामोनि
श्रीभरतपतिं भारतं सुपेणनामा सेनारराभो प्रक्तिपूर्वमेवमवोचत् 'स्वामिन् ! दिग्गिज्यं विद्यायापि चक्रारत्नं न विद्यते नगरान्तराशुध-
द्यालायां प्रवेशम् ।' एवं गेनस्वामिना विद्यते सति श्रीभरतः प्रोचियान् । 'अथापि भरतांतः कोऽपि वर्षते वीरमानीयो मदीयाशां
न मन्यते ?' इति भारतेनोक्ते महामात्यः वययामास 'स्वामिन् ! हिमरश्मगावधि स को नाम वर्षते देवो मानवो वा यः स्वामि-
वादानामानां मरतीर्यदेपामिच शिरसि न दुरते । अथवा स्मृतमेतेऽस्ति वेतव्यो विषविषजनाऽजेयो देवपादानामनुजन्मा बाहुरत्लि-
र्षन्निनामपि तस्मिन्मदज्ञेते पद्मगुणमापनं द्रुतमप्यच्छतं, यत् एकत्र एतेनानि द्वात्रिंशन्नृपतिसहस्राणिससैन्यानि ऐरतस्त्येकोऽपि बाहु-
बलिस्त्रयापि वेगरीर वरिनिर्देवपादानां सैन्यैः सोऽन्मिममनीयः । स च बलगरितो नरदेवाराप्यां श्रीनरदेवपादानां भरतामाज्ञां
न मन्यतेऽतस्तद्वज्रयमत्रियाप यथं यत्रभर्मवर्तनगमाशुपद्मालायां प्रवेशं विषते । तस्माद् येन केनाप्युपायेन नोपेयणीय एवावरजोऽपि
सः । तस्मापदिज्ये यत्पद्मम् ।' एवमुक्ते सति सममेव प्रमोदविषादाभ्यामनुविदयती नितयामाम यदधरजोऽप्याशां न मन्यत

इत्येकतो मे त्रया, एकतस्तु लघुबांधेन स्वापत्यसमेन समं समरकरणभेदप्यत्रपानिबंधनम् । अपरं च स्वसदनेऽपि न यस्याज्ञा
 तस्याज्ञा बहिः कीदृशी? यच्च कनीयसोऽविनयाऽसहनं तदपि जनेऽपवादनमित्तम्, अन्यत्रैषा राजनीतिर्यद्वर्षवतां दर्पसर्पप्रसर्पो नियंत्रणीयो
 विचारणीयं चैतद् यदनुजेन समं संग्रामनिर्माणमेवमितो व्याघ्र इतस्तटीतिन्यायात् संकटे पतितः, किं करोमीति किं कर्तव्यतामृटे निज-
 परिष्टे महामंत्री ग्राह 'स्वामिन् ! किमेतद् विचारणीयं यतो राजधर्म एवायं यन्निराज्ये यः कोऽप्याज्ञां न मन्यते स शिक्षणीय
 एव येन केनाप्युपायेन । अन्यच्च लोकप्रतीत एवायं व्यवहारो यद् 'वर्जेन ज्येष्ठसोदराज्ञावर्शवदेन भवितव्यम् । एवं सति चेत् स
 स्वयमेव देवाज्ञां न मन्यते तदा लोकप्रसिद्धेन मार्गेण दूतप्रेषणेनाज्ञापनीयः स सोदरोऽपि, दूते च प्रेषिते कुशांतुरिव हविःसिक्तः स
 प्रज्वलन् कोपेन तमपमानमिष्यति, तदा च देवपदैः ससैन्यैस्तत्र गत्वा स शासनीयः । एवं च कृते जनापवादोऽपि न भविता भवताम्,
 इदं च महामालोक्तं वचनं युक्तं हृदि विचार्य सुवेगनामानं दूतं दूतगुणगरिष्ठमामंत्रयामास महोवासवः । आमंत्रयित्वा च कययामास ।
 'यत् त्वं गच्छ तक्षशिलायां, तत्र च गत्वा मसानुजं प्रति कथय यज्येष्ठभ्राताऽज्ञापयतीत्यं यद्भरतवर्षे स कोऽपि नास्ति यो
 मदीयाज्ञां न मन्यते । भवानचरजोऽपि सत् यन्मदीयाज्ञां न मन्यते, एतज्जनापवादनिदानम्, तस्माद् भवता मदाज्ञावशवर्तिना स्थेय-'
 मित्यादिदत्तशिक्षः सुवेगनामा दूतो दूत ग्रामग्रामणी रथरमारुह्य सारसेनापरिवारपरिदृतः प्रतस्थे तक्षशिलां प्रति । स च मार्गं प्रति प्रदृत्तो
 वामाश्विस्फुरणदक्षिणनाडीदहनमंडलपवनवहनसमपथरश्मिस्खलनशुष्ककर्कटविटपिसुपिष्टकरटकटुस्वरसनचंचूर्ध्वर्षणकृष्णसर्पसमुत्तर-
 णसन्मुखपवननयनरजःक्षेपणप्रभृतिप्रतिक्षलशकुनभवनेऽपि सद्भृत्यैः स्वामिकार्यमवश्यमेव कार्यमितिनीतिमार्गमनुसंधयन्नविश्रामं क्वापि ।
 एवं मार्गे बहून् ग्रामाकरनगरकर्कटादीनुल्लंघ्य, शरभशार्दूलचित्रकायादिश्वापदशतसहस्रसमाकुलां नानाविधोच्चैस्तरतरुनिरुतिवारित-

दिनकररिप्रवेशा विवेश सुवेगो महाद्वीम् । तत्र च वेगवद्वयेन लीलयेव सद्युल्लस्य गोकुले गोकुले तल्लससुपविष्टगोपदारवगीय
मानश्रीयुगादिदेवगुणग्राम फलभारवनअनाविषवत्कनिकरोपशोभितसकलग्राम प्रत्यक्षकल्पवृक्षीपप्यधारिव्यवहारिनिकरसमावीर्णसकल
सनिवेश, नगरे नगरे स्थाने स्थाने दानश्रीहनश्रास्वदानशालासत्त्वोपमानवीर्णकनिकरम् उदगभारतार्द्धसमागतबहुवनसमृद्धम्लेच्छ
निवहसमाकुलबहुलग्रामखडातरमिव व्यक्तस्थित मारुताञ्जलिपि ब्रह्मदेवसमागत बहलीदेश समागात् सुवेगो वेगवत् प्रयाणैः ।

तत्र च बहली देशे अत्रन् धीराशुक्लिनृप विद्युन्वयनृपतरससचिदानन् स्थाने स्थाने गीयमानपादुबलिगुणग्रामान् क्रुद्धिसमृ
द्धान् जनानवलोक्यैस्त्वसिधलापुरीपरिसरं प्राप । तत्र च लल्लनोद्यानेषु स्फुरतीपरापणसुमृद्वास्फोटैर्वित्रास्यमानथास इतस्ततः पौर-
जनसमृद्धिभ्रंशणव्यग्रसूतानिर्दिष्टयमानोत्पयगामितुरपकुरयसकल दैरावणानुष्कारिनिकरान् बहिल्यानतगेषु बहदानवलोक्षयन् षाञ्जि-
शालासु पवननेगत्रयिनो वाञ्छिनिरहान् पश्यन् तिस्रसं स्मेरमानस. सुवेगः प्राविशत्कससिला पुरो प्रत्यक्षस्य पुरीभूषाम् । तत्र च चतु-
र्ण्ये नानावस्तुभ्यविषयपरापणान् समृद्ध्या प्रत्यक्षीभूतविश्रमणान् व्यवहारिगणानवलोकयन् नृपधारतिक जगाम दूतग्रामणीः । तत्र
च कुत्रचिन्निश्चितमङ्गलाहा, कुत्रचित् शतानीन्व्यग्रहस्ता, कुत्रचिन्निश्चितमङ्गलाहा, कुत्रचिन्निश्चितमङ्गलाहा, कुत्रचित् कुत्रावरमानानुष्कारिविषाशकृपणव्यग्रपा
ण्य, इत्यचिच्छब्दवेधिनो बद्धत्तीरा वीरवरा । एव सफद्वदपरिकरवीररविशोषण शार्द्योमयोद्यालितकरकरियुगलशालमान नृसिंह-
सिंहद्वार गत स दूतः प्रतीक्षतेषु निषिद्धं क्षण तत्र तस्यौ । तदनु द्वारापालकेन नृपादेशमानोय न मध्ये मृक्तो गतो नृपास्थानसदसि ।

तत्र च मास्तकन्यस्तमणिअचनमयेश्वरनरैर्नरैर्वीराविबीरै ष्युपास्यमानं सर्वत्र प्रलीकसारैः कुमारैः परिवेष्टित योजित
वरैर्मंत्रिमदामत्रिभिः कियमाणपर्युपास्ति सहस्रशोविक्रोशीष्टतशस्त्रस्यकारागारक्षकनिकरनिरतसमेव्यमान चारवनिद्यावीज्यमानामलचा

मरुयुगलं शिरसि ध्रियमाणेंदुमंडलसुंदरातपवारणं कनकदंडधरोज्वलनेपथ्यवेत्रिविधीयमानसमयोचितसमस्तकृत्यं रत्नसिंहासनोपविष्टं
 विशिष्टालंकारसमलंकृतमावद्धवीरबलयं विहितसर्ववैरिप्रलयं ब्रह्मीजनपदस्वामिनं श्रीबाहुबलिनं श्रीक्षांचक्रे विस्मितमानसः स द्रुतवरः ।
 दृष्ट्वा च क्षितिनिहितमस्तकः प्रणनाम ब्रह्मीस्वामिनं स द्रुतवरः । नत्वा च वेत्रिप्रदशितासने स समासीनः तदा । तदा च श्रीबाहु-
 बलिना प्रसन्ननयनेन संभाषितः सः 'भोः सुवेग ! कुशलं मम ज्येष्ठबंधोः श्रीभरतस्य किंचिन्नूनभरतपतेः, श्रीऋषभस्वामिपालितायामयो-
 ध्यायां प्रवर्तते कुशलं प्रजायाः ? षष्टिसंवत्सहस्राणि दिग्विजयं विधाय समायातः ससेनान्यादिपरिकरः कुशलेन मम ज्यायान् सोदरः ?
 आहमिवत्पर्वतं क्षमां समाक्रम्य समेयुषः करितुरगप्रभृतिचतुरंगसैन्यस्य प्रवर्तते कुशलम्, एवं नरवरसहस्रैः सेव्यमानस्याऽखंडलस्ये-
 वाऽखंडिताज्ञस्य मम ज्येष्ठबंधोः सुखेन यांतिस्म दिनानि ।' एवमापृच्छथ तूर्णानि स्थिते श्रीब्रह्मीदेशस्वामिनि सुवेगनामा द्रुतग्रामणीरि-
 त्यब्रवीत् । 'यः समग्रमेदिन्या निर्माति क्षेमं तस्य भरतपतेश्श्रीभरतस्य स्वयं सिद्धं सर्वदैव वर्तते कुशलम्, अयोध्यायाश्चातुरंगस्य च
 सैन्यस्य कः कर्तुमलमकुशलं यत्स्वामी भवतो ज्यायान् बांधवः । किं च भरतनेतुश्श्रीभरतस्य बलेन समानोऽधिको वा किं कोऽपि प्रवर्तते
 यः षट्खंडविजये करोत्यंतरायम् अखंडिताज्ञः संसेव्यते च श्रीभरतो नृपतिसहस्रैस्तथापि न हृष्यति श्रीभरतो यतो दुःस्थोऽपि सौबहुदुंनेन
 यः सेव्यते स समृद्धिमान् सुखी च भवेत्, यस्तु स्वीयकुडुंवेन नासेव्यते तस्यैश्वर्येऽपि किं सुखम् । भवतां तु ज्येष्ठबंधुना श्रीभरतेन
 षष्टिसंवत्सहस्रसमतिक्रमसमेतेन बंधुना नागमनमार्गो विलोकितास्तदा च साम्राज्याभियेकसमये सर्वेऽपि समायाताः संबंधिसुहृदादय-
 स्त्रिदशा अपि सदिवस्पतयः परं तैः समेतैरपि न तुष्यति श्रीभरतो निजांरजानपश्यत्रिजांतिकमागतान्, तेन निजानुजानामधनवतिमि-
 तानामकारणाय पृथक् पृथक् दूताः प्रेषितास्तान् वीक्ष्य ते च किंचिद् हृदि विचार्य श्रीऋषभस्वामिपादमूले गतास्तत्र च तद्देशनां निशम्य

तैः श्रामण्यमंगीकृतम् । तेषां च समं मिश्राप्रमिश्राणां न स्थितात्मीयः एते वा वेदिवन्ते । वस्पादागच्छ तत्र त्वमागत्य च तवाग्रजन्मनो
 मनोनयनानंदं विधेहि यदि हृदि तत्र वर्चते योऽग्रजोपरि सम्पदस्नेहः, अपरं च भवचेससः द्रवकोटेरपि कटोरालो मन्ने पचिरशलादप्या-
 गतमग्रजमीक्षितुं तपोत्सहते । किं च ज्येष्ठवंशुस्तातदाराध्योऽपि हेतोस्तदाक्षावर्धवशता तव विलोकयते । हिं च शूरैरपि गुरु-
 जने समंपरेव स्पेयम् । एतद्य पट्टांडविवयो श्रीभरत एकव्याजन्मा एवं च सुवर्णे तीरभ्यगुणः । एवमपि सेवनीय एव श्रीभरतः ।
 सर्वसहयता च त तगाकिनयमपि क्षमिष्यति । भवदभक्तिर्व्यजिराव पिशुनानां वाचस्त्वदनागतं मेने तन्मनाः कल्पयति स्वच्छमपि जल-
 निव नलयोगः । अहमेतावत्समयं नायातः क्वमयायामोति मा कृयाः शंका यतः सुस्वामितः सहृद् सेवकांपरार्थं व्रजते । भवति च
 तत्र समागतवति पिशुनानां मनोरथा विलपमुपयासंत्यच्छुभुचुतानामिव चेतश्चित्तार्याः । चक्रिणं च स्वामीयंतः सारसद्योऽपि महा-
 बला महीशलाः सेरंते तदाक्षावर्धितन् । अथर्वं च सर्वैरपि भरतात्सर्वैर्भिन्नैरपलिभिः सार्वभौमः सेवनीय एव देवपतिरिव सर्वदेवै-
 निप्रदालं र्मणीः । किं च चक्रवर्तित्वपक्षेऽपि तदुपास्तिः इता आटपवसेवां विशेषयिष्यति । अपरं च बंधुरयमित्पाशयेन यदि निर्भय-
 तया स्यास्यति मर्चास्तदप्यदुर्लं यतः प्राक्षासारा नरेश्वरा न गणपंत्येव बंधुसंबंधं महाभ्रंशेव यत्पुण्येन समाकृष्टा दिविजदतुजमनुजा यं
 प्रतिसेवते यं चाऽर्द्धासनद्वानेन दिवस्परिसरि बहुमानयति, तमपि श्रीभरतमागमनमाश्रेण किं न प्रसभीकुरुंये । अथ चेन्निजदेदेडप्रचंड-
 पलगर्वगर्दितस्तं न मन्यसे स्वामितया तदा भवान् ससेनोऽपि श्रीभरतसेन्ये सष्ट्रे सक्तुमुष्टिसम एव चिद्येयः । यतः श्रीसार्वभौमसेनाया-
 मैरावतहस्तिहनुन्याश्चतुरशीतिलक्षणि मत्तमतांग्रास्तावतथ परन्वेमिनो वाञ्छिनः संग्रामिका रथा अपि सार्वत एव गणवतिस्रोष्टयथ
 पदातीनां पराक्रमसाराणाम्, एषोऽपि दंडपणिः सुसेणः सेनापतिः कन्यावत्कलशुभिर्वायोधिषत् केन निरोद्धं शक्यते, अमोषं च सुर-

सहस्राधिष्ठितं चक्ररत्नं वज्रिणो वज्रमित्र वैरिशिरसि निपतत् केन निवारयितुं शक्यते दोष्मताऽपि । एवं श्रीभरतस्त्वजोभिर्ध्वपसा च बुद्धः
सर्वथा साम्राज्यजीवितेच्छुना भवता सेवनीय एवं दोष्मताऽपि' इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् दूते महाप्राहुः श्रीबाहुवलिनृपः सारदनोरद-
स्तनितानुकारिरवेण तं प्रत्यवोचत्प्रतिवचनं 'भोस्त्वं वक्ता वर्तसे यत् ममापि पुरत एवं वदसि, एवं शृणु यं प्रति कद्विसमृद्धाः सुरासुरा-
अपि सेवते सोऽस्माभिः स्त्रोकसमृद्धिभिः समागतैस्त्रयास्पदं भविष्यतीति वयं नागमिष्यामः । अपरं च षष्टिवर्षसहस्राणि यत् कनिष्ठ-
बंधूनां साम्राज्यानि नात्मसात्कृतानि तत्रान्यान्यनृपसाम्राज्यग्रहणव्यग्रतैव निदानभूता; यादृग्विद्यश्च बंधूनां स्नेहोऽस्मासु समभूत् स
तादृगवचनप्रपंचविवक्षणभवत्प्रपणेन ज्ञापितो भरतेन । यस्तैर्ममाजुरैरंष्टनवतिमितैः प्रत्रज्यामादाय प्रमोदो व्यथायि भवत्स्वामिनः
स मयि समराजिरं समागते सर्वोऽप्यपयास्यत्यवश्याय इव नभोगणमाक्रामति प्रचंडमातंडे । स्वल्पसमृद्धावपि दंभोलिवद्द्वारुणतराऽहं-
भवन्नेता तु कुसुमवत् मृदुः, स च जनापवादकादिशीकानां मदनुजन्मनां यदपजहार राज्यानि तद् वैरनिपातनं करिव्येऽहमेव संग्रामा-
गणमागतः । किं च गुरुजने विहिते विनयः प्रशस्यते स चेद् गुरुर्गुरुणैरन्वितो भवेत्तस्य तु गुणविरहितस्य कृत्याकृत्यमसंविदान-
स्योन्मार्गं प्रपन्नस्य परिहार एव श्रेयान्, अविनयश्चास्माभिस्तस्य को नाम कृतः, किं तस्योद्दालितं गजवाजिप्रभृति, किं वा पतनादि
तस्य भग्नं, यन्मदीयाविनयं स सोढा । ये च विमृश्यकारिणो महंतो भवन्ति ते न जातु दुर्जनवचनैः स्वमनः क्लृप्यं कुर्वन्ति । इयत्-
समयं तु यदहं तत्र नायातस्तत्र निरीहर्तैव हेतुर्यतः किं नाम प्रयोजनं येन वयं यामः सार्वभौमसमीपं तदहं च देशनगरादिक्रमभुंजा
नामामस्माकं कथं भरतः स्वामी संभवेत्, यतो मम भरतस्य चैक एव ऋषभदेवः स्वामी । येषां च निग्रहायुग्रहौ कर्तुंमलं भरतस्ते
पत्नीनाः सहस्रशोऽपि वराधवास्तं सेवंतु स्वामिबुद्ध्या, मम किं प्रयोजनं । चक्रवर्तिपक्षे प्रावृष्ये च भरतसेवया न कश्चिन्मेऽर्थः । अहं

च सर्वदा स्वबाहुबलेनैव निर्भयोऽस्मि न तु श्रावसंवेधेन । पं च सुरासुरा अपि सेवते तस्य किं प्रयोजनं मरसेवया, तातमक्त्या चेवु
 वासरस्तज्ज्येष्ठं तातुतमद्रांसने निधेअपत्येतावताऽपि किं स मायति । गजराजिपदतिसेन्यानि सेनापतिभरतश्च मयि संग्रामांगणमागते
 वातादोलितार्कतद्वृष्टान्यान्येवावसेयानि । यच्च मया बालक्रीडां कुर्वाणेन स चरणाम्यां गृहोत्वा विपति लोपुश्वत् प्रक्षिप्तः पतंश्च माभूत्
 वयाद्येप इति पुदथा गृहीतश्च हस्ताभ्यां तदपि किं तस्य विस्मृतं यद् भवंतं प्रेष्यादं कोषितोऽस्मि । चतुरंगाऽपि सा चमूः स्यास्प्यति
 स्वस्थाने परं स एक एव सहिष्यति मद्बाहुचिह्नितं व्ययाम् । यच्च पट्टखंडसाधनमनेन कृतं तयातदगसात्राज्येनैव कृततोपस्य ममोपे-
 धपैव, तस्मात् त्वं गच्छ स्थाने तमेव च प्रेष्य पथाद् यद् भविष्यति तज्ज्ञास्यते ।' इति बाहुबलिना निगदिते रोषारुणनेत्रैर्नरैः निरोक्ष-
 माणः क्रुधा हतहंतेति इमारैकव्यमानः सुदृढबद्धपरिकरैः किंचिच्छालितप्रदरणनिकरैरंगारक्षकैः क्रूरस्था विलोक्यमानः केनापि सा इल्पतां
 वरारोऽयमिति सचिवोत्समैथित्यमानधरणश्रुत्विष्य स्थलेन वेदिणा गले धर्तुमुत्थापितः सुवेगधिले क्षुब्धोऽपि धैर्यमवलम्ब्य निर्ययी
 नृपसदसः । तदा च क्रुदुधीषाद्बलिनादप्वनिसमावर्णेन सुभट्समूहेनास्त्रान्यमसतिः फलकैः कृपाणैश्च नृस्पमानैश्चकैश्चोर्ध्वनीयमा-
 नैर्मुद्गरैश्चदीपमानैर्दंडैश्च गृह्यमानैः परशुभिश्चोपम्यमानैः सर्वतोऽप्यारूढः परं नृपे निषनमिव चितयन् स्वलक्षणाः ॥ सिंहद्वारा-
 निर्जंगम ।

तदा च जनार्चनममश्व 'वोऽयं नवीनः शुभाश्विर्धयो नृपद्वारा' चकवा चापतः प्रविबक्तिस्म 'भारतप्रहितोऽयं दूतः' 'तत्रकिमन्योऽपि
 नृपः प्ररर्चते भूतले' 'बाहुबलेन्यापान् संपुरयोष्यायां नृपो विद्यते' 'तेन च केन हेतुना दूतः प्रहितः श्रीबाहुबलिसमावाराणाय, सै समयं
 स क गतोऽभूत् परद्वखंडसाधनकृतं' 'तद् किं स स्नेहादाकरायपति' 'न, सेवां विधातुं' 'तद् किं हीनकलाभूयात् विजित्य पञ्चगवदनेऽस्तावंगुली

क्षेप्तुमिच्छति मंत्रबलविकलोऽपि'; 'अत्र सार्वभौमत्वाभिमान एव निदानम् ।' 'एवं चेत्तदसावनुजेन पराजित इति परामवास्पदतामात्मनः
 किं न चिंतयति ।' 'किं वा सचिवास्तस्य न विद्यते बुद्धिमंतः', 'न, बहवोऽपि विद्यते' 'तत् किं तेन वारितः सोऽनुचितं कुर्वन्' 'तद्वारणं दूरे
 प्रत्युत तैरेव प्रेरितोऽसावस्मिन् कर्मणि, यतो भवितव्यता बलीयसी केनान्यथा कर्तुं नीयते ।' एवं स्थाने स्थाने मियो जनविधीयमानां
 कथां समाकर्णयन् स निर्ययौ नगर्याः, तेन समं दूतसमागमवार्त्ताऽपि नगराद् बहिर्निर्गता सर्वत्र प्रससार बहलीदेशे । अनया वार्त्तयापि
 विस्तृतया प्रतिनगरं प्रतिग्रामं सुभटाः समरायोधमं चक्रुः । केचिच्चदा समरोचितान् रथान् सजीकुर्वतिस्म, केचिच्च बाह्याभ्यां प्राक्य-
 चगतिक्वत्थमानपि हयान् पुनस्तत्स्मरणनिमित्तं वाहयंतिस्म, केचिच्च लोहकारशालासु तीरतोमरादिशस्त्राण्युत्तेजयामासुः, केचिच्च
 शिरस्त्रांगरक्षिकाप्रक्षरप्रभृतीनि सज्जयाम्भूयुः, केचिच्च रणभेयार्दितूर्याणि प्रगुणीचक्रुः प्रयाणच्छुते, केचिच्च कंडपटान् विस्तार्य
 विस्तार्य विलोकयामासुः, एवं सर्वेऽप्यहमहमिच्छापूर्वं श्रीबाहुबलिभूपतौ परममत्ताः समराय सजीभवंतिस्म जनास्तद्देशनिवासिनः ।

प्रायः स कोऽपि न विद्यते ज्यायांस्तल्हो वा यः समराय नोत्सहते ।

एवं चित्तैः प्राणैरपि श्रीबाहुबलिनृपाभिमानसिद्धिं चिकीर्षतां तत्रनपदनिवासिनां जनानां संसं निरीक्षाचक्रे चक्रिदूतः पर्व-
 तीयनृपतयोऽपि जनोदतेन तां दूतागमवार्त्तां निशम्य श्रीबाहुबलिनृपे भक्तानि कुंजेभ्यो निःसृत्य गोशृंगनिनादेन किरातान् मीलया-
 मासुः, तदा च केचिद् भटा भुजंगत्वचा वंधुः केशान्, केचिच्च लताभिः, केचिच्छिखिपिच्छैः, केचिद् गोधात्वचा, एवं चद्वकेशाः,
 भुजंगचर्मवल्कलादिपरिधानाः, केचिद् द्युत्पाणयः, केचिद् कोदंडचंडपाणयः, सौवसौवस्वामिसमीपे समाजगुश्रीबाहुबलिनृपप्रसादाद्
 त्रासयामो वयं शीघ्रमेव भरतसैन्यमेवं किरातानामपि वर्चांसि समाकर्ष्य विस्मितमनाः सुवेगश्चितयामास, अहो जानं न केनैव

त्रितोषेनाऽमी बहलीदेशनिवासिनो जनाः समुत्सहते समारवर्धने किराता अपि दंतुमुत्सहतेस्म सैन्यम् । तं कथपि नालोक्यामि यः
 स्मरत्य नोत्सहते, स कोऽपि न शक्यते यः श्रीचातुर्बलिन्वृषे नातुरक्तः । शूराः स्वस्वामिमक्ताथ बहलीदेशनिवासिनो हालिका अपि ।
 तन् किममी देशस्वभाव उत श्रुतंयुष्माः प्रोज्जम्भते सेवकनृषास्तदापचार्णचिचा मंत्रतु पचिभूता एतस्य । परमेतश्चिध्रं पदेतद्गुणा-
 बज्जिता विधाऽपि विद्यंमता पत्तिपुलेव वीर्यते । प्रभृतपपि सार्वभौमसेन्यं स्वल्पमेव मन्ये लघीयस्या अयि धीचातुर्बलितेनायाः
 पुरतो शात्पाया अप्रतोऽर्धूलनिशरमिव । धीचातुर्बलिनृपस्य पुरतत्रकचक्रिममपि मन्ये जलदपुरतोऽष्टापदप्रतिरूपम् । दिवि दिवस्पति-
 रोऽजस्वी विष्णुपाताः खिलौ चक्रबलौ, अयं तु नरुतः कोऽपि महावीरः सद्युस्वित्ते षतपुरताः सुपर्णपतेः पतिं सार्वभौमस्य चक्रलं चाक्रि-
 षित्करतपैव मन्यते । अस्माभित्दसौ सुखसुखाः केमरी परणाभियतेन बोधिताः पवनाभिमुखास्सियतेर्वा वनमहिज्वालितो यदयं महा-
 पलोऽपि स्वदेशमाप्राग्न्येनैव धंतुष्ट्रे चातुर्बलिः कोऽपिदो दुर्भंशतेः । अस्मत्स्वामिनोऽन्वेकतसहस्रपुपर्णुपाल्प्या किं न्यूनमभूद् पदसौ
 सेषाप्रतिरपिछते मां श्रेय्य दूदेर कोपिताः । पिक् सचिचान् दुर्भंशवान् यीरुत्सिन् इर्मणि दिवमानिभिरस्मवृत्त्वामी प्रेरित इत्यादि चिंत-
 पन् मुचेनो वैगनयूगत्या कतिचिन्निर्वासां विनीतात्परां प्राप नीतय प्रतिकोणास्थानधमायायु, प्रपन्नास सार्वभौमपदोस्त्वदनु निपण्णइव
 पयोधितस्थाने ।

तदा च चन्द्रशेण पृष्टं 'मुचेन त्वं समागतस्तत् किं कुशलं भदतुलस्य चातुर्बलेस्तु स कुदस्त्वद्गमनेन' इति चक्रिणा
 पृष्टः शुचेगः प्रत्यबोधन् 'स्वामिभ दिवस्पतिरपि तस्मात्कुशलं कर्णुंमलं महाफलस्य, परं स्वामिपादानामादेश्याददं तत्र गतः मया चैवंत-
 दितमग्धिणा प्रथमं चितपवचनैः स देवपादानां सेवाविषये श्लोका, पश्चात् छावावचनैरपि, परं न सन्ना न च छावचनैः स स्वामि-

पादानां सेनां प्रतिपद्यते । यतः स बाहुबलगर्वितस्त्रिभुवनमपि तृणाय मन्यते । देवपादानां सैन्ये सुयेणः सेनापतिवर्णयते । तत्रामापि
पादानां च किं तस्य व्याख्यानं मदग्रे जीर्णशीर्णतृणप्रायस्य । स्वामिपादानां च पटुखंडजयवर्णने वक्ति पितृदत्तादेशतुष्टस्य
स न क्षमते । वक्ति च किं तस्य व्याख्यानं भरतेन । स्वामिन् ! देवपादानां पयुपास्तिनिमित्तबहुबलेदूरे, प्रत्युत-समरसज्जः समाकारयतिस्म
ममोपेक्ष्यैव व्याप्य पटुखंडसाधनं भरतेन । स्वामिन् ! तस्य संसदि सामंता अपि महाभुजाः श्रीबाहुबलिनं विहाय
स्वामिपादान्, सिंह इव श्वापदशब्दं स न क्षमते कस्यापि पार्थिवशब्दम् । तस्य संसदि सामंता अपि महारिदस्त्वनितरवेण ।
नान्यं कंचन क्षमते भूपतिशब्दाभिधेयम् । तत्सुमारा अपि महाबलसाराः समरनाम्नाऽपि प्रमोदते केकिन इव वारिदस्त्वनितरवेण ।
मंत्रिणोऽपि समरकरणमनुमन्यते माननगाधिरूढेः स्वस्वामिनः । तज्जनपदनिवासिनो जना अपि श्रीबाहुबलिनं विहाय नान्यं कंचन
नृपं मन्यन्ते । वनेचरा गिरिचराः किराता अपि न गणयति देवपादानां सेनायाः किमपि । अलं बहुजल्पनेन महावीरः समरोत्सुकितः
चेतोवृत्तिदेवपादानां तत्र समागमनं समीहते स्म त्वरितमेव । एवं स्थिते सति यद्रोचते तत् कुर्वतु स्वामिपादा यतो दूता न सचिवाः
किंतु सत्यसंदेशकोक्तयः इति दूतेनोक्ते हर्षविषादासर्पचित्रचित्रितचित्तः श्रीभरत इत्युक्तवान् 'देवदानवमानवेषु नानेन समः कोऽपि
स्थाम्ना । मयाऽप्यसौ बालक्रीडायां दृष्टविक्रम एव । त्रिभुवनपतेः श्रीऋषभस्यांगजन्मनो भुवनत्रयमपि तृणायैति सत्यमेव वचो न
पुनर्वर्णनवचः । अनेन महाभुजेनानुजेन न मम महत्त्वक्षितिः परन्तु तद्बुद्धिः पवनेनेव वह्नेः, जातु जातवेदाः सहेत पादघातं व्यालो
वा पाणिस्पर्शं नतु बाहुबलिः कस्यापि वश्यतां ब्रजेत् । तत्सहिष्यामो वयमविनयमेतस्य । एवं स्थिते सति चेज्जनो मामशक्तं कथ-
यिष्यति तदा कथयतु; यतः सर्वमपि वस्तु प्राप्यते पराक्रमेण विचेन वा न तु बंधुर्विशेषतस्तादृग्गुणवान् । एतद् यदुक्तं तत्सांप्रतम-
सांप्रतं वा यथास्थितं कथयतु भवंतः सचिवाः किं मौनमाधाय स्थिता मूढमतय इव ।'

तदा च सेनास्यामो निजस्वामिनाः द्यात्वा धातुस्त्रेखिनोक्तया च मनसि समुत्पद्यमन्युत्तियापादौत् 'स्वामिन् । श्रीयुगादिदेव-
 नंदनस्य भक्तः द्वांतरुचिन्तैव, परं यो यदीयं ग्रामे संवासं विधत्ते मोक्षे तस्य वरसतां प्रजेत् । अयं तु देवसाम्राज्यं भुंजानोऽपि
 न वचनेनापि देवपादात् स्वामित्वा मन्वते । कंठच्छेद्या द्युरपि प्रवृत्स्यते या स्वतेजो वर्द्धयति । आत्माऽपि स न प्रवृत्स्यो यः स्व-
 बंधोस्तेजसो विधातं विदध्यात् । यत्प्रभुरंगसेनया भंडागारेण सुखेर्वित्रीय स्वप्रतापमेव रथंति नृपतयः । यतः पृथ्वीपतीनामाज्ञा-
 भंगोऽशक्यः द्यासे पीर्यते, यदुक्तम् — आसामंगो बरे-द्राणां, मानिनां मानसंभना । पृथक्कस्या च मारीणामशक्यथ उच्यते ॥१॥
 किं च स्वामिपादानां स्वसाम्राज्ये किं न्यूनमभूद् यत् पदसंबन्धविलयः कृताः, परं तेल्लोष्ट्रद्विकरणमेव तत्र धारणम् । एकत्रापि तेजसा
 संबन्धे तेजोहीनता भवेदेव । यथैकेद्योऽपि दुग्धगोस्त्रया महिलाया असतीत्वम् । सामान्यगृहिणामपि विलेखेय संभागो भवेद् भंग्युत् न
 तु स्वतेजसा । किं च सफलभक्तवर्षे विजिज्यापि यदत्रोपैद्या तपु धारावारमुत्तीर्य गोप्यदे निमज्जतम् । किं चैतत् कुत्रापि दृष्टमाकर्णितं
 वा पद् मरुतात्तर्वती नृपतिः सार्वभौमप्रतिपद्यतया साम्राज्यं विधत्ते ? अविनीते च तस्मिन्समुज्जेषो भ्रातृसंपंथन एकपादिकः स्नेहः
 स्वामिपादानां स न सता संभक्त । किं च नृपतीनां यो वंशुः सुताः पितृव्यो वाम्नां न मन्वते स द्युतेव तभिप्रहं चाऽनिर्माय कर्म
 , चक्रलं पुरातः प्रथेष्टं विधत्ते । भंग्युपि चेष्टु वैसी तदा नोपेक्षणीय एव नरैः । अत्रार्थे पृच्छंतु देवपादाः सचिवपुंगवान्' इति
 सेनापतिनोक्ते चक्री मुख्यमंत्रिसुखसंभुराभीष्टाचक्रे । तदा च स सचिवद्विरोरुल्लमेवमथादीत्, 'स्वामिन् ! सेनास्यामिना युक्तमेवोक्तं,
 यतः सेनापतिश्चक्रलमिच न द्विस्त्रेष्टमपि क्षमते । तदलं विलिखेन तत्प्रतीहारमाज्ञाप्यतु प्रयाणमस्मात्ताडनच्छे ।' एवं सचिवद्विरो-
 मणिना निगादिते प्रापनृपादेयप्रतीहारनिपुक्तविषारितादित्यायां प्रयाणभर्मायां तत्पृथ्विनिसमाकर्षणान् विजयाय चक्रिणः प्रयाणपरणं

मिलिताः सर्वेऽपि सवाहनाः सपरिकराश्चक्रिसैनिकाः । एवं मिलिते सति चतुरंगसैन्यसचिवाग्रणीरवोचत् 'स्वामिपादाः ! कुत्रतु प्रयाण्य
 वहलीजनपदं प्रति । तत्र च गतैः सुवेगेनोक्तं यत्तत् सत्यमसत्यं वेति निर्णयः क्रियताम् ।' इति तदुक्तं ब्रह्मस्तयेति प्रतिपद्य शोभन-
 दिने निर्मितप्रस्थानमंगलः प्रयाणकृते पदहस्तनसारोह वैरिषु भयपुलकप्ररोहकृच्चक्रवर्ती तदा च गजवाजिरथाधिरूहैवधिवादकैः
 सहस्रशो बाधमानेषु प्रयाणतूर्येषु चतुरंगचमूरिवृतश्चक्रवर्ती निर्जगाम नगर्या बहिर्बहिःकृतसर्वशात्रवः । तदा च सैन्यस्य पुरतो नगर्या
 बहिः स्थितं चक्ररत्नं चचाल वहलीजनपदं प्रति यत्सहस्राधिष्टितम् । तदा च गजवाजिपत्तिरथरूपचतुरंगसैन्ये तन्मयमिव महीतलं
 कुर्धश्चक्री चक्ररत्नानुगतश्चाल तस्मिंशिलं प्रति । तदा चैवं जनवार्त्तां समभूत् पदे पदे भरतवर्षप्रसाधितं चतुर्दशरत्नानि नवनिधा-
 नानि च समासादितानि तत् किमर्थमेवं महासैन्यसंरंभेण चक्रिणः प्रयाणकरणं, किं स्वजनपदनिरिक्षणनिमित्तसुतान्यप्रयोजनहेतुकं चेद्देश-
 विलोकननिमित्तं तत् स्यात्तत् किमिति चक्ररत्नमग्रतः प्रयाति, चक्ररत्नमनदिगनुमानेन तु नूनं वहलीदेशं प्रति व्रजति चक्रवर्ती ।
 अहो महतामपि महती कसायग्रैरणा यत् स्वकीयानुजं प्रत्येवं महासैन्यसंरंभः । स च देवदानवमानवैरप्यनभिभवनीयस्तं च जिगीषु-
 रसौ शेषनागाधिपतिशीर्षस्थितं मणिमादातुमिच्छति । जितोऽवलेनाप्यग्रज इति महानवर्णवादोऽपि भविता सार्वभौमस्येति ग्रामे ग्रामे नगरे
 नगरेऽप्यने च जनवचनान्याकरणपद्मं रथचीत्कारकरिगजितैरेवं ह्यहेपितसुभटशुजास्फोटजनितमहाध्वनिना भुवनं शब्दाद्वैतमयमिव कुर्वन्
 सेनापताकसैन्यसंचारसमुच्छलद्रजःकणौदनकरकरनिकरमाच्छादयन् मार्गस्थसरःसरिदादीन् सैन्यवाहुल्येन शोषयैश्चक्ररत्नदशितवर्त्मना
 वहलीदेशसंधिं समासदत् सार्वभौमः । तद्वप्रवेशे च सैन्यनिवेशं कारयामास महीवासवः ।

अथ बाहुबलिद्वयोऽपि स्वनियुक्तचरनरैर्भरतं स्वदेशसीम्नि समागतमवगत्य तं प्रति प्रयाणहेतुं भ्रंभां वादयामास तदुवादक-

नेत्र । तदनुनिर्मितप्रस्थानमंशुः श्रीषाणुशक्तिः सुरादेकित्थिरूपं मद्रवरिणमारोह नृपतिस्वककुमारमंत्रिपरिवरितः । तत्रशुभ्रतम लक्ष्यो
 निपादिनः सादिनो रपिनः पत्तयश्च महाबला महावीरा महोत्साहाः समन्त्येयुः सरित्प्रवाहा स्वार्णवम् । तदा च धीषाणुबलिसेन्येऽहमे-
 चोऽपि ज्येष्ठापि भद्रलक्षणेतिरिति पारस्परं महोत्साहानां वीरवराणां कथा समभूत् । किं शताना धीषाणुबलिसेनायां बाहलावाद्योऽपि
 वीरवरः समजनिः पतः किं नन्दनवने वन्यशालं विद्यायान्यः कश्चन नगः संभवेत् । एवं शतानरपतिद्वयपरिभूतः प्रत्येकं तानालोषात्
 गुण्टसिद्धानात्पूर्वनिर्घोषादिसन्देर्गणनं प्यन्यद्वैतमयं कुर्याणः स्वदेशसंघौ समाजगाम धीषाणुबलिर्धौलनां बलद्वन्द्वनः । तत्र च सरिद्व-
 ररातीरे चक्रिणः सैन्यासाहिदो नास्यासन्ने सेनां निवेशयामास ह्मावातपः । आगामिदिने च प्रातः समये रणकर्मणे तौ परस्परं
 निर्भयपामासतुर्मणप्रपणेन । निष्ठि च धीषाणुशक्तिः सर्वनृपसंघं सिंहविक्रमज्यिनं निजन्दनं सिंहरथ सेनास्वामिनं विषाय क्वत्
 विरसि जातरूपमयं रणपट्टं स्वयं निवेशयामाम । क्वत्तु समासादितसपरशिक्षाः स समानंदितपना वंदिषुन्दस्त्वयमानगुणगामाः समासादत्
 स्वपटुटिं क्षपरिस्तर । अपरातपि परिदगन् प्रातः समये संग्रामाय समादिदेश विद्यामीशः । भरतस्तु सुपेणसेनास्वामिने समरद्विधा-
 मदात् । स च संग्रामसमरादेशः शिखीव वारिदागमं संग्रामाय प्रातः समयमभिलषन् ययौ निजनिवेतनम् । चक्रौ निजकुमारान्
 बद्धशुभ्रनृपान् सामंतदोषं समाह्वयैवमम्यपात् 'यदसौ सेनापतिः संग्रामे पुण्याभिः साधयत्नैरनुगमनीयो भवतु', यतो युष्माभिरने-
 केऽपि नृपा महापला विताः समरे, तथा वैताज्जगत्वात् परतो निवासिनो म्तेच्छा अपि महापला नीता वश्यतां युष्माभिः, परं तेषु
 बाणुबलिसेनाविधायिणो वीरमात्रस्यापि समा घोऽपि नाभूत् । तथाप्य वीरवराणां किं वाच्यं यतो पाटुबलेज्यैष्ठ्यस्वगुण्यमा सोमपया
 एतेऽपि सुपर्ण इव सर्वनित्रहं रिशुसेन्यनिघ्नं निर्नोद्विषितुपलंक्रमोणः कनिष्ठमुत्तु सिद्धे । गजपत्यं चतुरेणामपि चमू प्रणाचयितुं हेल-

यैव समर्थः । बाहुबलेरपरेऽपि पुत्राः पौत्राश्च प्रत्येकं प्रकंपना इवाकर्तूलानि रिपुद्वंदानि दिशोदिशीं प्रक्षेप्तुं क्षमाः । तत्सेवकाः सामंताद्या अपि महाबला एकांतस्वामिभक्ताश्च । किं बहुनाऽन्येषां सैन्येषु यादृशः सेनापतिर्भवेत्तादृशाः प्रायः सर्वेऽपि तस्य सैनिकाः । तत्सम-
 कर्मणे गच्छन् सुपेणः सेनापतिः सर्वैरपि वृंदीभूयानुगमनीय' इति पीयूषयूपप्रतिमवचनैश्चक्रिदत्तां रणशिक्षां प्रपद्य सर्वेऽपि नृपाः संग्राम-
 समुत्सुका ययुः स्वस्वावासम् । एवं समासादितस्वस्वस्वामिशासनाः सेनाद्वयेऽपि महीशासनाः सपरिकराः शक्तिङ्कृतकृपाणक्रोदं-
 कांडगदाप्रभृतित्यस्त्राणि पूजयामासुः स्वस्वदैवतानीव महोत्साहाः, आयुधानां पुरतो नानाविधतूर्याणि वादयामासुः, वीरवराँश्च चंदनैः
 स्वदेहं च चर्चयामासुः । निशा च वीरवराणां शस्त्रजागरिकारणवार्तां च कुर्वाणानां क्षणप्रायैव समभवत् ।

अथ चोदिते मार्त्तुडे सैन्यद्वयेऽपि कातरनर्चेतस्त्रासकारी दशदिगंतरपरिपूरको महान् रणतूर्यनिनादः समजनि । तेन च रण-
 तूर्यनिनादेन चालिताः सैन्यद्वयेऽपि सैनिकाः समरकर्मणे सजीवभूयुः । तदा च वीरवरा शिरोरक्षायै शिरसि लोहमयशीर्षकं निवेश-
 यामासुः, उदरत्राणाय तस्मिन्नागोदं, बाहुद्वये बाहुले, जंघयोश्च मच्छुणे, अंगे चांगरक्षिकाम्, एवं कृतात्मीयतुत्राणाः स्वस्वबाहनानां
 करितुरगादीनामपि प्रक्षरादिभिस्त्राणं कुर्वतिस्म । केचिच्च समरकर्मविषयोत्साहोल्लसत्शरीरास्तुद्यमानान् सन्नाहान् पुनः पुनः समारचयं-
 त्तिस्म, केचिच्च ह्यसन्नाहननिवेशनसमये जयाभिव्यंजकं हेपाशब्दं निशम्य तानर्चयामासुः संजातचित्तानंदाः, केचिच्च तुरगाणां गतिपरी-
 क्षणं चक्रुर्यतः समरे शिञ्जिता एव तुरगास्तन्निर्वाहं कुर्वति, केचिन्नानाविधायुधै रथं पूरयामासुः, केचन सारथिभ्यः सुदृढतरान् सन्नाहान्
 ददुः यतो रथा रथ्यान्विता अपि सारथिं विनाऽकिंचित्करा एव, केचिद्दूरतः स्वज्ञापनायोत्तंभितपताक्रान् स्तंभान् दृढीचक्रुः, केचन करि-
 गंडस्थलप्रक्षरन्मदजलविंदुभिः शकुनमिति वदंतः स्वभालस्थलेषु तिलकांश्चक्रुः, केचन मंतंगजैर्ग्राहयामासुः गुंडाग्रेषु लोहमुद्गरान् । तदा च

महाप्राणं दक्षिणोत्तरेषु विमोक्षान् चर्मशुः कृष्णान्, तदा चांभीकृतमवचाः केचिद् वीरवता चर्षुस्त्वणीराट्टयमुमयोः पार्थयोः, केचन
अत्रनीं जगद्ः केचन कृष्णं केचन शक्तिं, केचिन् ईतं, केचन लोहमुद्रं, केचन् गदाम्, एवं स्वीकृतमनाविधाशुधाः समरोत्सुका
वीरवताः गङ्गीमरुति स्म सैन्यद्वयेऽपि । तथाऽथतरान् अर्द्धांश्च पूर्यन्तिस्म अस्त्रैर्यथा संपराये भीवीरवराणां शस्त्राणि पूर्यन्ते । तथा
कटकेन्द्रानेव्यन्ते स्म मरुता यथा मंत्राये रिधीर्षेणु वीरवराणां कवचेषु ते पुनः पूर्यन्ते । एतैः शस्त्रैः पूर्णैरयमनु-कृषीकृत्य रथांतराणि
सजीक्रियन्ते स्म तदा, यतः शस्त्राणैः संग्रामे रथा मज्जन्ते, प्रयमहुरंगेषु श्वातेषु समरंतरायो वा मवर्चति प्रतिसादिनमनु तुरंग-
मांतराणि मजीक्रियन्ते स्म, तदा एवं निपादिनमनुगानांमंतराणि । तथा युद्धार्थतानां वृद्धयगमाय तोपयाहवाः शतशः सञ्जीक्रियन्ते स्म
मरिषाः । तदा च एषोत्साहकृते महुवीरवराणां गुणोत्कीर्णानि क्रियन्तेऽपि । एवं सैन्यद्वयेपि संग्रामसामग्री संजापतेऽस्म तदा ।

अथ बाहुराज्ञां स्नानमंडपे कृतस्नानः शैल्यैर्वाशुभ्रचिदानः कृत्वोचरासंगमुहचोचः पूजोपररण्यपाणिर्षयी देयमवने । एत च
मंधोदेतेन भीष्मगादिदेवायिदेवप्रतिभां स्तुषयित्वा गंधपापय्या तस्या गथाणि मार्जयसाह । तदनु पश्यपदेमेन तद्विलेपनं निर्माय
प्रमरुशमोदरगुममरेण तदर्चनं त्रिधियु निपाप कत्रमणीमये पूसददने श्शोत्वेयं चरार । तदनु कृष्णारात्रिकः स नानाविधैर्यथा
स्वित्गुणोरीर्षेणरूपैः स्वर्नैः शीयुगादिदेवं स्तुत्वा देवममनाश्रिपाश्रपतिशिरोरत्नम् । तदनु कनकमणिरुचितं कञ्जवत्तुर्मेदं चर्मचरं
तदुग्राणाप यपुषि जग्राह शीपे च शिरस्कं शृष्टे च लोहानाराश्रपरिपूरितौ कृष्णीरी यथा वामदेरेडे पार्थिवमादाय स्वगोश्रुद्धसिधिर
जीर जीरेत्युच्यमानः मपरमन्तविक्रील्लयैव पराजय वैरिपुंदमित्याशोर्दन्तुर्लं धुक्ताश्रनैर्वदोप्यमानशिरर्नंद चिरंजेयति चंदिपुन्देन
कारस्वरं निगपमान ऐरावतुसुभं इलिरामप्यास्तोदाऽऽशोदेण दृषपराफलवनः शीयाश्रुषक्तिः ।

अथ च चक्रधरोऽपि जगाम सौवदेवालयम् । तत्र च दिग्गयात्रावसरसमानीतपद्मनादादितीर्थतौर्यैः श्रीऋषभप्रतिमां स्नपयामास । तदनु हिमाद्रिकुमारादिप्रदत्तगौशीर्षचन्दनैस्तां विधिवद् विलेपयामास । तदनु-विकसितपंकजादिभिरर्चनं चकार भूवल्लयसारभूतैः । तदनु दिव्यामोदजनमनःप्रमोदविधायिधूपोत्क्षेपं व्यधाद् वसुधाधवः । तदनु कृतारात्रिकः श्रीयुगादिदेवाधिदेवस्त्वं सद्भूतगुणवर्णनमयं चकार सारधृत्तैः । तदनु देवभवनाद् विधिवन्निर्गत्य मणिरत्नकरं वितं जातरूपसन्नाहं देहरक्षाकरसुररीचकार । शिरसि च शिरस्कनकरत्नघटितं न्यधत् दत्तरिपुप्रवासः श्रीभूवासवः । तदनु निशितशरनिकरपूरितौ तूणीरौ पृष्ठे निभरांचकार भरतभूपतिवर्माकरे च क्रोदंडम् । तदनु गोत्रधृद्वचनिताभिः कृताशीर्षगलस्तृणवन्मन्यमानः सर्वानपि रिपुसैनिकान् वंदिवुंदैर्वर्ण्यमानगुणग्रामः स नृपग्रामणी स क्षितितलगतसप्तांगं प्रक्षरन्मदजलं मदकलं सर्वलक्षणसकलमारुरोह जगन्मोहनरूपनिधिः । तदनंतरमुभावपि श्रीऋषभदेवांगोन्द्रवौ याचकैभ्यो यथेप्सितं त्रिचं विश्राणयंतौ समरार्थमुद्यताग्निजान् वीरवरान् प्रत्येकं प्रेक्षमाणौ दक्षिणपाणौ बाणभेकं विश्राणौ समरकथां कुर्वाणौ मानमंतंजाधिरूढौ ग्रीहपराक्रमौ समागतौ निजनिजसैन्यांतः ।

अथ चोभे अपि सेने समरसजीभूते कल्प्यांतं कालक्षुब्धपूर्वापरजलधी इव दुराकलनीये गजवाजिवेसरपत्तियदाघातैः क्षितितलचूर्णयंत्यौ रजसा दिनकरकरांश्छादयंत्यौ संमिलिते । तदा च सिंहनादं कुर्वाणाः प्रसिद्धैः केतुलक्ष्याभिरुपलक्ष्योपलक्ष्यपरस्परमाह्वयमाना अग्रे सैनिका अग्रसैनिकैरन्वमिलन्नुभयोरपि सैन्ययोः । तदा च यावद् गजिनो गजिमिस्तुरगिणस्तुरगिभी रथिनो रथिभिः पत्तयः पत्तिभिः कुंतिनः कुंतिभिः कृपाणिनः कृपाणिभिर्मुद्गरिणो मुद्गरिभिर्दंडिनो दंडिभिः क्रोदंडिनः क्रोदंडिभिः सममर्षपूरिताः समरप्रारंभं चक्रुस्तावत् कल्प्यांतकालवद् बहुजनप्रलयाशंकया संभ्रांता उपर्युपरि सुरं सुराः समाजगुः । तदा च ते नभःस्थिताः प्रोचुश्चमूद्दयसैनिकान्

‘धेऽयं समग्राम्भो ह्येयोरपि सोदरयोरसमंजसो जन्ताग्रलयवारी तत्र योद्धव्यं केनापि यावद् धयं योषयामातो बांधवौ । अत्रार्थे च युष्मार्कं श्रीयुगादिदेवस्याग्रा दृशाऽस्ति,’ तथा च श्रीऋषभदेववाङ्मया ते द्वयेऽपि सैनिराश्विप्रलिरिता इर तथैव तस्युः । तदा च ते सैनिक-
 वाधितयामाणुः रिममी सारंभौमसेवकाः सुरा उतान्ये केचन ?

अथ च ते गुपर्यणः प्रथमं चक्रिणः समीपे जसुः । तत्र च यत्वा चिरं जय चिरं जीव चिरं नदेत्याशीर्याददानपूर्वं ते देवाथक्रिणं प्रत्येवमरोचन्; ‘यंय इर हितयश्लिणः, भयता राजर्कं विक्रिय माणु पट्खंडविलयधके, परं तेपु नृपेपु भयतः प्रतिमल्लः कोऽपि नाधू; तेन तैर्नृपैर्न भयताः समरेच्छाऽपूर्वत सद्युतसितपरमाश्रयद्वेय कोद्रवैः । तेन भयता निजानुजन्मना समं समरसरंभः समारस्थः, अत्र दोःनृशैव निदानं दस्यते नान्यत् रिमपि । भयलोर्भुजकीडाऽपि जगजनप्रलयविधायिनी आरण्यमहिषयोः कलिरिय तरुर्मगविषायी तदनुचितमेव रणररणं निजवलेन सुवनत्रयस्वामिनः पट्जीवनिजायशायरस्य श्रीऋषभदेवस्य गुतस्य भयतस्तद् रिम कुप्यसनादिवास्मान्दिदनीपरणर्मणः, धेमेण च गच्छ निजं राजधानीं, यतस्तरयाऽथ संग्रामाय समागते जनपदमाश्रयाज्यसंतु-
 षोऽपि महासुलोऽयं शाद्रुपलिः समारर्मणे संसुद्रमागतस्त्वपि च प्रत्यायातेऽयमपि प्रतिपास्यत्येवं च ठुते जगतोऽपि कुशलं भावि जगजनप्रलयपट्टमपरित्यागताः । शुभं भयतु भयकोः रणपरिहरणाय यमूदयस्य शुभं भूषात् । मदीमहीधराः पाराधराः प्रजाः सर्वे जीवाश्च सुरिनः संतु भयत्मेनासंमर्दविगमताः । शुभं भयतु भयकोः रणपरिहरणाय यमूदयस्य शुभं भूषात् । मदीमहीधराः पाराधराः प्रजाः सर्वे त्रयाद् युष्मान् मिना, यतः प्रायो जनः परविघ्नमीदृशो, मिंतु सोदरेण समं ममरोत्पत्तिनिदानमपरं भवत्किरुक्कन्यद् वितर्जियम् । कार्य-
 मूर्लं वाञ्छनगत्य पद्धितानुगमनं तद् वाचस्पत्येवपि केन मन्यते । यत्को यत्कवानस्मीति गर्भेपर्यन्ताधिरुक्कन्य न समरेस्तुः । प्रतिमल्लोऽपि

मम नान्यः कश्चिदासीद् वर्तते वा परं विधिवशाद् बाहुवलिहं, मम च बाहुवलिः प्रतिमल्लतां ययौ । पुरा चासौ महावली बाहुवलि-
 र्जनकमिव माममंस्त, पृष्टिसंवत्सहस्राणि दिग्जयं निर्माय च मामयोध्यायामायाते मिलनाय च नायमायातस्तद्वृद्धादशत्रार्थिके पट्-
 खंडसाम्राज्याभिषेकोत्सवेऽपि नागादसौ । तदनु मया दूते प्रेषितेऽपि मन्मिलनकृते नागतोऽसौ, अहं तु यदेनमाकारयामि तत्र लोभात्त्वा-
 प्यभिमानकोपाभ्यां परमेकस्मिन्नप्यनवन्ते चक्ररत्नं नगरांतः प्रवेशं न विधत्ते । एष च न नमत्यतो हेतोरायं समरसंभस्तदेकवारं स
 समानुजन्मा महीजा अपि मन्मिलनाय समायातु मद्द्विश्राणितमधिकमपि साम्राज्यं गृह्णातु । मम बाहुवलिः प्रणामेनाप्रणामेन वा
 किमपि न प्रयोजनम् । परं यच्चक्ररत्नं नगरांतःप्रवेशं न विधत्ते तदेव समरकरणकारणम्', इति सार्वभौमेन निगदिते ते गीर्वाणा अत्रोचत्
 'नैतावदर्थे जनतासंहारहेतुसंश्रामकरणं सांप्रतं, तेन वयं यामः श्रीबाहुवलिसमीपे तमपि युक्तियुक्तैर्वचनैर्वोधयामः, सोऽपि चेद् वदिष्यति
 समरकरणकारणविशेषं तथाऽपि प्रभुतजनक्षयविधायि युद्धे न विधेयमेव, किंतु नयनवचनबाहुदंडयुद्धप्रभृतिभिरुत्तमैरेव युद्धैर्योद्धव्यं
 नत्वधर्मैर्बहुजनप्रलयविधायिभिः ।' इति सुरैरुक्ते चक्री तथेति प्रतिपन्नवान् ।

तदनु ते सुराः श्रीबाहुवलिसमीपे ययुः । तं च तेजसा श्रयमिव दुरालोचनीयं निरीक्ष्य विस्मितचित्तास्ते गीर्वाणा'धिरं धिरं जीव
 चिरं नंद श्रीयुगादिदेवसूनु !' इत्याशीर्दानपुरस्सरं युक्तियुक्तैर्वचनैः शोचुः 'भवतः पिता श्रीऋषभस्वामी पट्टजीवनिकायत्रायकः ।
 भवता तु मनुष्यलक्षसंहारकारी कोऽयं संपरायः प्रारब्धः । सोऽपि ताततुल्येन निजज्येष्ठभ्युना । तन्निवारय स्यादेव निजवीरान् समर-
 संभरसिकान् निजज्येष्ठबंधोः पितृ-प्रत्यस्य च विनयं विधेहि । एवं च ऋतेन च जनविहिता प्रशंसा भवित्री, समर्थोऽप्ययं कीदृगुप-
 शमयानिति । यतः शक्तिः शमान्विता कस्यचिद्व्यन्यस्यैव संभवेत् । यदुक्तं 'लक्ष्मीविक्रमेण यतिः श्रुतेन, शक्तिः शमेन प्रमुना नयेन ।

भद्रा च धर्मैण मम समेत्य, धन्यस्य पुंम सकम्प्यथति ॥ १ ॥' शुक्लौ च तिलव्या महालाभैरुत्तुर्यदुक्तं 'सप्तौ नियमः शक्तौ, सहनं
 लौकने शतम् । दारिद्र्ये दानमत्त्वत्पं, महालाभाय जायते ॥ १ ॥' गुणानां च मूलं विनयो विनाशस्य च मूलं दर्पः शास्त्रे निगद्यते । यदुक्तं
 'धम्मस दया मूलं, मूलं लती वयाण सयलाणं । विपत्रो गुणाण मूलं, दप्यो मूलं विणासस्त ॥ १ ॥' तथा शास्त्रेषु विनयांता एव गुणाः
 वीर्यंते । यदुक्तं 'विणयंता चैव गुणा, संततरसा क्रिया तु सायंता । कथं च नाइयंत, राहाचैहंतर्मासत्पं ॥ १ ॥' तस्माद् विनयं
 विधेहि विनयार्हस्य ज्यायसः श्रीभरदारय, विनयं च विधाय धूंस्व मतोपाजितं निजोपाजितमिव भारतवर्षमाप्राज्यस्' इति कथयित्वा
 स्थितेषु त्रिदशेषु बाहुबलिः श्मापालः किंचित् स्मित्वा शारदवारिदगज्जिअुचारिरेण प्रोचिवान् 'भोः सुरा ! आवयोः समरोत्पत्ति-
 कारणमचिषाय सुग्धचिषयतया दुष्काभिवसुच्यते । अपरं च सर्वदा यूपं श्रीरूपमदेवभक्ता जालां च कस्तुतौ इति संबंधतोऽपि युक्त-
 मेयोक्तं मचन्द्रिः । परं धुणुत संग्रामोत्पत्तिकारणं श्रीगुणादिदेवेन श्रावण्यादानसमयेऽस्वाकं भारतस्य विमज्य जतपदा विभ्राणिताः ।
 यं तु नैरेव देशसाम्राज्यैः संतोषमाजस्तिष्ठामो यतः कः परद्रोहं विधचे निरयनिदानसाम्राज्यकृते । भारतस्तु स्वनीइतलाम्राज्येनासंतुष्टो
 मरतांतर्षवैनिखिलभूषतीना साम्राज्यानि वद्याद, वैरपि राज्यैर्गृहीतेः कृशालुरिचैधननिवर्हेन संतोषमाप, कथं लोमाभिभूतः स्वातु-
 लम्नामहनवर्तमितानां राज्यान्सुशल्यामास भारतः । यथ तातवितीर्णानि स्वातुजन्मनां राज्यानि गृहीतवान् लोमाभिभूतचिचतया तेन
 गुरुवमात्मान आत्मनैव निर्गमितम् । एते वयोमात्रेण गुरता न वस्यापि संभवेत्, गुरुता गुणैरेव संभवेत् । अनेन वानुजराज्यो-
 रालनेन यादगुरुत्वमस्मिन् प्रवर्चते तादगद्दिक्तं मयात्वियंतं समयं अतरेन श्रुक्तिराश्रयले राजसुाद्वरणवदस्मिन्नेवंदिधद्रोहविधा-
 यिन्यपि गुरुत्वबुद्धिः कृता । यतस्तुच्छसाम्राज्यापोऽपि जनैरेन स्वासुतंभ्यो विमज्य विभ्राणिता धिति नापहरति । अनेन त माश्रित-

भरतेनापि स्वबांधवान्निष्कास्य तद्राज्यानि गृहीतानि । एवंविधे बंधुद्रोहकरोऽस्मिन् गुल्त्वबुद्ध्या मया विनयः कथं क्रियते । एष च
 बांधवान्निर्वास्य मामप्याकारयते स्वाज्ञांगीकारकृते । स्वबंधुनिष्कासनेऽप्यत्राप्यस्य चित्ते नोत्पन्ना । कं गुणं तदस्य चित्ते विधाय विनयं
 करोम्येतस्य । एवं स्थिते सति माध्यस्थमाधाय यद् युक्तं तद् वदत भोः सुपर्वाणः ! किं मौनमाधाय स्थिताः । अथ चेदयं स्व-
 विक्रमेण मां वशवर्त्तिनं विदधाति तदा विदधातु, यतो वीरभोज्या विश्वंभरा वर्त्तते । एवं सति चेदसौ विचार्य पश्चाद् व्रजति तदा
 व्रजत्वसौ क्षेमेण न किमपि कथयाम एतस्य । यत्तु युष्माभिरुक्तं विनयं विधाय भरतदत्तं भारतं भुंक्ष्वेति तदप्ययुक्तं, यतः षष्टिर्षपसहस्राणि
 महाघनं निर्माय भरतेन भारतं साधितम्, अहं चेद् जिघ्रक्षिष्यं भारतं तदा हेल्यैवैनं ससैन्यमपि पराजित्य तदात्मसात् करोमि ।
 परं कः करोत्येवंविधं बंधुद्रोहं मुधिकया । अथ चेन्मदाधिरूढतया मया समं समरं करिष्यति तदा मया गृहीतमेव जानीध्वं सर्वमपि
 वैभवमेतस्य । एवं स्थिते सति चेद् यूयमेतस्य हितविधायिनस्तदैनमेव निवारयत रणकर्मणो यतो न कदाचिदयुध्यमानेन सममहं
 युद्धं विदधामि' इति बाहुवलिना जलदगंभीरगिरा निगदिते विस्मितमनसः सुमनसः प्रोचुः 'सार्धमौमश्चक्रत्नाप्रवेशं समरनिमित्तमत्रवीत्
 स च निरुत्तरीकर्तुं न शक्यते वाचस्पतिनाऽपि समरं करोमीतिवत् भवानप्यनुत्तरीकर्तुं न शक्यः सुरासुरगुरुभ्यामपि । एवं सति
 जनताऽभाग्येन द्वयोरपि भवतोर्महाबुद्धिवतोर्विवेकवतोर्दयावतोरपि समरोत्पातः समुपस्थितस्तथापि विनयं विधायैवममभ्यर्थ्यसेऽस्माभि-
 र्जगद्धितीयवीरवर ! यदुत्तमेनैव युद्धेन योद्धव्यं यथा जनशयो न स्यान्मनःसिद्धिश्च भवेद् भवतोः ।' इति देवोक्तं वचस्तथेति प्रतिपद्य
 बाहुवलिः प्रतीहारं प्रति प्राह 'यन्निवारय रणकर्मणः समग्रानपि सैनिकान्' इति श्रीबाहुवलिनाऽऽज्ञप्तः स्वर्णदंडधरः प्रतीहारस्तारस्वरेण
 प्रोचिवान् सैनिकान् प्रति 'भो भो राजान्याधिराद् भवतामुपस्थितः समरोत्सवो बहुदिनमुश्रुधितानामिव विवाहमहः, परं सुरैरभ्यर्थितः

स्वामी भरतेन समं द्रष्टुमुच्छे, तदध्यामत यूयं समरयुमेस्तुरागतं गजादीन् बालयित्वा' इति प्रसौहारोक्तं वास्यमावर्ष्यं दृणता इव श्रीबाहुबलिसेन्या वीरवराधितयामागुर्यदमर्ष्यैः स्वस्वामिनो द्रष्टुमुच्छे गोरं वारयन्निस्साम्बं समरोत्सवं निगारयन्निस्साम्बं द्रस्तागतो निधिहरालितः, पतोऽस्मत्स्वामिनः सार्वभौमसमः गोऽपरो विरोधी भयता येन समं वर्मणा वयममृणीभगमः । सुपैरास्वामिभोगेन । सुपैराऽस्वामिभिर्नाविधायुषसंग्रहथके द्रव्यलिङ्गिभिरिव रजोहरणारिसाधूपररणमग्रहः । यस्त्वाभ्यासोऽप्यस्माभिर्भुङ्घेन व्याघ्रादिशौलनद्रिरिव वात्स्यायनादिकापञ्चाभ्यासः, सुपैव चास्वामिर्गजानां वाजिनां च श्रमः कारापतो बहुलमिनिः प्राणिभिरिवानगारणां देवनाश्रमः । सुपैव च सभादादिसञ्जिना ठजा विचाहसञ्जिरेव वरगमनं रिता ।' इत्यादिविक्तयंतोऽपूर्णसंग्रामदोहदास्ते धाद्रुबलि-सैनिरा कषाप्रामन् समरभूमेः ।

तदा च चनघरोऽपि निजसैन्यमपसारयामास समरयुमेस्तु साधुरिा मनो निजं इत्संख्यात् । तदा च ते सार्वभौमसैनिका अप-सार्यमाणाः संभूय स्थाने स्थाने एवमालोचयामासुः 'वैरिण इमे सुपर्वाणः स्वामिनो द्रष्टुमुच्छे गोरं वारयामासुर्यतः सैनिकेषु परचक्राऽपरो भरोगदा स्वामिनोऽपि स्वयं समरकरणे नास्माकं वाऽप्यायंका, महाकलेन बाहुबलिना तु समं समरनिर्माणे पुरंदरस्यापि विजये शंभुपस्तदाऽपरेषां वा वार्ता । महाकलस्य बाहुकलेः पुलः प्रथमं रणाण्ये स्वाहं स्वामिनो न युक्तं वाद्विरला पूराग्रत इव । प्रथमम-स्वामिर्षोधयित्वा च सप्रापितेन तेन समं पथोदेव प्रमोयोदुमुचितं पथाहं वनैरितारुणस्य ज्वारस्य पथादौषधिविज्ञेपेन तदुपशामनम्'

इत्यादीनालापान् मंदमंदं विदधतो निजसैनिकाच्चिरीक्ष्यैर्गितैरभिप्रायविचक्रभृत्तानाकाय कथयामासैवं 'यद् भवत्सु सत्सु न कोऽपि
 रिपुर्मत्प्रत्याययौ । तेन न जातुचिद् युष्माभिरहं युध्यमानो निरोक्षितः । तददृष्टपूर्वं मद्दुद्भं विलोक्यतु यूयं सर्वेऽपि तदस्थाः ।
 या च बाहुबलिना समं रणकर्मण्याशंका सा मर्द्देर्दंडवलपरीक्षां विधाय निराकरणीया भवद्भिः' रित्युदीर्य खनकनरैरतिविततामति-
 गंभीरां गर्तामिखानयेदं चक्री, तत्तीरे च समुपविश्य वामशुजे लंबमानाः सहस्रसंख्या निविडितमा अयःशृंखला संबंधयामास
 सैवंकैः, तदनु सर्वान्वृत्तीन् समाकार्य कथयामास सार्वभौमः 'यूयं सर्वेऽपि सर्वसैन्यान्विता मामाकर्षत, आकृष्य च मामस्मिन् महागते
 पातयंतु भवंतो मदीयदोर्दंडप्रवलतापरीक्षणकृते । प्रभोरवज्ञाऽप्येवंकरणे न गणनीया यतो दुःस्वप्नोऽप्ययमेवं-विधोऽस्माभिरीक्षांचक्रे
 सोऽपि स्वयमेव चरितार्थी कृतो निःफलतां व्रजेत् ।' पुनः पुनरेवं सार्वभौमेनोक्तास्ते चक्रिसैनिकाः कथं कथमपि प्रत्यपद्यंत तद्बुवचः,
 यतोऽनुलंबनीया निजस्वामिन आज्ञा । तदनु ते सर्वेऽपि संभूय शुजवद्धामिः सहस्र-संख्याभिः शृंखलाभिश्चक्रिणं सर्वबलेनाकर्षयामासु-
 स्तदा चक्रवर्ती तेनैव हस्तेन स्ववक्षसि विलेपनं व्यधात्तदा च ते शृंखलालनाः सर्वेऽपि सैनिकाः सार्वभौमवामशुजाकृष्टा लंबमानाः
 शाखिशालालग्न-कपि-प्रतिरूपतां भेजुः । तदा च ते सैनिकाः स्वस्वामिनोऽनुलंबलतां निरीक्ष्य हृष्टदृष्टचित्तास्ताः शृंखलाः सर्वा अप्यु-
 ज्झांचकुः । तदनु सार्वभौमः करिरत्नाधिरुहः समाययौ संग्रामांगणं बाहुवलिरपि कुंजरवरारुहः । तदा च जगज्जनप्रलयत्रिगमतः प्रसु-
 दितमनसः समयज्ञास्सुमनसस्तत्र प्रदेशे रजःसंहारं चक्रुः । तदनु गंधोदककृष्टिं विधाय नानाविधकुसुमवर्षं व्यधुर्विबुधास्तस्यामवनी ।
 अथ तौ राजसिंहौ करिवराभ्यामवतीर्य सुरासुरनरसमक्षं नयनाजिना योद्धव्यमिति प्रतिज्ञां विधायानिमिषाविव निनिमेष-
 नयनौ तस्थतुः । एवं निनिमेषारुणनेत्रौ परस्परं वदननिरीक्षणपरौ तौ तस्थतुश्चिरकालम् । अथ च निशाकरकरस्पृष्टे इव पंकेरुहे

पारंभोमतपते जलविदुशरणपरे संरुचिन्ते । पादुबलिमु तथैव तस्यौ निनिमेषाश्रितिदशवत् तदा च विस्मयस्मेरमानमैः शिरोधूननपरे ।
 ममरगात्रिभिः गुरैः एतुमदृष्टिरिदये श्रीसादुबलिमूर्द्धिनि । एवं श्रीसादुबलिना नयनयुद्धेन जिते श्रीमते गोमयशःप्रभृतिभिर्महावीरैः
 प्रमोदकननलभके । तदा च श्रीसादुबलिदले तारसरं विजयवाधान्यवायंत प्रमोदयुद्धैर्गोदकेः भरतभौनिरासु हतमर्धस्त्रा इव
 भेजुरिशादगिमूर्च्छाम् । एतन्ममं अपि मेत्ये प्रमोदत्रिपादपरे भरतसपरिनीपत्युदयेनैव कुंडरीरंपत्रे इतोश्वित्रनिद्राणे । तदा च
 श्रीसादुबलिना प्रोक्तं 'कारतालीपनवायेन जितमिति मा कल्पेन वचनयुद्धेन युद्धं त्रिधेदि ज्येष्ठबंधो ! धीरद्विरोसजे !' । इति प्रयत्न-
 भादनादेन प्रत्याः धरिररा उन्मूलयाभागुगालान्संभान्, प्रोष्टयाभागुररगरारण पादशयान्, नाजीगणन् रष्याः कशाघातम् । तेन
 नादेन प्रत्या गोमहिष्पादयोऽपि नागण्यधरणरघनानि, श्रीसादुबलिनृपोऽपि भरतमिहनादादलोवाधिवरतरं सिहनाद् व्यधात् । एवं
 ती त्विरं चमगुः मिहनादादिना वचनयुद्धम् । अथ च पूर्वाह्नप्रयादुर्लेनमैश्याद्विस्तारंमोचरनिः क्रमेश हीनहीनतरहीनतमतामगमव् ;
 श्रीसादुबलिदण्डस्वरणद्वजोपेरातुस्पर्षाऽपिगधिमं श्रुदिमवाप । एवं प्राचीयथादरुराचनयुद्धेनापि सादुबलिना निर्जितो मरठवलिः ।
 तदा च गुरागुरैर्जयजयारात्तादि शशशुभं । तदा चोमयोरपि दलयोः समयेव भरतः प्रमोदविपादौ दिनगरोदय इव चक्रयाश्चमोऽयोः ।
 अथ ती धातरी सादुपुद्धते च संपतुः धरिरं, तदा च वनदंढधारी सादुबलेः प्रतीक्षारस्त्वारस्वरेण प्राद 'भोः द्येयनागाधिराज !-
 मारथाननया नियन्त्रीभूय पर धरिर्वा यत्नेऽयं महासाधुसंभुदुर्बलिवेदासादुना मारतेन ममं साधुपुद्धते सश्रीभयन्नस्ति ।' अथ ती महामास्त्री
 निर्वाणदण्डवन् वरास्येष्टेरं पुंरांणान्योन्यमावागम्यं चकतुः । ती च हीन्दया मंवरती वरासरं वागिभ्यं वाणी आस्तादप्यानापतुरेव

तौ मल्लयुद्धं विदधानौ क्षणेनायुज्येतां व्ययुज्येतां च तौ च क्षणाद्दुपेततुः क्षणान्निपेततुश्च, बहुदिनमिलितात्रिव तान्न्योन्यमंगेनांगं
 पीडयामासतुः । तयोश्चैवं मल्लयुद्धं विदधानयोरुपर्यधोभवनं पुनः पुनर्जायमानं जनासंलक्ष्यमिव समभवत् तच्चरणभारेणाक्रान्तिव वसु-
 मतीपादघातोत्यघ्वनिमिपाद्दटति स्म मुहुर्मुहुस्तदा । अथैवं मल्लयुद्धे जायमाने रोषारुणेनेत्रेण प्रचंडत्राहुना त्राहुत्रलिना पाणिना लेष्टुवदा-
 दायोर्द्धं वियति क्षिप्तौ भरतपतिर्भरतः । तदा च समरकुतुकालोक्नपरा नमःस्थिता विद्याधरा भरतमूर्ध्वभागच्छंतमालोक्य पलायांचक्रुः ।
 अस्मिंश्च समये सैन्यद्वयेऽपि समजनि हाहारवः, यतो महतां विपदागमः कस्य न स्यात् शुचो निदानम् । तदा च चितयामास
 बाहुवलि'धिग् धिग् मे बाहुवलं यत् सोदरोऽपि मयैवंत्रिधां विपदं प्रापितः । किं वा शोककरेण यवद् वियतो निपतत्यसौ मिदिन्यां
 तावत् करावधःप्रसार्य पतंतं गृह्णामि' इति विचिंत्य तदधः करौ प्रसारयित्वा पतंतं जग्राह साहसिकशिरोमणिर्बाहुवलिर्भुवत्सलः । तदा
 च सेनाद्वयेऽपि भरतरक्षणेन प्रमोदः समजनि गतनिधानलंभेनेव । तदा स चक्रिजीवितवितरणगुणः सकलजनश्लाघनीयतामगमत् ।
 बाहुवलित्रलजीवितदानगुणरंजितैर्गोत्राणैश्च कुसुमदृष्टिविंदधे तन्मूर्द्धनि । तदा चान्तःशोपानलदधमानचेतास्त्रपावनतोत्तमांगस्तस्थौ भरत-
 पतिर्भरतः । तदा च विलक्षतां गतं भरतं वीक्ष्य तद्वैलक्ष्यापोहाय गद्गदगिरा त्राहुवल्लिरेवमवोचत् 'मा त्रिपीद पट्खंडपते ! वीरा-
 वतंस ! ज्येष्ठवंधो ! यतो युद्धे कदाचित् कस्यचिज्यः पराजयो वा संभवेत्, तेनैवावतैव न विजितोऽसि मया त्वं तेनोचिष्ट वीरवर !
 प्रतिज्ञातसमरकर्मणे किमुपविज्य स्थितोऽसि गतसर्वस्व इव वैलक्ष्यमापन्नः' इति त्राहुवलिनोचेजितो मानयनः श्रीभरतभृपतिर्बाहुवलिं
 प्रत्याह 'मदीयमिमं दोषमयं सजीकृतो सुष्टिरेवापनपिष्यती'त्युदीर्य सुष्टिमुद्रयम्य दद्याथे सुनंदानंदनं प्रति । स च शुष्टिः सर्वत्रलेनापि
 सार्वभौमेन बाहुवलिश्चसि मुक्तो निष्कलतामगमदूरदेशेत्रोत्पवीजवत् । अथ च त्राहुवल्लिरुच्चैर्मुष्टिमुत्पाद्य शुभोच चक्रिणो वक्षःस्यले

पुण्डर इव पर्णं द्रव्यशिरमि । भारतस्तु तदुपात्तमृष्टमूर्च्छित पपात महीमहले महामहीरह इव निश्चितकूटारप्रहारेण तदा च तन्मुष्टिपाल-
 भारतपननाभ्या भीमन भूरपि द्रमपमाममाद । तदा च बाहुबलिनिज्ज्यायस भूमहले मूर्च्छया कुण्ठत निरीक्ष्य संजातानुवापश्वेतसि
 िनयामाम धिम धिम ध्रिययाणा स्वगोत्रद्वेषिता यदग्रनोऽप्येवविना विषमदद्या मया प्रापित । अय वेन्मुष्टिघातनिपुरो मम ज्येष्ठ-
 षेऽ परानुर्भोऽस्यति, तदा ममापि पयास जीवितव्येने ति तिले ितयद्यनपानीयद्वरणपरापणो व्यजनेनेऽर निजोपरीयेण घातवीजन-
 परान्स्वावगणशुक्र इव बाहुबलिर्भरतस्य पुरत । अय ऽ द्योतोपगारेण प्राप्तपेतनश्वन्नचर्ची मुस इव द्युणादुपस्यौ । तदा च बाहुबलिमुस-
 रीयण वातवीजनपरं पुर स्थित निरीभ्य भरतस्तस्यौ लज्जाननरदन । बाहुबलिरपि तस्यौ तथैव विजयेऽप्यनुत्सेषपर । अय च चक्रधरः
 धर्मिणिन् पदानि पथादपग्रास समरातरपरणेच्छु, तदा च मुनदानन्दनधितयामाम 'मम ज्येष्ठबधुः केनापि पुद्गेन युधुरतुर्धर्षते । यतो
 मानयना' द्राणतारदण्डमपि ममाधर्षिते मान न त्यजन्ति । अयं च समरास रिरमति वार वार परान्तितोऽपि तत् मा ममावर्णयादो
 मरतु धातृइत्या मुमर' इति पारधितयति बाहुबलिस्त्वाम् सार्वभौम समाददे दृढ पाणौ । तेन च दहेन शरीष समुत्पातितेन शुभा-
 दहेन ितेने चक्रधर । अय च त दृढं नभसि ध्रामयित्वा तेन दहेन बाहुबलिं मूर्दन्यताडयत्सार्वभौमः सर्वपतेन । तदा न तदृढया-
 तनितशब्देन त्रेपुम्पुरागमदगन्धमृतयो वपनानि श्रोतयित्वा । तेन च ददधतेन बाहुबलिमौलिस्यत मौलिरत्नं खंडशो भूत्वा मूर्महले
 पपात मृत्पुत्रमाव् । तेन च दडगतेन धर्ष निमीलितनयनोऽभ्याव् बाहुबलिर्जनेोऽपि ऽ तन्जनितमहाभ्यनिना । नप च द्यणमात्रे-
 पापीयणे समुद्रात्त्र बाहुबलिर्लक्ष्मिदंडं यमदृढमहोरर ज्वाह्द निज्ज्येदेहे, गृहीत्वा च त बाहुबधि सार्वभौमं बधसि ज्ञयान तेन ।
 तदा च तेन पातेन धर्मिन्तुस्तिया इवच कन्धमणीमयोपि जीर्णशीर्षपटवत्र् विद्यारास्वामगमत्, चर्षी च तेन दंढपातेन विह्वलित

चतोवृत्तिर्न किञ्चिद्वेदयत् क्षणं । क्षणेन च प्राप्तचेतनः क्रुधा पावक इव प्रज्वलन् दशनैरधरं परिपीडयन् ललाटपट्टघटितमृकुटीयुगलः
 स्वबाहुबलः स्वबाहुबलमत्रलब्ध दंडं आमयन्नधावत् पुनः सुनंदानंदनं प्रति, कथयामास च विलोक्य मत्कृतमिति कथयित्वा च
 सर्वबलेन तेन दंडेन बाहुबलिं जघान शीर्षे सर्वभौमः । तेन च घातेन जानुदध्नमविशन् मेदिन्यां मेदिनीपतिमूर्च्छनापरः,
 तेन च घातेन ससुत्पन्नवेदनः सुनंदानंदनः क्षणं न किञ्चिदाकर्णयामास । स च दंडो वज्रसारे बाहुबलिशीर्षे मुक्तो मृद्भांडवत्
 खंडशः समभूत् बाहुबलिश्च क्षणेन स्वयमेव मेदिन्या निर्जगाम । अथारुणेशोऽमर्षप्रकर्षपरिपूरितः स स्वदोर्दंडो दंडं च विलोकया-
 मास विलोकयित्वा चैकेन करणेन कालापसमयं दंडं परिश्रामयत् किमसौ करिष्यतीत्याशंक्राशंक्रलितचित्तैः सुरैर्नरैश्च निरीक्षमाणः
 श्रीबाहुबलिः सर्वबलेन सर्वभौमं मस्तके दृढमताडयत् । तेन च दंडघातेन महावेदनादितश्चक्री कंठं यावद् विवेश विश्वंभरांतः । तदा च
 चक्रवर्तिसैनिकाः स्वस्वामिनो महतीं विपदं वीक्ष्य शोकाकुलस्वांतवृत्तयः समभूवन् तुमलश्च महान समभूद्विवि देवविहितो भुवि मानव-
 निर्मितश्च । अथ निमीलितनयनः श्यामवदनः पङ्खंडपतिः क्षणं तस्थौ मेदनीमध्ये । अथ च कियत्समयातिक्रमे स स्वयमेव
 निर्जगाम मेदनीमध्यात् ।

अथ च चित्ते चिंतयामास चक्री 'अहमनेन सुनंदानंदनेन लघुबंधुनाऽपि जितः सर्वाजिपु तत् किं मयाऽस्यैवार्थे भरतसाधनं
 कृतं सेनापतिरत्नेनैव मदर्थे निष्कृतसाधनम् । किञ्चैकस्मिन् भस्ते जातु न भवतः सार्वभौमाबुभौ एककंदर इव द्वौ केसरिणौ । अपरं च
 सुरैर्विजीयते सुरपतिश्चक्रवर्ती च भूपतिभिरेतदश्रुतपूर्वं व्योमकुसुमवत् । एवं स्थिते सत्यनेन निजितः किमहं न भवामि चक्रवर्ती ।
 मयाप्यपराजितो विश्वालेभपराक्रमः किमसावेव सार्वभौमो भविता ।' इति चिंतासंतापतापितचित्तश्चक्री चक्ररत्नं सस्मार । तदा च

यथैः समानीय समारोपितं चक्रालं चक्रिणः करे, तत् प्रत्ययादात्मनि चक्रवर्तित्वं मानपंचक्रवर्ती तद्यकरालं पारक इव ज्वाला-
 मालासुलं च्योमनि त्राययामास वामव इव पवित्रम् । एतच्च समालोस्य महाबले बाहुबलिचक्रालमर्कतुल्यप्रार्यं गणयैद्विसे चित्तयामास
 साहसिन्नशिरोमणिः, 'धिगेतस्य श्रीश्रायभदेवतनयमानितां, पत् स्वयम्बं निरस्य मपि दंष्ट्रसुखरे मातस्य चक्रालायुधोपादानं, देवानां
 समक्षदुखमसपरसंगरं निर्माणं मपि दंष्टरे मातस्य प्रतिष्ठाश्रयणा च समन्तनि चक्रालप्रदणतः । एवैष चक्रालं प्रदर्शयित्वा जग
 ज्ञानं भाषयामास तथा मामपि विभीषण्यिषुर्वर्षते । सदसौ यथा निबहुत्वदंडानां बलं चिदित्वास्त्वया चक्रालस्यापि पराक्रमं ज्ञाना'त्व-
 त्पादिचित्तनपरं सुन्दरानन्दनं प्रति सस्वलेन प्रेर्यं चक्री चक्रालं विशेषेण । तदा च बाहुबलिचित्तयामास 'द्विमिदं कुम्भवदंडेन चूर्णी करोमि,
 किं वा कन्दुरुषवद्विनाहस्य पथात् क्षिणामि, किं वा हस्ते गृहीत्वा दृग्गोलवत् विपत्युल्लसामि, किं वा शंखवद् कुम्भवदंडेन चूर्णी करोमि,
 प्रथमं विलोकयाम्येतस्य सामर्थ्यम्' इत्यादिचित्तपतस्तस्य बाहुबलेः समीपमागतस्य शास्त्रसंहलमिव मंदरं तं मरुतं सर्वं पथात् करिव्ये,
 चक्रालम् । स्वगोत्रोद्गरे सामान्येऽपि तरे न प्रभवति किं स्वपुनस्तुम्भवच्छक्तिपाणिनि धीमदुगुणादिदेवाधिदेवनन्दने । तदनु पुन-
 यक्रालत्वं पथाद् गत्वोपादिगत् पादपदरजुशुखवत् भातपठोः पाणौ । तदनु बाहुबलिचित्तयामास सुजंलमानां पथा दंष्ट्राबलं, धृथिवस्य
 पया पुच्छकंदकषलं तथाऽस्य चक्रालस्यैव बलं नान्यदस्येदृशं दुखं तदनेन मपि दंष्ट्रापुत्रे मत्साराणाय यदपि मुक्तमती च संगर-
 परिश्रयो ननु, कटोरतरचित्तं कृत्वा तदेनमन्यायिनं पचक्रमपि चूर्णीकरोमीति चित्तसद्वतपसृष्टियुगस्य रोषालानपनः सुन्दरानन्दनयक्रिणं
 प्रत्यथावत भीषणाशरवरः । अथ च चक्रिणोऽन्तिके समागतः सद्युल्लस्यैवैकः सत्युल्लस्यैवैकः चित्तयामास, 'धिग् ! ममत्वेनेव निर्देय-

हृदयेन मयाऽपि बंधुबंधो विधातुमारब्धः । धिग् ! मां राज्यलुब्धं यन् मया मानगजाधिरूढेन ज्येष्ठवंशुरप्येवं नानाविधयुद्धैर्यो धित-
 स्तद्धिगेनां राज्यवृष्णां यल्लुब्धैर्भवामिन्दिभिः प्राणिभिः सोदरादीनामपि बंधो विधीयते वैरिभूतैः, तद्धन्यास्ते एवाद्यानवत्विवांधवा येः
 प्रथममेव महानंदपदनिदानं संयमादानं निर्मितं समरकर्माधर्मनिमित्तमनिर्माय । अहं त्वद्य यावन्मदीरावन्मोहोन्मादजनयित्र्यां साम्राज्य-
 रमायामासक्तमनास्तिष्ठामि । तद्धिग् मां साम्राज्यलुब्धमपि तातसुतमानिनं, तद् यया मञ्जनेन श्रीऋषभदेवाधिदेवेन दुर्गतगतिनिदान-
 मियमित्यवधार्य त्यक्त्वा साम्राज्यरमा तथा मयाऽप्येपाऽवर्यं त्याज्ये'ति विहितनिर्णयः श्रीमान् बाहुबलिः सार्त्रभौमं प्रस्तुवाच तितिश्च
 स्वज्येष्ठबंधो ! यन् मया सपत्न इव नानाविधयुद्धैस्त्वं खेदं नीतोऽसि, तत् मम क्रिपाकफलोपमैर्विषयसुखैर्हृत्पूरवद्ग्रहिलतानिर्मितिप्रत्यलेन
 साम्राज्याभिमानेन च कृतम्, अहं संयमसाम्राज्यं समादास्ये महानंदपदनिदानं दूरपरित्यक्तधनकनकतनुस्वजनपरिजनादिममत्वः' इत्यु-
 दीर्य तेनैव मुष्टिना कचलोचं लीलयैव निर्माय सामायिकचरितंगीकारं चकार त्रैलोक्यसारभूतं सत्चनिधिः श्रीबाहुबलिः तदा च
 नभःस्थिताः सुमनसः समानंदितमनसः साधुसाध्विति वदंतः सुमनसां वृष्टिर्बन्धुः श्रीबाहुबलिमृच्छि ।

तदा च गृहीतश्रामण्यः श्रीबाहुबलिश्चित्तयामास 'गच्छाम्यहमय श्रीऋषभनाथपादपद्ममूले' अथवा संप्रति न यास्यामि
 यतः प्राक् प्रव्रजिता ये मदनुजा अष्टनवतिमितास्तेषां मध्ये मम पययिण लघुता भविष्यति तदत्र स्थित एव तपःसंयमाभ्यां धातिकर्म-
 क्षयं निर्माय समासादितपंचमसंवेदनो गमिष्यामि स्वामिनोऽतिके इति' कृतनिर्णयो नासाग्रन्यस्तनयनः प्रलंबितभुजयमलः श्रीबाहुबलिः
 श्रमणशिरोमणिस्तत्रैव तनूत्सर्गमकरोत् भंदर इव निश्रवंपकायस्त्यक्तमायायः । तदा च चक्रवर्ती स्वर्गांधवं परित्यक्तधनस्वजनपरि-
 जनादिसर्वसंगं निर्ममं निरीहं समशत्रुमित्रवर्गं तनूत्सर्गस्थितं रोपस्थाने समासादितपरमनवमरसं निरीक्ष्य विस्मितचित्तः स्वं च कु-

कर्मशरिणं हृदि परिभावयन् सक्रया धर्मं तस्यौ नीचैः कृतवदनस्तदनु जंगमतीर्थमिव स्ववांघर्वं चित्ते चितपन् समुत्पन्नमहानन्दः स्व-
 दुःखर्मनिर्मूलनकृते भक्तिप्रागभारलुभः प्रणयाम पट्खंडमेदिनीनायचस्तं यतः साधुवन्दनेन दुरितदूरीकरणं बोधवीति प्राणभाजां भक्तिभाजां,
 यदुक्तं 'दर्शनेन विनेद्राणां, साधुना वदनेन च । च विषति धिरं पापं चिह्नद्रहस्ते यथोदकम्' ॥१॥ एवं स्थिते सति विलोकयत
 जनाः सामारिगमात्रान्य-संयमसाम्राज्ययोनिपयोपयोरेव दूरमत्पंचमंतरम् । यदा श्रीशाडुबलिः सांसारिकसाम्राज्याधी समरकर्म-
 निमित्तिपरः समभूत्तदा द्विपक्षिष्व सार्वभौमेन मारणाय स चिन्तितः, यदा च परित्यक्तदभिलाषः संयमसाम्राज्यपुररीचनार तदा स
 एव भक्तिपुरस्सरं पितेन वदितः । एवं सांसारिकसाम्राज्यसंयमसाम्राज्ययोर्महत्तमंतरं परिज्ञाय तत्रैव संयमसाम्राज्ये यत्नं कुरुष्वं येन
 समासाहितेन सुरासुरनैर्द्राणामपि पूज्यता भवेत् । यदुक्तं 'किमिह परलतोऽपि, स्यात् १६ वस्तु लोके, सुदिततुरनरोषमक्रियो घट्
 वभावात् । इमकमपि नमति, शंभितो यद्वचणेन, त्रिदसनरशिवधीसंतनमप्यापि वरमात्' ॥१॥

॥१॥ च चक्रवर्ती प्रमोदाश्रुनीरैः स्वकप्रयान्ठं विष्यापयित्वा श्रीशाडुबलिमहासुनेः स्तवंनात्मनिन्दनं चैषमकार्षीत्—

“महासुने ! तव गुणाः कथं मयैक्या रसनया वर्णयितुं शक्यंते, यतस्त्वया मदुपरि दयां निर्वाप्य जीर्णतृणवत्साम्राज्यं हेलयैव त्यक्तं,
 तद् मद्यान् समभूदुमयथापि श्लिवाशी, यतो गार्दस्थ्ये भवता मतसमोऽपि स्थिः समप्रेष्वपि समरप्रशंसु पराजितः, सांप्रतं तु गृहीत-
 धामण्येन भवता त्रिजगन्नजयविधापिनां रागद्वेषाद्यंतारिपूणामपि विजयो विदधे, तद् भवता समानः बोऽन्यो महागुभटः । यतः
 शास्त्रेषु रागद्वेषजयविधापिनो महासुभटा निरादिता, तर्कं च 'समुत्तुरं वि मयन्, भिक्षित्वाण वलीक्य जेहि । ते रागदोषमल्ले, विजति
 जे ते जए सुहदा ॥१॥'

अहं च द्विधाऽपि कातरो यतो भवता समस्तेष्वपि संग्रामेषु पराजितः, एवं बाह्वैरिजये मे समभृत् कातरता, अंतरंगरिपुभिस्तु
 रागद्वेषादिभिस्तथापराजितोऽहं यथा जानन्नपि संसारवासं कारागारनिवासादपि महादुःखदं तत्रैव रक्तो न त्यजामि साम्राज्यलोभम् ।
 तद्विद्वियाणां जये शूर' इति वचनाजितेन्द्रियत्वेन शूरनरेषु भवतो रेखा, करणकपायादिभिः पराजितत्वाच्च कातरनरेषु मम रेखा ।
 अपरं च समर्थेषूत्तमपुरुषेषु संतोषवत्सु भवतो रेखा, यतो भवता सामान्यभूपतिनाऽपि सर्वभौमोऽप्यहं निर्जितः, अत एव तव समर्थेषु
 रेखा, अन्यायकार्यप्यहं न निगृहीतोऽत उत्तमेषु ते रेखा । एवंविधो बलवानपि पितृदत्तसाम्राज्येनैव संतोषमकार्षीद्भवानतः संतोषवत्सु
 तव रेखा । स्वशक्तिमसंविदानेषु तथा 'ऽन्यायनिरतेषु लोभवत्सु च मम रेखा त्वया समं समकरणेन चक्ररत्नमोक्षणेन खट्खंड-
 साम्राज्यवाप्तावपि लघुबांधवानां साम्राज्यहरणेन जनकप्रदत्तत्वत्साम्राज्यहरणमनोरथकरणेन च । एवं तव मम च प्रभृतमंतरं गृह-
 मणिनभोमण्योरिव । अन्यच्च राज्यं निरयनिदानमिति ये न जानन्ति तेऽधमाः, अहं तु तेभ्योऽप्यधमतमो यज्जानन्नपि नरकांतं
 राज्यं संविदानोऽपि विषयान् विषफलोपमांस्तत्परिहरणपुरस्सरं न करोमि संयमसाम्राज्यस्वीकारं महानंदपदसत्यंकारम् । धन्यस्त्वमेव
 त्वमेव च सत्यस्तातसुतो यत् पूर्वं पितुःस्वीकृतं संयमसाम्राज्यं स्वीकृतवान् । अहमपि तदा तातस्य स्रुतः सत्यो भविष्यामि । यदा
 पटप्रांतलग्नरजःकृणवद्राज्यं विहाय संयमसाम्राज्यं स्वीक्रिष्यामि' इत्यादिवचनैरात्मनो निदां श्रीबाहुबलिमहाशुनेः स्तुतिं च यथा-
 स्थितां निर्माय तत्सुतं सोमयशसं बहलीजनपदसाम्राज्ये स्थापयामास भूमिवासनः, तत्प्रभृतिसोमवंशः समजनि नररत्नानामुत्पत्ति-
 निमित्तं शाखाशतविततः तदनु चक्रवर्त्ती बाहुबलिमहाशुनिं नमस्कृत्य कृत्यवित्तद्गुणस्मरणप्रवणः कृतनुपतिप्रवेशोचितनानाडंबरसुंदरी
 श्रीअयोध्यापुरीमगमन्महामहपुरस्सरं सामस्येन साधितपट्खंडं चक्ररत्नमपि विवेशायुधशालायाम् ।

अथ संपूर्णतया साधनभारतस्य श्रीभारतमार्गभूमिस्य समृद्धिरूप वर्णयते । तर्थादि चतुर्दशरत्नानि नव च निधानानि तस्य सम्-
 भूम् । पञ्चविंशतिर्यद्यमहस्ताणि चतुर्दशरत्ननवसेवधिदेहाधिष्ठापकै कृत्वा सेवते सार्वभौमम् । तस्य चतुष्पष्टिः सहस्राणि हरिणेषुणा
 अत पुर ताश्चैव द्वात्रिंशन्महस्ताणि नृपपुत्रीणा द्वात्रिंशच्च सहस्राणि जनपदप्रधानचरितानां, द्वात्रिंशत् सहस्राणि च द्वात्रिंशत्पुत्राणा
 नादकानां, चतुरशीनिलयाणि च मत्तमत्तगचतुरगरयानां, षण्णवतिशोध्यथ ग्रामपत्नीना द्वात्रिंशत् सहस्राणि च जनपदाना द्वासप्ततिश्च
 महस्ताणि पुरचराणां, नगनरतिन्व महस्ताणि द्रोणमूसानां, अष्टचत्वारिंशच्च सहस्राणि पत्नानां, चतुर्विंशतिश्च सहस्राणि कर्षदाना
 मइवाना च, षोडश च सहस्राणि रुमानां, त्रिदशतिश्च सहस्राण्याचराणां, चतुर्दशसहस्राणि सराथानां, षट्पंचाशच्छातर्दीपाणाम् । ऽकोन-
 पंचाशच्च इराल्यानां, श्रीणिशतानि त्रिषष्ट्यधिरानि च तस्य गृहे कृषकाराणाम्, अन्येषामपि सागधवरदामादितीर्यपतिप्रभृतिभरतातर्बर्त्ति
 पुराणा नराणां किन्नराणां चाधिस्त्य परिपालयभ्रष्टादश्रेणिश्रेणिभिर्व्यवहार प्रवर्चयामास । श्रीभारतवर्षे केषाचिदकृतसुकृतानां
 स्तोदररूपमपि दु खेन जातु संपद्यते न वा, श्रीभारतस्य तु यदेवविधा समृद्धिरभवत्तत् प्रागङ्गमविधिवदाराधितचरितस्य फल पंच-
 दशतमितवुनिवराजपानसुपादन रूपवैयाहृतविधानस्य च, तस्माद् गृहीतश्रामण्यैः श्रुत्वा श्रीमदहर्तप्रचनोपदेश विहाय च तनुवनिताधन-
 स्रजनपरिलनादिममीकार श्रामण्यमगीरणीयम् । गृहीतचारैस्तु तत्पालने विधिवद् वैयाहृत्यविधाने च यतनीयम् । एव पूर्वकृत
 सुकृतमाहात्म्यतः स्व पुरोप्रतिश्रयाया श्रीमदयोप्यानगर्या वासव इव साम्राज्य सुंजानथतुषष्टिसहस्रात् पुरीमि सम पचप्रकार यथा
 मनोऽमिमत् वैपपिन्नमुखमनुभवति स्म सर्वगालं सार्निभौमः ।

अथ च श्रीनाटुरलिमहासुनेस्तनुसुर्गस्यितस्य त्यक्ततनुममत्वस्य शुभध्यानलीनमनस्य कालत्रयमपि समस्तिकातम् । तत्रोप्य

अथ च श्रीनाटुरलिमहासुनेस्तनुसुर्गस्यितस्य त्यक्ततनुममत्वस्य शुभध्यानलीनमनस्य कालत्रयमपि समस्तिकातम् । तत्रोप्य

काले श्रीबाहुवलिरुष्णतुवात्याभिः शैलेशवन्न चचाल मनागपि धर्मध्यानात् । तथा निदाघसमये मध्यंदिनेऽपि दिनकरकरतापेन शिर-
 स्तामपि स नाचितयत्कुतुह्यनलीनमनोवृत्तिः । ध्यानैकतानमनाः स नाजीगणत् वृषापरीषहं लेशतोऽपि । तथा मस्तकादारम्य
 पादयुगं यात्रत् प्रस्वेदपंक्किल्लन्नतुरपि न चितयामास मनागपि मलपरीषहं, तथा वर्षाकाले शंक्षानिलैर्न लेशतोऽपि क्षुब्धः शुभध्यानात् ।
 तथा जीमूतगर्जितं सौदामिनी ह्लात्कारैरपि स न मुमोच शुभध्यानम्, तथा बहन्महावारिप्रवाहैर्जलपंक्कनिमग्नचरणोऽपि न चेतसि
 चितयामास मनागपि तद्बुध्यथाम् । तथा शिशिरसमये हिमानीदग्धवनेऽपि स शीतपरिषहं नाचितयच्चित्ते धर्मध्यानैकतानमानसः ।
 एवं निदाघवर्षाशीतकालजनितक्लेशेन न लेशतोऽपि धर्मध्यानात् क्षोभमवाप । एवं वर्षाकाले सद्भ्रुतलतावितानैर्महातरुविवेष्टिततनु-
 र्बनेचरकरिकुरंगमहिपंचाननचित्रकप्रभृतितानानाविधजंतुजातविहितोपसर्गैरप्यक्षुब्धमनोवृत्तिः श्रीबाहुबलिः संवत्सरं यावत्तस्यौ तन्नुत्सर्गे ।

अथ च चतुर्विधाहारपुरस्सरं कायोत्सर्गे स्थितस्य तस्य संवत्सरे पूर्णे ब्राह्मीसुंदर्यौ महासत्यौ समाकार्यं श्रीऋषभप्रभुः स्माह
 'यद् बाहुबलिः प्रभृतदुरितक्षयेण क्षीणप्रायधातिकर्मा प्रवर्तते । परं मानगजाधिरूढतया तस्य केवलचिदुत्पत्तिर्जायमाना नास्ति । तद्-
 युवाभ्यां तत्र गत्वा तत्पुरत एवं वाच्यं यद् 'युगादिदेवस्त्वामेवमादिशति स्म यद्गजाधिरूढस्य केवलं नोत्पद्यते, तत्तस्मादुत्तर महाभुने !'
 इति श्रीऋषभप्रभुणादिष्टे ते महासत्यौ तत्र गत्वा तद्भवचो वंदनपूर्वं तस्याग्रे कथयित्वा पश्चाद्बलिते । अथ च स तद्भवचः समाकण्य
 चितयामास 'यत्कायोत्सर्गे स्थितस्य मम कथं गजारूढता । इमे च महासत्यौ न मृषावादिन्यौ तन्नुनमहं मानगजाधिरूढोऽस्मि ।
 तत् मानं मुञ्चत्वा वंदामि ताननुजानपि व्रतज्येष्ठान् । इति विचित्य कायोत्सर्गं पारयित्वा यावत्तद्वंदनार्थं पादमुद्दक्षिपत्तावद् धातिकर्म-
 क्षयात्स केवलज्ञानमवाप । तदन पूर्णापन्नित्तः श्रीऋषभप्रभुमिसमीपे गत्वा प्रदक्षिणं विधाय तीर्थं च नत्वोपाविशत्स केवलपर्वदि ।

इति

विनयागुप्तिसिद्धान्तसारसंस्कृतित श्रीदर्शनात्नरत्नाकरयो श्रीमदनुगमापरपर्याये श्रीभरतचरित्रश्रीशुभभद्रेशनिर्घोणवर्णन-
नामिच्छाया तुयलक्षणं श्रीराष्ट्रत्रिमयामभामपयपंचमज्ञानोत्पत्तिवर्णननामा द्वितीयसाराग संपूर्ण ।

दर्शनरत्नरत्नाकरः ।

तुरीयलहर्था तृतीयस्तरङ्गः ।

अथैतस्यामेव तुर्यलहर्था तृतीयतरंगः प्रस्तूयते । तत्र द्वितीयतरंगे भगवज्येष्ठसुतेन भरतेन समं बाहुवलिनो युद्धं तदीक्षा-
केवलवधोघासासिश्च वर्णितानि । अत्र तु तृतीयतरंगे भगवद्द्विनेयमरीचिभाविशलाक्रापुल्यभगवन्निर्वाणावाप्तिप्रभृतिस्वरूपं व्याचर्ष्यते ।
तथाहि भरतसुतो मरीचिनामा भगवतो भवनिर्वेदजननीं देशनां निशम्य वैराग्यरंगपूरितान्तरंगः स्वीचकारानगारताम् । तदनु स्थ-
विरातिके ग्रहणासेवनालक्षणं शिक्षाद्वयं स शिक्षयामास । तत्र ग्रहणशिक्षयामेकादशांगनि सस्रत्रार्थानि सोऽधीतवान् । अथ च स
साधुगुणैः समलंकृतः कदलीगर्भसुकुमालकायः श्रीऋषभस्वामिना समं विहरन्नन्यदा निदायतो मध्यदिने दिनकरकरैर्निश्चितशरैरिव मूर्धनि
तापितः समं तप्तत्रिकीर्णागारप्रतिरूपैः पांशुकणैश्चरणयोर्दक्षमानः, कृशानुज्वालासमानाभिरुष्णवात्याभिः सर्वतोऽभिभूततनुः, प्रक्षरत्-
प्रस्वेदविलन्नमल्लिप्तसनांगोऽतश्च समुद्भूतप्रभूततृपाधर्षित एवमुष्णपरीपहेन तज्जितश्चित्ते चित्तयामास 'यन्मम पितामहस्त्रिभुवनजनवंदनीय-
पादारविदः श्रीयुगादिदेवाधिदेवः, मम जनकस्तु षट्खंडमेदिनीनायकः श्रीभरतः, एवंविधे महति कुले समुत्पन्नेन मया त्रिजगज्जनसमक्षं
श्रीयुगादिपरमेश्वरसमीपे वैराग्यरंगपूरेण आमण्यमपहाय निकेतने गत्वा गृहवासं स्वीकर्तुं, श्रमणगुणांश्च
मंदरगिरिगिरिष्ठान्न शक्तोऽस्मि क्षणमपि शोढुम्, एवं स्थिते सत्येकतः कुलमलिनता एकतस्तु आमण्यपरिपालनं दुष्करतरम्, एवमितो
व्याघ्र इतस्तदीति न्यायात् संकटे पतितः किं करोमी'ति चिंतयतस्तस्यैवंविधा मतिः समुत्पन्ना, यत् श्रमणास्त्रिदंडविरताः अहं तु तैः परा-

नित इति हेतोरद्वययो यमास्तितानं मततु तदमित्येवमयम् । अथान्तु क्वचलुचनर्पचकलणनिर्यत्राणादिभिर्द्रव्यभावभ्रंहा अहं तु क्षुरमुहित-
 सुहः निगुगामय मविष्यामि । तथा स्पृहसुस्मजोवचपत्तो निवृत्ताः श्रमणशिरोमणयः, अहं तु सुहसप्राणिबधनियमं कर्तुं न शक्यस्तेन
 मम तु क्या क्ते दुचरत्वाद्दानदुगपस्तु । अकिंचना हेमजगताः, मम तु समयस्तु सुवर्णमुद्रादिकं विचिदपि । साधवस्त्वनुपानचलनाः,
 मुनिपत्रभाण्टु केचन श्रेतवमन्वयारिणः केचन निरेवराः, मम तु क्षयापशुपितपतेस्तज्ज्ञापकानि मर्षतु वसतानि घातुरक्तानि । अष्टादश-
 सरप्रशीलानुगुणाः पुत्रावद्या, कहे तु शीलेन दुर्गेषस्तद् वाणशीर्गच्यक्ते चंदनादिक्रमादास्ये । तथा वर्जयंत्यबंधभीरवो मुनयः
 पानीपारमं प्रसूतजोवप्रसादुलं मम तु शरिमितं तोययस्तु स्नाने पाने च । एवं स माप्वाचारपालनेऽशुक्तो गृहिलिगप्रहणे तु व्रथा-
 परीतिचिषाः स्वमतिविशेषिशिन्मिचिस्तमेतदुल्लिगंकीचवार । तादृणविधिशिषारी च स विवहार भोक्तृप्रमदेन समं, यथा च वेसरो
 न तुरो न च तुरंगस्तथा सोऽपि न साधुर्न च गृही तदा समयूत् । तं च तथाविधेषु स्वामिना समं विहारं कुर्यंतं वीक्ष्य भूयान्
 जनस्वर्दिके सुहृतं पप्रष्ट वीतुमन् । तदा च मूलोक्तगुणरूपं स साधुवर्गं ध्याचष्टे स्म लोसालां धर्मप्रक्षपायणानां पुरतः । यदा
 च सोऽपि तं प्रति वक्ति 'चेदेवंशिलो धर्मः साधुसंबंधी पुष्यामिरवशोपते तदि स किं न वास्यते ?' म अतिवक्ति एव तदा प्रमादा-
 भक्तिन्याम् ।' अथ च येषां जरेचनया यतिधर्मस्वीकाराविषये शिषोत्साहः स्वापान् स त्रेष्वपि धोक्तृप्रमनायसम्भिवाने, निष्कारणोप-
 कारकारः धीन्द्रामंदेजोऽपि तान् योग्यानवधार्यं तादृपति मंगारसापराधरितरुण्डेन ।

अथ च मरीचेः स्वाभिना समं विहारं कुर्यंतोऽन्यदा कदाचिदास्यः सङ्कल्पमस्तदनुसहात्म्ययाविक्रियायी । तदा च मुनिभिस्तार-

वैद्यावृत्त्यं न कृतं, यतः संयतैः संयतस्यैव वैद्यावृत्त्यं विधेयं नत्वसंयतस्य संयतामंयतस्य वा । तदा च तप्तनावकृतप्रतीकारः स
 महासयो वनवह्निरिवाधिक्रमधिकं वध्ते, तदा च स तेन महामयेन तनावत्यंतं पीडितश्चितयामास 'यन्ममास्मिन्नेव भवेऽशुभक्रमोदय-
 मगमद् यदेवं ग्लानतायामपि यतिभिरहमुपेक्षितः स्वैकरपि । अथैतेषां संयतानां मध्वैयावृत्त्यविधानमनुचितं, यत एतेषां संयत-
 विषयमेव वैद्यावृत्त्यमुचितं तेन तैर्मम तत् कथं क्रियते । ममापि च तैर्वैयावृत्त्यकाराणमसांप्रतम् । तन्मया समानं कमपि मंदधर्माणं
 विलोकयामि, यथा स मम सहायतां ब्रजेत् । अथ चारण्ये हरिणवत् स कालेन कथं कथमपि निरामयकायः समभूत् प्रतीकारं
 विनाऽपि । अथ च नीरुक्कायः स स्वामिना समं विजहार वसुधरायाम् । अथचान्यदा दूरभव्यः कपिलनामा राजसुतः श्रीऋषमनाथ-
 पादपद्ममूले समाययौ सुकृतशुश्रूषया । तदा च श्रीऋषभदेवेन पंचमहाव्रतपरिपालनरूपोऽनगारमार्गः समुपदिष्टः सर्वजनसाधारणतया,
 स च न रुरुचे कपिलाय प्रमादमिथ्यादर्शनविह्वलाय रोगिणः पथ्यमिव । तदा च स धर्म्मतिरश्रवणेच्छयेतस्ततो विलोकयन् स्वा-
 मिविनेयविलक्षणत्रेपथरं मरीचिमीक्षांचकार । तदा च धर्म्मतिरश्रवणेच्छया स तदंतिके जगाम । तेनापि साधुधर्मेषुपदिरय प्रोक्तं
 'यदि त्वं सम्यग्धर्माभिलाषी तदा गच्छ श्रीऋषभदेवपादपद्ममूले ।' तदा च श्रीयुगादिदेवाधिदेवेन तदग्रे तथैव यत्तिधर्मः प्ररूपितः ।
 स च तस्य मिथ्यादर्शनप्रमादपंक्तिमग्नस्य नारुचदरोचकस्येव मोदकः । तदसु पुनः स समाययौ मरीचिसमीपे कथयामास च
 'यो युष्माभिः क्रियमाणोऽस्ति सोऽपि किं न धर्म्मः, धर्मविकलं च व्रतं किं संभवेत्' इति तेनोक्ते मरीचिश्चितयामास 'यदयं कथ्यन्
 मत्समान एव मिलितस्तद्वैवयोगात् समान एव संयोगो मे समभूदनेन सहायेन समं सहायं विना सीदमानस्य मम' इति विंचित्य
 स कथयामास 'भो ! धर्मार्थिन् ! कपिल ! श्रीऋषभदेवसमीपे धर्मः प्रवर्त्तते, मत्समीपेऽपि च धर्म एव' अनेन च पूर्वचनेन देशेन

धामतनिस्तेऽस्मिन्प्रदायो दृश्यते । अत एव सुरतार्थिना सर्वोद्योगेनोत्सृज्यवर्जने यतितव्यम् । यत उत्सृज्यवर्जोऽपि दुरंत-
 म दोग्यपामाम् ७ भयानुरूपं रपिन् तत्रप्रभृति प्रवचने प्रुषिव्या परिव्राजकसुमतं मिथ्यादर्शनसंमतम् ।

इय च भगवान् दृश्यमानप्रकारणदरेवदुर्भित्तिआजमानः सुरसंचारिततपनोर्षंरजनके चलननलिनविन्यासं कुर्वन्नेरग्रमणसहस्रा-
 मृतोद्गमनमोमसङ्ग-निर्मलगतसाराणनदरेवदुर्भित्तिआजमानः सुरसंचारिततपनोर्षंरजनके चलननलिनविन्यासं कुर्वन्नेरग्रमणसहस्रा-
 नुगम्यमानमार्गः सुरनिररपरिस्मितः प्रतिनगरं प्रतिग्रामं च मय्यजन्तां प्रबोधयन्नन्यदा कदाचिदएयोजनोन्मानं शारदहिमपरफरनिर-
 पटितमिदं गेयजर्णं क्वचित् किन्तरोमिः क्वचिद् नियारोमिः स्वचिष द्यसरोभिविधीयमानगानं नानानिर्जरनिरचलचामरं शोभा-
 संभारसंभाव्यमाननगमुल्यमानं निशाममपद्रज्यलघानोर्षीनिररप्रकटितदीपप्रतमहस्रआतिरं भीमपदगवरमारोह मोहमहाचरटं-
 निद्राट्टकः । तदा च तत्र योजनमाने क्षेत्रे स्थितं वृणद्यष्टदि संश्लः पवनकुमाराः । तदनु नीरदकुमारा अन्नदुदिनं विदुर्वपित्वा तां
 मेदिनीं गणेशदर्यमितां व्ययुः । तदनु दिविजाः कनरमणीमित्यत्र पीठार्थं चक्रुस्त्वदुपरि परितो व्यंतरासुराः पंचवर्णकृतुमदृष्टिं ज्ञानु-
 दन्तीं निररपामासुः प्रमोदमृदितमानसाः । तदनु दिग्बहुरेये कल्पमालदलेस्ते तोरणरचनां मनोनयनानदिनीं चक्रुस्तोरणस्तंभेभ्यु
 च कराराग्रान् तोरणोररि च विदुदातवभ्राणि पलायय्य परनादोलिताः । तथा तोरणायस्तनभ्रुभागे मोज्जिगादिभिः स्वस्तिकादीन्यए-
 मंगलन्यालितानुल्लेगाः । पीठेपरि च वैमानिनान्मिनो रत्नमयं प्रारारं मणिमयमृषिपीठोपपरं प्रभाभिरामं धितेतिरे । मध्यमकम्रं तु
 क्लृप्तमयं ज्योतिष्मयम् रत्नमयमृषिपीठोपं, वायव्यं तु रजतमयं पनरमयमृषिपीठोपं व्यधुर्भवनस्वायितः । वायव्ये प्रपारे च चत्परि

गोपुराणि तैर्विधीयते स्म, गोपुरे गोपुरे च मणीमयतोरणानि, द्वारे द्वारे च व्यंतरसुरैर्न्यधीयंत धूपघट्यो मधमघायमानाः, तद्वितीय-
 प्राकारांतरे च सुरा वितेनिरे देवच्छंदमीशानदिग्विभागे भगवतो विश्रामकृते । समवसरणमध्यभागे च त्रिकोशोच्चं चैत्यपादपं
 निखिलसमवसरणच्छायाकरं चक्रव्यंतरसुराः । चैत्यद्रुमस्याधस्तने भूभागे रत्नमयं पीठं विधाय तदुपरि रत्नमयं देवच्छंदकं कृत्वा
 तदंतः श्रुति(४)मितासु कुक्षुषु सपादपीठानि सिंहासनानि तैर्विधीयंते स्म, देवछंदकोपरि च श्वेतमातपत्रत्रितयं ते चक्रुरित्थं सुरविरचिते
 समवसरणे भगवान् वृषभध्वजः प्राचीद्वारेण प्रविश्य चैत्यतरुं प्रदक्षिणीकृत्य तीर्थप्रणामं च निर्मायोपाविशत् सिंहासने प्राचीमुखे ।
 अन्यासु च तिसृषु दिक्षु सुरैर्जिनप्रतिरूपाणि क्रियंते स्म, तेषामपि श्रीजिनप्रभावात् समानरूपता संपद्यते स्म । एवं चतूरूपधारिणि
 श्रीऋषभदेवे सिंहासनोपविष्टे संयतसंयतीवैमानिकदेव्यः पूर्वद्वारा प्रविश्य तीर्थं तीर्थपतिं च नमस्कृत्य तिष्ठति स्माग्नेयदिग्विभागे ।
 भवनपतिज्योतिष्क्रव्यंतरदेव्यस्तु दक्षिणद्वारेण प्रविश्य तिष्ठति स्म नैऋतद्विक्राने । भवनेशज्योतिर्व्यंतरामरास्तु पश्चिमद्वारा प्रविश्य
 तिष्ठति स्म वायव्याम् विमानवासिसुरनरनार्यस्तु तिष्ठति स्मेशानदिक्राने उत्तरद्वारा प्रविश्य । एवं द्वादशमितासु पर्पस्तु यथास्थानस्थितासु
 सौधम्मर्पतिर्यथास्थितगुणस्तुतिं निर्माय तथा तीर्थं प्रभुं च नमस्कृत्योपाविशत् प्रभोरग्रत ईशानाशाविभागे ।

अत्रांतरे च गिरिपालकाश्चक्रिणे प्रभोरागमनं निवेदयामासुः । तदा च चक्रवर्ती तेभ्यः सार्द्धा द्वादशऋतनककोटीर्विश्राणयामास ।
 तदनु मनुजपतिः सिंहासनादुत्थाय सप्ताष्टपदान्यहदभिमुखं गत्वा विनयेनावनतिमकरोत् । तदनंतरं तु पुनः सिंहासनेऽविरुह्य भगवद्-
 बंदनकृते नृपतीनाकारयामास वासव इव देवान् । ततश्च ते सज्जीकृतगजत्राजिरथपत्तयो नृपतयः समेयुः श्रीभरतभूपति-सिंहद्वारे, तदा-
 गमनं च गजगजितहयहेषितभुटसिंहनादादिजनितमहाध्वनिना निवेदितं सार्वभौमस्य द्वारपालात् पूर्वं, तदनु मनुजनाथः पवित्रपाथोभिः

स्नानमंशुपे स्नानं निमांय निमित्तदीप्तुस्मैगलप्रापयित्तः प्रथानेपथ्यमंहनमंछित्तनुः शिरसि धिपमाणभेत्तात्पवारणो मणिमन्त्रविनिप्र-
 द्दराः अथजनवीज्यमानोभययाथो यारणवरमारोह प्रमोदपुलकप्ररोहसमलं कृतगमः । तदनु नानातोयनिनादेर्वाभाभूम्यात्वापर्यैशु-
 रंगपम्परिशुः गांघः पूरपरिरः स जगामाष्टाथदनगसस्त्रिपाने । तत्र च प्राप्ताः परिवारादवतीर्थं तं नगरमारोह मदीपतिः सवस्त्रिच्छद-
 स्त्रिपस्त्रियात् उ प्राप्ताः स उदग्द्रोण शशिशुत् सम्यसरणम् । तदनु भगवंतं त्रिःप्रदधिणीच्छय दृश्यति नृणां नानाविधस्तल्लैः
 नृणां पुरंदरपुष्टे निषपाद् नारयाप्रणीः । तत्रशुभ्रध्यापरे सामंत्यभृत्तयः सर्वेऽपि नरा निकेट्रस्तेषामपि पृष्टे तद्वृत्तित्वास्तपस्विकरं श्रीकृष्ण-
 त्रिपैभ्यभिरैव तस्वरूपस्यानेन । एवं प्रथमप्रापरे तस्त्रुस्नापुभाष्यो नरामरापुराथ तपोपितः । द्वितीयवंप्रे तु गृह्ययाप्रादयस्त्रिपैचः
 पगपटं शिरोपरिरहिताः । तृतीयप्रापरे तु त्रिभिर्नादीनि पानान्यामंस्तुनृषभश्रुतिजनस्य । एवं मिलिते मति सुरनरतिर्यम्ममुदये
 भगरान् इतमध्वजः प्रथममे देवतां कर्षुम् । तदा च ते सर्वे समुत्पन्नमहानंदाः समारर्णयंतिस्व ताम् ।

अथ च देवतांते भगरदंतिके निजानुजानासमहायानबलोष्य समुत्पन्नमस्तापथवी चिंतयामास 'यन्मया लोदराणां सामा-
 ज्यतन्वदृस्या समाराप या लक्ष्मीः समुपाज्जिता सा मरुथिधाणिता त्रानिर्मबंधविरदितैरपि पचेच्छे धुज्यमानाऽस्ति । तद्विग्नं मा-
 यंदेगस्याः छत्रे मया रानुजानां द्रोणे विहितं, वापसा अपि प्रदस्या मतो ये प्राप्तं यस्तु स्वज्यतोयानाकार्यं व्यापारयंति तः प्रमंत्रयामि
 साम्राज्यरमया चेदेतैः सा स्वीक्रियते ।' इति विचार्य ऋषी मगरदृष्टरर्षुकास्तिपरात् लोदराधिर्मंत्रयामास साम्राज्यलक्ष्या । तदा च
 भगरान् प्राह 'भरत ! तवानुजन्मभिर्भस्मपसीते । साम्राज्यं निरपन्विरानपण्यार्पं यस्वच्छं यदप्रतल्लम्बजोयत्तत् ॥ तं पपमाद्रियते मदा-
 मरुदंभिः स्वीट्यमहापथैः ।' एवं मगरता निषिद्धो मारुद्विलायापाग 'चेदेते त्वचत्संगाः सम्ययिन्नामित्रा साम्राज्यं विधीयेमाणमपि

नेच्छति, तथापि प्राणत्राणकृतेऽशनाद्युपभोज्यते एभिस्तदेतान्निमंत्रयामि प्रासुकाशनादिना' इति विचिंत्य पंचशतशकटानि नानाशन-
 खाद्यादिभृतानि विनीताया आनाव्य निमंत्रयामास निजानुजानानाविधाशनादिना । तदा च श्रीऋषभतीर्थपतिना प्रोक्तं 'भरत ! तद-
 शनाद्याधार्कम्माभ्याहतदोषदुष्टं न कल्पते यतीनां चरितविधातकारि ।' एवं स्वामिना पुनर्निषिद्धे भरतो निमंत्रयामास तानकृताकारिता-
 शनादिना द्विचत्वारिंशदोषविरहितेन । तदपि श्रीऋषभप्रभुः प्राह 'भरत ! राजपिंडोऽयं न कल्पते स्वीकृतचरितानाम् ।' एवं सर्व-
 प्रकारैः स्वामिना निषिद्धो भरतश्चित्ते दूनश्चितयामास 'यत् सामान्यगृहस्थैर्दीयमानमशनादि यतिसत्तमैरादीयते, मम तु किमपि नोप-
 युज्यते साधुवराणां मेवं मनसि दूनं विलक्षवदनं भरतं वीक्ष्य तद्वैलक्ष्याणगमकृते शक्रः स्वामिनं पप्रच्छ पंचावग्रहस्वरूपम् । तदा च
 भगवान् पुरंदरचक्रधरग्रामाधिपसागारिकसाधुसंबन्धिनः पंचावग्रहानादिदेश । एषां मध्येऽग्रेतेनाग्रेतेनेन प्राच्यः प्राच्यः प्रवाध्यते । एवं
 भगवता समादिष्टे दिवस्पतिः प्राह 'भगवन् ! मयाऽवग्रहः साधुवराणामनुज्ञातोऽस्ति, तेन तिष्ठन्तु यतयो मदवग्रहे सम्यक् संयममारा-
 धयंतः' इति कथयित्वा भगवंतमभिवंध स्थिते सति पुरुरूहे सार्वभौमश्चितयामास 'चेन्मुनिभिर्मदीयमन्नादि नादीयते तदाऽप्येतेषामव-
 ग्रहानुज्ञां वित्तीयं कृतार्थो भवामी'ति विचिंत्य स्वामिपुरतः साधूनां स्वावग्रहावस्थानानुज्ञां प्रदत्तवान् क्षितिवासवः । तदनु महीपतिर्दिव-
 स्पतिं प्रश्नयामास 'इदमन्नादि केभ्यो विश्राणयामि !' तदा च स्वःपतिः प्रोचिवात् 'एतदशनादि गुणोत्तरेभ्यो वितर'इति शचीपतिना
 निगदिते चक्री चिंतयामास 'निर्ग्रथान् विना केऽन्ये मत्तो गुणोत्तरास्तेषां तु न कल्पते एतदाधाकर्मादिदोषदुष्टत्वात् । अथवा ज्ञातं ये
 देशविरताः श्राद्धवरास्ते मत्तो गुणोत्तरास्तेषामेतदन्नादि मया देयम्' इति निश्चित्य पुनश्चक्रवर्ती पप्रच्छ स्वःपतिं 'भोः सुरपते ! भवतां
 स्वर्गेऽपि किमीदृग्विधं रूपं रूपांतरं वा तत्र प्रवर्त्तते' इति क्षितिपतिना प्रोक्तो देवपतिराह 'राजन् ! यत्तत्र रूपं तन्मत्स्यैर्द्रष्टुमपि न

मोक्षमार्गम् । तद्विद्मं मां विषयामिपलुब्ध मोक्षमार्गप्रमादिन'मित्यादिसुकृतध्यानं तस्य क्षणमात्रं जायते पुनः शब्दादिपंचविषय-
व्यासक्त्या तदपैति । यतोऽवश्यवेधे भोगफले कर्मण्यभुक्ते कथं चारित्रप्रतिपत्तिविषये चित्तोत्साहः स्यात् ।

अथ च चक्री तेषां स्वाध्यायकृते वीतरागस्तुतियतिश्रावकसमाचारीमनोहरानार्यान् वेदांश्चकार तारस्वरपठनोचितान् । अथ
चान्यदा हृदैश्चक्रवर्ती विज्ञप्त एवं 'यत् प्रभूतो जनो भोजनकृते समभ्येति, तेन श्राद्धाश्राद्धविभागः सम्यग् न ज्ञायते, तत् कस्य कस्य
भोजनं दीयते, कस्को वा निषिध्यते' इति ह्यपकारैरुक्ते चक्री ह्यपकारान् प्राह 'गुणमाभिः परीक्षापूर्वकान् भोजनं देयं, यदि भवान्
श्रावकस्तर्हि कथय कियति व्रतानि श्रमणोपासकानाम् ? किं च व्रतमूलम् ? इति प्रत्येकं प्रच्छयते ये कथयंत्येतत् सर्वविचारं ते भोजनीया
इतरे तु निषेधनीयाः' इति पटुखंडपतिना प्रोक्ते भोजनावसरे समायाता जनाः प्रत्येकं ह्यपकारैः प्रच्छयन्ते स्म तद्विचारं तेषु ये
श्रमणोपासकास्तैः कथ्यते स्मास्माकं स्थूलप्राणातिपातविरमणप्रभृतीनि पंचाणुव्रतानि, दिग्विरमणप्रसुखानि त्रीणि गुणव्रतानि,
सामायिकादिकानि चत्वारि शिक्षाव्रतानि, एतेषां च द्वादशव्रतानां मूलभूतं श्रीसम्यग्दर्शनं, तच्च श्रीवीतरागदेवसुसाधुगुरुश्रीजिनोदित-
सुकृतरूपतत्त्वत्रयशुद्धानरूपम् । ये तु कपटश्राद्धास्तेस्वेतत् किमपि न ज्ञायते इति हेतोस्ते प्रथक् कृत्वा निषेधिता ये तु परीक्षायां प्राप्तास्ते
तु ह्यपकृद्भिश्चक्रिणोऽप्ये नीताः । सर्वभौमेन तु तेषामुपलक्षणकृते तद्वक्षसि ज्ञानदर्शनचारित्रिचिह्नं रेखात्रयं काकिणीरत्नेन निर्मितम् ।
एवं पृष्ठे पृष्ठे मासे परीक्षां कृत्वा येऽभिनवश्राद्धा भवंति तेषामपि वक्षस्तु काकिणीरत्नेन रेखात्रयं क्रियते स्म चक्रिणा । एवं ते
श्रावकाश्चक्रिपुरतस्तारस्वरेण मा हन मा हनेति पठंतो जनैर्महिनाल्ययाऽऽख्यायंते स्म । ते च सौत्रापत्यानि साधुभ्यो विथाण्या-
मासुस्तेषां मध्यात् कैश्चिच्चिज्जेषया श्रामण्यसंगीकृतं, कैश्चित्तु क्षुत्पिपासाशीतातपादिपरीषहभौरुभिः श्राद्धमोऽंगीचक्रे । यैस्तु

भाभिभूतैर्मिथ्यादर्शनमुपमतेर्जनाग्रे नानाविधानि दानानि प्ररूपितानि । ये च वेदाः श्रीभरतेनार्हन्नुत्तिथिति श्राद्धसामाचारीप्ररूपकाः
 कृतास्ते सुलसायाज्ञवल्कादिभिरनार्या कृतास्तेषां चार्थीकृतेदानां पाठकास्ते ब्राह्मणा अश्वमेधादियज्ञकर्मभिः पंचास्रप्राणिगणविशसनप-
 रायणा मिथ्यात्वमोहिताः स्वयं भवाब्धौ निमज्जंतः परानपि निमज्जयंति स्म । एवं यया नवमदशमजिनांतरे साधुव्यवच्छेदः समभूत्तया
 दशमैकादशैकादशदश-द्वादशत्रयोदश-त्रयोदशचतुर्दश-चतुर्दशपंचदश-पंचदशयोद्दशजिनांतरेष्वपि । एतेषु सप्तसंतरेषु ययाक्रमं
 पण्योपमस्य पुरीयो भागस्तुरीयो भागस्त्रयस्तुर्यभागस्तुर्यो भागस्त्रयस्तुर्यभागस्तुर्यभागस्तुर्यभागः साधुव्यवच्छेदः समभवत् । यदा
 च दशमस्तीर्थपतिः प्राप्तपंचमावबोधं प्रचक्रमे देशनां कर्तुं तदा तेन देशनां सृजता प्रोक्तं 'पदेते नाम ब्राह्मणा असंपता अविरता
 मिथ्यादर्शिनस्तदेतेस्यो दानं न मोक्षनिदानं, किंतु प्रत्युत संसारपरिवर्द्धनम्' । एवं च तीर्थपतिना तत्स्वरूपे जनपुरतः सम्यक्-
 प्रकाशिते ये जनाः सम्यग्दर्शनिनः समभूवन् ते तेषु ब्राह्मणेष्वनादराः समभवन्तः-कारणात् ब्राह्मणाः साधुषु प्रद्वेषिणः संजाता
 मिथ्यात्विनः ।

अथ च भरतस्य श्रमणोपासकवितरणनिरतस्य पंचप्रकारवैपयिकगुह्यसागरनिमग्नस्य समतिक्रांतः क्रियानपि समयः अस्मिन्नवसरे
 च भगवान् धृषभस्वामी नानादेशेषु विहृत्य भव्यजीवान् प्रतिबोधयन् समवसृतः श्रीअष्टापदपर्वते । तदा च चक्रे देवैः समवसरणं,
 तस्मिन् प्राविशत् स्वामी ब्रह्मद्वारेण सपरिवारः । अस्मिन्नवसरे च गिरिपालकैरवेदितं भगवदागमनं भरतपतेः । तेभ्यश्च नक्तौ विश्रा-
 णयामास प्राग्वत् पारितोषिकं वितरणम् । तदसु मनुजकौटोपरिश्रुतधरुंगचमूपरिवेष्टितश्चालाचलामपि प्रकंपयन् श्रीयुगादिदेवाधि-
 देववंदनकृते चक्रवर्ती । तं नगवरं च समास्य समवसरणस्थितं भगवतं त्रिःप्रद्विगिणीकृत्य नानाविषस्तोत्रैः स्तुत्वाऽभिवंदय च शक्रपृष्ठे

निपसाद् षड्पूर्वमेदिनीनायकः ।

तदा च विरचिता भावता भगिनिर्देनिदानं देशना । तां च समाकर्ष्य यथा चित्तोक्तासं भय्यद्राणिभिः सम्यग्दर्शनदेश-
निरति-मर्षनिरतयः स्वीकृतास्तदा च चक्रयत्नौ म्पावंतममिबिंश प्रन्नयामाम 'भगवन् यथाऽत्र भरतयेत्रे गूर्पं तोर्थपतपस्तयाऽप्ये त्रिपंतस्ती-
र्थपतपो भविष्यत्येतस्यामस्यपिष्याय, यथा चाहं चक्षवती तयाऽप्ये इति भविष्यति चक्रिणः, तेषां चान्यपनगरमाहापितृनामवर्ण-
तनुमानासूद्रीघानिर्वाणातारादिस्वरूपं प्ररूपय भवित्वात्तदकृते ।' एवं च चक्रपारालुयुक्तो भगवान् व्याजहार 'अस्मिन् भरतयं प्रयो-
नित्तस्तीर्थेरा एकादश च चक्रिणो भविष्यंतेतस्यामस्यपिष्याम् । तेषु च निम्ब-शक्तिं तीर्थेकी गौतमान्वयसमुद्भवौ अथे च
काश्यपवंशजाः । सर्वेऽपि मुक्तिगामिनः इस्वाहृवंशजा एमंशक्तिस्तीर्थेराः, मुनिपुमतेनेमिस्वामिनो तु हरियंश-समुद्भवौ । एतेषु द्वितीय-
स्तीर्थेनायकोऽवोच्यायां भविष्यत्य्' जितनामा । तस्य च पितरौ अितदभुंजिजयाभियानी, स च कनकसंतिस्त्वस्य च द्वाससतिःपूर्वलक्ष्या-
ग्यायुः, तनुमानं च सार्दानि षतुःशतानि षतुषां पूर्वागन्तूनं पूर्वैत्यर्थं च श्रावणपर्यायस्तत्रमिद्विगमनं तु मन्मुक्तेः पचाशता साग-
रोपमशेट्टिलक्षे । तृतीयस्तु शंभवाभिनो जिनस्तपनीयतनुवर्षाः, स च धारस्यां जितारिसेनाशुः षष्टिपूर्वलक्ष्याशुश्चतुर्दशुःशततोत्सेथ-
शुत्तुर्गान्गनून्पूर्वलक्ष्यतपपर्यायस्तस्य चाजितनिर्वाणात्त्रिंशत्षाणसप्तमशेट्टिलक्षेः सिद्धिपतिः । तुरीयस्तत्त्रिंशद्विगमनं जिनपतिरर्जुनतनुयुतिः
श्रीशंभवरत्नरसिद्धार्यादेवीतनूत्तदः पंचाशत्पूर्वलक्ष्यप्रमाणशुः, सार्दषतुःशततपोत्सेथो चतुः(८)मितपूर्वांगोन्पूर्वलक्ष्यपर्यायस्तत्रिंशतं तु
श्रीशंभवनिर्वाणाद्दशसागरसप्तशेट्टिलक्षेः । पंचमस्तु श्रीशुभविजिनपतिः कनकश्रुति श्रीमेघशुभमंश्लगोऽश्रुतः स्वर्णवर्षतनुश्चत्वारिंशत्पूर्व-
लक्षप्रमिताशुद्वादिशुपूर्वागन्तूनपूर्वलक्ष्यपर्यायो षतुःशततपतनुमानः सायरोपमशेट्टिलक्षेर्नवविंशतिर्वाणं श्रीभमिनन्दननिर्वाणात् श्रीशुभमेतः,

एतौ द्वावपि तीर्थपती विनीतापुर्या भविष्यतः । षष्ठस्तु कोशाब्द्यां पद्मप्रभः श्रीपद्मप्रभस्वामी श्रीश्रधरिणीध्रवसुसीमापद्देवीसमुद्भवः सार्द्ध-
 धनुशतद्वयोच्चक्रायस्त्रिशत्पूर्वलक्षायुः षोडशपूर्वांगोनपूर्वलक्षश्रमण्यपर्यायस्तत्पंचमगतिस्तु श्रीष्टमसिक्तुर्नवत्यऽर्णवसमकोटिसहस्रैः ।
 सप्तमस्तु सुपार्थनामा जिनस्वामी चामीकरकांतिः, स च वाणारसीपुर्या प्रतिष्टनृपृथिवीदेवीसंभवो विंशतिपूर्वलक्षप्रमितायुर्द्विधनुःशतत-
 नुमानो विंशतिपूर्वांगत्रिहीनपूर्वलक्षचरितपर्यायस्तत्सिद्धिस्तु श्रीपद्मप्रभसिद्धेर्नवावर्णवसमानकोटिसहस्रैः । अष्टमस्तु सोमसमद्युतिशंद्रप्रभ-
 भगवान् महसेनलक्ष्मणास्तनुजशंद्राननपत्ने सार्द्धधनुःशतोच्चतनुर्दशपूर्वलक्षप्रमाणायुश्चतुर्विंशतिपूर्वांगोनपूर्वलक्षश्रमणत्वपर्यायस्तन्मो-
 क्षगमनं तु श्रीसुपार्ष्वमोक्षान्नवसागरसमकोटिशतैः । नवमस्तु पुष्पदंतापरपर्यायः श्रीसुविधिवोधिदः काशंदीनगर्या सुग्रीवनरवररामा
 शिरोरत्नतनयः पूर्वलक्षद्वययुरैरुधनुःशतोच्चतनुः कुंदेदुसमद्युतिराष्टाविंशतिपूर्वांगोनपूर्वलक्षचरितपर्यायस्तदपवर्गस्तु श्रीचंद्रप्रभापद-
 गान्नत्रत्यवर्णवक्रोटिभिः । दशमस्तु श्रीशीतलखिकालत्रिद्व भदिलपुरे दृढरथनरनाथनंदादेवीनंदनः कनकवर्णवपुःपूर्वलक्षप्रमिता-
 युर्नवविधनुस्तनूत्सेधः पंचविंशतिपूर्वसहस्रश्रमण्यपर्यायस्तन्महानंदस्तु श्रीसुविधिसिद्धेर्नवाऽर्णवमवर्णक्रोटिभिः । एकादशस्तु श्रीश्रे-
 यांसस्तीर्थपतिः सिंहपुरे विष्णुनवरविष्णुदेवीजन्मा कांचनकायद्युतिरशीतिसंवत्सरलक्षसत्रायुरैरुविंशतिवर्षलक्षत्रत-पर्यायतन्निवृत्तिस्तु
 श्रीशीतलजिनपतिनिर्वाणात् षड्विंशत्यासंवत्सहस्रैः षट्षट्था वर्षलक्षैस्तथा सागरसमशतोर्णवसवर्णक्रोट्या । द्वादशस्तु चंपापुर्या
 वसुपुज्यजयांगजन्मा श्रीवासुपुज्यजिनेशो द्वासप्ततिशरल्लक्षायुः सप्तविधनुस्तनूत्सेधश्चतुर्गंचाशत्संवत्सरलक्षश्रमणतापर्यायस्तदपुन
 र्भवस्तु श्रीश्रेयांसनिश्रेयसाच्चतुर्गंचाशदर्णवोपमैः । त्रयोदशस्तु कांपील्यपुरे कृतवर्मनृपश्यामावामातनूजन्मा श्रीमान् विमल
 केवली षष्टिवर्षलक्षमितायुः षष्टिधनुर्लुच्यतनुः सुवर्णवर्णदेहः पंचदशसंवत्सरलक्षचारित्रपर्यायस्तन्निवृत्तेर्गमनं तु श्रीवासुपुज्य-

दशधनुरुन्नतः सप्तसंवत्शतत्रतपर्यायस्तात्रिथेयसप्राप्तिः श्रीनमिनिश्रेयसात् पंचभिर्षवंपलक्षैः । त्रयोविंशस्तु वाणारस्यामश्वसेनवामागजन्मा
 श्रीपार्श्वस्वामी नीलतनुच्छविर्नवकरशरीरमानः सप्ततिर्वयत्रपर्यायः शतहायनयुस्तनष्टुक्तिस्तु नेमिमुक्तेः सार्द्धसप्तशताधिकत्रयशीतिर्वय-
 सहस्रैः । चतुर्विंशस्तु क्षत्रियकुंडग्रामे सिद्धार्थत्रिशलासुरर्जुनतनुवर्णो द्विसप्ततिसंवदायुः सप्तहस्तोच्चवपुर्द्विचत्वारिंशद्भवत्सरत्रतपर्याय-
 स्तन्निर्वाणं तु श्रीपार्श्वनिर्द्वैतेः सार्द्धवर्षशतद्वैतेन ।

अथ चक्रिस्वरूपं भगवानाचख्यौ तथाहि सर्वेऽपि सार्वभौमाः कलधौतक्रांतयः काश्यपगोत्रास्तेषु द्वितीयश्चक्रवर्ती सगरनामाऽयो-
 ध्यानगर्यां सुमित्रयशोमतीतनयः सार्द्धचतुःशतधनुरुच्चतनुर्द्विसप्ततिपूर्वलक्षायुः श्रीअजिततीर्थपतिवारके भविष्यति । तृतीयस्तु श्राव-
 त्स्यां भद्रासमुद्रविजयतनयो मधवाख्यः सार्वभौमः पंचवत्सरलक्षायुः सार्द्धद्विचत्वारिंशच्चापोच्चक्रायुः । तुरीयस्तु हस्तिनापुरेऽश्वसेनसह-
 देवीनंदनः सनत्कुमारचक्रधरः सार्द्धैकचत्वारिंशद्धनुरुच्चदेहखिलक्षवर्षायुरेतौ द्वात्रिपि चक्रधरौ श्रीधर्मशांत्योरंतरे भविष्यतः । पंचमप-
 ष्टसप्तमसार्वभौमास्तु श्रीशांतिकुंथनाथारतीर्थकराः तत्स्वरूपं तु प्रागुक्तम् । अष्टमस्तु हस्तिनापुरे ताराकृतवीर्यस्युः सुभूमसार्वभौमः षष्टि-
 वर्षसहस्रायुरष्टाविंशतिधनुरुन्नततनुः श्रीअरमल्लितीर्थनाथांतरे भविता । नवमस्तु वाराणस्यां पद्मोत्तरनृपज्वालादेवीनंदनः पद्मनामा चक्री
 विंशद्भवत्सरसहस्रायुर्विंशतिधनुरुन्नतः । दशमस्तु काम्पील्यपुरे महाहरिमरानन्दनो हरिपेणाभिधक्त्री दशसहस्रसंवत्सरायुः पञ्चदश-
 धनुरुन्नतः श्रीसुव्रतनमिनाथान्तरे, तथैवैकादशो राजगृह्यां विजयनृपवप्रात्मजो जयाख्यः संवत्सहस्रत्रयायुर्द्वादशधनुरुच्चः । द्वादशः कांपी-
 ल्यपुरे बुलनीत्रल्लस्यनुर्ब्रह्मदत्तचक्रवर्ती सप्तशतवत्सरायुः सप्तधनुरुन्नतिभाक्श्रीनेमिपार्श्वर्वांतरे भविता । एतेषु सगराद्याः सप्त मुक्तिगामिनः
 मधवासनत्कुमारचक्रिणौ तु सनत्कुमारसुरलोक्रयापिनौ सुभूमब्रह्मदत्तसार्वभौमौ तु महारंभमहापरिगृहादिपातकैः सप्तमनिरययापिनौ

॥ प्रस्तमिधानं विनाऽपि भगवान्नाचल्यो वायुदेवादिस्वरूपम् । तत्र सर्वेऽपि वायुदेवाः कञ्चनश्यामलरत्नपद्मिगुण्डभो-
 नारस्तेज्वल्लवणवायुदेवयज्ञौ गौतमपोशा ब्रह्मस्तु वायव्यपणेशी । एतेषां च वायुदेवानां सप्ततीक्ष्णमुद्रया बांश्या नर षड्देव्याः
 सोमममानतनुद्युतयः । त्तुपु त्रिष्टुणामा त्रयसो वायुदेवः पौनःपूरे प्रजापतिमृगावतीतनयोऽधीतिधनुःकलधतुराधीतिरत्नरत्नलक्ष्म्याः
 श्रीश्रेयादाचिनपतिवारके मधिता । द्विलोयस्तु शारवत्या द्विष्ट्यामिधानः केशयो द्विमसतिर्मरुत्क्षायुः पद्मानप्रयत्नुः सप्ततिथयतुरुक्षताः
 षट्तिरययायी भीरागुल्लव्यजिनमारके भायी । तृतीयस्तु तस्यामेव पुण्यां सूर्यभूः केशवः षट्तिर्यश्यायुषट्तिपाषोच्छ्रितः श्रीमिल-
 नायतीर्यपतिवारके भायी, स च स्त्रराअश्विगीदेवोत्तनुः षट्ठयिष्यां गता । तुरीयस्तु तस्यामेव पुण्यां सोममीतातनुःकन्या
 पुष्टोत्तमसंज्ञरः पंचाक्षयापोषतनुःकन्याजिनपतिवारके त्रिदशरत्नरत्नलक्ष्म्याः तस्यां च सूर्यपि षट्ठनिरये यास्यति । पंचमस्तवस्वपुत्रे
 श्विनृपामृताग्रतः पुष्टमिहाल्यः केशवः पंचपत्न्यां शरमोददश्रमाणशुः भोथर्मनाथे केरललक्ष्मीसनाथे विजयमाने दशशरलक्ष्यायु-
 भीरिष्यति सोऽपि षट्ठोष्वां गमिष्यति । षट्ठस्तु यत्रपुण्यां महाशिरःश्रित्तिपतिरःशेररलक्ष्मीरतोदयितादेहोऽथः पुष्टपुंडरीरगामुदेवः
 श्रीश्रामल्लिनीर्यंशरतरे पंचषट्तिमहाशर्मवत्सामुपोनिश्रित्तापोषदेइषट्ठिः षट्ठनिरययायी षडिष्यति । तप्तमस्तु पाणारस्यां दशनामा
 वायुदेवः श्रेयस्त्यत्रिनिश्रयः षड्किंश्रित्तापोषमाषः षट्पंचाश्रुत्नरत्नलक्ष्म्याः पंचमनिरययायी श्रीश्रमल्लिजिनाने मधिता ।
 ब्रह्मस्तु रामगृह्ननरै नारायणनामा वायुदेवः वैश्वीदश्रयर्नदनः षोडशशुःकलत्तुर्वां दशकलपद्मलक्ष्म्याः श्रीश्रुतिमुपतनमिनाया-
 तरे मत्रिष्यति तुरीयनिरययायी । तत्रमस्तु कृष्णनामा वायुदेवो देवकीयमुदेवमुक्तः महाशर्मणां पूर्णपुष्टापूर्णां दशनापोषतनुःकन्यामिष्यति-

गामी भविता श्रीनेमिजिनवारके ।

अथ बलदेवस्वरूपं भगवानाह तथाहि प्रथमो बलभद्रो भद्रास्त्रचुरचलनामा पंचाशीतिवर्षलक्षायुर्भविष्यति । द्वितीयस्तु विजयनामा बलदेवः सुभद्रासुतः पंचसप्ततिवर्षलक्षायुर्भविता । तृतीयस्तु सुप्रभाभिधानवनितासमुद्रयो भद्रनामा बलभद्रः पंचपट्टि-त्सरलक्षायुर्भावी । चतुर्थस्तु सुदर्शनाभिधानवनिताभूसुप्रभनामा बलदेवपंचाशल्लक्षशरदायुर्भविता । पंचमबलदेवस्तु सुदर्शन-नामा विजयानंदनः सप्तदशवर्षलक्षायुर्भविष्यति । षष्ठो बलभद्रस्तु वैजयंतीसुतः पंचाशीतिशरत्सहस्रायुर्भावी । सप्तमबलदेवः सुनंदन-नामा पंचपट्टिवत्सरसहस्रायुर्जयंतीसुतो भविता । अष्टमबलदेवस्तु पञ्चनामाऽपराजितासुतो दशशरत्सहस्रायुर्भावी । नवमबलदेवस्तु रामनामा रोहिणीतनूजन्मा द्वादशशरच्छतायुर्भावी । एते सर्वेऽपि पूर्वभवेऽकृतनिदानाः परासुभूते वासुदेवे चरितमंगीकरिष्यंति । तेष्वष्टौ शिवगामिनो, रामस्तु ब्रह्मदेवलोकं गत्वोत्सर्पिण्यां कृष्णतीर्थपतितीर्थे शुक्तिं यास्यति । सर्वेऽपि बलदेवाश्चारित्रमादास्यंति । एतेषां च नगरगोत्रपितृनामतनुमानस्वरूपं वासुदेवतत्स्वरूपवद् वाच्यम् ।

नव च प्रतिवासुदेवा अथग्रीव (१) तारक (२) मेरक (३) मधु (४) निशुंभ (५) बलि (६) प्रव्हाद (७) लंकापति (८) मगधेश्वर (९) नामानो भविष्यंति । एते च सर्वेऽपि प्रतिवासुदेवास्त्रिखंडभोक्तारो वासुदेवहननाय यानि स्वीयचक्ररत्नानि मोक्षयंति तानि वासुदेवान् प्रणम्य तत्करेपूषविशिष्यंति । वासुदेवास्तु तैरेव चक्रैस्तान् हनिष्यंति हताश्च ते सर्वेऽपि निरयं यास्यंति ।

इदं च सर्वं शलाकानरस्वरूपं भगवदुक्तं निशम्य समानंदितमनाः सार्वभौमः प्रभूतभव्यप्राणिगणसभाकीर्णां तां सभां समा-लोक्य प्रश्नयामास वासवन्तं श्रीभगवंतं 'भगवन् ! सुरासुरनरसमाकीर्णायामेतस्यां प्रौढसदसि स कश्चिद् भव्यप्राणी प्रवचते

य एतस्यामममपिष्या भारतवर्षे तीर्थपतिर्भूता ? इति सार्वभौमेन पृष्टो भगवान् व्यावहार 'भारदंजः प्रथम-परिव्राजभोजेऽयं मरी-
 चिनामा सम्पगर्शन समन्वितः स्वाध्यायध्यानं विधत्ते एवाते, स संप्रति कर्मप्रेरणया प्रमादं परवचलुषितात्मा वर्त्तते स एव क्रमात्
 शुक्लध्यानदग्धमग्नेधन मेतस्येत्येतस्यामेवावसप्पिष्याम् । अयमस्मिन्नेव भरतवर्षे पोतनपुरे प्रजापतिमृगातीयुनतीसंभूतः प्रथमो
 दामुदेवो भविष्यति । तत्र च चतुरश्रीतिर्यल्ल्याणि सर्वायुः परियाज्य सप्तमनिरयेऽप्रतिष्ठाने निरयावासे नैरयिद्यो भविष्यति । तस्माद्दु-
 दृत्य पचाननो भूत्वा कतिचिद् मन्वप्रहणान्यादायासविदेहपु मूर्खायां राजधान्या घनंजयधरिणीषवधारिणीदेवीनंदनः प्रियमिप्रनामा
 चक्रवर्ती भविष्यति । तत्र च चतुरश्रीतिर्यल्ल्याणि सर्वायुः रेतस्य मावि । तत्र च षोडशोत्तर्यसमीपे संवत्सरशोटी श्रामण्यमनुपाल्य
 महाशुक्रस्वर्णके सर्वायुःमिद्विमाने देवो भविष्यति । तत्रच्युत्वा च्छानगर्पा अितद्वनुपमद्रोदेवीनंदनो नंदननामा भविता । तत्र
 च चतुर्विंशतिर्यल्ल्याणि राज्यं पाठयित्वा षोडशोत्तर्यसमीपे चारित्रमादास्पति । तत्र च मासक्षणे मासक्षणे पूर्ण एव सर्वदा
 पारणकं भविष्यति । तत्र च द्वादश श्रामण्यमनुपाल्य सर्वायुः पंचविंशतिर्यल्ल्याणि परियाज्यार्हेतुमिद्वप्रभृतीनि स्थानानि विधि-
 दाराण्य च निकाचितोर्षकृत्त्रामवर्णा दशमवर्ण्ये पुष्योत्तरागतंसकविमाने सुरतया समुत्पस्यते । तत्रच्युत्वाविंशत्यर्थकृद् भविष्यति
 पर्वमाननामात्रैव भरते ।' इति म्नादुक्तं निशुम्पानुशाऽऽद्यानपूर्वं स्वामिनमभिरंघ भक्तिप्रशुन्नचित्तो मरोचिमभिनदितुमगमद्
 भरतो भरतपतिः, सर्वतिके च गत्वा तं प्रति श्रोचिन्नाशक्री यत् त्वमत्रैव भरतवर्षे तिष्ठनामा प्रथमवासुदेवो भविष्यसि । यच्च मूर्खायुर्वा
 विदेहेषु सार्वभौमो भविष्यसि । न तद् वदि, न च पारिवाज्यं वदि, न वेदं जन्म, किंतु यत् त्वं चतुर्विंशत्यर्थेभ्यो भविता तत्रिजगज्जन-
 र्धनोयं तीर्थपतित्वं मावि चित्ते विधाप भवंतमभिवदि ।' इत्युदीर्य भक्तिमालुषो भरतः धिरसिरचित्तजलिस्त्रि.प्रदधिणीकृत्य तं च

वंदे सान्देन मनसा । तदनु पुनर्जगन्नाथमभिवंध यथावयोध्यायां सपरीवारः पटुखंडनरेश्वरः ।

अथ च मरीचिस्तद्भवचनमाकर्ष्य मंजातातिप्रमोदस्त्रिः करस्फोटपुरस्सरमेवमाख्यातुमुपचक्रमे । 'यदि वासुदेवानामादिमोऽहं भविष्यामि, विदेहेषु च चक्रभृच्चरमश्च तीर्थकृचदेतावता कृतं मम । अपरं च मम पितामहस्तीर्थकृतामादिमो मम पिता च चक्रिणामहं च वासुदेवानां तदुत्तमोत्तमं ममैव कुलम्, एकतः सकलं त्रैलोक्यम् एकतस्त्वस्मत्कुलं यथैकतस्सर्वेऽपि पार्थिवा एकतस्तु चक्रवर्त्ती ।'

इत्यादि वचनप्रकारैः स्वकुलोत्कर्षेण कुलमदं कुर्वाणेन तेन नीचगोत्रकर्मसमर्जितम् ।

अथ च पुंडरीकप्रमुखैर्गणभृत्प्रवरैरनगारवरैश्च परिकरितो भगवान् वृषभध्वजः कोसलामगधकाशीजनपददशार्णदेशचेदिमालत्रगूर्जरसुराष्ट्राष्ट्राणि स्वपदन्यासैः पावयन् मूले पंचाशद्दयोजनविस्तारं शिखरे तु दशयोजनविस्तृतमष्टयोजनोच्चं श्रीशत्रुंजयगिरिवरं जगमानंतस्थामा । तत्र च सुरविरचिते समवसरणे सर्वजगज्जनीनां देशनां चकार मारविकारनिवारकः श्रीयुगादितीर्थनायकः पौरुष्यां चादिमायां संपूर्णयां देशनां विमुच्य मध्यप्राकारमध्यगतदेवच्छंदे ययौ श्रीयुगादिजिनः । अथ च द्वितीयपौरुष्यां श्रीजिनप्रतिपादपीठे निविश्य विश्वहितां व्यधाद्धर्मदेशनां पुंडरीकः प्रथमगणधरः । सोऽपि तस्यां समाप्तायां व्यरमद्धर्मदेशनायाः । एवं पारमार्थिकमार्गप्रकाशकनिरयदेशदेशनाकादंघ्रिन्या भव्यजनमनःक्षेत्रेषु श्रेयःशस्यवीजं वृद्धिं नयन् भगवान् कियंतमपि समयं तत्र तस्थौ ।

अथ चान्यदाऽन्यत्र विहर्तुमनाः श्रीविश्वनायकः श्रीपुंडरीकगणधरं प्रत्येवमादिदेश, वयमन्यत्र विहारं विधास्यामो भवता तु प्रभृतग्रनिपरिवृतेनात्रैव स्थेयं, यतः क्षेत्र-प्रभावादिहेतुभिर्भवतोऽत्रस्थितस्य, सपरिकरस्यापि समुत्पत्स्यते पंचमावबोधः । अत्रैव चाऽचिरात् मोक्षो भविष्यति भवतः सपरिचारस्य' इति भगवदुक्तं वाचं तथेति प्रतिपद्य तत्र तस्थौ पृथमगणभृत् बहुमुनिपरिवृतः ।

तत्र च तं विष्णुस्य धमणधमणीगणपरिरतः श्रीमान् वृषभजिनर्षभो विजहार वसुधारायाम् । पुंडरीकगणधरस्तु श्रीशंभुत्रयगिरिचरे
 रियतः वीरूपयुवनिमरचनरिलोभैः धमणसुरं समुत्पादयन् साधून् प्रत्येवमादिदेश 'यदयं गिरिराज. मिद्वक्षेत्रं निगद्यते, यतोऽत्र
 क्षेत्रमाहात्म्यतथैतःशुद्धिर्भवेदामन्त्रासिद्धिराना तथा च वैबन्धावक्तिः । अपरं च यथा आत्यतुरंगमाधिरुद्धो वीरवरस्ततादृशनिश्चित-
 श्चरयोरेष्या सर्वैरिरिजयश्चिषं शृणुते । तथा श्रीशंभुत्रयनगराधिरुद्धो मन्व्यप्राणी सलेरान्तया शिवश्रीं शृणुते; सा च द्विविधा
 द्रव्यतो भारतय । सत्र सर्वोन्मादादिराराणां कारणभूताना सप्तधातूनां शोषणं द्रव्यतः सलेराना; सावतस्तु रागद्वेषपापायाथांतरसिधु-
 र्गनिराररगव्या' इत्युदीर्यं श्रीपुंडरीकगणमृतुं मम धमणशिरोमणिभिः सर्वानप्यतीचारानालोचयामास । तदनु सर्वेषां साधुधराणां
 पुनः पंचमहाप्रतारोषणं चकार श्रीपुंडरीकगणधरो विधिगत् । तदनु सर्वजीवयामाणां निर्वाय समप्रसाधुधरैः समं निराकार-चतुर्विधा-
 हापरिहारं चरराज्जगतरशिरोमणिः श्रीपुंडरीकगणिः ।

अथ च क्षरयंत्रैगिरास्टस्य तस्य गणसशिरोमणेः शुक्लध्यानप्रकल्पचसानांदोलितानि यातिकर्माणि विद्यारारुभाषमगमन्
 जीर्णजीर्णानीरमहातारोः । मामद्यते च वेत्रपूर्णिमादिने प्रथमं श्रीपुंडरीकगणधरस्य समुत्पेदे पंचमावबोधः । तदनु सर्वेषां साधुराणां
 शुक्लध्यानलीनमनोवृत्तीनां तदर्नतरं तुरीयशुक्लध्यान प्रमेरदग्धनिखिलकर्मषनशतुर्दशगुणस्थानारुद्धः श्रीपुंडरीकगणमृतुं पंचमार-
 बोधिभिः समप्रमृतिभिः ममं ययी शिरामचलमरुजपतंतमन्व्यपमव्यावाधमपुनराशुचिभिद्विगतिनामधेयं स्थानतर मिद्वानंत-
 शतुः६॥ । तदा च देवैर्मरुदेव्या एव तेषां श्रीपुंडरीकगणमृतुषश्रुतिश्रेष्ठानां निर्माणमहाभारथके । यथैतस्यामवमप्यिष्या श्रीमाशुदेवः
 प्रथमदेवाशिवेवमनया श्रीशंभुत्रयद्विलोचषः प्रथमं तीर्थमभयदेवतस्यां तस्याम् । यतो यस्मिन् महीपदेजे ऋषस्यापि महापुनेनिर्बुनिगमन

किं वाच्यं महातीर्थत्वे ।

संभवेत्तदपि तीर्थतया गीयते चेत् शास्त्रे तर्हि यत्रैतावतां यतिपुंगवानामपुनर्भवपुरप्राप्तिः समभूत्तस्य किं वाच्यं महातीर्थत्वे ।
अथ च तस्मिन् महातीर्थे श्रीभरतचक्रवर्त्ते श्रीपुंडरीकगणभृत्प्रतिमान्वितश्रीयुगादिदेवप्रतिमापरिमंडितं नगोत्तुंग-श्रीजैन-

विहारं श्रीशत्रुंजयमहीमहिलाहृदयहारं रत्न-शिलामयं कारयामास क्षमावासवः । श्रीयुगादिदेवस्तु सौवनिरपदेशदेशनाक्राद्विन्या

भव्य-जनमनःक्षेत्रेषु सुकृतशस्यं वर्द्धयन् विजहार नानाजनपदेषु ।

एवं विहारं कुर्वतो भगवता ये जंतवः प्रतिबोधितास्तत्संख्या लिख्यते, तथाहि चतुरशीतिः सहस्राणि श्रमणानां भगवत्प्रतिबोधितानि
समभूवन् । श्रमण्यस्तु लक्षत्रयप्रमाणाः । श्रमणोपासकास्तु पंचाशत्सहस्रसमधिकरुद्धत्रयीप्रमिताः । श्रमणोपासिकास्तु चतुर्पंचाशत्-
सहस्रसमधिकपंचलक्षाणि । श्रीरुल्पह्वरे 'तिन्निसयसाहस्सीओ पंचसहस्रा उक्कोसिआ-समणोवास ग संपया हुत्था उसभस्स णं
सुमहापामोकखणं समणोवासिआणं पंचसयसाहस्सीओ उक्कोसिआ समणोवासिआणं मं०' इत्युक्तं वर्त्तते, अत्र तु ग्रंथे या संख्या
श्राद्धश्राद्धीनां प्रोक्ता सा त्रिपष्टि-ऋषभ-चरित्रानुसारेण । चत्वारिसहस्राणि पंचाशदधिकानि सप्तशतानि च चतुर्दशपूर्विणामजिना-
नामपि जिनसंकाशानां समभूवन्, भगवतः नवसहस्राणि चावधिज्ञानिनां विंशतिसहस्राणि च देवलज्ञानिनां साधूनां विंशतिसहस्राणि
षट्शतानि च वैक्रियलब्धिधारिणां, द्वादशसहस्राणि षट्शतानि पंचाशच्च विपुलमतिमतां, सार्द्धद्वयसमुद्रांतवर्त्तिसंज्ञिपंचाक्षतनुजन्ममनः-
स्थितपर्यायसंवेदनवतां, देव-दानवैरपि वाचोयुक्तिभिरजेया वादिनोऽप्यनगरा एतावत्संख्या एव विज्ञेयाः, विंशतिसहस्राणि श्रमणाः
सिद्धिमगमन् श्रमण्यस्तु चत्वारिंशत्-सहस्रमिताः । द्वाविंशति सहस्राणि नवशतानि चानुत्तरविमानगामिनां मुनीनाम् । भगवतस्तु
पंचमात्रबोध-प्राप्तिसमन्तरं मंतरं शुद्धेन निर्वाणमार्गः प्रवृत्तेऽस्मिन् भरते, यावच्च श्रीमदजितजिनपिता जितशत्रुः समुत्पन्नस्तावन्निर्वाण-

गणनयमभरद् धारतः एदु वसपारापाम् ।

निर्वाणममयमरागत्य मपराज नृपमरगामो मवरिच्छदः धीमदहापदनमवायालोह मोहाद्विपन् । तत्र च प्रास्तुमभेदे देवाभिः भ्रमण-
गिरिरथसाः धीमराजपवरत्किमिन्धे ममागस्य विपयपामानुसुवस्वरूपम् । तदा च चको गिरियात्ममुरावृ भगवतभतुत्रियाद्वापरदिहार-
धनं ममाहर्षं शोटाप्राद विप्लो रिसृतमोत्रनादिस्पदरारः द्वादधुचारिनिरद्विषगीरः सतःपुरवरिहरः पादचारेण प्रस्थितः
धोमदशारपरंनम् । न च तद्दु रेनाल्पतमदिकः पादयोः वरंशुर्नरेवेदनामपि न सविदाचरार, नाजीगणस्य मनामपि मार्गधर्मः
न च वैदपामायः भुवनिशमादिजनितपोडापम् । एवं मगांमेव विपे स्यार्पेस्वरितत्वस्तिचरणत्वन्यासेवेगेनाप्यारोहाष्टापदनगरम् ।
तद ए एवंममनमस्मिन् मार्गंते वीस्य मममेव हर्ष रिपादो विभाषः सार्वभौमः प्रदन्विणा-दानपुरस्मरं धीपुगादिपरमेधरं प्रणिपत्य
उत्सृज्यमान् स्वपालम्भमिपानवर्णा । अस्मिन्मरे चामनप्रपिन विरितमगाभिवर्णिणारसराभतुष्पट्टिरपि पुरंदराः तमाजग्मुः स्वामि-
ममीरे, ममागय च स्वाग्निमर्षिरेण तस्युर्पयास्थानं धरिस्यपारायणाः ।

अथ वैतस्या अरमणिक्याः संक्षरत्रये सादरहेमामाषिदेः सावद्ये मति मापपालस्य कृष्णयोश्चयो पूर्यदि रजनिजाना-
वभौनिमप्रप्रयोगं गते एवंमनरियतः स्वामी वस्यक्रियाऽऽतिपति दुःखल्पान्तुपीपमेदं प्यात्पा चतुर्देसेड्योगिगुणस्थाने गतो
व्युद्विचक्रियामिदृणिनामक तुमिं दुःखल्पानमेदं प्यानप्रवीणाष्टवर्मा गाभरोपपुक्त ऊर्ध्वकेने- - - - - नाविमरगल्या शोवाभवपिनिमिदि-

पदं प्राप सिद्धान्तज्ञानदर्शनवीर्यशमो धम्मधिर्म-विरहितः सर्वजीवहितः स्वीकृतचतुर्विधाहारपरिहारस्ते सर्वेऽप्यनगाराः समुत्पन्नपंच-
 मसंवेदना निरुद्धयोगत्रयाः प्रापुरपुनर्भवं चतुरन्तविभवम् । तदा च भगवतो निर्वाणसमये ऋद्धुःखादितानामपि नैरयिकाणां क्षणं
 सुखलेशः समभूत्, भगवति च निर्धृतिगते शोकाक्रान्तचित्तश्चक्रवर्ती मूर्छावशंवदः पपात मेदिनीपीठे । तदा च भरतवर्षे महादुःखेऽपि
 समापतिते दुःखस्वल्पताविधाननिदानं रुदनं कौऽपि न ज्ञातवान् । अतः कारणाद् दुःखशिथिलतानिदानरुदनशिक्षणकृते पूत्कारपुरस्सरं
 संक्रंदनः क्रंदनशब्दं तारस्वरेणाकार्षीत्, यथा राजा तथा प्रजेति न्यायत्तदा देवैरपि समग्रैश्चक्रे रुदितं तारध्वनिना । तदा च चक्री तं
 रुदितध्वनिं निशम्य समासादितचैतन्यस्तारस्वरं रुरोद पूत्कारपूर्वकम् । तेन च रुदितेन दृढतां गतोऽपि शोकग्रंथिः शैथिल्यं समा-
 सदत् । तदा च मनुष्यैरपि तथा चक्रे । एवं सुरासुरनराणां रुदितशब्दैर्जगती रुदितध्वनिमयी च तदा समभवत् । ततःप्रभृति-
 भरतवर्षे जननां शोके समुत्पन्ने रुदितध्वनिः प्रवृत्ते तद्द्विगमनिमित्तम् ।

अथ च चक्रवर्ती स्थाभाविकमपि धीरत्वं विलापान्नानाविधान् व्यधात्तीव्रतरदुःखभरप्रेरित एवं प्रकारेण 'हा तात ! हा जग-
 जनीन ! किमित्यस्मान् निर्नाथानशरणान् भवारण्य-मध्ये विहाय यातोऽसि निर्धृतिपुरम् । भवंतं त्रिना न क्षणमपि स्यातुं
 शक्तोऽस्मि, तदेकवारं स्वरूपदर्शनेन विध्यापय मे शोकं पानीयेनेव पावकम् । यथा दिननाथेऽस्तंगते जनः पीड्यतेऽधतमसेन तथा
 केवलज्ञान-विश्वप्रकाशके तत्रभवति भवत्यस्तंगते पीड्यते जगदिदमज्ञानसंतमसेन । तदेकवारं प्रसादमाधाय रक्ष रव प्रभो ! विलपंतमेवं
 मां दुःखादितं स्वरूपं दर्शयित्वा । अथ ज्ञातं तीर्थपतयो वीतरागा भवन्ति, वीतरागत्वादेव च समासादितं पंचमसंवेदनं निर्दग्धकर्म-
 धनाः प्राप्नुवन्ति परमं पदं, तत्रे कथं दर्शयन्ति भवावतारेण निजरूपं, तत् किं युधा विलापकरणेन । परं त एव धन्या मदनुजन्मानः

पृथ्वीरूपमृत्तयश्च पृथक्प्रवरा येः स्वामिनः सार्धः कृतः । बर्दं त्वयापि पंचविषयलुब्धः प्रियतमजीवितो जीवामि मार्षंरनिमनस्तदलं
 मे जीवितेन मत्प्रवृद्धिचिथापिना । एवं महाशोरातुरतया जीवितनिर्विण्णं मरणेनमृत्तयमिदं सार्धंभीमं वीर्यं पुरंदरः प्रतिनोषयामासिनं
 विधिना 'मारतपते ! यः स्वामी संसारमाणानिस्वारालंबप्रतिरूपं तीर्थं मारतवपे प्रार्चयित्वा प्रथीणकर्मं ग्रामाऽऽपदपुनर्मंगलमनंतं
 तस्य किं शोको विधीयते भवता विवेकवताऽपि । एतत्तस्य शोकः क्रियते यो मालुप्यमवाप्य प्रमादतो हारयित्वा मगारण्ये परिभ्रमन्ति
 चतुरशीतियोनिस्तथेषु । तद् किमिदं मरुतः प्रमोद-स्थाने शोचन्निधानं तद्वीरतामवलंब्य त्यजेनं शोकं प्राकृतजनोचितम्' इत्यादि-
 पचोपुक्तिभिः शमयेय प्रदिशोचितवकी वीरतामश्नुयन्तु पुनरपि नैमर्गिणाम् ।

अथ स्वर्गायाः श्रीत्रैलोक्यनाथ-तनु-संस्वारोपस्तरामयनकृते निज्ञापियोगिभ्यामिन्द्रैः समादिदेश । तेऽपि त्रिदशाः प्राप्तसुरेशा-
 देया नंदनकाननात् गोशीर्षंदत्तदाश्रितवद्भ्रमानशामासुस्तदनु संदंन्नादेशाचे देवाः पूर्वदिशि त्रिदशवनपतित्तनु-संस्वारकृते गोशीर्षंदत्त-
 दाश्रमिधित्वा विरचयामासुर्वाकाशं, एतादृशंशोभकानां च धुनीनां कृतेऽप्याभ्यां दिशि तां त्रिसेनां ते चतुरत्येषां च धुनिचराणां कृते
 चतुश्रेयां तं ते व्ययुः प्रवीष्याम् । तदनुनिर्वाशाधितिसमादिष्टाः सुराः क्षीरनीरनिधेः पानीयमानयामासुः । तेन च पानीयेन
 मगवतस्तनुं प्रक्षाल्य गोशीर्षंदत्तत्रैर्विलेपयामास वासवः । तदनु स्वामितनुं देवदूषकमनविधृषित्वा व्यधात् ब्रह्मपाणिर्निनाधिधम-
 णीमयर्मंडनैश्च मंहिताम् । अपरे तु सुराः सर्वेषां सुग्राधुरराणां यपुस्तु पुरंदरएव सर्वे स्वपत्नविलेपनप्रभृतिवैपाहृत्यं व्ययुः । तदनु-
 सुपत्नीभिः सहस्रनरवाहं रत्नमयं शिचिच्च त्रयं रचयामासुः । अथ सुरनाथः स्वामिनश्चलननडिने प्रणम्य यपुशोपमागे निनेभ्यश्चिचिकायां
 निनेययामास । देवाश्चेस्वाङ्गवंशकर्मणां धुनीनां द्युरीराणि द्वितोषस्थां तस्यां त्रिदशपुरत्येषां च माधुचराणां तृतीयस्थां तस्याम् ।

तदनु दिवस्पतिस्त्रिभुवनपतिशिविकां स्वयमुत्पाटयामास शेषमहर्षीणां तु शिविके सुराः स्कंधेषु न्ययुः । एवं स्कंधन्यस्तशिविकाः स-पुरंदराः सुराः सुरीष्वेकतस्तालारासकं ददानास्वन्यतो मधुरञ्चनिना तासु षड्रागषड्विंशद्भाषानियद्धं संगीतं कुर्वाणसु पुरः पुरो धूपधतीभ्यो धूपोत्क्षेपणपरेषु सुपर्वसु केषुचित् शिविकोपरि कल्पसालकुसुमानि क्षिपत्सु शेषानिमित्तं केषुचित्सुरेषु तान्येवाऽऽददानेषु, केषुचिन्नाथेत्युच्यैः शब्देन विलपत्सु, केषुचिदत्यंतदुःखादिततया क्षितितले लुठत्सु, केषुचिच्च यक्षकर्ममेन पुरतः क्षितितलसेकं कुर्वत्सु, नानाप्रकारेषु वादित्रेषु वाद्यमानेषु पुरंदरः पारमेश्वरौ शिविकां चित्वांतिके समानयामास । गीर्वाणाश्चापरे शिविके समानिन्यु-श्चित्ययोः सन्निधाने । तदा च शचीपतिः पूर्वदिग्बन्तिन्यां चितायां प्रभोः कलेवरं स्थापयामास, सुरास्त्वयाचीदिकस्थितायां चिताया-मिध्वाकुवंशसंभवसाधुशरीराणि अपरमहर्षिषूपि तु प्रतीचीसंस्थितायां चितायाम् ।

अथ स्वर्नाथज्ञया वह्निकुमाराः सुराः सौवास्यैस्तासु कृशानुप्रब्रितवन्तः, अत एवाग्निसुखा वै देवा इति प्रसिद्धिः संजाता । पवन-कुमारास्तु तदा शक्रादेशाद् वातं विचक्रिरे, तदा च देवेंद्रशासनात् सुधाशनास्तासु धनसारागरुहविरादीनि चिक्षिपुः । एवं हेलयैवा-स्थिनिवहं विमुच्य शेषधातुप्रज्वालितेषु शचीशाज्ञया मेघकुमारामराश्रिताहुताशनं क्षीरनीरनिधिनीरैर्विंध्यापयामासुः । विंध्यापिते च तस्मिन् स्वामिवहुमानादर्हणकृते दक्षिणासुपरिवर्तिनां दंष्ट्रामाददे सौधर्मपतिः, ईशानपतिस्तूपरितनां तां वामां, चमरनामासुरपतिस्तु तामथस्तनीं दक्षिणां, बलिस्तु तामथस्तनीं वामां शेषसुरेंद्रास्तु शेषदंतान्, देवैस्तु शेषांगास्थिलंडानि गृहीतानि, नृपादिभिस्तु तद्भस्मरां शेषजनैस्तु तद्भस्मना तिलकानि कृतानि निजभालस्थलेषु ।

अथ च ते भरतेन काकिणीरत्नेनांकिताः श्राद्धा देवान् प्राहुः 'किमप्यस्मानर्ष्यञ्चं यूयम्' इति तैः स्वामिभक्त्याऽऽत्यंतम-

त्यतमम्यर्थिता सुरास्तान् प्रति त कृशानु दचवत्सले च त स्वसदनेषु नीत्वा निर्गतस्थाने स्थापयित्वा घृतादिभिर्नित्य पूजयति,
 तदप्रभृति वैश्विनहोत्रिण इति प्रसिद्धिसुगता । ते च शवक स्वामिर्कुडामिनेस्वाङ्गुडशेषसाधुदुकृशान् विध्याताबुञ्जीयति स्म,
 शेषमण्डुपावक त्विस्वाङ्गुडकृशानुना, शेषयतिदुदवद्विस्तु न इवाचित् संक्रमति । अर्प त्रिधिरद्यापि प्रवचते ब्राह्मणेषु । वैरिचतु
 तद्वयस्म वदित तदप्रभृत्यभूवन् भस्मनिभृणुणास्तापसा । पितास्पदे तु गोवर्जिन् स्तूपप्रप रत्नमय निर्मितम् । तदनु नदीशरद्वीपे
 शाषतप्रासादेष्वष्टाहिकामह निर्माय सत्स पतय स्वर्णिण स्वास्पद प्राणु । जिनपतिवधिनीदप्यास्तु सौवसौवविमानेषु सुधर्माया
 सदसि माणवकस्तमस्थितनमससद्गुरोषु पुरुहता प्रखिष्य पूजयति श्रेयोर्दयिन प्रधानपुण्यादिभि । एव देवा अपि श्रेयास्तियशरलापर्थ
 यति तेषु प्रखिष्य केचिजिनभक्त्या वैचिञ्जीभमिति कृत्वा वैचिदृम्माधितया ।

अथ भरतपति प्रभुसत्कारसन्निधानवर्षिषिचित्पीठे योजनव्यास त्रिगव्यृत्युत्सेष सिद्धनिपद्यामिष प्रासाद बर्द्धकिरत्नेन कारया
 मास । वस्मिश्च प्रासादे स्पग्निमणिसयानि भुक्ति(४)मितानि समभूवन् द्वाराणि, द्वारे द्वारे चोभयतोऽभूवन् षोडशरत्नमया बदन
 कलशास्तया प्रतिद्वार च षोडशसमभूर्वस्तोरणानि मणिरत्नमयानि, द्वारे द्वारे च द्वादशरत्नमया प्रश्नामडपा समभूवन्, तेषा च श्रेष्ठा
 मडपानामतमगिरे वज्रमया बद्धवटा बभूवब्जकवतेऽधवाटे च रत्नमय सिद्धासनमभवत्, श्रेष्ठासदयाना च पुरतो मणिपीठिका सम
 भूवन्, तदुपरि रत्नमयारचैत्यस्तूषा बद्धिरे, तेषा च चैत्यस्तूपानामश्रेष्ठो मणिसय्यो वित्ताः पीठिवारतासां चोपरिष्टादिद्रव्यजा मणि
 रत्नमया बभूवुस्तदग्रतश्च शीतलकलपरिपूरिता नानाविधनलिन्यालिन्यस्त्रिमोषानास्तोरणविध्राजिता नदापुष्परिष्य । तथा
 सिद्धनिपद्याप्रासादान्तर्भाग मणिसय महत् पीठ तदुपरि च चित्ररत्नसय्यो देवच्छन्दस्त्वदुपरि च वैश्वर्जैर्दिष्यवसनसय्यो मणिसुक्ताकर

वित्तैत्यशोभाविधायी वरीयाजुल्लोचः । तथा चैत्यधिचिषु मणिमयाः समभूवन् गवाक्षास्तेषु च यात्रागतनराऽगलप्रभृतिदह्यमानाना-
 नाविधयूपयोग्यवस्तुप्रदानप्रसरथूमकलिका समुन्नतजीमूतमालेव विभ्राजते स्म । तत्र च देवच्छंदेन पूर्वाशायां द्वे जिनप्रतिमे दक्षिणस्यां
 तु ताश्चतस्रः प्रतीच्यां तु ता वसु(८)मिता उत्तरस्यां तु दश एवं श्रीऋषभप्रभृतिचतुर्विंशतितीर्थपतीनां प्रतिमाः स्वस्वमानसंस्थान-
 वर्णसंयुतास्तत्र स्थापिताः श्रीभरतेन । तासु श्रीऋषभर्षभ-प्रमुखयोऽथतीर्थकृतां प्रतिमाः कलधौतघटिताः, श्रीपद्मप्रभवासुपूज्यप्रतिमे तु
 रत्नमय्यौ, श्रीचंद्रप्रभृत्सुविधिजिनप्रतिमे तु स्फटिकमणिनिष्पादिते, श्रीमुनिमुत्तश्रीनेमिजिनप्रतिमे तु वैदूर्यमणिनिष्पन्ने, श्रीमल्लिपार्श्व-
 जिनप्रतिमे तु नीलमणिमय्यौ । एतासां च प्रतिमानां श्रीवत्सनाभिवृत्तुकरचरणचिह्नुरंतरसतालूनि शोणतराणि अंकरत्नमया
 नखा अक्षिणी अपि तादृशे नासिकात्वंतःशोणा अक्षिदलभ्रुकेशा रिष्टरत्नमयाः स्फटिकरत्नमया दंता वज्रमयं शिरः विद्रुममयौ रदच्छदौ ।
 एवं ताश्चतुर्विंशतिप्रतिमा रत्नमय्यो मानोपेताः समभवन् । सा च यथावन्मानसमेता मौक्तिककलापपरिशोभितसकोरंड-कुसुमदामस्फटिक-
 मणिमयदंडपरिमंडितश्चेतातपवारणधारणप्रवणा च समभवत् । प्रत्येकं च भगवत्प्रतिमानां पार्श्वद्वये रत्नमय्यौ चामरधारिणी प्रतिमे ।
 अग्रतस्तु तस्थतुस्तासां नागभूतयक्षकुंड्यधारिणां योजितांजली रत्ननिर्मिते द्वे द्वे प्रतिमे । तथा देवच्छंदे रत्न-निष्पादिताश्चतुर्विंशतिर्घटा
 दर्पणाश्च समभूवन् । तथा चतुर्विंशतितीर्थपतीनां पुरतो जातरूपमया दीपिकास्तथा रत्नकरंढिकाः पुण्यचंगेरिका लोमहस्तपटल्योऽल्ल
 करणकरंढकाः कनकमयानि धूपदहनानि तथाऽऽरात्रिकाणि तयारत्नमया मंगलप्रदीपा रत्नशृंगारिका रत्नस्यलानि कलधौतमयाः
 पतङ्गग्रहा रत्नमया वंदनकलशा रत्नमयानि सिंहासनान्यऽष्टमंगलानि च कांचनमया लसत्समुद्रका हेममयानि धूपखंडानि हेममयाश्चोत्प-
 न्दस्तका एतानि सर्वाण्यपि सर्वेषां तीर्थपतीनां पुरतः प्रत्येकमभूवन् । एवं नानारत्नमयमीहासृगवृषभपुरगमकरकिंनरविहगकुंजरशर-

भरुचमरप्रभृतिनाभाक्तिशोभित रत्नमयस्तंभशत विभालितं पद्मरागमणीमय-कुंभ-विद्योतितदिगंतरं कनकरत्नमयदंडोपरि प्रतिष्ठितप-
 ताराशतत्रिणिगीरवपरिपूर्यमाणारुर साधिविरहित गोशीर्षचंद्रनक्षत्रस्यानवकलितं नानाश्रुत्यकृत्यादि-विचित्रचेष्टाघटनपटु-रत्नपुत्रिकापरि-
 मंडित पार्श्वद्वये च चंद्रनोपलिप्तकनकमणीमयकुम्भोपशोभितं रांचतर्पचवर्णपुष्पप्रकरं दक्षामानागरुहस्तूरी-प्रभृतिसुगंधिवग्नुनिकरं
 पुरतः पार्श्वतः पश्चाच्च चैत्यं तदुष्मिर्माणिक्य-नीटिकाभिव्य परिस्सितं श्रीभरतसार्वभौमादेशेन सिंहानिविधाभिधानं प्रासादं सप्तयामास
 एतथात्तल पद्य महत्सनास्त्रिभ्येन क्षणमात्रेण ।

एव च प्रासादे स्वसोदराणां मिद्विपुरीश्रासत्नां प्रतिमा अकारपकरपतिः स्वस्त्रीयप्रतिमां च पर्युपास्ति-परायणां प्रासादाद्
 पश्चि । श्रीपुगादिदेवस्तूपमेकोनसपुशतस्वपांशु अत्र गतागतेः पुरा माऽऽद्यातनां वार्पुगिति यंत्रमयानायसानारुषयान् कारयामास
 मदीनासवः । दंबरत्नेन च षक्रवर्ती तदं तर्घकच्छेदयामास त्वप्रभृति स भृशुदन्नरोहणीयः सप्तभूत् स्तंभवत् । तथा नरैरलंघनीयानि
 योजनान्तरितानि मेलनारूपाण्यथौ पदानि तस्मिन् गिरी परित्यक्कर चक्री त्वप्रभृत्यष्टाषट् इति नाम्ना स महीभृत् प्रसिद्धिमगमवः
 जने च बैलाद्यः एकटिकाचल इत्याद्यऽभिधानैः प्रसिद्धः समभूत् । एवं विहारं गिरिषरिषी-हरिणेनेनाद्दयहारं विनिर्माण्य तत् प्रति-
 ष्ठाप्य च इतैतवसनपरिधानयत्रवर्ती तत्र चैत्येविविदा विधिवत् तत्र च प्रदक्षिणां विधाय ता सर्वा अपि प्रतिमाः सपरिकरः क्षितिबरः
 प्रमार्जनपुरस्सरं स्नपयित्वा गंबुजपायिचंद्रशुकेन तदंगानि रूषयित्वा गोशीर्षचंद्रनक्षत्रविलेपनपूर्वं कुसुममाज्यांशुकालंकारोहणादिना-
 पूजाभिः पूजयामान मदीतासवः । तदनु घंटावादनपूर्वं धूपोत्खेपं विधाय धनसाराराधिवपुचारयामास तासां पुरतः श्रीभरतः । तदनु-
 चतुर्विंशतिजिनपतीशानाविधस्तोत्रैः स्तुत्वा तासां प्रतिमानां पुरतो गीसनुत्यालोपपन्नानां विनिर्माण्य सर्वानपि शीर्षपत्नीन् प्रत्येकं क्षणमप्य

चलत् कंधरं तं प्रासादं पुनः पुनरालोक्यन्नष्टापदनगराद्रुत्तर सपरिवारः क्षमावरः । निशासमये चक्रवाक इव दिनकरं पदे पदे श्रीयुगा-
 दितीर्थंकरं स्मृतिगोचरीचरीकुर्वन् शोकाक्रान्तचित्तः स्वसेवकानपि शोकाकुलितचेतोवृत्तीन् कुर्वाणः प्राविशदयोध्यां पुरीं परिवृत्तश्च
 तुरंगसेनया श्रीभरतः, ऊर्ध्वस्थानस्थितः उपविष्टः स्वापावस्थायां जाग्रदवस्थायां मार्गे गच्छन्नपि प्रभुमेव मनसि चिंतयन् विस्मृतान्य-
 व्यवहार इव सार्वभौमः कियत्यपि दिनान्यऽतिवाहयामास । अथत्रामात्यैः केवलज्ञानमवाप्य प्रतिबोधितानेकभव्यजंतोः कैवल्यपदप्राप्त-
 तया कृतकृत्यस्य सिद्धान्तचतुष्कस्य कः शोकस्त्रिजगत्पतेः श्रीयुगादिपरमेश्वरस्ये' त्यादिवाचोयुक्तिभिः प्रतिबोधितः किञ्चित्किञ्चिद-
 पक्रान्तशोकः शनैः शनैः प्रावर्तत सौवसाभ्राज्यचितया क्षितिपतिः ।

अथ च शनैः शनैर्व्यपगतशोकश्चक्रवर्ती स्वेच्छया विचचाराऽऽरामरमणादिषु । स च क्षितितलावतीर्णाऽप्सरोगणशंकाकारि-
 सुन्दरीद्वंदपरिवृतः कदाचित् क्रीडां करोति स्म पुरपरिसरोधानेषु नानाविधकुसुमक्रीडनैः कृतसर्वांगुष्पाभरणः सकलांगकुसुमालंकार-
 समलंकृताभिस्ताभिः । कदाचिच्च निर्मलसुगंधिजलपरिपूरितायां दीर्घिकायां सांतःपुरपरिकरः करोति स्म स्मितवदनश्चक्रवर्ती नानाविधां
 जलक्रीडाम् । कदाचिच्च रंगमंडपे रत्नसिंहासनासीनः रतशुद्धांतेन समं द्वात्रिंशत्पात्रनिबद्धं नाटकमीक्षांचक्रे चक्रवर्ती देवपतिवन्मनो-
 नयनानंदनम् । एवं पूर्वभवविहितसुचरितमुपनीतं पंचप्रकारं वैषयिकसुखमनुत्तरं भुंजानः सार्वभौमः पंचपूर्वक्षान्यतिवाहयामास
 महीवासवः श्रीमारुदेवदेवाधिदेवनिर्वाणावाप्तिवासरादनु मनुजोत्तमः । अन्यदा च कृतस्नानः कृतवलिक्कर्मार्मा कृतकौतुकमंगलप्रायश्चित्तः
 सर्वांगविहितगोशीर्षचंदनविलेपनः सुकुमालातिश्लक्ष्णदेवदूष्यानुकारिवसनपरिधानः सर्वांगविनिवेशितदिव्यकनकमणीमयाभरणः श्री-
 भरतश्मारमणः स्वावरोधसौधे देववधूसौंदर्यतिरस्कारकारिसौंदर्यगुणसमलंकृतनिजलज्जानपरिवेष्टितो त्रेत्रिदश्यमानमार्गः प्रययौ

रत्नमणीमपादर्शनीलयम् । तस्मिंश्चात्रास्रस्वटिकरदतीवाञ्छे यथाप्रमाणं सर्वांगरूपं यथास्थितं प्रतिबिम्बितं निरीक्ष्यते, तत्र च भारतपतेः श्रीभारतस्य स्वरूपं निरूपयत एवस्या वरशाखाया अगुलीयव न्यपतत् स्थितिले, तच्च चक्री पतितमपि न सवेदयामास ।

अथ च स्वरूपं तत्र रत्नादर्शमदने प्रतिबिम्बितमनुक्रमेण विलोमयन् गतिगुलीयवां कामगुलीं निःश्रीकामालोडयामास सार्ध-
 भौम । ता च तथाविधा वीक्ष्य चक्री चिंतयामास किमिय वरशाखा विगतपत्रपुष्पफलश्यापिशालेव निःश्रीक्यं निरीक्ष्यते; इति चिंतय-
 श्वरपतिस्वदंगुलोपक स्थितिनिरन्तिसीत्याचक्रे । चक्री दृष्ट्वा च चित्ते चिंतयामास किमपराण्यप्यंगानि भूणैर्विना विगतश्रीकानि मर्ध-
 तीति विचिंत्यान्यान्यपि महानान्युत्तारयितुमुपचक्रमे चक्री । तत्र प्रथमं सार्वभौमः शिरोऽब्जंकारकारकाणं पनकमणीमयं किरीटमुत्तार-
 यामास तद्दृष्ट्वितु त्वमार्गं पारिचिरहितमोवेत् विगतश्रीकमभूत्, एवं हुंडलैर्वेपकशारादंहाकेयूरकंरणांगुलीयपफटीसूत्रपादकटका-
 दिक्तेषु भूषणेषु समुत्तारितेषु सर्वांगानि त्दृशान्यानीन द्रस्यक्षेत्राणि निःश्रीकान्यजायत, तदा च वैराग्यरंगमापन्नधक्कवर्जी चिंतया-
 मास 'अहो ! एतस्य दरीरस्य शोभा भूषणादिभिर्विचिता कृत्रिमैव प्रवर्तते न तु तात्त्विकी एत एतस्मिन्मये नवस्रोतःश्रवन्मलाविले
 तत्त्वदृष्ट्या विचार्यमाणं किमपि हुंडरं न प्रतिभाति, यत्संपर्कतः कर्पूरकस्तूरीप्रसृष्टं सुंदरतरमपि वस्तुजातं मलतया परिणमति, तद्वन्त्या-
 स्त एव येः क्षणविनशरात् संस्थात्रागमसुरचापस रूपस्वरूपाद् वसननिभूषणादिविदितकृत्रिमश्रीकामारान्मोक्षसुखनिदानं रत्नत्रयरूप-
 न्निधानमासादितानि'त्यादिभावनाया वर्द्धमानसुवेगंगस्य क्षणश्रेणिध्यानमास्वस्य घातिरर्भेक्षयाद् भारतस्य भावचारित्राद् समुत्पेदे
 पंचमावबोधः सर्वथा तिरस्कृतमोदयोषः । तदा चासनप्रपेन श्रीभारतस्य पंचमसुवेदनोत्पत्तिमवगत्य तत्रागत्य विधिवद् विक्षययामास
 चास्रवः श्रीभारतं 'केवलिन ! द्रव्यलिंगमाद्रियस्य यथाशक्तमभिबेदे भवत. श्रामण्यग्रहणोत्सवं च हुवे' इति सुरपतिना विज्ञप्तः श्रीभारतः

श्रीब्राह्मचरिवत् प्रब्रज्याभिज्ञानं पंचशुष्टिभिश्चिह्नुरोत्पाटनं चक्रे । तदा च सन्निहितदेवतयोपनीतं रजोहरणप्रभृतिलिंगमादत्ते स्म श्रीभरतः । तदनु दिवस्पतिना भावेन वंदितः श्रीभरतपतिवरः । यतः केवलिनोऽप्यनात्तद्रव्यलिंगा न वंदनीया भवेयुर्देवादीनाम् । तदा च श्रीभरत-श्रामण्यग्रहणावसरे दशसहस्रमितैर्नृपादिभिः स्वीकृतं चरितं दूरीक्रियमाणदुरितम् । अथ श्रीभरतस्य श्रामण्यसमादानकेवलसंवित्-समुत्पत्तिमहिमानं निर्माय श्रीमदादित्ययशसं भरतज्येष्ठतनूजं राज्यभारधुरन्धरं विधाय स्वर्नायकः स्वर्गं जगाम ।

अथ च श्रीभरतकेवली श्रमणनिकरपरिकरितो नानाजनपदेषु भव्यसमाजं प्रतिबोधयन् पूर्वलक्ष्मेकं सौवविहारेण धरिणीं पवित्री-कृत्य जगामाष्टापदनगरम् । तत्र च गत्वा चतुर्विधाहारपरिहारं विधाय मासप्रांते तमस्विनीपतौ श्रवणनक्षत्रस्थिते सकलकर्मक्षयं निर्माय महोदयं जगाम निखिलगुणग्रामभूषितः श्रीभरतकेवली । एवं श्रीभरतः श्रीश्रुपप्रभोः साम्राज्यमुपभुंजानः सप्तसप्ततिपूर्वलक्षाणि कुमारभावे निर्गमयामास, एकं च वर्षसहस्रं मांडलिकत्वे शरत्सहस्रन्यूनानि षट्पूर्वलक्षाणि चक्रवर्त्तित्वे एकं च पूर्वलक्षं केवलित्वे । एवं चतुरशीतिपूर्वलक्षाणि सर्वायुः प्रतिपाल्य सौवविहारेण प्रभूतभव्यजंतून् प्रतिबोध्य सिद्धिमगमत् श्रीभरतकेवली सिद्धानंतचतुष्कस्तदा च सपरिकरेण पुरंदरेण चक्रे श्रीनिर्वाणगमनमहामहः श्रीभरतकेवलिनः ।

युगादौ देशितं येन, जनोपकृतिहेतवे । धर्मकर्मस्वरूपं स्तात्राभेयः श्रेयसे स नः ॥१॥

❀ ग्रन्थकृतां प्रशस्तिः ❀

श्रीमत्कोटिकगच्छकाननवरे, श्रीवज्रशाखा महा-वह्नीव प्रससार तत्र समभूच्चंद्रं कुलं गुच्छवत् । तस्मिन् सारफलोपमः समभवद् गच्छोत्तमः श्रीजग-चंचद्राचार्यतपरकृतेः क्षितितले ख्यातस्तपाभिव्यया ॥१॥ तत्पट्टैकविभूषणं समभवन् देवेंद्रसूरीश्वरा-स्तत्पट्टे किल

धर्मयोगेश्वर, सोमप्रभा नूरुय । तत्रर्द्धावरसोमसोमतित्रया-शार्थ्य अजायंत तत्-पद्योपोतत्रदेवमुदरगुम्-धेष्ठा विदिष्टा गुणे. ॥३॥
 श्रीसोमगुदरगुरवशस्तु तेषां, षडेऽम्बवर् सुनि गुणैर्विहित स्तर्कस्ये । ते नूरुयस्तु विहित्य मुनिमुदरगुम्-धेष्ठा विदिष्टा गुणे. ॥३॥
 मुलास्तु पंच ॥३॥ श्रीतत्त्वसोलाश्या श्रीमुनिमुदरगुरोस्तु सक्ताने । अमवत् नूरुयरा नैके विद्यापदातधिय ॥४॥ श्रीवपयद्रगुल्लर्णा टृण-
 मालीति ह्यथविन्दानाम् । श्रीसोमप्याशार्थ्य अमवत् शिन्धेप गुल्ययमा ॥५॥ तेषां नैकेऽम्बवत्, शिन्ध्या श्री इन्द्रदिनूरीद्रा. ।
 श्रीअमरनदिवाचकरास्तु पंच नैदिमहज्वाल्या ॥६॥ वरात्रसामर्षदित-यादिवरातंदमहजनामो । पंडितपरैर्द्रसाग इति नैके षडित-
 लोषाम् ॥७॥ श्रीमन्सोमप्याभिधानगुण्या, दत्तनेन ममात्, श्रीमन्नूरुयरे इन्द्रदिगुरो, संशक्तसिचेंत ष । सारागत् स्वयमिन्द्र-
 सारगुदरा, निस्कारिदेनाऽर्णनाद्, ष-वोऽयं विहित परोपष्टपये सिद्धातकारेण तु ॥८॥ विजयतः सखतितिथि (१५७०) मितत्रयै रि-
 रचितश्विरं नष्टात् । (दद्याद्दोषि) मन्थ-श्रीदर्शनरत्नरत्नाऽख्योऽयं ॥९॥ अंगोपागच्छेदोत्तराध्ययकम्पुत्रिद्विनियुक्तस्य । आषट्यरत्रिनियुक्ति-
 मष्टुलान्युपचीय सूशानि ॥१०॥ श्रीद्विगुणरिषिताऽदिमखिनगरितानुमातो मथिते । प्रथे यस्तु रिट्, तच्छोष्य शुषपरैः सुधिषया ॥११॥

• इति मन्थकृत्ययस्तिः •

इति श्रीमत्पद्मगन्धालंकारहारमहारकपद्यकोटीरदोःश्रीसोमत्रयपरिशिष्यशिरोमणिश्रीइन्द्रतद्विरराज-
 विनेयानुमिद्वान्तमारमकलिते श्रीदर्शनरत्नरत्नावरमथे श्रीमद्गुणमापरपर्याये तुर्यलहरी-भरतनिर्वाण-
 वरुणनामा सङ्गृह्यानुनीयानरगतानुमानौ च समाप्तेयं तुर्यलहरी, तत्पूर्वमन्त्रेण पूर्णगायत्र्यात् श्रीदर्शनरत्नरत्नाकरमथ ॥

❀ श्री जैनसाहित्यत्र्यम्बकसमर्थाः षड्कशित्वा ग्रन्थाः ❀

- १ परमात्मसङ्गीतरसस्रोतस्विनी
- २ सप्तसन्धानमहाकाव्यम् (सरणिसमलङ्कृतम्)
- ३ साहित्यशिक्षामञ्जरी
- ४ वैराग्यशतकम् (विवेचनान्वितम्)
- ५ श्रुतस्वार्थोधिगमसूत्रम् (अनुवाद-विवेचनसुत्रम्)
- ६ श्रीआदिजिनपञ्चकल्याणकपूजा
- ७ श्रीगिरनारजी तीर्थनो परिचय
- ८ सङ्गीतस्रोतस्विनी
- ९ इन्दुदूतम् (खण्डकाव्यम्, टीकोपेतम्)
- १० निहववादः
- ११ शिवभूतिः
- १२ नयवादः

- १३ आत्मवादः
- १४ विचारसौरभः
- १५ श्री तत्त्वार्थस्वाध्यायः
- १६ सिरिजम्बूत्सामीचरितं
- १७ सुपात्रदाननो महिमा
- १८ श्रीसिद्धचक्र नवपद आराधनविधिः (सचित्रः)
- १९ श्रीसिद्धचक्रस्वरूपदर्शनम्
- २० श्रीअर्हवप्रार्थना
- २१ स्वाध्यायरत्नावलिः (प्रथम खण्ड)
- २२ श्रीवज्रस्वामी आख्यानम्
- २३ श्रीचन्द्रप्रभपंचकल्याणक पूजा
- २४ पुण्यप्रकाशस्तवनादि (सार्थ)

०-८-० ४-०-० २-०-० १-४-० ३-०-० ०-४-० ०-४-० ०-६-० २-०-० ३-०-० ०-३-० ०-४-०

०-१०-० ०-४-० ०-४-० १-४-० ०-८-० ३-०-० ०-८-० ०-४-० १-४-० ०-६-० ०-४-० ०-६-०

- २१ श्रीमोहनविजयनोटन घोषीशी (सार्थ)
 २६ संस्कारानु घोरेकर
 २७ ग्याध्यायसभाबली (द्वितीय टण्ड)
 ८ दगनरतारनाकर (प्रथमो-विभाग)
 २९ ग्यायपूसाद (सार्थ)
 ३० अण्परदलीनी पूजा (सार्थ)
 ३१ मण्बालु अभिशेखनी पूजा (सार्थ)

१-४-०	३२ दशनएलएल्लार (द्वितीयो विभाग)	८-३-०
०-४-०	३३ श्रीसिद्धदेमर दशग्यानुशासनम्	
१-४-०	(सिद्धदेमसरखनीचिम्पितम)	५-३-०
८-०-०	३४ श्रीकरपरसायकारिया	
०-६-०	(शास्त्रार्थानुसुष्य-स्याद्वादकरपरताप्रवशिरा)	५-०-०
	३५ वित्तविधाष्टश्री (विवेचनयुजा)	१-४-०
	३६ दशानएलएल्लार (द्वितीयो विभाग)	५-३-०

— प्रकाशयितुं निर्धारिता ग्रन्थाः —

१ श्रीरिजलेनादिशिक्षा-वृत्तिः

२ श्रीरामचन्द्रादिशिक्षावृत्तिः

३ गेभयूसरामसालेशवृत्तिः

४ राम्योपप्रकरणवृत्तिः

५ श्रीरिजलेगलक्षणाशेचन्द्रिका

६ श्रीरिजलेगचन्द्रशङ्कराशुशासनम् (सिद्धमेवरास्यती द्वितीयो भागः)

७ ब्रह्मगुणपर्यायरास-सारः

८ पद्मपिंशतिकुसुमाञ्जलि-काव्य दीक्षा

९ सुजरायेलि-भारत (दू'क वियेचन ग्रन्थ)

१० देवानन्दभ्युत्तरकाव्यम् (भागपूर्तिः-दीक्षासहितम्)

११ श्रीनीलम्बज्योतिः

१२ रत्नियतिनोपपन्नवशी (सदीक्षा)

१३ काव्याशुशासनम् (लघुवृत्तिगिहसितम्)

१४ पद्मलक्षणी-यूद्धार्थस्यम्

१५ स्वाध्यायभाष्यम् (सवृत्ति)

१६ लग्नशुद्धि-दीक्षा

१७ युद्धितलुयुलचन्द्रनाटकम् (सदीक्षम्)

१८ सुतिवसुविंशतिका (सदीक्षा)

१९ सूक्तिगुणशोसपती

२० हितचिन्तन

२१ लघुशुशासनम् (सदीक्षम्)

२२ राम्युत्तरकाव्यसंग्रहम् (भागार्थे सहित)

२३ श्रीशान्तिनाथभाष्यकाव्यम् (नेपथ्यपूर्तिरूपम्, सदीक्षम्)

समाप्तोऽयं

श्रीदर्शनरत्नरत्नाकरो

महामन्थः

